

Skadestånd
vid sport, lek
och
sällskapsliv

Bertil Bengtsson

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

*Professorn Knut Rodhe
hans tilläggs prof.*

BERTIL BENGTTSSON

SKADESTÅND
VID SPORT, LEK OCH
SÄLLSKAPSLIV

HANDELSHÖGSKOLAN I STOCKHOLM
BIBLIOTEKET

10 0070012 9

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

© P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG 1962

STOCKHOLM 1962

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

INNEHÅLL

FÖRKORTNINGAR	7
FÖRORD	9
INLEDNING	11
1. Undersökningens syfte s. 11. — 2. Disposition s. 12. — 3. Undersökningen av försäkringspraxis s. 14.	
KAPITEL I. BAKGRUNDEN	
A. <i>Privatlivets culparegel</i>	18
1. Allmänna anmärkningar s. 18. — 2. Sedvanans betydelse s. 18. — 3. Handlingsfriheten på privatlivets område s. 20. — 4. Betydelsen av skadevållarens individualitet s. 22. — 5. Ansvar för barn s. 23. — 6. Culparegeln i rättstillämpningen s. 26. — 7. Skada »mera av våda än av vållande» s. 30.	
B. <i>Reglerna om samtycke</i>	33
1. Allmänna anmärkningar s. 33. — 2. Straffrättsliga regler s. 34. — 3. Tillämpning av straffrättsliga samtyckesregler inom skadeståndsrätten s. 38. — 4. Ansvarsfriskrivning och samtycke s. 39. — 5. Skadeståndsrättslig doktrin om samtycke s. 41. — 6. Svensk rättspraxis s. 44. — 7. Sammanfattning s. 46.	
KAPITEL II. NÅGRA ALLMÄNNA FRÅGOR	
A. <i>Rättspolitiska synpunkter</i>	49
1. Läget före ansvarsförsäkringens genombrott s. 49. — 2. Försäkringsmöjlighetens inverkan s. 52. — 3. Några andra ändamålssynpunkter i nuvarande läge s. 54.	
B. <i>Samtyckeskonstruktion eller culpabedömning?</i>	57
1. Allmänna anmärkningar s. 57. — 2. Samtycke till den rättsliga risken s. 58. — 3. Samtycke till den fysiska risken s. 60. — 4. Samtyckesreglernas särdrag s. 64. — 5. Sammanfattning s. 70.	
C. <i>Betydelsen av ansvarsförsäkringens praxis</i>	72
1. Ansvarsförsäkringspraxis och sedvanerätt s. 72. — 2. Omständigheter som minska skaderegleringens rättsliga betydelse s. 73. — 3. Försäkringspraxis som upplysningskälla s. 77.	

KAPITEL III. SKADOR VID SPORT

A. Inledande anmärkningar 79

1. Några karakteristiska drag hos sportskador s. 79. — 2. Olika typer av skadefall s. 81. — 3. Doktrinen s. 83.

B. Lagspel 84

1. Spelregler och försäkringsförhållanden s. 84. — 2. Utmordisk rätt s. 85. — 3. Dansk rättspraxis: U 1948.181 H s. 87. — 4. Svensk rättspraxis: NJA 1951 s. 79 s. 89. — 5. Försäkringspraxis s. 93. — 6. Sammanfattning och diskussion s. 97. — 7. Särskilt angående spel under riskfyllda förhållanden s. 106.

C. Brottniŕ, boxning och fäktning 107**D. Annan sport** 111

1. Tävlingsregler och försäkringsförhållanden s. 111. — 2. Utmordisk rätt s. 112. — 3. Nordisk rättspraxis s. 112. — 4. Försäkringspraxis s. 115. — 5. Diskussion s. 116.

E. Ansvar mot utomstående 120

1. Allmänna anmärkningar s. 120. — 2. Arrangörens och planägarrens ansvar s. 121. — 3. Utmordisk rätt s. 123. — 4. Nordisk rättspraxis s. 124. — 5. Försäkringspraxis s. 128. — 6. Diskussion s. 129.

F. Återblick 136

KAPITEL IV. SKADOR VID LEK

A. Inledande anmärkningar 139

1. Några karakteristiska drag hos lekskador s. 139. — 2. Doktrinen s. 141.

B. Indianlekar, krigslekar och liknande (»stridslekar») 142

1. Dansk rättspraxis s. 142. — 2. Svensk rättspraxis s. 147. — 3. Sammanfattning s. 153. — 4. Diskussion s. 155.

C. Handgripligheter och andra aggressiva handlingar 158

1. Allmänna anmärkningar s. 158. — 2. Dansk rättspraxis s. 158. — 3. Svensk rättspraxis s. 162. — 4. Försäkringspraxis s. 169. — 5. Sammanfattning och diskussion s. 171.

D. Tävlingslekar och liknande 174

1. Dansk rättspraxis s. 174. — 2. Försäkringspraxis s. 176. — 3. Diskussion s. 177.

E. *Lek av annat slag* 178

1. Dansk rättspraxis s. 178. — 2. Svensk rättspraxis s. 181. — 3. Försäkringspraxis s. 184. — 4. Diskussion s. 185.

F. *Ansvar mot utomstående* 186

1. Allmänna anmärkningar s. 186. — 2. Handlingar avsiktligt riktade mot utomstående s. 188. — 3. Andra skadefall s. 189. — 4. Solidariskt ansvar för deltagarna? s. 192.

G. *Återblick* 195**KAPITEL V. SKADOR I SÄLLSKAPSLIVET****A. *Inledande anmärkningar*** 200

1. Skadefallens allmänna karaktär s. 200. — 2. Doktrinen s. 200. — 3. Allmänhetens inställning och ansvarsförsäkringen s. 202.

B. *Rättspraxis* 204

1. Danska domar rörande personskada s. 204. — 2. Danska domar rörande egendomsskada s. 206. — 3. Norsk rättspraxis s. 210. — 4. Svensk rättspraxis s. 210.

C. *Försäkringspraxis* 215

1. Allmänna anmärkningar s. 215. — 2. Värdfolks ansvar mot gäster s. 217. — 3. Gästers ansvar mot värdfolket s. 220. — 4. Ansvar för skador mellan bekanta s. 227. — 5. Ansvar i vissa kontraktsförhållanden och mot obekanta s. 233. — 6. Dansk och norsk försäkringspraxis s. 236. — 7. Sammanfattning s. 240.

D. *Diskussion* 246

1. Allmänna anmärkningar s. 246. — 2. Ansvarslinndring eller ej? s. 247. — 3. Särregler för vissa skador? s. 250. — 4. Några frågor om culpabedömningen i olika situationer s. 251. — 5. Skador på särskilt dyrbara föremål s. 256.

AVSLUTNING 259

1. Några resultat av undersökningen s. 259. — 2. Praxis inom ansvarsförsäkringen s. 261. — 3. Några kritiska anmärkningar s. 264. — 4. Framtidsperspektiv s. 265.

CITERAD LITTERATUR 269**CITERADE NORDISKA RÄTTSFALL** 274**SAKREGISTER** 280

FÖRKORTNINGAR

ASD	Assurandør-Societetets domssamling
BG	Bundesgericht
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BGE	Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts
BGH	Bundesgerichtshof
D.	Recueil Dalloz de doctrine, de jurisprudence et de législation
DE	Domsregister over 500 erstatningssaker (Norge)
DL	Danske Lov 15/4 1683
FFR	Försäkringsjuridiska föreningens rättsfallssamling
FJFT	Tidskrift, utg. av Juridiska föreningen i Finland
HD	Högsta Domstolen (Sverige)
HovR	Hovrätt(en)
HR	Häradsrätt(en)
HøjR	Højesteret (Danmark)
HøyR	Høyesteret (Norge)
J.D.	Juristens Domssamling
JR	Justitieråd(et)
LagR	Lagmansrett
LQR	The Law Quarterly Review
NFT	Nordisk försäkringstidskrift
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd. I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv, avd. II
NJMF	Förhandlingar vid nordiska juristmöten
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
NL	Norske Lov 15/4 1687
NRev	Nedre Justitierevisionen
NRt	Norsk Retstidende
OLG	Oberlandesgericht
Prop.	Proposition
RR	Rådhusrätt(en)
S.	Recueil Sirey
SL	Strafflagen
SOK	Nordisk kongress för skade- och olycksfallsförsäkring
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
TfR	Tidsskrift for rettsvitenskap
U	Ugeskrift for Retsvæsen
VersR	Versicherungsrecht
VLR	Vestre Landsret
VLT	Vestre Landsrets Tidende
ØLR	Østre Landsret

FÖRORD

Många personer ha på olika sätt hjälpt mig under arbetet på denna bok. Undersökningen av försäkringspraxis har blivit möjlig genom att man i svenska försäkringsbolag utan restriktioner ställt allt material jag önskat till mitt förfogande. Försäkringsmän i Sverige, Norge och Danmark ha beredvilligt gett mig ytterligare upplysningar på dunkla punkter. Professor Jan Hellner har genomläst hela arbetet i manuskript och chefsombudsmannen Ebbe Jacobsson delar av det i korrektur; båda ha gjort många värdefulla påpekanden. Vid korrekturläsningen har jag biståtts av flera amanuenser vid Uppsala universitets juridiska institution.

Statens råd för samhällsforskning har understött mig med resebidrag och juridiska fakulteten vid Uppsala universitet med bidrag till skrivhjälp m. m.

Till alla dessa vill jag framföra min stora tacksamhet.

Uppläggningsen av detta arbete, med dess utförliga redovisning av materialet och diskussion av detaljfrågor, har skett främst med tanke på att det skulle bli användbart i det praktiska rättslivet. Att jag icke lika ingående behandlat de mera allmänna teoretiska problem som varit av intresse — särskilt frågorna om begreppen culpa och samtycke inom skadeståndsrätten — sammanhänger med att de närmare analyseras i en doktorsavhandling, som juris licentiaten Anders Agell håller på att utarbeta vid Uppsala universitet. Då Agells och mina åsikter torde sammanfalla på en del väsentliga punkter, bör det framhållas, att vi genomfört våra undersökningar helt oberoende av varandra.

Material som blivit tillgängligt efter den 1 december 1961 har endast i begränsad omfattning kunnat beaktas.

Lindome i juli 1962.

Bertil Bengtsson

INLEDNING

1. *Undersökningens syfte.* Avsikten med detta arbete är i första hand att på ett begränsat område kartlägga de skadeståndsregler som tillämpas. Den rättspraxis som har intresse i sammanhanget kommer att granskas, varjämte vissa uppgifter lämnas om ansvarsförsäkringens rikhaltiga praxis på området. Då rättsläget är oklart, kommer förf. vidare att taga ställning till den lämpliga utformningen av skadeståndsansvaret. Framför allt behandlas frågan om förutsättningarna för skadeståndsskyldighet; även jämkning av skadeståndet på grund av medvållande uppmärksammas i viss utsträckning. Frågor om skadevärdering falla däremot utanför framställningen.

Undersökningen rör ansvar för vissa skador, här kallade *fritidsskador*, som orsakats då skadevållaren¹ för förströelse och rekreation — sport, lek, sällskapsliv — gett sig in i en i viss mån slutet krets av personer med liknande syften. Vanligen tillhör även den skadelidande samma krets. Alla skadetyper i privatlivet beröras icke; sålunda lämnas trafikskador helt utanför diskussionen. Ej heller blir skadeståndsansvar i kontraktsförhållanden närmare behandlat ens när det gäller sådana mellan umgängesvänner vanliga avtalstyper som lån och deposition.

Frånsett skador vid lek mellan barn ha ganska få svenska domstolsavgöranden refererats rörande fritidsskador. Doktrinen i Sverige har endast i korthet berört hithörande problem och ger knappast anvisningar för deras lösning i detalj. Något utförligare ha de diskuterats i Danmark, där också en mera omfattande rättspraxis förekommit; även några norska rättsfall ha intresse i sammanhanget. Rättsläget i dessa län-

¹ Som skadevållare betecknas i fortsättningen den som genom sitt handlande kan anses ha orsakat skadan, oavsett om han gjort sig skyldig till oaktsamhet eller ej.

der kommer därför att ägnas ganska ingående uppmärksamhet.² Utomnordisk rätt skall däremot beröras endast i några fall, där reglerna kunna tänkas ge direkt ledning för skadeståndsansvarets utformning.³

2. *Disposition.* Med hänsyn till de gemensamma dragen hos de här behandlade skadesituationerna synes det lämpligt att i undersökningens tidigare del — kapitel I och II — taga upp en del frågor, som få aktualitet för ansvaret vid alla fritidsskador. I kapitlen III—V skola sedan närmare diskuteras de olika typerna av skadefall.

En följd av den ringa tillgången på vägledande rättspraxis och doktrinuttalanden är, att man vid fritidsskador i viss omfattning måste falla tillbaka på mera generella skadeståndsrättsliga principer. Främst är att märka den *culparegel*, som kan anses gälla inom privatlivet i allmänhet. Vidare ha de speciella relationerna mellan deltagarna i sport, lek och sällskaplig samvaro medfört, att reglerna om *samtycke* till viss skada, eller till viss risk för skada, ofta ansetts tillämpliga i dessa sammanhang. I *kapitel I* skall — på grundval av förekommande rättstillämpning och doktrin — översiktligt redogöras för dessa två grupper av regler.

I *kapitel II* kommer förf. att taga ställning till vissa problem av central betydelse för den fortsatta undersökningen. Efter några allmänna reflexioner om de ändamålssynpunkter, som bli aktuella vid fritidsskador, diskuteras förhållandet mellan de båda i kapitel I behandlade regelkomplexen. Frågan blir, om det är lämpligt att vid bedömningen av fritidsskador använda sig av samtyckeskonstruktionen eller om man här som eljest i privatlivets förhållanden skall tillämpa en vanlig *culparegel*. Diskussionen utmynnar i att samtyckes-

² Finländsk rätt har däremot endast kunnat uppmärksammas i mindre omfattning.

³ Detta gäller framför allt inställningen i fransk rätt till skador vållade vid sport.—Först då detta arbete förelåg i korrektur, kunde förf. taga del av H. STOLLS nyutkomna rättsjämförande undersökning »Das Handeln auf eigene Gefahr» (1961), som diskuterar åtskilliga hithörande problem. STOLLS resultat överensstämmer i flera väsentliga avseenden med de synpunkter förf. nedan (under II B) anför angående konstruktionen »samtycke till risken».

resonemang endast i mycket ringa utsträckning böra tillgripas.

Reglerna om samtycke äro ganska outredda i svensk rätt. Det kunde finnas anledning att närmare analysera innebörden av samtyckeskonstruktionen och vissa besläktade konstruktioner, såsom accept av risken, handlande på egen risk etc. Av skäl som i förordet antytts skola emellertid dessa frågor endast diskuteras med hänsyn till de speciella förhållandena vid sport, lek och sällskapsliv.

I kapitel II kommer slutligen att beröras ett annat spörsmål med visst intresse för den fortsatta detaljundersökningen. I många situationer, där rättstillämpning och doktrin icke ge någon ledning rörande ansvarsregeln, kan ett tämligen enhetligt bedömande urskiljas i försäkringsbolagens skadereglering på ansvarsförsäkringens område. Man kan då ställa frågan, om det finns skäl att låta denna praxis inverka på domstolarnas prövning av skadeståndsmålen. Resultatet av diskussionen blir, att visserligen sedvanan i fråga ej kan jämföras som rättskälla med sedvanerätt i vanlig mening men att dock en del upplysningar av värde för vår undersökning kunna hämtas också från detta håll.

Härefter behandlas närmare skadeståndsansvaret vid sport, lek och sällskapsliv. Såsom nyss antydde, inriktar sig förf. på att klarlägga läget enligt gällande rätt. På grund av bristen på prejudikat ha emellertid domstolarna ofta en viss frihet att utforma skadeståndsreglerna på det sätt de finna rimligt och lämpligt. Rättspolitiska överväganden komma därför att tillmätas ganska stort utrymme särskilt när det gäller skador vid sport och sällskapsliv. Att en del tveksamma frågor härvid komma att ingående behandlas beror dock icke på någon övertro på möjligheten att genom ändamålsresonemang lösa detaljproblem inom skadeståndsrätten. De synpunkter som bruka framföras i sammanhanget — preventionstanken i olika utformningar, reparationssynpunkten, samhällsekonomiska motiveringar av skilda slag eller hänvisningar till allmänna rättsmedvetandets reaktioner — vila ju delvis på en påtagligt osäker grund,⁴ och då de peka i olika

⁴ Jfr om preventions- och riskfördelningsresonemang i diskussionen om ansvarsförsäkringens omfattning BENGTTSSON, Om ansvarsförsäkring s. 581 ff,

riktningar, är det mycket svårt att avväga deras inbördes tyngd. Syftet med diskussionen är blott att ge någon ledning för bedömningen av olika typfall i det praktiska rättslivet genom en granskning av argumenten för och emot skadeståndsansvar.

På detta sätt behandlas i *kapitel III* skador vid sport, i *kapitel IV* — där analysen av rättspraxis får större utrymme — skador vid lek, samt i *kapitel V* skador vid sällskaplig samvaro.

Ehuru ansvaret vid envar av dessa olika skadetyper har sina karaktéristiska drag, kan det i gränsfall vara tveksamt, under vilken rubrik en situation lämpligen bör föras. Redan här må nämnas, att även skador vid improviserad sport mellan barn behandlas i kapitel III, och att skador vid dans diskuteras bland sällskapsskador i kapitel V, ehuru båda skadearterna med ungefär lika goda skäl kunde ha förts till lekskador (under IV). Dit räknas däremot skador vid improviserade slagsmål på lek och andra handgripligheter, även om dessa skulle taga formen av boxning eller brottning. — Skador mellan deltagare i jakt beröras i kapitel V.

3. *Undersökningen av försäkringspraxis.* Av det sagda framgår, att stor uppmärksamhet kommer att ägnas försäkringsbolagens skadereglering inom ansvarsförsäkringen. Redan här synes det lämpligt med en kort redogörelse för tillvägagångssättet vid undersökningen av detta material.

Till en början ha frågeformulär utsänts till samtliga större svenska, norska och danska försäkringsbolag som bedriva ansvarsförsäkring, varvid i missivskrivelsen ingående redogjorts för undersökningens syfte. Svaren — vilka ofta innehålla utförliga uppgifter om vederbörande bolags inställning till problemen — torde ge en ganska god bild av skaderegleringen på de punkter frågorna berört.⁵ Rundfrågan har emellertid endast gällt ett begränsat urval av de aktuella spörs-

587 ff. Även påståenden om allmänhetens rättvisebegrepp äro svåra att verifiera; jfr nedan före not II: 53.

⁵ Frågorna ha sänts till 21 i Sverige verksamma försäkringsgivare och besvarats av 18; i Norge ha 8 bolag av 10 och i Danmark 14 bolag av 18 lämnat svar, varjämte ytterligare 2 danska bolag givit vissa muntliga upplysningar. Samtliga större svenska och norska bolag i branschen ha låtit höra av sig, medan för Danmarks del uppgifter saknas från ett par försäkringsgivare med omfattande ansvarsförsäkringsrörelse.

målen.⁶ Den har därför kompletterats framför allt genom en undersökning av vissa bolags skadeakter. Därvid ha i allmänhet granskats en del utvalda ärenden, vilka av olika skäl kunnat väntas vara av särskilt intresse i sammanhanget,⁷ varjämte genomgått ett större antal andra skadeakter i löpande följd från ett eller flera av åren 1957—1961. Hos sju svenska bolag har förf. på detta sätt undersökt sammanlagt omkring 15 000 ärenden från privatansvarsförsäkringen.⁸ Det stora flertalet av dessa har givetvis visat sig sakna större intresse för de frågor som här behandlas. Likväl äro de granskade skaderegleringar som avsett fritidsskador så talrika, att de lära täcka alla i praktiken vanliga typfall på området; var och en av de sju försäkringsgivarnas rörelser inom branschen har också varit så stor, att en konsekvent praxis förefaller ha utbildats hos bolaget. Detta har också bekräftats genom åtskilliga samtal med skadereglerare, varigenom bolagens allmänna inställning ofta förtydligats på en del punkter.⁹

* De spörsmål som särskilt berörts ha varit frågan om skadeståndskravens praktiska betydelse vid sport (se nedan före not III: 8), frågan vid vilka sporter bolagen anse den skadelidande acceptera vissa risker (se nedan efter not III: 34), frågan hur pass ofta krav på ersättning avböjas vid sällskapslivets skador (se nedan vid not V: 40), samt bolagens praxis vid vissa konkreta skadefall i sällskapslivet (anförda nedan i avsnittet V D). Därjämte ha bolagen tillfrågats om sin allmänna inställning till skadeståndsansvaret i de nämnda situationerna.

⁷ Exempel härpå äro dels sådana akter rörande principfrågor, varifrån bolagen hämtat ledning vid senare skaderegleringar, dels akter angående icke slutreglerade skadefall. Dessa senare kunde förmodas till stor del avse mera omfattande skador, vilka motiverat en noggrann prövning av ansvarsfrågan. Så har också visat sig vara fallet. I den mån bolaget vid tiden för granskningen redan tagit ställning till spörsmålet, om skadeståndsskyldighet förelåg, har ärendet beaktats vid genomgången.

⁸ Undersökningen har rört cirka 3 000 ärenden i vartdera av 3 bolag, cirka 2 000 ärenden i ett bolag, cirka 1 500 ärenden i vartdera av 2 bolag samt cirka 1 000 ärenden i ett bolag. Siffrorna stå i ungefärlig relation till storleken av bolagens rörelse i branschen; hos 2 försäkringsgivare, där färre ärenden av principiell betydelse anträffats, ha dock flera akter granskats än verksamhetens omfattning motiverat.

⁹ Sådana intervjuer ha också skett i andra bolag än i dem vilkas skadeakter genomgått, nämligen hos ännu en svensk försäkringsgivare med omfattande ansvarsförsäkringsrörelse, hos de 2 största norska bolagen i branschen samt hos 3 danska bolag, varav 2 hade speciellt utformade villkor angående säll-

I enlighet med ett flertal försäkringsgivares önskemål har vid redovisningen av undersökningens resultat icke angivits, från vilka bolag materialet hämtats.¹⁰ Att man sålunda ej kan kontrollera iakttagelsernas riktighet med ledning enbart av de i arbetet givna uppgifterna om materialet innebär en viss brist ur vetenskaplig synpunkt, vilken dock svårigen kunnat undvikas. — Ytterligare bör anmärkas, att statistiska uppgifter icke förekomma rörande frekvensen av vissa skador i det undersökta materialet eller antalet påträffade fall, där en viss bedömning förekommit. Anledningen härtill är främst, att som nämnt en del väsentliga upplysningar erhållits ur utvalda skadeärenden samt från skadereglerare, som lämnat uppgift om en viss principiell inställning hos bolaget utan att förete mer än enstaka konkreta exempel härpå.

Vad som nu sagts innebär givetvis, att redogörelsen för försäkringsbolagens skadereglering blott har ett begränsat värde. Om någon genomförd rättssociologisk undersökning är icke fråga. Det bör betonas, att de uttalanden som i fortsättningen göras om försäkringspraxis *icke göra anspråk på att vara säkra och allmängiltiga*. I bästa fall kan det bli fråga om en klar tendens i det undersökta materialet, men denna utesluter ej att en motsatt bedömning förekommer hos andra bolag eller t. o. m. hos samma försäkringsgivare.

Det är tänkbart, att bilden av försäkringspraxis i något hänseende skulle förändras vid en genomgång, som omfattat flera skadeakter hos de enskilda bolagen, berört ytterligare ett antal försäkringsgivare och icke till någon del byggt på allmänna uppgifter från skadereglerarna. Man kan emellertid ifrågasätta, om icke en sådan undersökning skulle kräva tid och arbetskraft i en omfattning, som knappast stode i proportion till värdet av den ökade säkerheten i resultaten.¹¹ Hur

skapslivets skador och det tredje betydande verksamhet just i fråga om privatansvarsförsäkring.

¹⁰ I enlighet med denna ståndpunkt har förf. i regel också avstått från att angiva, vilka fall som äro hämtade från samma bolag, eftersom detta kunde tänkas öka möjligheterna att identifiera bolagen.

¹¹ Bl. a. kan framhållas, att för att förf. skulle få någon uppfattning om en skadereglerings innebörd med hänsyn till de här diskuterade problemen det

enhetlig försäkringspraxis inom ansvarsförsäkringen än synes vara på någon punkt, bör man icke räkna med att den har någon högre grad av stabilitet; ett enda uppmärksammat skadeståndsrättsligt domstolsavgörande kan radikalt förändra läget, även om domen blott härrör från en hovrätt eller t. o. m. en underrätt. Under ogynnsamma omständigheter torde därför värdet av en utredning rörande skaderegleringen kunna snabbt förflyktigas.¹² — Ytterligare bör framhållas, att den nu företagna undersökningen av ansvarsförsäkringens praxis med sina brister dock såvitt känt är den första i sitt slag; den upplyser om en del förhållanden, som försäkringsmännen ha svårt för att överblicka utanför det egna bolaget och andra jurister icke känna närmare till. Trots allt kan det därför vara motiverat att framlägga undersökningen.

Slutligen kan påpekas, att när skaderegleringar i konkreta situationer i fortsättningen omnämnas, de endast ha avsetts som exempel på bedömningen av gränsfall, vari frågan synes ha ställts på sin spets, om ersättning skulle utgå eller ej. De långt talrikare ärenden, där ingen anledning funnits att tveka i detta hänseende, ha i regel icke redovisats.¹³

tett sig nära nog nödvändigt, att förf. själv verkställt genomgången av skadeakterna hos bolagen; i annat fall skulle det ha krävts att den granskande gjort omfattande excerpter ur akten.

¹² Under de år undersökningen berört synes någon dylik omsvängning i rättspraxis icke ha förekommit.

¹³ Vidare har förf. som exempel på ersatta skador vanligen icke angivit sådana, som blott obetydligt överstiga självriskbeloppet; i dylika fall framstår det som naturligt, att bolagen betala utan juridisk prövning av skadan, jfr nedan vid not II: 45.

KAPITEL I

BAKGRUNDEN

A. PRIVATLIVETS CULPAREGEL

1. På privatlivets område gäller i nordisk rätt den allmänna principen, att skadeståndsskyldighet förutsätter oaktsamhet; då bortses från det skärpta ansvaret för skador vid trafik med motorfordon, vilket ju faller utanför ramen för detta arbete. I övrigt blir mycket sällan fråga om rent strikt ansvar, oberoende av culpa på svarandens sida.¹ Enda undantaget av betydelse i svensk rätt är hundägarens skadeståndsskyldighet jämlikt 1943 års lag om tillsyn av hundar; denna speciella ansvarsregel skall dock ej beröras i fortsättningen. Föremålet för undersökningen kan alltså sägas vara den närmare utformningen av culparegeln i vissa livsförhållanden.

Här saknas anledning att mera utförligt diskutera innebörden av culpabegreppet i allmänhet. Som en inledning till den följande framställningen synes det emellertid befogat att i korthet antyda vissa särdrag hos vållandebedömningen just vid skador i privatlivet. Denna fråga har i ringa omfattning diskuterats i nordisk litteratur; någon ledning kan dock erhållas från allmänt hållna doktrinuttalanden om culparegelns innebörd. Vad som sägs i detta avsnitt bygger på traditionella resonemang och värderingar i litteraturen; i kapitlen II—V kommer förf. att mera självständigt taga ställning till de behandlade problemen.

2. *Sedvanans betydelse.* Vid bedömningen av frågan, huruvida en skadevållare förfarit culpöst, brukar man som bekant

¹ Ett ansvar för anställdas (här närmast hembiträdens) culpa torde i Sverige bli aktuellt blott i avtalsförhållanden, medan i Danmark och Norge en sådan skadeståndsskyldighet även eljest föreligger jämlikt de välkända stadgandena i DL 3—19—2 och NL 3—21—2. Denna typ av ansvar kommer i fortsättningen icke att behandlas.

hänvisa till den aktsamhet, som en klok och rättsinnig person av hans kategori skulle ha iakttagit. Denna hänvisning är ju i allmänhet mycket vag, och särskilt torde detta gälla vid privatlivets skador; här lära möjligheterna vara ännu mindre än eljest att konstatera, hur den förnuftiga normalmänniskan skulle ha handlat, eftersom den grupp, vars sedvanliga handlingssätt skall konstateras, är så omfattande och så skiftande till sin sammansättning.² Resonemang av denna typ torde dock kunna ge en allmän ledning i fråga om vållandebegreppet i privatlivet. Man brukar antaga, att även omdömesgilla personer här i regel minska sina ansträngningar att undvika skador: fritiden ägnas åt avkoppling efter arbetets anspänning. I den utsträckning sedvanan får betydelse för culpabedömningen, skulle den i dessa fall medföra lindrigare ansvar än i andra förhållanden.³ Någon säkerhet rörande den normala aktsamhetsstandarden på ena eller andra området är dock svår att nå.

Det är emellertid välkänt, att icke den brukliga aktsamhetsgraden anses ensamt avgörande för culpaprövningen. I den mån domstolarna alls kunna konstatera en sedvana, anse de sig mycket ofta böra göra en värdering av denna. Man ställer frågan, om personer i skadevållarens läge böra ägna större omtanke och försiktighet åt sina förehavanden på det ifrågavarande livsområdet än de faktiskt göra, eller om det är rimligt, att de taga sådana risker som de i allmänhet bruka. I doktrinen framhåller man som bekant ofta tendensen att konstatera culpa i fall, då normal omsorg iakttagits från svarandens sida men ansvaret anses böra gå utöver den vanliga culparegelns ram; man har här talat om culpafiktio. Det väsentliga skälet för en sådan bedömning kan vara en strävan att höja aktsamhetsnivån eller — kanske oftast — en önskan att tillgodose den skadelidandes behov av ersättning i lägen, där skadan enligt domstolens mening lämpligen bör bäras av rättssubjekt av svarandens kategori.⁴ — För privat-

² Jfr RODHE § 29 efter not 6.

³ Jfr bl. a. KARLGREN, Skadeståndsrätt s. 72 ff, STANG, Erstatningsansvar s. 134 f, USSING, Erstatningsret s. 28, 69 och i U 1949 B s. 234 f samt JØRGENSEN i U 1961 B s. 95 f.

⁴ Jfr t. ex. KARLGREN, a.a. s. 77 f, 147 f.

livets vidkommande torde man emellertid kunna antaga, att en värdering av det sedvanliga handlingssättet oftast leder till att rättsordningen godtager en förhållandevis låg aktsamhetsstandard. Tendensen att skärpa culpabedömningen har i varje fall i detta läge helt trätt i skymundan.⁵

3. I detta sammanhang bör särskilt framhållas, att en icke obetydlig *handlingsfrihet* anses råda inom åtskilliga privata livsområden: även ett beteende, som medför betydligt större risker än genomsnittet handlingar, kan betraktas som försvarligt och därför icke medföra rättslig reaktion. Detta har man framhållit i litteraturen just på tal om skador vid sport, lek och sällskapsliv.⁶ Ur samhällets perspektiv anses sålunda idrottslig verksamhet förtjäna uppmuntran; man finner också ganska riskabla idrotter värdefulla framför allt med tanke på deras härdande verkan och den handlingskraft de antagas främja.⁷ Även fritidsavkoppling i andra former synes i allt **högre grad möta förståelse** hos statliga och kommunala myndigheter, vilka på olika sätt söka underlätta den. Det överensstämmer med denna allmänna inställning, om rättsordningen är beredd att vid sport och andra fritidssysselsättningar tolerera en ganska hög grad av farlighet hos medborgarnas handlande utan att skadeståndspåföljd skulle inträda. Detta skulle då gälla även när motsvarande beteende inom förvärvslivet vore att anse som culpöst.

I den mån ett handlingssätt på detta vis betraktas som försvarligt just av det skälet att det förekommit i privatlivet, aktualiseras det allmänna skadeståndsrättsliga problem, som i Norden framför allt behandlats i diskussionen rörande *rättsstridighetsbegreppet*. Det kan erinras om att enligt den s. k. nordiska rättsstridighetsläran den primära förutsättningen

⁵ Jfr WALIN i bil. till NJMF 1960 s. 18 f. Märk dock NJA 1945 s. 471, där den skadelidandes reparationsbehov kan ha medverkat till en skärpt culpabedömning; svaranden var ansvarsförsäkrad. Se om fallet nedan vid not III: 113. Det var här fråga om en skada i trafiken. — Jfr å andra sidan NJA 1958 s. 247, refererat nedan före not I: 36.

⁶ Se t. ex. KARLGREN, a.a. s. 62, N. H. BACHE i U 1934 B s. 108 ff, GOMARD, Forholdet s. 273 f, Ek s. 137; jfr också nedan vid not V: 2 ff.

⁷ Jfr bl. a. RÅ-ämbetets uttalanden i ärende 592/1959, angående ifrågasatt misshandelsåtal vid boxning.

för skadeståndsskyldigheten är, att det skadegörande handlingssättet objektivt sett är oförsvarligt. Detta skulle framgå av en avvägning mellan å ena sidan de skaderisker det medförde, å andra sidan de motstående hänsyn — framför allt handlingens nytta eller värde ur samhällssynpunkt — som talade för att godtaga det.⁸ Övervägde skälen för den senare ståndpunkten, vore handlandet icke att anse som rättsstridigt och kunde då i princip icke medföra skadeståndsansvar. Rättsstridigheten skulle på detta sätt bortfalla, icke blott som enligt kontinental lära i vissa, ganska snävt begränsade fall — vid utövande av nödvärn eller ämbetsplikt, i nödsituationer, vid samtycke av den skadelidande etc. — utan även i andra lägen.

Den nordiska rättsstridighetsläran torde alltså spela en viktig roll för norsk och dansk rättsuppfattning. I Sverige har den synbarligen aldrig trängt igenom i samma grad. Inom doktrinen har den bl. a. kritiserats av LUNDSTEDT,⁹ och KARLGREN tillmäter läran ganska ringa vikt utanför området för de »klassiska» grunder för rättsstridighetens bortfall, som accepterats på kontinenten.¹⁰ I rättspraxis möta vi väl ibland också i mål angående culpaansvar en sådan avvägning mellan en handlingens nytta och därmed förbundna risker, som utmärker rättsstridighetsresonemangen; avgöranden, där dylika överväganden klart framträda i domskälen, äro dock ganska sällsynta i rättsfallssamlingarna.¹¹

Vad särskilt beträffar de här aktuella skadetyperna, anknyter man åtminstone enligt svensk åskådning väl så ofta till en »klassisk» grund för rättsstridighetens bortfall, nämligen att ett (tyst) samtycke skulle ha förekommit från den skadelidandes sida. Detta synes särskilt närliggande vid sådana sporter och andra fritidssysselsättningar, som knappast betraktas som särskilt värdefulla ur social synvinkel, om man icke är ganska vidhjärtad i fråga om individens behov av fri-

⁸ Jfr KARLGREN, a.a. s. 66 ff och där anförd litteratur.

⁹ Se bl. a. Strikt ansvar II: 2 s. 32 ff.

¹⁰ Se KARLGREN, a.a. s. 69 ff.

¹¹ Se NJA 1958 s. 406 (jfr HovR:s domskäl med HD:s) samt vidare de av KARLGREN, a.a. s. 71 not 23 åberopade fallen, av vilka dock flertalet icke rört skadeståndsansvar på grund av culpa.

tidsförströelser; ett exempel är skadestandsfrågans bedömning vid boxning. — Samtyckeskonstruktionen som grund för ansvarsfrihet skall emellertid granskas utförligare i ett följande avsnitt (under I B).

4. *Betydelsen av skadevållarens individualitet.* Ur ännu en synpunkt kan skadestandsansvaret tänkas lindrat inom privatlivet. Det påpekas ofta i nordisk doktrin, att man såtillvida är på väg mot ett mera objektivt culpabegrepp, att domstolarna i allt mindre grad taga hänsyn till skadevållarens individuella egenskaper och hans personliga förhållanden i övrigt. I allmänhet inverka icke oerfarenhet eller oförstånd i ansvarslindrande riktning, såvida ej skadevållaren helt utan egen förskyllan blivit försatt i en situation, som han saknar kompetens att klara av.¹² Mera framträdande kroppsliga defekter beaktas däremot i vissa fall, liksom kanske också sådana psykiska brister som äro naturliga följder av skadevållarens ringa eller höga ålder.¹³

Inom privatlivet kunna domstolarna finna särskild anledning att taga hänsyn till omständigheter av denna typ. Här torde man ofta stå främmande för resonemanget, att skadevållaren får taga konsekvenserna av att han ej varit situationen vuxen; alldagliga fritidssysselsättningar lära knappast förmenas den som är sämre rustad i fysiskt eller psykiskt avseende än genomsnittet, om icke hans brister äro av sådant slag, att de även i dessa livsförhållanden innebära påtagliga faror för omvärlden.¹⁴ Vid fritidsskador kan då den syn-

¹² Jfr om det sagda bl. a. KARLGREN, a.a. s. 53, 97 f, GRÖNFORS, Trafikskadeansvar s. 42 ff med hänvisningar, USSING, Erstatningsret s. 75 ff och Retstridighed s. 59 f. — Frågan bedöms annorlunda i straffrätten; se t. ex. THORNSTEDT, Om företagaransvar s. 10 f, SOU 1953:14 s. 378.

¹³ Se härom KARLGREN, a.a. s. 96 ff, BECKMAN, Barns skadeståndsskyldighet s. 21 f, HELLNER i SvJT 1953 s. 617, USSING, Erstatningsret s. 76, STANG, Erstatningsansvar s. 118 f, ØVERGAARD, Norsk erstatningsret s. 111 f, KR. ANDERSEN, Erstatningsrett s. 47 ff, BENGTTSSON i SvJT 1961 s. 636 f samt från rättspraxis det i sammanhanget ofta anförda fallet NJA 1948 s. 489, där lomhördhet beaktats fast skadan orsakats i samband med arbete (snöskottning).

¹⁴ Skadevållarens oerfarenhet synes ha beaktats till hans förmån i NJA 1951 s. 79 (se nedan före not III: 28); jfr även FFR 1954 s. 210 (nedan vid not V:33). — Något direkt stöd för den här hävdade uppfattningen har icke anträffats i

punkten bli aktuell, att skadevållaren blott skulle svara, om han eftersatt den aktsamhet som personer av hans kategori vanligen iakttaga i sådana sammanhang; en sådan regel har ansetts gälla särskilt då den skadelidande känt till skadevållaren.¹⁵ Huruvida ansvars lindringen är begränsad till fall där sådan insikt förelegat, synes dock tveksamt.¹⁶

I detta sammanhang uppkommer frågan, om man också på det sättet skulle beakta skadevållarens individualitet, att man vid culpabedömningen tar hänsyn till hans särskilda kvalifikationer. Skall man ställa speciella krav på en yrkesutövare även då denne utövar yrket på fritid, t. ex. när en hantverkare under sin semester hjälper en god vän med arbetet på dennes sportstuga? Problemet synes icke fullt klarlagt för den svenska rättens del. Det är emellertid sannolikt, att man tar viss hänsyn till att skadevållaren ägt större kunskaper eller färdigheter än genomsnittet. Culpansvar skulle följaktligen kunna åläggas också i en del situationer, där en icke yrkeskunnig person skulle ha gått fri.¹⁷

5. *Ansvar för barn.* Särskilt klart framträda givetvis hänsyn till skadevållarens individualitet, då skadan vållats av ett barn. Här skola icke närmare behandlas de principer som gälla i sådana fall; dessa frågor ha på senare år blivit före-

svensk doktrin (jfr däremot från norsk litteratur ØVERGAARD a. st.). Den stämmer emellertid väl med de allmänna sociala värderingar, som ligga till grund för rättsutvecklingen under senare decennier. — Att en ansvarsförsäkring bl. a. i detta läge kan motivera större stränghet mot skadevållaren har utvecklats av BENGTSSON i SvJT 1961 s. 644 f.

¹⁵ Se USSING, a.a. s. 77.

¹⁶ I den mån det är fråga om en lindrad culpabedömning, vore det mera följderiktigt att låta denna inträda, så snart skadevållaren haft anledning att antaga, att hans defekter från början uppmärksammats. Detta stämmer också bättre med rättspraxis rörande den närliggande frågan om betydelsen av att skadevållaren trott ett samtycke föreligga från den skadelidandes sida (jfr nedan vid not II: 30 samt NJA 1950 s. 440, berört nedan efter not IV: 58). Att den skadelidande frivilligt inlåtit sig i verksamheten med kännedom om risken uppfattas ju ofta som ett samtycke till denna, se nedan vid not II: 24. — Den praktiska skillnaden mellan de två alternativen torde dock vara ringa.

¹⁷ Jfr GRÖNFORS, Trafikskadeansvar s. 44, RODHE § 29 efter not 19, USSING, Erstatningsret s. 72 f. Se även ASD 1960 B 308 (nedan i not V: 21),

mål för ingående undersökningar i både svensk och dansk litteratur.¹⁸ Några drag av speciellt intresse för vår undersökning skola dock beröras.

6 kap. 6 § strafflagen tillåter som bekant, att ersättnings-skyldigheten för barn under 15 år jämkas eller bortfaller efter en skälighetsprövning, varvid skall beaktas barnets sinnesart, den skadevållande gärningens beskaffenhet samt omständigheterna i övrigt. Resultatet blir, att en culpapregel — om också i en speciell utformning — gäller även för barnet; minderåriga under fem år torde dock i allmänhet gå fria från ansvar. I doktrinen har man påstått det vara tillräckligt för skadeståndsskyldighet, att handlingen varit att anse som culpös, om den företagits av en fullt tillräknelig person; skadevållarens minderårighet skulle blott beaktas inom ramen för de skälighetsöverbäganden som få avgöra frågan, om ansvaret bör jämkas eller bortfalla.¹⁹ Det bör emellertid framhållas, att i en del refererade rättsfall — även några HD-domar — motiveringen närmast tyder på att minderårigheten inverkat på culpabedomningen.²⁰ I varje fall synes detta antagligt vid skador i samband med lek, vilken situation flertalet av de nämnda domarna avser; man har framhållit, att åtskilliga beteenden under leken, vilka hos en vuxen skulle ha betraktats som oaktsamma, icke kunde läggas barnet till last såsom vållande.²¹ På denna fråga finns anledning att närmare ingå i ett senare avsnitt (kapitel IV).

Såsom tidigare nämnts, föres talan i de här aktuella situationerna vanligen blott mot skadevållare med ansvarsförsäk-

¹⁸ Se om svensk rätt BECKMAN, a.a., STRAHL i Festskrift til Henry Ussing s. 495 ff, KARLGREN, a.a. s. 88 ff; jfr också BENGTTSSON i SvJT 1961 s. 630 ff. Beträffande dansk rätt kan hänvisas bl. a. till BORUM i SvJT 1945 s. 434 ff, GOMARD i Juristen 1954 s. 395 ff, TROLLE, Risiko og skyld s. 263 ff. Se även NJMF 1954 s. 137 ff och bil. V samt SELMER i NFT 1962 s. 1 ff.

¹⁹ Se härom KARLGREN, a.a. s. 89 ff (delvis i polemik mot BECKMANS avvikande uppfattning).

²⁰ Se NJA 1940 s. 226 (refererat nedan efter not IV:94), NJA 1949 s. 171 (jfr dock härom KARLGREN, a.a. s. 91), NJA 1949 A 129 = FFR 1949 s. 264 (nedan vid not IV:25), NJA 1954 C 510 = FFR 1954 s. 147 (nedan vid not IV:65), FFR 1955 s. 242 (nedan i not IV:58), NJA 1956 C 679 = FFR 1956 s. 241 (nedan efter not III:131).

²¹ Se BECKMAN, a.a. s. 22 ff. Jfr även STRAHL, a.a. s. 500 f.

ring. Detta gäller givetvis i särskilt hög grad skadeståndstalan mot barn, vilka ju i allmänhet sakna möjlighet att utge ersättning av egna medel. Vid skadestandsfrågans prövning anses det tillåtet att beakta en sådan försäkring, om den gäller för barnet.²²

Den motsvarande danska bestämmelsen i Myndighedsloven 63 § hänvisar i fråga om barns ansvar direkt till de för vuxna gällande skadestandsreglerna, ehuru ansvaret kan jämkas efter skälighet eller bortfalla. Förekomsten av en ansvarsförsäkring torde ha än större inverkan i skadestandsfrågan än enligt svensk rätt och medför ofta, att ojämkat skadestånd utdömes.²³ — De norska reglerna om ansvar för barn ha ringa betydelse, eftersom de blott statuera ersättningsskyldighet för minderåriga med egna medel och såsom sådana icke räknas ansvarsförsäkring.²⁴

Vid vår undersökning av rättspraxis rörande barns ansvar blir det nödvändigt att uppmärksamma, i vad mån 6 kap. 6 § strafflagen eller motsvarande danska lagrum medfört jämkning eller bortfall av skadeståndsskyldigheten. Sedan väl hänsyn tagits till den lindrande verkan dylika stadganden utövat, torde avgörandena kunna ge viss ledning också beträffande vuxnas ansvar i motsvarande situation åtminstone utanför området för typiska barnlekar.

Vid genomgången av försäkringspraxis är vidare att observera, att under den tid varom här är fråga i svensk ansvarsförsäkring gällt en speciell klausul om skador vållade av barn. Enligt denna skulle bolagen, då det försäkrade barnets ansvar jämkats enligt 6 kap. 6 § strafflagen, likväl betala ersättning med 2 000 kronor utöver vad barnet lagligen varit skyldigt att utgiva. På detta sätt har skadevållarens minderårighet delvis mist sin betydelse vid skaderegleringen.²⁵ 1960 års hemförsäkringsvillkor gå vidare i denna riktning. Enligt dessa ersätter privatansvarsförsäkringen ska-

²² Se BENGSSON, a.a. s. 630 ff med hänvisningar.

²³ Jfr BORUM a.a. och GOMARD a.a.

²⁴ Se härom senast KR. ANDERSEN, Erstatningsrett s. 183 ff och SELMER, a.a. s. 4 f. — Om den motsvarande *finländska* regeln i SL 9:5, enligt vilken barnet svarar subsidiärt med sitt gods och synbarligen oberoende av vållande, om skadestånd ej kan erhållas av vårdnadshavaren, se EKSTRÖM s. 870 ff med hänvisningar samt NYBERGH i FJFT 1954 s. 304 ff och CARLSON i FJFT 1956 s. 8 ff.

²⁵ Se härom BENGSSON, a.a. s. 633 not 14.

dan upp till 2 000 kronor också när skadeståndsskyldigheten helt bortfallit jämlikt det nyssnämnda stadgandet. Villkorets formulering tyder på att culpabedömningen här skulle ske på samma sätt som om skadan orsakats av en vuxen person.²⁶ Eventuellt tar man dock hänsyn till minderårigheten åtminstone vid lekskador.²⁷

6. Culparegeln i rättstillämpningen. Före den närmare undersökningen av ansvaret vid sport, lek och sällskapsliv finns även anledning att ställa frågan, vad privatlivets culparegel *utanför* dessa speciella sysselsättningar innebär.

I det föregående ha vi utvecklat, hur åtskilliga faktorer, som anses få betydelse för culpabedömningen, synas verka i riktning mot ett förhållandevis mildt ansvar i privatlivets förhållanden. Någon klarhet om rättsläget når man dock icke genom allmänna resonemang av detta slag. När det gäller att precisera aktsamhetskraven i olika situationer, skulle däremot prejudikat rörande privatpersoners skadeståndsskyldighet ha ett betydande värde.²⁸ Det är emellertid sällan som refererade rättsfall ge någon närmare ledning rörande de karakteristiska dragen hos privatlivets culparegel särskilt i vad avser vuxnas ansvar.

Med hänsyn till den stora betydelse det har för vållandebedömningen, i vilken egenskap skadevållaren handlat,²⁹ har man blott anledning att beakta sådana fall där detta skett helt och hållet inom privatlivets ram. Härvid kan dock bortses från situationer, vari samma krav ställas på alla handlande personer oavsett deras egenskap; sålunda torde de talrika domarna rörande privatpersoners ansvar för trafikskador icke ge någon ledning för vårt vidkommande, eftersom domstolarna synbarligen icke göra skillnad mellan den aktsamhet som yrkesutövare — t. ex. chaufförer eller cykelbud — ha att iakttaga, och den som åligger andra trafikanter.³⁰

När privatpersoner eljest stått som svarande i skadeståndsmål, har tvisten ofta gällt deras skadeståndsskyldighet såsom inneha-

²⁶ Jfr BENGSSON, a.a. s. 633 f.

²⁷ I Finland lära vissa försäkringsgivare vara benägna att såtillvida gå utöver gällande skadestandsregler, att de likställa barnets ansvarsförsäkring med dess «gods» enligt SL 9:5 och följaktligen låta försäkringen täcka skador, som orsakats av barn utan egna medel.

²⁸ Jfr t. ex. HELLNER i SvJT 1953 s. 621 f, RODHE § 29 vid not 4.

²⁹ Se t. ex. KARLGREN, a.a. s. 54 f, HELLNER, a.a. s. 618 f.

³⁰ Jfr STRAHL, Utredning s. 126 och GRÖNFORS, Trafikskadeansvar s. 46, 245 ff.

vare av viss egendom, framför allt fastighet. Redan detta torde ha gjort dem jämställda med rättssubjekt av annan art i motsvarande ställning. Visserligen kan man tala om ett speciellt företagaransvar för fastighetsägare, när skador inträffa till följd av en av honom driven rörelse på fastigheten, vilken medför särskilda faror för besökande eller i varje fall ökad trafik på området;³¹ här kan en skillnad antagas föreligga i jämförelse med en privatpersons ansvar mot gäster, som skadas vid besök i hans hem. Eftersom rättsfall rörande skador av denna senare typ äro ytterligt sällsynta,³² är det dock icke möjligt att klarlägga innebörden av denna olikhet. Och det »rena» fastighetsägaransvaret — t. ex. för nedfallande byggnadsdelar, för snöras från taket eller för eftersatt renhållning på trottoaren framför fastigheten — torde vara i stort sett detsamma oberoende av vem som äger fastigheten.

I sammanhanget kan väl framhållas, att i kontraktsförhållanden privatpersoners ansvar stundom torde vara något lindrigare än företagares vid motsvarande avtalstyp.³³ De ganska få rättsfall, som beläsa detta förhållande, synas dock icke ge någon ledning för utomobligatoriska skadefall.

Ett för privatlivet karakteristiskt utomobligatoriskt culpaansvar, som är av visst intresse för den fortsatta undersökningen, förekommer däremot för föräldrar såsom vårdnadshavare för deras skadevällande barn. Den påstådda vårdslösheten består vanligen av eftersatt tillsyn. Även här är det dock svårt att fastställa, hur ansvarsregeln förhåller sig till andra rättssubjekts skadeståndsskyldighet i liknande fall — t. ex. skolors och barntädgårdars ansvar för skada vållad av elever. Eventuellt kan man av vårdnadshavare kräva en längre gående översyn än av andra kategorier vid motsvarande risk för skada; skolor och dylika institutioner ha ju vanligen mindre möjligheter att övervaka sina talrika elever och mindre befogenheter att vidtaga skadehindrande åtgärder. Något klart stöd härför ger dock knappast rättspraxis, som uppvisar åtskilliga exempel på en mild culpabedömning för föräldrarnas del.³⁴ Ansvar har i regel ålagts vårdnadshavaren anting-

³¹ Jfr BENGSSON, Om ansvarsförsäkring s. 235 ff med hänvisningar.

³² Jfr emellertid NJA 1948 s. 96. — Det bör observeras, att för en rättvisande jämförelse det även torde vara erforderligt, att trafikfrekvensen och därmed skaderisken varit lika stor för privatpersonens som för företagarens del, något som sällan kan antagas förekomma.

³³ Jfr BENGSSON, Om ansvarsförsäkring s. 194, 201 f.

³⁴ Som exempel på fall, där skadeståndstalan mot föräldrar ogillats, må anföras NJA 1941 s. 664, NJA 1944 B 265 (FFR 1944 s. 118), NJA 1946 B 740

en när barnet varit mycket litet och skaderisken påtaglig (FFR 1952 s. 261), eller då föräldrarna åt ett litet barn utlämnat ett farligt föremål såsom en pilbåge (NJA 1949 s. 617) eller en nagelsax (NJA 1954 s. 450).³⁵ Den underlåtna vårdnaden måste synbarligen hänföra sig till något mera konkret färemoment för att oaktsamhet skall anses föreligga.

Däremot är det sällan som vuxna privatpersoners ansvarighet för *egna* skadevällande handlingar belyses av rättspraxis. Till stöd för uppfattningen, att ett mindre strängt akt-samhetskraV skulle råda i privatlivet, kan man möjligen anföra ett relativt nytt HD-avgörande.

NJA 1958 s. 247. Två personer gjorde på försommaren i ordning sin roddbåt bl. a. genom att skrapa av gammal blymönjefärg från båten; här till hade de fått tillstånd av ägaren till den betesmark där båten stod uppställd, under förutsättning att de gjorde rent efter sig. Under betesgång kommo emellertid tre av fastighetsägarens kor att förtära flagor av blymönjan, som är andra klassens gift, med påföljd att de blyförgiftades och fingo nedslaktas. Fastighetsägaren yrkade skadestånd under framhållande bl. a., att blymönjans giftighet vore allmänt känd samt att båtägarna genom försummelse att hindra korna att komma åt färgen varit vållande till förgiftningen. HD:s majoritet — 3 JR — utgick från att de färgburkar, som båtägarna använt vid målningen av båten två år före färgens avskrapning, varit försedda med påskrift om färgens giftighet samt varning att använda den till målning inomhus och anmaning att hålla den oåtkomlig för barn. Likväl ansågs denna omständighet icke föranleda, att båtägarna vid avskrapningen av färgen utan vidare bort inse, att färgflagornas kvarlämnande på platsen kunde medföra risk för förgiftning av betande djur. Skadeståndstalan ogillades följaktligen. 2 JR funno däremot, att båtägaren av ovarsamhet vållat skadan.

(FFR 1946 s. 194), FFR 1951 s. 224, FFR 1952 s. 233, FFR 1953 s. 217, FFR 1954 s. 349, FFR 1955 s. 273, NJA 1956 s. 55, FFR 1958 s. 366. Å andra sidan har talan mot föräldrar bifallits i NJA 1949 s. 617, FFR 1950 s. 265, SvJT 1951 s. 496 (FFR 1950 s. 291), FFR 1952 s. 261, NJA 1954 s. 450. Se om vårdnadshavarens ansvar även BECKMAN, a.a. s. 13 f och KARLGREN, a.a. s. 93. — Talan mot lärare och skolmyndighet har ogillats i SvJT 1935 rf. s. 22 och NJA 1945 B 962 (FFR 1945 s. 200). — Ett strängare ansvar kan tänkas åvila hem för svårfostrade barn av olika slag, där riskerna med eftersatt tillsyn äro större och anledning därför finns att skärpa culpabedömningen. Jfr NJA 1939 s. 501 (vård av sinnesslö) samt om dansk rätt TROLLE, Risiko og Skyld s. 285 f med där anförda rättsfall.

³⁵ Jfr också SvJT 1951 s. 496 = FFR 1950 s. 291 (cykel). Se emellertid FFR 1950 s. 265 (12-åring har fått avfyra smällare intill minkfarm).

Man kan starkt ifrågasätta, om majoriteten skulle ha ansett ett liknande förfarande gå fritt från ansvar, ifall skadevållarna handlat i sitt arbete; i allmänhet förefaller en ganska sträng culpapregel gälla för dem som under sådana förhållanden handha giftiga eller eljest farliga ämnen.³⁶ Skillnaden kan i så fall vara den, att bristande insikt om risken skulle vara mera ursäktlig hos en privatperson, som saknar särskilda kunskaper på området,³⁷ och att undersökningsplikten i detta hänseende vore lindrad. Däremot kan man antaga, att kännedom om egendomens farlighet även i privatlivet medför skyldighet att vidtaga betryggande försiktighetsåtgärder.³⁸ — Särskilt med hänsyn till skadefallets särart och meningskiljaktigheten i HD bör man emellertid vara försiktig med att dra slutsatser från ett enstaka rättsfall som det refererade. Alla uttalanden om nyanserna i privatlivets culpapregel måste bli mycket osäkra.³⁹

³⁶ Jfr t. ex. NJA 1935 s. 636, NJA 1945 s. 301, NJA 1951 A 23 (FFR 1951 s. 61), FFR 1952 s. 249.

³⁷ Jfr vad som ovan vid not I: 14 ff sagts om betydelsen av skadevållarens individualitet.

³⁸ Jfr här NJA 1958 C 1145. Svaranden, som skulle hjälpa till med avfyrandet av raketer under en valborgsmässofest på ett gårde, brände av en raket så att den skadade en 11-åring, som jämte andra barn upphöll sig några meter bakom avfyringsplatsen. Svaranden ålades skadeståndsansvar, varvid åberopades att han förfarit oaktsamt genom underlåtenhet att förvissa sig om att andra personer ej befunnit sig i farlig närhet av platsen, i all synnerhet som han med hänsyn till sin ringa erfarenhet av och bristande kunskap om rakaternas handhavande bort iakttaga särskild försiktighet. — Se även det straffrättsliga avgörandet NJA 1952 s. 152 (åtgärd med laddat gevär inom privatlivets ram).

³⁹ Jfr i sammanhanget även den stränga bedömningen av ett skolbarns impulsiva handling under pågående lektion (alltså icke i barnets »privatliv») i NJA 1949 C 129 (FFR 1949 s. 32). En 8-årig skolpojke hade under en skrivövning blivit förargad över att en bakomsittande kamrat stött till hans bänk och hastigt vänt sig om, varvid spetsen av en blyertspenna, som han höll i handen, råkat skada kamratens ena öga. 8-åringen, som var ansvarsförsäkrad, ansågs av HR (nämnden) och HovR:s majoritet vållande till skadan samt ålades ett till 1/3 jämkat ansvar; HD meddelade ej prövningstillstånd. Särskilt med tanke på att någon aggressiv avsikt ej synes ha förelegat och att pennan knappast framstått som något farligt föremål är det anmärkningsvärt, att 8-åringen ansetts ansvarig. Under en i övrigt ofarlig lek skulle skadan troligen ha ansetts orsakad av våda (jfr t. ex. NJA 1940 s. 226, refererat nedan efter not IV: 94). — Till stöd för en ansvars lindring i privatlivet skulle eventuellt

7. *Skada »mera av våda än av vållande»*. I detta sammanhang bör i korthet beröras en fråga, som har nära samband med culparegelns utformning. De flesta slag av sport, lek och sällskapsliv äro ju i regel ganska ofarliga förhållanden i jämförelse med t. ex. industriell verksamhet eller biltrafik. Även om åtskilliga småskador förekomma, lär det höra till undantagen att större personskador vållas. Om nu en privatperson råkar orsaka en omfattande skada genom en handling, som i endast obetydlig mån överskrider gränsen för den handlingsfrihet som råder på området, kan det ibland te sig oskäligt att ålägga honom ersättningsskyldighet; den ringa culpa som kan läggas honom till last skulle kunna motivera en begränsning av ansvaret.

Utom kontraktsförhållanden är det emellertid svårt för domstolarna att finna en grund, som kunde åberopas för en ansvarsmildring av denna typ. Den enda begränsningsregel som normalt är tillämplig är principen, att blott adekvat orsakade skador skola ersättas. Här kunna vi icke närmare ingå på adekvanslärans innehåll; framhållas bör emellertid, att det vanligen uppställda kravet på att skadan skall vara en typisk följd av handlingen (eller att handlingen skall vara generellt ägnad att medföra skada) ganska sällan lär kunna lindra skadevållarens ersättningsskyldighet i de här avsedda fallen. Visserligen torde läran i en del gränssituationer medge beaktandet av skälighetssynpunkter, däribland också det mer eller mindre förkastliga i skadevållarens handlingsätt. Men åtminstone i Sverige anses adekvansbedömningen i princip böra hållas isär från culpabedömningen: även om skadevållaren saknat anledning att taga en följdskada i beräkning och denna alltså ej omfattas av hans culpa, kan han bli ansvarig för skadan.⁴⁰

Emellertid har det intresse att uppmärksamma en speciell motivering, vilken stundom förekommer i rättsfall just av den typ som i fortsättningen skall behandlas: man förklarar, att en skada inträffat *mera av våda än av vållande*. Formu-

också kunna anföras de under 7 nedan omtalade fall, där skadan ansetts ha inträffat mera av våda än av vållande; här är det emellertid fråga om förfaranden, som i och för sig knappast varit särskilt riskabla.

⁴⁰ Jfr KARLGREN, a.a. s. 37 ff och 56 f med hänvisningar.

leringen hör närmast hemma inom straffrätten. I strafflagen 5 kap. 12 § första stycket användes den för att allmänt ange gränsen för straffbarheten,⁴¹ och i lagrummets andra stycke, tillkommet år 1937, förekommer en reglering av de s. k. objektiva överskotten med hjälp av detta uttryck: endast sådana effekter, som omfattats av gärningsmannens culpa, skola tagas i betraktande vid straffets bestämmande, medan kasuella skador lämnas utan avseende även om de äro adekvata följder av gärningen.⁴² I båda fallen torde finnas ett visst utrymme att beakta billigheten i det enskilda fallet.⁴³ Också i skadeståndsrättsliga sammanhang påträffas emellertid uttryckssättet i fråga i flera mål, där HD ogillat en skadeståndstalan, vilken grundat sig på att en till synes ganska ofarlig handling orsakat en oväntat stor skada.

Så har bl. a. skett, då skadevållaren börjat brottas på lek med den skadelidande och denne, som råkat fastna i en snövall med benet, kommit att bryta detta (NJA 1933 s. 150).⁴⁴ Samma motive-ring möta vi i ett annat avgörande, där till följd av ett lindrigt slag — utdelat i en situation som företett vissa likheter med nödvärn — en person, som fastnat med foten, fallit omkull och brutit benet samt därefter på grund av vissa sjukliga tillstånd i benet och i inre organ avlidit av blodpropp (NJA 1938 s. 84; tillika fråga om straffansvar). Ett skiljaktigt JR har också använt sig av formuleringen dels vid en skada erinrande om 1933 års fall (NJA 1950 s. 440), dels då en bandyboll skadat ett öga så allvarligt att detta fått bortopereras (NJA 1951 s. 79).⁴⁵

Rättsfallen i fråga utgöra en ganska enhetlig grupp; sannolikt är det ingen slump, att likartade motiveringar använts.

⁴¹ Se angående stadgandets ursprung Förslag till Allmän Criminallag (1832) 4 kap. 5 § samt Motiver s. 22.

⁴² Se om bestämmelsens innebörd framför allt NJA 1937 II s. 450 ff samt om förhållandet till adekvanskravet även AGGE, Straffrättens allmänna del II s. 301 ff.

⁴³ Jfr THORNSTEDT, Översikt över straffrättens allmänna del s. 49.

⁴⁴ Se om rättsfallet nedan vid not IV: 55 ff.

⁴⁵ Se om de två sistnämnda rättsfallen nedan efter not IV: 58 resp. vid not III: 28. — Jfr ytterligare de äldre fallen NJA 1889 s. 207 (slagsmål) och NJA 1904 s. 100 (då en lärare skulle aga en elev med rotting, slog eleven under försök att göra motstånd ansiktet mot bänken och skadade tre tänder; skadeståndstalan mot läraren ogillades med samma motivering). Se även NJA 1938 s. 196, där dock ej formuleringen i fråga användes.

Det är tänkbart, att man därmed enbart avsett att — i avslutning till ordalagen i 5 kap. 12 § *första* stycket strafflagen — utsäga, att skadevållaren ej förfarit culpöst. Att märka är, att i de aktuella fallen skadeståndstalan förts mot en privatperson, varför det ligger särskilt nära till hands att antaga, att billighetssynpunkter tillmätts betydelse.⁴⁶ Domarna skulle då ge ytterligare belägg för att en viss ansvars lindring förekomme i privatlivet. Mot att man enbart tagit sikte på att culpa icke förekommit talar dock, att domstolarna vanligen bruka uttrycka detta på mindre komplicerat sätt.⁴⁷

En annan möjlighet är, att man genom att använda formuleringen *mera* av våda än av vållande velat antyda, att ett visst oaktsamt förhållande av skadevållaren medverkat till den skadliga effekten, men att culpan spelat en så underordnad roll i jämförelse med de rent kasuella momenten, att den skäligen icke borde leda till skadeståndsansvar. Detta borde då innebära, att ansvar kunde ha ålagts för en mera närliggande skada, som vållats genom samma handling. Emellertid har icke påträffats något exempel på att uttrycket »mera av våda än av vållande» fått motivera en inskränkning av ersättningsskyldigheten till allenast en del av skadan. Ett sådant resonemang stode också enligt det nyss sagda i strid med gängse uppfattning om culpa- och adekvansbegreppens förhållande till varandra.⁴⁸

Det är alltså oklart, vilken tankegång som legat bakom uttryckssättet i fråga. Under alla omständigheter synas möjligheterna vara begränsade att på detta vis låta billighetssynpunkter medföra, att skadeståndsskyldigheten inskränkes eller bortfaller. Framför allt bli då aktuella sådana skadefall, där — som i de nyssnämnda domarna från 1933 och 1938 — mera säregna tillstötande omständigheter spelat en avgörande roll för skadans uppkomst.⁴⁹ Man kan alltså icke vänta sig,

⁴⁶ Jfr GRÖNFORS, Trafikskadeansvar s. 47 not 8.

⁴⁷ T. ex. att svaranden ej kunde anses vållande till skadan.

⁴⁸ Vikten av denna senare invändning torde dock förringas av att adekvanskravet knappast fått några fasta konturer enligt svensk rättspraxis — en synpunkt som dock icke kan utvecklas närmare i detta sammanhang.

⁴⁹ Detta synes stämma rätt väl också med det i not I: 45 anförda fallet NJA 1904 s. 100.

att en dylik regel om begränsning av skadeståndet normalt kunde användas för att neutralisera verkningarna av en sträng culpabedömning.

B. REGLERNA OM SAMTYCKE

1. *Allmänna anmärkningar.* Som förut antytts, anses i de här aktuella situationerna stundom den skadelidande ha (tyst) samtyckt till skaderisken genom att inlåta sig i den gemensamma sporten, leken eller sällskapliga samvaron. Detta samtycke skulle medföra, att ett eljest förekommande culpaansvar kunde bortfalla genom att det skadevållande beteendet icke vore att anse som rättsstridigt. För den kommande undersökningen blir det erforderligt att granska innebörden av denna konstruktion.

Vad som härvid vållar svårigheter är framför allt att reglerna om samtycke äro oklara på många punkter. De ha till stor del utbildats inom straffrätten, där dessa frågor främst blivit aktuella vid uppsåtligt orsakade skador, såsom vid integritetskränkningar som i brist på samtycke skulle medföra ansvar för misshandel (t. ex. tatuering). Betydligt mindre klarlagda äro motsvarande problem vid straffansvar för sådana oaktssamhetsbrott som vållande till annans död eller till svår kroppsskada (14 kap. 9 och 17 §§ strafflagen). Det gemensamma för dessa situationer är emellertid, att samtycke betraktas som en grund för rättsstridighetens bortfall; den skadegörande handlingen anses försvarlig ur rättsordningens synvinkel. — Icke heller inom skadeståndsrätten har samtycke såsom invändning mot culpaansvar behandlats mera ingående. I stället är det en annan situation, som i varje fall på senare år stått i förgrunden för intresset, nämligen samtycke såsom invändning mot rent strikt ansvar, i formen »solidarisering med faran», »accept av risken» etc.: den som frivilligt underkastat sig en viss risk skulle icke kunna göra gällande det skärpta ansvar, som farligheten eljest skulle medföra för den som bedriver den farliga verksamheten. Ytterligare har man ganska utförligt behandlat en samtycket närstående företeelse, nämligen ansvarsfriskrivning. Alla de

skilda principer som gälla i de nu berörda situationerna kunna tänkas få aktualitet vid fritidsskador och måste därför — om också översiktligt — beröras i detta avsnitt.

2. *Straffrättsliga regler.* Inom straffrätten har främst diskuterats problemet, huruvida ett givet samtycke kan godtagas som grund för strafffrihet, eller om det bör lämnas utan avseende såsom stridande mot god sed eller av liknande anledning. I den mån det varit fråga om samtycke till skadegörande handlingar, ha särskilt personskadorna uppmärksamats; vid sakskada har samtycke ansetts ha en mera obetingat straffriande verkan, såvida handlingen enbart riktar sig mot annans förmögenhet och alltså icke kränker statens eller allmänhetens intresse.⁵⁰ Genom att diskussionen vanligen gällt uppsåtliga ingrepp i den kroppsliga integriteten, har den kommit att inriktas främst på skador som inträda med säkerhet eller åtminstone med hög grad av sannolikhet. Gränsen för samtyckets friande verkan knytes härvid ofta till den gradering av de olika misshandelsbrotten som förekommer i 14 kap. strafflagen; en viss tvekan råder emellertid, om samtycke till sådan misshandel som avses i 14 kap. 12 § är giltigt. Uppmärksamheten har alltså förskjutits från *det skadegörande handlingssättet* till *handlingens effekt*, om också syftet med gärningen i viss grad torde inverka på gränsdragningen.⁵¹

Samtycke anses icke behöva ske med uttryckliga ord. Det är omdiskuterat, huruvida tillräckligt är att den skadelidande endast tyst godtagit motpartens förfarande (»viljeinriktningsteorin») eller om en sådan inställning också måste ha kommit till något yttre uttryck. I svensk doktrin har man gjort gällande, att den förra principen närmast vore vedertagen hos oss, varvid dock framhållits den betydelse

⁵⁰ Se Förslag till brottsbalk (SOU 1953: 14) s. 104, 144.

⁵¹ Jfr angående det sagda BERGENDAL i SvJT 1931 s. 383 ff, Förslag till brottsbalk s. 144, AGGE, Huvuddrag s. 204 f och Kompendium s. 43 f samt STRAHL, Kompendium s. 38. — I Prop. 1962: 10 med förslag till brottsbalk har frågan om samtyckets verkningar icke reglerats: någon ändring i gällande rättsståndpunkt har ej avsetts (s. C 381).

samtyckets yttre manifestation har ur bevisningssynpunkt.⁵² Därest gärningsmannen — om också obefogat — antagit, att samtycke har förekommit, kunde emellertid detta leda till strafffrihet på grund av bristande uppsåt.⁵³ Däremot anses ofta ett hypotetiskt samtycke — dvs. ett samtycke som bäraren av det kränkta intresset kunde antagas ha givit, om han haft tillfälle att fatta ståndpunkt till kränkningen — icke kunna jämföras med ett verkligt sådant. Ett felaktigt antagande om att hypotetiskt samtycke förelegat skulle därför icke fria från straff.⁵⁴

Vad beträffar behörigheten att samtycka, betraktas ej de civilrättsliga principerna om rättshandlingskapacitet utan vidare som giltiga inom straffrätten ens vid sakskada. Även samtycke av omyndiga anses ha rättslig verkan. Hur långt man här kan gå, skulle bero på omständigheterna i det enskilda fallet, framför allt vederbörandes förmåga att bedöma ingreppets rättsliga innebörd.⁵⁵ Man har gjort gällande, att bristande rättshandlingsförmåga skulle medföra presumtion för att samtycket ej kunde godtagas.⁵⁶ Vad beträffar personskada, har man framför allt ställt frågan, hur pass mycket den inkapable haft möjlighet att fatta.⁵⁷ Även i dessa hänseenden synes emellertid ovisshet råda om reglernas närmare innebörd.

Vad som nu sagts får aktualitet också i fråga om straffansvar vid vissa slag av *sport*. Främst har här nämnts boxning, som till sin natur lär innebära uppsåtlig misshandel åtminstone av ringare beskaffenhet; även brottningsmatch har anförts i sammanhanget.⁵⁸ Då någon inlåtit sig på en boxnings- eller brottningsmatch anses han härmed ha uttryckligen sam-

⁵² Se AGGE, Huvuddrag s. 212; jfr även STRAHL, a.a. s. 39.

⁵³ Se AGGE, Huvuddrag s. 214.

⁵⁴ Se härom AGGE, Huvuddrag s. 216 ff med hänvisningar och Kompendium s. 62 ff samt senast NJA 1957 s. 337. Jfr dock STRAHL i SvJT 1960 s. 274 (huvudregel skulle vara, att hypotetiskt samtycke är tillräckligt).

⁵⁵ Se AGGE, Huvuddrag s. 206 f, STRAHL, Kompendium s. 39.

⁵⁶ Se AGGE a.st.

⁵⁷ Se AGGE, Huvuddrag s. 207 f. Jfr även Förslag till brottsbalk s. 148.

⁵⁸ Se om dessa frågor bl. a. THYRÉN, Kommentarer till strafflagen kap. 14 s. 48 f, BERGENDAL, a.a. s. 283, Förslag till brottsbalk s. 144, AGGE, Kompendium s. 50, STRAHL, Kompendium s. 41.

tyckt till dylik misshandel. Vid tävlingsboxning, där deltagarnas uppsåt ofta torde gå ut på att utöva misshandel av den grövre art som omtalas i 14 kap. 12 § strafflagen, har man hävdats, att även sådan misshandel omfattas av samtycket. Härvid förutsattes dock, att den skadegörande handlingen faller inom boxningsreglerna; i annat fall skulle den vara straffbar.⁵⁹ Vid andra idrotter, t. ex. fotboll, ishockey och liknande lagspel, torde avsiktlig misshandel av motståndaren — ett beteende som här direkt strider mot reglerna — medföra straffansvar; detta lär då gälla även om förseelsen skulle vara vanlig inom sporten och förövats utan skadeuppsåt. Helt ofarliga angrepp kunna dock knappast antagas vara straffbara.⁶⁰

⁵⁹ Jfr AGGE, Kompendium s. 50 f samt RÅ i ärende 592/1959 ang. ifrågasatt misshandelsåtal vid boxning. Liknande uppfattning ANDENÆS, Allminnelig strafferett s. 177.

⁶⁰ Jfr NJA 1957 C 676, som rörde ishockeyspel. Åtalet avsåg misshandel av en motspelare genom ett klubbslag, som medförde kontusionssår och ringa hjärnskakning. HovR fann styrkt, att motståndaren då han erhöll slaget redan förpassat pucken till en plats långt utom räckhåll för den tilltalade, att denne icke kan ha avsett att träffa pucken, samt att den tilltalade i stället i upphetsning och sannolikt även i vrede över att pucken frånspelats honom uppsåtligen riktat slaget direkt mot motståndarens huvud. Härefter tillade domstolen: Med hänsyn till spelets natur hade varje spelare att räkna med en hårdhänt behandling och möjligheten av att erhålla slag och ådraga sig skador. Emellertid vore det uppenbart, att en spelare, sedan han fullgjort en uppgift i spelet och detsamma redan påginge på annan plats på banan, icke skulle riskera att bli utsatt för våld av motspelare. Den tilltalades förfarande måste därför betraktas som uppsåtlig misshandel. HovR dömde härefter den tilltalade jämlikt 14 kap. 13 § strafflagen till 40 dagsböter. Denne hemställde om prövningstillstånd, varvid han bl. a. anförde, att dylika förseelser, vilka mycket ofta förekomme vid olika lagspel, enligt praxis endast beivrades disciplinärt, samt att den angripne samtyckt till att utsättas för sådana slag genom sitt deltagande i spelet (och vissa yttranden efter matchen). Till stöd för att prövningstillstånd borde meddelas åberopades uttalanden i denna riktning av Ishockeyförbundet och Riksidrottsförbundet. I beslut angående prövningstillstånd yttrade HD:s majoritet (2 JR): Prövningstillstånd kunde i förevarande mål meddelas endast med stöd av 54 kap. 10 § 1 RB. Kungl. Maj:t — som erinrade, att HovR i sin dom funnit det styrkt, att den tilltalade, då han utdelade slaget, icke kunde ha avsett att träffa pucken, utan att han i stället i upphetsning och sannolikt även i vrede över att pucken frånspelats honom uppsåtligen riktat slaget direkt mot motståndarens huvud — funne anledning ej ha förekommit att meddela prövningstillstånd enligt sagda lagrum. HovR:s

Dessa principer, vilka avse uppsåtliga gärningar, kunna emellertid icke utan vidare överföras till att gälla även vid sådana brott som vållande till annans död och till svår kroppsskada, där det givetvis framstår som mindre stötande att fria från ansvar på grund av samtycke. Denna senare situation har mindre ofta diskuterats i svensk doktrin. Vad särskilt angår skador under sport, av vars natur följer, att kroppsskada kan tillfogas annan — t. ex. ishockey och fotboll — har man ansett straffrihet föreligga även vid större risk för svårare kroppsskada än den som godtages enligt eljest tillämpade aktsamhetsnormer; också i detta fall skulle dock förutsättningen vara, att vedertagna spelregler iakttagits. Samtycke skulle normalt framgå av den konkludenta omständigheten, att den skadelidande frivilligt deltagit i spelet eller tävlingen och sålunda underkastat sig reglerna i fråga.⁶¹ Vad som här blir aktuellt synes alltså icke vara samtycke till viss *skada* utan till viss *risk för skada*, vilket skulle leda till straffrihet för den gärning, varigenom risken förverkligats.

Nära dessa fall ligga situationer, där den skadelidande uttryckligen samtyckt till viss lindrigare misshandel men den-

dom skulle förty stå fast. — Ett JR fann ej skäl att meddela provningstillstånd, utan motivering för beslutet.

Majoriteteten har alltså, i motsats till vad som vanligen brukar förekomma, anfört särskilda skäl för att icke medge dispens. Motiveringen framstår som ett direkt svar på argumenteringen från den tilltalades sida. Den framhäver som det väsentliga, att det här varit fråga om ett uppsåtligt slag mot huvudet. I sådana lägen framstår alltså invändningen om samtycke som irrelevant. Hur HD skulle ha betraktat situationen, om den tilltalade i stället riktat ett uppsåtligt slag mot motståndarens kropp är däremot oviss; det är icke uteslutet, att åtalet i sådant fall skulle ha ogillats.

I sammanhanget må även nämnas ett par underrättsdomar om straffansvar vid sport. I Skellefteå tingslags HR:s dom 31/3 1962, DB 58/1962, dömdes en ishockeyspelare, som uppsåtligen och utan samband med pågående spel om pucken tilldelat en motståndare ett klubbslag, vilket träffat i huvudet med ringa skada som följd, till 40 dagsböter för misshandel. — I Kinnefjärdings, Kinne och Kållands HR:s dom 27/9 1961, DB 285/1961, dömdes en bandyspelare, som uppsåtligen slagit till en liggande motspelare i huvudet (med påföljd att denne avlidit under omständigheter som avses i SL 5:12 2 st.) till 100 dagsböter för misshandel.

⁶¹ Se AGGE, Kompendium s. 50 f och även AF HÄLLSTRÖM i SvJT 1947 s. 782 f (referat av finskspråkig avhandling av ANTILA). Jfr om samtycke till risk i allmänhet också STRAHL, Kompendium s. 38 f.

na utan skadevållarens uppsåt fått svårare följder: en boxare tillfogar t. ex. sin motståndare skada som medför livsfarlig sjukdom. Ha sportens regler följts, torde enligt gängse uppfattning samtycket utesluta ansvar för uppsåtlig misshandel⁶² men möjligen icke för vållande till svår kroppsskada (eller till annans död).⁶³

3. *Tillämpning av straffrättsliga samtyckesregler inom skadeståndsrätten.* Frågan blir då, om — såsom i äldre doktrin påståtts⁶⁴ — de principer, som kunna urskiljas på straffrättens område, även äro tillämpliga inom civilrätten. Till en början kan framhållas, att reglerna om samtyckets inverkan vid åtal för uppsåtliga brott torde sakna större betydelse för frågor om culpaansvar (och rent strikt ansvar) inom skadeståndsrätten. Sålunda lär exempelvis icke ett oursäktligt misstag angående den skadelidandes inställning medföra frihet från skadeståndsskyldighet.⁶⁵ Redan härigenom förlorar den straffrättsliga diskussionen delvis relevans för vårt vidkommande. Det är också tvivelaktigt, om de straffrättsliga grundsatser som anses gälla vid oaktsamhetsbrott utan vidare kunna tillämpas inom skadeståndsrätten. Även om samtycket i princip skulle ha samma innebörd som inom straffrätten och alltså avse visst handlingssätt eller viss (risk för) skada, medför det ju andra rättsverkningar. Här står även den skadelidandes intresse av reparation på spel, en omständighet som domstolarna svårligen kunna bortse från i sammanhanget.⁶⁶ Det är därför tänkbart, att samtycket i vissa lägen friar från straff men ej från ersättningsskyldighet. — Å andra sidan kan nämnas, att inom straffrättsdoktrinen man stundom rekommenderar återhållsamhet i att ge den enskilde dispositionsrätt över statens straffanspråk.⁶⁷ Detta skulle kunna

⁶² Se AGGE a. st. och det anförda uttalandet av RÅ.

⁶³ Se Förslag till brottsbalk s. 144.

⁶⁴ WINROTH, Om skadestånd s. 107.

⁶⁵ Jfr NJA 1950 s. 440, anført nedan efter not IV: 58.

⁶⁶ Särskilt för underåriga skadelidandes del tala starka skäl för att man vid ett obetänksamt samtycke snarare bör låta en skadevållare gå fri från straff än anse samtycket giltigt ur förmögenhetsrättslig synpunkt.

⁶⁷ Se AGGE, Kompendium s. 43.

motivera en särskilt restriktiv tolkning av samtyckesliknande viljeyttringar för straffrättens del. Synpunkten i fråga torde emellertid framför allt anses giltig vid grövre brott mot person.

Vad som ytterligare komplicerar läget är, att det civilrättsliga samtycket kan tänkas ha en annan karaktär än det straffrättsliga. Den typ av samtycke som hittills berörts innebär, att den skadelidandes samtycke inriktats på vissa yttre fakta (ett händelseförlopp eller en skada), icke på deras rättsliga bedömning; denna inställning skulle medföra, att det skadevållande handlingsättet icke vore att betrakta som rättsstridigt. Såvitt angår ouppsåttligt skadevållande, kan samtycket i detta läge sägas avse den *fysiska* risken. Men man kan också tänka sig, att den skadelidande i och med samtycket endast tagit ställning till sin kommande möjlighet att erhålla skadestånd: han skulle ha accepterat att själv bära risken för skador av det aktuella slaget. Samtycket skulle då i realiteten innebära en (tyst) friskrivning från ansvar. Det är här fråga om samtycke icke till den fysiska utan till den *rättsliga* risken.^{67a} I nordisk skadeståndsrättslig diskussion indrages icke sällan även denna senare form av samtycke i resonemanget. För att vi skola få en uppfattning om rättsläget bör därför någon uppmärksamhet ägnas åt friskrivningsreglerna.

4. *Ansvarsfriskrivning* innebär som bekant, att den skadelidande genom avtal på förhand fritager medkontrahenten från att svara för vissa skador, för vilka denne eljest skulle ha varit ersättningsskyldig. Det är alltså fråga om en disposition över ett förmögenhetsrättsligt anspråk, vilken icke behöver innebära, att den skadelidande därigenom godtagit det skadevållande handlingsättet.⁶⁸ Man torde mycket väl kunna tänka

^{67a} Härifrån får skiljas samtycke till risk att lida *allmän förmögenhetsskada* av vanligt slag: en arbetsgivare tillåter t. ex. sin anställda att yppa en fabriktionshemlighet trots den fara för ekonomisk förlust för arbetsgivaren som detta kan medföra. Samtycket inriktas då — liksom när det gäller sådana fysiska risker som förut berörts — på ett faktiskt handlingsätt, icke på handlingsättets rättsföljder.

⁶⁸ Jfr HULT, Civilrättsliga spörsmål s. 64. — Se emellertid HøyR:s uttalanden i NRT 1948 s. 370, där friskrivning tycks jämföras med samtycke. Möjligen

sig, att en skadevållare ådömes straff för vållande till personskada, ehuru han med bindande verkan friskrivit sig från ersättningsskyldighet härför.⁶⁹ Avtal om friskrivning följa kontraktsrättsliga regler; i fråga om parternas handlingskapacitet och friskrivningens återkallelighet lära samma principer gälla som vid andra rättshandlingar. Verkningarna av en friskrivning anses vara begränsade. I vilken omfattning den är giltig är omtvistat, men i varje fall ansvaret för egen dolus och egen grov culpa torde vara opåverkat av en friskrivningsklausul. Lagstiftare och domstolar ha vidare en principiellt kritisk inställning till dylika klausuler: där de icke förbjudas genom tvingande lagregler, bruka de tolkas så snävt som möjligt. Avsikten är här främst att skydda en underlägsen skadelidande, som för att få ett avtal till stånd kan vara nödsakad att godtaga därmed förenade bestämmelser av denna typ.⁷⁰

En jämförelse med de principer som anses gälla för straffrättsligt samtycke visar en påfallande skiljaktighet i synnerhet i fråga om personskada. Straffrättens regler innebära ju på grund av strafflagens uppbyggnad särskilt i dess misshandelskapitel, att mindre vikt fästes vid skadevållandets mera eller mindre grova karaktär än vid den skadegörande handlingens effekt; som nämnt anses blott ansvar för misshandel som medfört svårare skada oberört av samtycke, och straffbestämmelserna om culpöst vållad personskada taga ju sikte enbart på allvarliga skador. Ytterligare bör observeras, att en underårig skadelidande kan vara behörig att samtycka till (risk för) personskada men däremot i regel icke torde anses kapabel att friskriva motparten från ersättningsskyldighet för skadan.

Dessa olikheter illustrera betydelsen av skillnaden mellan samtycke till den rättsliga risken och samtycke till den fysiska risken. Uppfattas samtycket på det förra sättet, synes

är det dock fråga om mindre exakt uttryckssätt från vederbörande domares sida.

⁶⁹ Detta under förutsättning att vållandet ej är grovt, i vilket fall friskrivningen ej lär gälla; se nedan. — Jfr HULT, a.a. s. 65 f med hänvisningar.

⁷⁰ Se om det sagda BENGSSON, Om ansvarsförsäkring s. 247 jämte där anförd litteratur och rättspraxis samt även VAHLÉN, Avtal och tolkning s. 277 med not 45 och NJA 1954 s. 573.

det följdriktigt att tillämpa friskrivningsregler eller härom erinrande principer. Vid samtycke till den fysiska risken är det lättare att avvika från dessa närmast kontraktsrättsliga grundsatser.

5. Härefter är att uppmärksamma den skadeståndsrättsliga doktrinen i regel kortfattade uttalanden om samtyckesproblemet.

När det gäller *giltigheten* av samtycke, blir den nyss utvecklade skillnaden mellan den rättsliga och den fysiska risken aktuell. Denna distinktion har i nyare svensk doktrin berörts av HULT i polemik mot ett påstående av WINROTH, att man i Sverige skulle vara benägen att fränkänna samtycke varje verkan vid personskada.⁷¹ Under hänvisning till liknande uttalanden av STANG och LASSEN har HULT framhållit, att även om ett samtycke till viss rättskränkning ej kunde utesluta dennas rättsstridighet, samtycket mycket väl kunde såsom en disposition över ett förmögenhetsrättsligt anspråk utesluta skadeståndsansvar; i vissa fall finge det dock fränkännas verkan såsom stridande mot goda seder.⁷² — KARLGREN behandlar däremot samtycke blott med hänsyn till dess verkan på en handling rättsstridighet och anknyter närmast till straffrättens läror. Enligt honom kunde icke samtycke till vilken skada som helt utesluta skadeståndsansvar; sålunda icke till svår misshandel men väl till lindrigare. Däremot kunde under givna förhållanden samtycke till *risk* för svår kroppsskada, eller t. o. m. till risk för livet, befria från ansvarighet; närmast bleve av betydelse, om det framstode som obehörigt att underkasta sig risken.⁷³ Liknande synpunkter har USSING anlagt för personskadornas del, varvid han hänvisat till straffrättens regler.⁷⁴ — I nyare dansk doktrin har däremot JØRGENSEN behandlat samtycke inom skadeståndsrät-

⁷¹ WINROTH, a.a. s. 107.

⁷² Civilrättsliga spörsmål s. 64 f med där anförd litteratur.

⁷³ A.a. s. 85 f. KARLGREN framhåller ytterligare, att icke ens samtycke till en mindre betydande skaderisk eller skada alltid hade ansvarsfriande verkan; som exempel härpå nämnes dock framför allt den hänsyn som måste tagas till tvingande rättsregler, t. ex. arbetarskyddslagstiftningen.

⁷⁴ Erstatningsret s. 61 f.

ten som en form av ansvarsfriskrivning; härvid har han för personskadornas del förordat, att man skulle bortse från samtycke blott i vissa fall och då under förutsättning av dolus eller grov culpa hos skadevållaren.⁷⁵

När det gäller den skadelidandes *behörighet* att samtycka, har man för egendomsskadornas del hänvisat till reglerna om rättshandlingskapacitet,⁷⁶ medan läget vid personskador ej närmare utvecklats. Det bör emellertid nämnas, att LASSEN i konsekvens med sin uppfattning, att samtycke kan verka enbart som ansvarsfriskrivning, ansett full rättshandlingskapacitet krävas för samtycke, när detta ej kan betaga handlingen dess rättsstridighet.⁷⁷ — Samtycke anses återkalleligt ända tills den skadegörande handlingen företages.⁷⁸

I fråga om *formerna för samtyckes meddelande* är den skadeståndsrättsliga diskussionen också knapphändig. Mera ingående tycks problemet egentligen blott ha diskuterats i vad avser den förut berörda konstruktionen solidarisering med farran.⁷⁹ Tankegången — vilken har åtskilliga motsvarigheter i utländsk rätt — har bl. a. fått motivera, att luftfartsskadelagen ej gäller gentemot flygpassagerare.⁸⁰ Om något tydligt uttryck för samtycke till risken är här icke fråga. I Sverige har konstruktionen bl. a. ur denna synpunkt kritiserats av GRÖNFORS.⁸¹ — Senare har denne gjort gällande på tal om samtyckeskonstruktionen i allmänhet, att omständigheterna i det särskilda fallet borde lämna tydligt stöd för antagandet att samtycke avsetts, enär en samtyckesfiktio kunde leda till föga önskvärda resultat. Uttalandet synes även gälla sport- och lekskador, om också argumentationen främst tar sikte på

⁷⁵ Se närmare Erstatning for personskade s. 294 f. — Jfr även PETERSEN, Ansvarsfriskrivelse s. 14 f.

⁷⁶ Se WINROTH, a.a. s. 108, KARLGREN, a.a. s. 86.

⁷⁷ Se LASSEN, Almindelig Del s. 279.

⁷⁸ Se WINROTH, a.a. s. 107, LASSEN, a.a. s. 278, KARLGREN, a.a. s. 86.

⁷⁹ Se ovan under I B 1.

⁸⁰ Se NJA II 1922 s. 308.

⁸¹ Se GRÖNFORS, Trafikskadeansvar s. 286 ff med hänvisningar samt rörande kontinental och anglosachsisk rätt den rättsjämförande framställningen i STOLL, Das Handeln auf eigene Gefahr; jfr angående det sagda även BENGSSON, Om ansvarsförsäkring s. 156 f, 251 ff.

rent strikt ansvar.⁸² — Icke heller inom skadeståndsrätten anses hypotetiskt samtycke vara att jämställa med verkligt sådant.⁸³

I detta sammanhang böra även uppmärksammas de teorier om övertagande eller accept av risken, som på de senaste åren framförts i Danmark främst av GOMARD⁸⁴ och TROLLE.⁸⁵ Utmärkande för dessa författares uppfattning är, att en gemensam princip om ansvarsfrihet konstateras i en mängd situationer, där den skadelidande haft viss vetskap om och utsatt sig för en fara, som härrör från svarandens verksamhet eller egendom, utan att därför medvållande kan läggas den skadelidande till last. Man kan dock anföra ganska få rättsfall, där motiveringen gett uttryckligt stöd för en regel av sådant innehåll. De avgöranden som återopas angå ofta skador i kontraktsförhållanden, men även ansvarslindringen vid sport-skador föres in under samma rubrik. Från samtyckeskonstruktionen torde denna motivering för ansvarsfrihet skilja sig främst genom att den lättare kan användas i vissa fall, där intet i den skadelidandes uppträdande ger något klart belägg för att han godtagit faran för skada.

Av det anförda framgår, att visserligen man i nordisk skadeståndsdoktrin oftast sökt anknytning till straffrätten vid utformningen av reglerna om samtycke, men att därjämte flera författare tagit sikte på samtycke till den rättsliga risken; detta gäller STANG, LASSEN, HULT och synbarligen också JØRGENSEN. Särskilt i vad angår resonemangen om solidarisering med faran, övertagande av risken etc., är det ofta svårt att klargöra, vilken av dessa aspekter man närmast haft i åtanke. När samtycke framföres som invändning mot rent strikt ansvar, saknar det ju i regel betydelse för rättsstridig-

⁸² Skadelidandes medverkan s. 59. I avsnittet har hänvisats bl. a. till rättsfall rörande sport och lek. — Å andra sidan kan nämnas, att KARLGREN för sport- och lekskadornas del förklarat den ansvarsfrihet som kan inträda med att en intresseavvägning skulle ske, icke med att samtycke förekommit (a.a. s. 85); denna ståndpunkt synes innebära, att en yttre manifestation av samtycket här skulle sakna betydelse.

⁸³ Se NJA 1957 s. 337 och KARLGREN, a.a. s. 85 not 35.

⁸⁴ Forholdet bl. a. s. 252 ff, se även U 1958 B s. 159 ff.

⁸⁵ Se framför allt U 1961 B s. 11 ff.

heten, såsom detta begrepp vanligen uppfattas; man har helt uppgett kontakten med de straffrättsliga problemställningarna, och frågan blir enbart, om skadan skall ersättas eller ej. Likheten är onekligen stor med en ansvarsfriskrivning.⁸⁶

6. *Svensk rättspraxis*. Såsom tidigare antytts, är här icke platsen att göra någon utförligare genomgång av rättspraxis i sådana situationer utanför fritidsskadornas område, där samtyckesresonemang kunna bli aktuella. Några rättsfall ha emellertid särskilt intresse i sammanhanget.

I NJA 1951 s. 783 hade en kvinna fått medfölja på en motorcykel utan sittdyna för passagerare. Till följd av att hennes kappa kom in i motorcykelns bakhjul, körde motorcykeln omkull, varvid kvinnan skadades. HovR — där kvinnan till stöd för sin talan endast åberopade, att motorcyklisten varit vållande eller i varje fall ej exculperat sig — ogillade hennes talan med motiveringen, att det ej kunde läggas motorcyklisten till last såsom ovarsamhet att han på kvinnans egen begäran låtit henne medfölja på sätt som skett samt att av omständigheterna fastmera måste anses framgå, att han ej vållat olyckan. HD kom till samma resultat på de av HovR anförda skälen och med hänsyn till *dels* att den risk, för vilken kvinnan varit utsatt genom att sittanordning saknats, måste anses ringa, *dels* att kvinnan, som fått medfölja på egen begäran och i eget intresse, underkastat sig samma — för henne uppfattbara — risk. En dissident ålade jämkat ansvar på grund av den bristfällighet hos motorcykeln, som låge i att den varit otillräckligt utrustad såvitt anginge passagerarbefordran; culpa hos motorcyklisten åberopades ej. — Majoritetens domskäl göra ett något förbryllande intryck. Dels åberopas de av HovR anförda skälen, varigenom man synbarligen ansluter sig till uppfattningen att motorcyklisten varit exculperad, dels anföres ett (tyst) samtycke till risken. Den möjligheten kunde tänkas, att den skadelidandes frivilliga risktagande beaktats som ett moment i culpabedömningen; att motorcyklisten låtit henne medfölja bör ha framstått som desto mera försvarligt med hänsyn till de av HD anförda omständigheterna. Emellertid har KARLGREN, som tillhörde HD-majoriteten, nämnt fallet som ett exempel på samtycke till skaderisken.⁸⁷ Om man i domskälen på detta sätt åberopat ett samtycke efter att ha konstaterat, att svaranden vore exculperad, är den mest san-

⁸⁶ Det kan nämnas, att man i England — där samtyckeskonstruktionen haft stor betydelse — hävdar, att endast samtycke till den rättsliga risken skulle fritaga från ansvar, se WILLIAMS s. 398, CHARLESWORTH nr 883.

⁸⁷ A.a. s. 86. Jfr även LEJMAN i SvJT 1954 s. 375.

nolika förklaringen, att majoriteten i likhet med den skiljaktiga ledamoten ansett sig kunna upptaga frågan om rent strikt ansvar för bristfällighet i fordonet, trots att den skadelidande anført bristen blott som ett moment i det påstådda vållandet hos motorcyklisten.⁸⁸ Domen skulle då vara att uppfatta som ett exempel på samtycke såsom invändning mot rent strikt ansvar.

Även i ett senare avgörande av HD har samtycke blivit aktuellt vid denna ansvarstyp. NJA 1959 s. 280 rörde en ishockeyarrangörs ansvar mot en åskådare, som under matchen skadats i ansiktet av en förlupen puck. HD:s majoritet ogillade skadeståndstalan, enär culpa ej kunde läggas arrangören till last. 2 JR ville emellertid ålägga arrangören rent strikt ansvar och nödgades då taga ställning till en av denne anförd invändning, att åskådarna genom sin närvaro finge anses ha underkastat sig den risk ishockeyspelet medförde för dem. En av de skiljaktiga anslöt sig i sitt votum till HovR:s bedömning, enligt vilken invändningen vore verklighetsfrämmande och ej godtagbar. Den andre — JR Walin — ansåg en sådan invändning efter omständigheterna kunna vinna beaktande, om den med hänsyn till riskens art och publikens kännedom om spelet syntes realistiskt grundad samt hinder ej mötte ur allmän synpunkt; det förelåge emellertid ej någon tillräcklig grund för att anse åskådaren genom att ha besökt matchen frivilligt ha underkastat sig risken att bli skadad.

Synbarligen har alltså ett tyst samtycke i några fall antagits kunna medföra, att ett eljest föreliggande *rent strikt ansvar* bortfaller. Resonemangen ha erinrat om teorierna om solidarisering med faran. Skiljaktigheterna i 1959 års avgörande tyda emellertid på en viss restriktivitet, när det gäller att konstruera fram ett samtycke till risken; NJA 1951 s. 783 gav ju exempel på en mera närliggande fara för den skadelidande. Det synes berättigat att antaga, att en föreliggande motvilja att fingera samtycke till risken för rena olyckshändelser borde framträda än tydligare, då det blir fråga om samtycke till risken för *culpöst* skadevållande från motpartens sida; domstolarna kunna knappast bortse från att flertalet skadehotade personer stå än mera främmande för att utan vidare acceptera risker av den senare typen.

En granskning av HD:s praxis rörande skadeståndsansvar på culpaparegelns område bekräftar detta antagande. När det gäller förvärvslivets skador, förefaller konstruktionen myc-

⁸⁸ Liknande mening BOMAN i SvJT 1960 s. 414.

ket sällan ha blivit aktuell;⁸⁹ och såsom senare skall visas, har HD icke heller på fritidsskadornas område använt uttryckliga samtyckesresonemang i någon större utsträckning.

Framför allt äro att nämna två avgöranden angående brottningslek, NJA 1933 s. 150 (där synpunkter av detta slag anlagts av ett skiljaktigt JR) och NJA 1950 s. 440.⁹⁰ Det samtycke som här ifrågasattes avsåg emellertid icke så mycket viss *risk* som visst *handlingssätt* (kränkning av den kroppsliga integriteten). Rättsfallen skola senare utförligt analyseras;⁹¹ här bör blott anmärkas, att båda rört så pass allvarlig personskada som benbrott.⁹²

7. *Sammanfattning.* Av det anförda framgår, att uttalandena i litteraturen icke skapa klarhet om rättsläget vid samtycke till sådana risker som här bli aktuella, vare sig i den väsentliga frågan, vad som krävs för att ett samtycke skall intolkas i skadevållarens beteende, eller när det gäller giltigheten av ett föreliggande samtycke. Till en del torde detta bero på att samtycke visserligen ansetts ligga på gränsen till en rättshandling på förmögenhetsrättens område men icke fullt jämställt därmed; detta har medfört ovisshet, hur långt man bör använda avtalsrättsliga regler. En annan viktig anledning till oklarheten är, att man under rubriken samtycke sammanfört en mängd situationer, vilka haft det gemensamma draget att en skadeståndstalan (eller ett åtal) ogillats men i övrigt äro av långtifrån enhetligt slag.

Framför allt är det samtyckets objekt som varierar. Vi ha funnit, att man i straffrätten främst tagit sikte på samtycke till viss *uppsåtlig gärning*; med hänsyn till strafflagens uppbyggnad har man emellertid kommit att fästa avgörande vikt

⁸⁹ Se emellertid JR Skarstedt i NJA 1925 s. 195. Jfr även NJA 1945 s. 638, där det dock knappast är fråga om någon samtycket närstående konstruktion utan om en culpabedomning; se om fallet KARLGREN, a.a. s. 86 och även GRÖNFORS, Skadelidandes medverkan s. 46 med not 1.

⁹⁰ I NJA 1951 s. 79 har samtyckessynpunkten också framskymtat men en culpabedomning blivit avgörande; se nedan vid not III: 28 ff.

⁹¹ Se nedan under IV C 3.

⁹² Frågan om samtycke till visst handlingssätt får utom kontraktsförhållanden betydelse också när svaranden utan tillstånd tagit befattning med annans egendom, som därvid skadats; jfr om reglerna i denna situation BENGSSON, Om ansvarsförsäkring s. 185 jämte hänvisningar.

vid arten av den inträffade *skadan*. Vid culpabrotten har man i stället talat om samtycke till *risk* för skada. När motsvarande resonemang överförts till skadeståndsrätten, har man haft att taga ställning till samtycke både till den *fysiska* och till den *rättsliga* risken. Här blir det också aktuellt att skilja på samtycke till risk för *culpös* handling och samtycke till faror härrörande från verksamhet som bär *rent strikt ansvar*. Slutligen må framhållas, att i både straff- och skadeståndsrätten diskussionen kommit att beröra verkningarna såväl av *uttryckligt* samtycke som av det för oss särskilt aktuella *tysta* samtycket.

I doktrinen har man uppställt åtskilliga regler rörande samtyckes giltighet, behörighet att samtycka, formerna för samtyckes meddelande, samtyckes återkallelighet etc., varvid man ofta underlåtit att hålla isär de olika typer av samtycke som nu berörts. Uppenbarligen företer emellertid samtyckesproblemet så många skilda aspekter, att samma principer icke utan vidare kunna väntas vara tillämpliga över hela linjen. Av samma skäl är det svårt att hämta ledning ur de fåtaliga rättsfall som nyss berörts. Tyst samtycke har i åtminstone ett mål (NJA 1951 s. 783) ansetts utgöra en invändning mot *rent strikt ansvar*, och samtycke till *visst beteende* (upp-sätlig integritetskränkning) har vidare kommit att spela en roll i ett annat avgörande (NJA 1950 s. 440). Däremot saknas exempel på att domstolarna vid *culpaansvar* ogillat skadeståndstalan med hjälp av konstruktionen samtycke till *risken*. Rättspraxis rörande de två förra fallen kan emellertid knappast anses ge något klart besked för den sistnämnda situationens del.

En domare, som ställts inför spørsmålet om skadestånd vid fritidsskador, kan alltså icke från doktrin och rättstillämpning rörande samtyckesproblemet erhålla anvisningar på några detaljlösningar av de uppkommande tvistefrågorna. Det finns anledning att fråga, om verkligen konstruktionerna tyst samtycke, riskövertagande etc., vilka blott undantagsvis framträda i domstolarnas motiveringar, äro lämpliga att använda vid beskrivningen av gällande rätt, och om vi böra med deras hjälp söka lösa problemen i situationer, där ej rättspraxis ger ledning. För att kunna taga ställning till dessa spørsmål

synes det emellertid lämpligt att först i korthet diskutera, efter vilka allmänna rättspolitiska linjer ansvarsregeln bör utformas i de här behandlade fallen. Detta skall ske i avsnittet II A.

KAPITEL II

NÅGRA ALLMÄNNA FRÅGOR

A. RÄTTSPOLITISKA SYNPUNKTER

1. *Läget före ansvarsförsäkringens genombrott.* I Norden — liksom för övrigt i flera andra västerländska rättssystem — anses ett mildt skadeståndsansvar råda i de flesta situationer som här skola beröras. Längre har man kunnat anföra tungt vägande skäl till stöd för en sådan grundsats.

Till en början har man kunnat peka på allmänhetens inställning till straff- och skadeståndsansvar, då ouppslått skadevållande förekommit på sportens och umgängeslivets områden. Att ett skadegörande handlande här icke möter rättsliga sanktioner i samma utsträckning som i trafiken eller i förvärvslivet, torde ha varit en uppfattning med stark förankring i medborgarnas rättsmedvetande. Man har ogärna velat påkalla rättsordningens ingripande mot en idrottskamrat eller en umgängesvän. Härvid lära även vissa ideella föreställningar om idrottens och kamratlivets särställning ha medverkat, stundom kanske också tanken, att en annan gång man själv kunde göra sig skyldig till liknande skadegörande handlingar. Denna inställning hos medborgarna torde ha haft en sådan styrka, att rättsordningen måst acceptera den, även om juristernas värderingar någon gång kunna ha avvikit från den stora massans — t. ex. när det gäller frågan, om den misshandel som boxning innehåller skall anses rättsenlig.

I viss utsträckning har också allmänhetens ståndpunkt varit förenlig med de allmänna ändamålsresonemang, som brukas anföras inom den utomobligatoriska skadeståndsrätten med utgångspunkt främst i preventions- och reparationssynpunkter. Vad först angår behovet av *prevention* mot vårdslösa handlingssätt, har man väl sällan gjort något undantag härifrån just när det gäller privatlivets förhållanden. Det kan dock erinras om att flertalet här aktuella skador typiskt sett

träffa personer i samma förhållandevis slutna krets som skadevällaren. I synnerhet vid mera graverande vårdslöshet eller betydande skada kan denne vänta sig en reaktion i form av ogillande från gruppens sida. Vid sport och ibland vid lek ha därtill vissa särskilda påföljder vedertagits för farliga handlingar av denna typ. Man möter här sanktioner mot skadevällande handlingssätt, som ibland torde verka lika hämmande på den enskilde som skadeståndshotet och som under alla omständigheter böra ha påtaglig uppfostrande effekt inom hela gruppen.¹ Även det nu sagda kunde motivera, att man i stor utsträckning lämnade åt deltagarna själva — idrottsfolk, lekkamrater, umgängesvännar — att bestämma gränserna för sin handlingsfrihet och endast ingrepe i situationer, där det skulle te sig särskilt stötande att låta en skadevällare undgå ersättningsskyldighet.

Också när det gäller skadeståndets *reparativa* funktion, ha vissa argument kunnat anföras för en lindrad skadeståndsregel vid fritidens sysselsättningar. Egendomsskadorna äro visserligen endast undantagsvis av det slag att de kunna täckas av någon sedvanlig typ av sakförsäkring (brand-, vattenledningsskade-, resgods-försäkring etc.); den skadelidande får därför i regel själv bära de skador han ej kan få ersätta av skadevällaren. Emellertid äro de vanligen av begränsad omfattning, och egendomens ägare har ej sällan anledning att se dem som oundvikliga följder av hans samvaro med andra människor.² Man har i sådana sammanhang talat om livets »driftsrisk»: var och en som handlar måste vara beredd på att vissa förluster förr eller senare bli följden av hans handlande.³ Vad personskadorna angår, torde på liknande sätt

¹ Alltid torde dock ej dessa utomrättsliga faktorer kunna väntas ha samma betydelse. Åtminstone inom vissa idrotter kunna regelöverträdelser vara förhållandevis normala och lära då knappast mötas med större ogillande (jfr nedan vid not III: 41 ff). Man kan inte heller bortse från att de ledande inom en kamratkrets eller ett kotteri kunna tillåta sig friheter åtminstone mot vissa av dess medlemmar.

² I många fall drabba de icke heller egendom som hör till livets nödtorft, jfr nedan vid not V: 114 f.

³ Se TROLLE i U 1933 B s. 134. — Andra fall, där dylika tankegångar bli aktuella, är då besökande i museer och på utställningar, hotellgäster samt passagerare på tåg och båtar skada föremål och inredning i byggnaden (fortskaffnings-

många jurister särskilt av äldre årgångar ha ansett den som inlåtit sig på så riskabla och onyttiga förehavanden som sport eller lek icke förtjäna samma hänsyn som andra skadelidande. Man har också kunnat åberopa, att även privatpersoner kunna skydda sig genom olycksfallsförsäkring, ehuru den sällan ger full kompensation för lidna förluster.⁴

Ännu ett skäl för ansvars lindring har varit, att skadevållarna såsom privatpersoner ofta skulle ha lika svårt att bära risken för skadorna som de skadelidande. Här kan man icke såsom vid företagaransvar av olika slag hänvisa den ansvarige till att kompensera sig för sina skadeståndsbetalningar genom att av kundkretsen uttaga ett högre pris för sina prestationer. Det kunde tyckas meningslöst att flytta skadorna på dessa livsområden från den ena till den andra privatpersonen. I fråga om de talrika mindre skadorna kunde man också framhålla, att processer härom skulle bli oproportionerligt kostsamma för de inblandade och oskäligt betunga domstolarna.⁵ Även vad som nu sagts skulle närmast peka på att man borde inskränka skadeståndsskyldigheten till fall av allvarlig vårdslöshet hos skadevällaren; möjligen kunde ansvar även eljest åläggas för mera omfattande skada, framför allt på person.

Sådana övertväganden som nu antytts torde tidigare ha spelat en icke ringa roll för ansvarsregelns utformning, och i den mån privatlivets skadeståndsskyldighet diskuterats i litteraturen lära de ofta ha inverkat på författarnas inställning.⁶ Det framstår som naturligt, att samtyckeskonstruktionen vunnit anslutning i doktrinen vid fritidsskador. Reglerna om samtycke synas ju tillåta vissa avsteg från huvudprincipen om ansvarsfrihet just vid (allvarlig) personskada; och vid grov culpa eller dolus hos skadevällaren kan det ha legat nära till hands att anse denne ha gått utanför de tysta förutsättningarna för samtycket samt — eventuellt i anslutning till

medlet); jfr TROLLE, a.a. s. 143 f, N. H. BACHE i U 1934 B s. 110 f, USSING i SvJT 1937 s. 133 f.

⁴ Jfr om olycksfallsförsäkring t. ex. HELLNER, Försäkringsrätt s. 462 ff.

⁵ Jfr N. H. BACHE i U 1934 B s. 110 f.

⁶ Jfr särskilt nedan vid not V: 2 ff om ansvar i sällskapslivet.

läran om gränserna för ansvarsfriskrivningens giltighet⁷ — utdöma ersättning.

Numera ha emellertid synpunkter av detta slag delvis mist sin tyngd. Orsaken härtill är välkänd: den ökade utbredningen av ansvarsförsäkring bland privatpersoner av alla samhällsklasser.

2. *Försäkringsmöjlighetens inverkan.* Betydligt över hälften av Sveriges hushåll ha i dag hemförsäkring, vars ansvarsmoment täcker det skadeståndsansvar som försäkrings-tagaren, hans hustru och hans ogifta barn under 21 år kunna ådraga sig som privatpersoner.⁸ Dessutom finnas i viss utsträckning särskilda privatansvarsförsäkringar. Härmed har tillkommit en ny faktor av största betydelse för bedömningen av hithörande frågor. Hela det rättspolitiska läget förskjutes, om man normalt kan räkna med att talan föres mot en ansvarsförsäkrad person.

Framför allt gäller detta problemet, hur en lämplig *riskfördelning* skall åstadkommas i de aktuella situationerna. Tidigare funnos ju knappast några vägande samhällsekonomiska argument för att i tveksamma fall lägga risken på endera av den skadevällande och den skadelidande parten. Kommer ansvarsförsäkringen in i bilden, ter sig emellertid ett skärpt skadeståndsansvar i förening med sådan försäkring ofta som det enklaste, eller rent av det enda tänkbara, sättet att åstadkomma en riskfördelning: skadan slås ut på en hel grupp av potentiella skadevällare i stället för att träffa den skadelidande. Ur denna synpunkt kan det numera i många fall te sig olämpligt att lindra ansvaret med hjälp av en samtyckeskonstruktion.

Det bör i samband härmed betonas, att vid fritidsskadorna — i motsats till i flertalet andra skadesituationer — den som ålägges ett skärpt ansvar och därigenom får anledning att ansvarsförsäkra sig kan anses ha en direkt fördel av ansvarets utvidgning. De skador han kan tänkas orsaka äro ju i regel just av det slag som hota honom själv. Visserligen nöd-

⁷ Se ovan vid not I: 70.

⁸ Se för de till tarifföreningen anslutna bolagen § 6 i 1955 års hemförsäkringsvillkor samt § 8 i 1960 års villkor.

gas han eventuellt betala en något högre premie till följd av ansvarsskärpningen, men när han själv ägnar sig åt sport, lek eller sällskapsliv, har han i gengäld större utsikter att få ersättning för de skador han tillfogas.⁹ — Även då undantagsvis vederbörande icke skulle ha samma nytta av en strängare skadeståndsregel, kan han anse det vara en fördel att med försäkringens hjälp kunna infria den moraliska förpliktelse man ofta känner, när man tillfogar personer i bekantskapskretsen skador.¹⁰

Icke heller hänvisningen till *allmänhetens inställning* till skadeståndskrav mellan nära bekanta synes längre ha samma vikt. Den avvisande hållningen till rättsliga påföljder torde bestå främst då skadevållarna utsättas för nämnvärda obehag genom rättsordningens ingripande. Den lär alltså verka mot åläggande av straffansvar, t. ex. för vållande till annans död eller till svår kroppsskada vid fotboll, eller för uppsåtlig misshandel vid boxning. Men för skadeståndsskyldighetens vidkommande måste man räkna med att läget kan ha förändrats.¹¹ Visserligen innebär ju redan en skadeståndsprocess en del besvär och olägenheter även för en svarande, som ej behöver vidkännas utgifter i anledning av motpartens krav. I allmänhet kunna dock de inblandade personerna hoppas på att anspråket infrias av försäkringsgivaren utan rättegång. Sedan ansvarsförsäkringen fått sin nuvarande spridning, framstå de flesta skadeståndstvister på här berörda områden närmast som tvister mellan försäkringsbolagen å ena, den skadelidande å andra sidan. Den försäkrade skadevållaren, som formellt är svarande i en eventuell process, intar däremot en neutral ställning eller tar öppet parti för den skadelidan-

⁹ Jfr om motsvarande synpunkt — »kompensationssynpunkten» — bl. a. LJUNGMAN, Om skada och olägenhet s. 87 ff och HELLNER, Regressrätt s. 222 f.

¹⁰ Man kan t. ex. tänka sig, att en ungarl skulle vilja vidkännas den måttliga premiehöjning en ansvarsskärpning kan medföra för att på detta sätt kunna ersätta den egendom han råkar skada hos bekanta familjer, och detta även om han själv saknar ett hem med några inventarier av värde.

¹¹ Vad särskilt beträffar tävlingsidrott, torde dock deltagarna alltså ha vissa hämningar, när det gäller att framställa skadeståndskrav mot varandra; jfr nedan vid not III: 48 f.

de, med vilken han ofta förenas av vänskap eller i varje fall av gemensamma fritidsintressen.

Dessa omständigheter ge en speciell färgning åt skadeståndsfrågorna vid fritidsskador. En väsentlig synpunkt är ofta avvägningen mellan å ena sidan *den skadelidandes reparationsbehov*, å andra sidan *försäkringstekniska hänsyn*. Frågan blir, om det skulle innebära sådana påtagliga olägenheter för försäkringsbolagen att täcka ett skärpt ansvar i en viss situation, att de nödgas inskränka försäkringsskyddet på denna punkt eller höja premierna på ett sätt, som kan motverka den önskade utbredningen av ansvarsförsäkringen bland privatpersoner. Därvid bör även beaktas, om det finns någon anledning antaga, att skadevällare av den aktuella kategorin äro ansvarsförsäkrade i större eller mindre utsträckning än genomsnittet. På samma sätt får det betydelse, hur pass vanlig olycksfallsförsäkring är för de skadelidande vid verksamheten i fråga och vilket skydd denna försäkring ger; tillgodoses de skadelidandes intressen helt eller till väsentlig del på detta vis, finns det mindre behov av en sträng ansvarsregel. — I sammanhanget bör observeras, att diskussionen i fortsättningen utgår från nuvarande försäkringsförhållanden. Om exempelvis ansvarsförsäkring eller olycksfallsförsäkring är ovanlig för en viss kategori personer eller vid en viss verksamhet, får det i de flesta fall antagas, att detta förhållande svårligen går att väsentligt ändra på frivillighetens väg under den nära framtid, som rekommendationerna taga sikte på.

3. *Några andra ändamålssynpunkter i nuvarande läge.* Självfallet kan avgörandet icke heller under nuvarande förhållanden ske enbart på grundval av överväganden rörande den lämpliga riskfördelningen. Även andra tidigare berörda skäl för och emot ett mildrat ansvar måste beaktas, ehuru de ha mindre vikt än före ansvarsförsäkringens genombrott.

Sålunda kan *preventionstanken* icke antagas ha spelat ut sin roll vid fritidsskadorna. Man kan tänka sig en samverkan mellan skadeståndsreglerna och de förut berörda utomrättsliga faktorer, som också ha en hämmande effekt. Till en början medför förekomsten av självrisk vid egendomskador, att skadevällaren åtminstone i dessa fall får en påminnelse

om konsekvensen av hans vårdslösa handlingssätt, särskilt om försäkringsgivaren — såsom i allmänhet sker — tillser, att den försäkrade betalar denna andel av kostnaden för reparation av det skadade eller nyanskaffning. Någon mera betydande prevention mot vårdslöshet i de enskilda fallen torde emellertid knappast uppnås på detta sätt. I den mån skadeståndsreglerna ha en moralbildande funktion, kan det där emot ha viss betydelse, att skadevällaren själv får bära en del av skadan. Och även bortsett från självrisken torde man alltså jämt böra taga viss hänsyn till denna sida hos reglerna. Ehuru det knappast i något sammanhang är befogat att framställa säkra påståenden i denna fråga, te sig teorierna om de uppfostrande verkningarna av culparegelns tillämpning mindre luftiga just i de här behandlade skadesituationerna än eljest. Frånsett trafikskadorna lära reglerna om ersättningsskyldighet vid fritidens sysselsättningar vara flertalet medborgares viktigaste kontakt med skadeståndsrätten, särskilt som ersättningskrav i dessa situationer fått en helt annan praktisk betydelse efter ansvarsförsäkringens genombrott. De domstolsavgöranden som förekomma kunna väntas bli speciellt uppmärksammade, och allmänheten har andra förutsättningar att förstå deras innebörd än i mera komplicerade och särpräglade förhållanden. När ansvarsförsäkring föreligger, provas vidare ersättningsfrågan också vid småskador ur juridisk synvinkel av personer, som för kundkretsen framstå som sakkunniga. Även försäkringsgivarna borde därför verksamt kunna bidra till att inskräpa culparegeln genom att konsekvent tillämpa den i skaderegleringen och åberopa den i sina mellanhavanden med den försäkrade och den skadelidande. Det är tänkbart, att verkningarna härav kunna sträcka sig till medborgarnas uppträdande också utanför fritidens sysselsättningar.¹²

Det skulle alltså vid fritidsskador alltså finnas anledning att upprätthålla en culparegel både inom rättstillämpningen och, i anslutning härill, i försäkringspraxis. Enligt denna ståndpunkt borde ett beteende, som överskrider gränsen för

¹² Jfr om skaderegleringens betydelse för den populära rättsuppfattningen SCHMIDT, *Faran och försäkringsfallet* s. 217.

det tillåtna, åtminstone i princip medföra ansvar oavsett skadans art och den skadelidandes person. Av vikt får vidare antagas vara, att de otillåtna handlingssätten lätt kunna inskräpas i allmänhetens medvetande; det kan t. ex. vara önskvärt, att speciella typer av handlingar — såsom lekar med vissa föremål eller av visst slag — stämpas som culpösa, oavsett under vilka omständigheter de företagas.¹³

Av liknande skäl synes det också vara befogat att vid ansvarsregelns utformning taga viss hänsyn till *allmänhetens rättsuppfattning*. Rättsfrågorna vid fritidsskador äro vanligen inte mera komplicerade än att även lekmän hysa en bestämd uppfattning om deras riktiga lösning; ofta är den avgörande frågan, om ett handlande av alldagligt slag skall betraktas som oaktsamt. Här kan det mer än eljest vara befogat att tala om ett *allmänt* rättsmedvetande. I de situationer, där icke några starkare ändamålsskäl tala för den ena eller andra lösningen, ligger det nära till hands att välja det alternativ som för den stora allmänheten framstår som rimligt och rättvist, i den mån detta går att konstatera.¹⁴ Önskemålet att upprätthålla förtroendet för rättsordningen synes ibland väga väl så tungt som de ofta ganska löst underbyggda ekonomiska och psykologiska resonemang som bruka framföras i dessa sammanhang.

Vidare torde *rättstekniska* aspekter på fritidsskadornas bedömning böra tillmätas stor betydelse. Det är önskvärt, att så många av dessa skadeståndsfrågor som möjligt bli avgjorda genom försäkringsbolagens skadereglering i stället för i process. Därför är det av vikt, att reglerna äro klara och okomplicerade. Dessutom bör det ur skaderegleringens synvinkel vara angeläget, att de tillåta en snabb bedömning av rättsläget utan långvariga och kostsamma utredningar. Bl. a. kan framhållas, att överväganden av dessa slag tala mot att man vid sport, lek och sällskapsliv skulle tillämpa mera särpräglade skadeståndsregler; det kan ofta vara svårt att draga gränsen mellan skador vid sådana gemensamma verksamheter som här behandlas och andra skador i privatlivet.

¹³ Synpunkten kommer att ytterligare utvecklas bl. a. vid not IV: 43.

¹⁴ Jfr GOMARD, Forholdet s. 191, TROLLE, Risiko og skyld s. 312 f och även AUGDAHL, Rettskilder s. 195.

B. SAMTYCKESKONSTRUKTION ELLER
CULPABEDÖMNING?

1. Mot bakgrunden av det sagda skall nu diskuteras, om det är lämpligt att i den fortsatta undersökningen rörande fritidsskadorna använda sig av samtyckesresonemang i den utsträckning som ofta förordas inom doktrinen, eller om man bör söka sig fram på andra vägar. Det alternativ som då närmast kommer i fråga innebär, att man redan vid en culpabedömning skulle beakta de moment, som eljest ligga till grund för konstruktionen tyst samtycke.

Inledningsvis kunna då framhållas vissa tvetydigheter i samtyckesterminologin. Tidigare har utvecklats, hur det — schematiskt sett — finns två skilda sätt att uppfatta invändningen om samtycke inom skadeståndsrätten, nämligen att samtycket skulle ha avsett den *rättsliga* risken och att det skulle ha gällt den *fysiska* risken.¹⁵ För att kunna taga ställning till värdet av samtyckeskonstruktionen synes det nödvändigt att behandla båda dessa alternativ. Sedan deras förhållande till culparegeln granskats under B 2 och B 3, skall i avsnittet B 4 diskuteras värdet av de praktiska resultat, som man kan uppnå med samtyckesreglernas hjälp men icke genom en culpabedömning.

Redan här finns det även skäl att påpeka en annan skillnad, som får betydelse i fortsättningen. Vid fritidsskador kunna samtyckesfrågor bli aktuella i två olika sammanhang. Särskilt vid skador under lek och improviserad sport kan uppstå tvist, om den skadelidande över huvud taget frivilligt inlåtit sig i en gemensam verksamhet med skadevällaren. I annat fall kan han hävda, att motparten skulle ha att svara för alla skador under leken eller sporten i fråga; i vad mån bristen på samtycke till skadevällarens handlingssätt verkligen kan ha så vittgående verkan, må tills vidare lämnas därhän.¹⁶ — Är det emellertid klarlagt, att den skadelidande frivilligt deltagit, uppkommer spørsmålet, om han därigenom också sam-

¹⁵ Se ovan efter not I: 67.

¹⁶ Frågan diskuteras närmare nedan vid not IV: 75 ff.

tyckt till den särskilda risk som aktualiserats: han skulle t. ex. ha gått med på att brottas på lek med svaranden men icke godtagit, att denne vid brottningen skulle lägga krokben, vilket orsakat skadan.

I intetdera fallet har i allmänhet den skadelidande uttryckligen gett till känna sin inställning. Frågan blir i stället, vad som kan inläggas i hans uppträdande vid tiden för skadevållandet. Skillnaden mellan de två situationerna är framför allt, att den som skadats under en sport eller lek knappast kunnat undgå att taga ställning till om han över huvud taget skulle inlåta sig på sysselsättningen i fråga; i detta hänseende bör det alltså vara realistiskt att tala om en viss viljeinriktning hos den skadelidande. Däremot kan man icke utgå från att denne, då han inlåtit sig i leken eller sporten, medvetet skilt mellan de olika risker som varit förenade med denna verksamhet. Tvärtom torde deltagarna sällan ägna några närmare tankar åt skademöjligheten, såvida ej verksamheten framstår som särskilt farofylld, och än mindre hänge sig åt några spekulationer, hur rättsläget skulle gestalta sig om skada inträffar.

2. *Samtycke till den rättsliga risken.* Med hänsyn till det nu anförda förefaller tanken ganska tvivelaktig, att den skadelidande genom att inlåta sig i sport eller lek skulle ha samtyckt till att själv bära vissa skador, som han tillfogades under denna sysselsättning; att inläsa en sådan vilja i själva det frivilliga deltagandet torde vara lika godtyckligt som när man använder sig av fingerade garantier inom kontraktsrätten som stöd för en utvidgad skadeståndsskyldighet.

Konstruktionen framstår som än mer anmärkningsvärd med tanke på rättsordningens restriktiva tolkning av uttryckliga klausuler om ansvarsfriskrivning. Vad som anses medföra ansvarsfrihet är ju vid friskrivning ett kontraktsvillkor, vari parternas avsikt kommit till så klart uttryck, att domstolarna trots sin principiellt avvisande inställning icke kunnat lämna klausulen utan avseende.¹⁷ Ofta har härigenom den skadelidandes uppmärksamhet på ett betydligt mera

¹⁷ Se ovan vid not I: 70.

påtagligt sätt varit inriktad på skademöjligheten än i de fall, där ett tyst samtycke till risken ansetts förekomma. Man kan fråga, om det är rimligt att förfaranden, vilka av de handlande själva i allmänhet icke torde uppfattas som rättshandlingar av något slag, ges en så vittgående innebörd som att parterna därigenom i stor utsträckning avstode från skadeståndsanspråk mot varandra på grund av handlingar, som eljest vore att betrakta som culpösa.

Visserligen kunde olikheten mellan ansvarsfriskrivningens och samtyckets behandling delvis kunna förklaras med att man i den förra situationen ofta ansett sig böra kompensera den skadelidande för ekonomisk underlägsenhet gentemot den friskrivande parten; vid sport, lek och sällskapsliv kunna deltagarna däremot anses likställda, och den antagna friskrivningen skulle vara ömsesidig. Men detta synes icke tillräckligt motivera, att man skulle tolka deltagandet i verksamheten som en friskrivning, särskilt som parternas intresse härav väsentligen beror på om de tecknat ansvarsförsäkring eller ej: en ansvarsförsäkrad deltagare har ringa glädje av att fritagas från skadeståndsskyldighet, om han samtidigt mister sin rätt till ersättning av motparten. En sådan konstruktion skulle i detta läge direkt strida mot deltagarens vilja.

Den enda verklighetsbakgrunden till konstruktionen »samtycke till den rättsliga risken» synes vara, att vid vissa typer av skadefall deltagarna kunna anse sig sakna rätt till ersättning och blott i enstaka fall föra talan härom.¹⁸ Vanligen lär det emellertid endast vara fråga om en inställning *i efterhand* till den rättsliga bedömningen av en inträffad skada. Och man får icke bortse från att det för allmänhetens rättsuppfattning kan framstå som stötande att motivera skadeståndstalan som ogillande med att den skadelidande *före* skadan skulle ha accepterat något, som han då ej ens ägnat en tanke. Att uppställa en sådan fiktion till den skadelidandes nackdel torde möta ringa förståelse vare sig hos lekmän eller jurister.

Därest en regel om ansvarsfrihet vid fritidsskador även skulle gälla vid handlingar, som under andra förhållanden

¹⁸ Jfr nedan vid not III: 48 f om skador vid tävlingsidrott,

medföra ersättningsskyldighet enligt culparegeln, kan den alltså icke anknytas till någon verklig vilja hos parterna utan blott till det gemensamma frivilliga deltagandet i sporten eller leken. Att mellan detta rättsfaktum och den förmodade rättsföljden (ansvarsfrihet vid eljest culpösa handlingar) skjuta in samtyckeskonstruktionen förefaller helt överflödigt; samma förhållande bör enklare kunna uttryckas på det sättet, att handlingen i fråga icke medför culpaansvar, om den företages vid gemensam sport eller lek.¹⁹

I stort sett samma invändningar torde också kunna framställas mot den i Danmark vanliga tanken, att den skadelidande i vissa lägen tyst accepterat eller övertagit risken,²⁰ i den mån man därmed åsyftat någon form av tyst ansvarsfriskrivning. Ofta torde man dock snarare ha tagit sikte på ett godtagande av den fysiska risken.

3. *Samtycke till den fysiska risken.* Härefter ha vi att taga ställning till spørsmålet, om icke synpunkten, att vederbörande frivilligt deltagit i en gemensam riskfylld verksamhet med insikt om dess karaktär — men utan att därför vilja avstå från eventuella skadeståndskrav — kan vara av större värde för oss. Man skulle ställa frågan, till vilka fysiska risker en deltagare kunde anses ha samtyckt, och med utgångspunkt häri diskutera hans ersättningsmöjligheter.

Resonemang av detta slag formuleras på flera sätt. Ibland talas direkt om ett tyst samtycke. Såsom redan framhållits, synes emellertid samtyckeskonstruktionen även i denna utformning i viss mån bygga på en fiktion, åtminstone då den åberopas vid fritidsskador. Man kan knappast antaga, att en sådan i allmänhet ganska avlägsen risk som här blir aktuell skulle vara föremål för en medveten viljeakt på samma sätt som en viss handling av motparten eller en viss skada. Den skadelidandes medverkan i en sport eller lek har i allmänhet varken avsetts som ett samtycke till en skaderisk eller uppfattats på detta sätt av andra deltagare.²¹ I den mån det

¹⁹ Jfr GRÖNFORS, Skadelidandes medverkan s. 60.

²⁰ Jfr ovan vid not I: 84 f.

²¹ Sätillvida kan väl en efterhandskonstruktion av detta slag tyckas befogad, som deltagarna i allmänhet torde inlåta sig på sport eller lek även om de skulle

verkligen förekommit något som liknat ett samtycke, lär detta i själva verket ha gällt icke risken för vissa *skador* utan risken för vissa *beteenden* av motparten, vilka kunna medföra skador. Det är också på detta sätt man i realiteten konstruerar samtycket i de för vår undersökning typiska fall, där den skadelidande deltagit i en gemensam verksamhet, som följt bestämda regler. När man t. ex. framhåller, att en fotbollsspelare får anses ha accepterat vissa med spelet förbundna faror, lär man endast avse dem som följa av att spelet utövas på ett någorlunda normalt och sportsligt sätt.²² När samtycket kan antagas ha haft denna innebörd,²³ synes det emellertid vara ett betydligt enklare sätt att komma tillrätta med problemen att direkt taga sikte på det skadevållande handlingssättet, vilket ju ändå skulle bli utslagsgivande: man skulle låta en culpabedömning bli avgörande.

Särskilt i rättspraxis möter man emellertid också exempel på ett försiktigare uttryckssätt, kanske använt i medvetandet om det fiktiva i en hänvisning till partsviljan. I stället för att tala om ett tyst samtycke framhåller man, att den skadelidande måste ha *räknat med* eller *varit beredd på* risker av det aktuella slaget och därför skulle sakna rätt till skadestånd.²⁴ Även då kunna samtyckesresonemang ligga bakom, ehuru man i stället för den skadelidandes inställning betonat de yttre omständigheterna vid den verksamhet, vari denne deltagit.

Också dessa yttre omständigheter torde emellertid på fridtidsskadornas område i regel kunna beaktas vid en culpa-prövning. Vilka faror en deltagare i sport, lek eller sällskapsliv har anledning förutse, beror ju i övervägande flertalet

ha full insikt om den fara som varit förbunden härmed. Man skulle här kunna tala om ett slags *hypotetiskt samtycke till risken* — en konstruktion som veterligen ej diskuterats i sammanhanget. Att svensk rätt skulle godtaga denna form av hypotetiskt samtycke, är väl ej uteslutet. Konstruktionen synes emellertid mer än lovligt komplicera den rättsliga bedömningen av en situation, som i och för sig ej är särskilt invecklad; jfr nedan i texten.

²² Jfr ovan vid not I: 61 om straffrättsliga regler om ansvar för vållande till kroppsskada.

²³ Att samtyckesreglerna i vissa fall kunna leda till andra resultat än en culpa-regel skall beröras senare (under II B 4).

²⁴ Se bl. a. rättsfall anförda nedan under III B och D.

fall av verksamhetens natur, framför allt vilka regler som gälla mellan deltagarna eller vilket uppträdande som eljest är brukligt vid sysselsättningen i fråga. Man kan här anknyta till vad som tidigare sagts om sedvanans betydelse för culpabegreppet och om den värdering därav, som sker bl. a. med hänsyn till nyttan av en viss handlingsfrihet på livsområdet i fråga.²⁵ Om ett handlingssätt avviker från det vanliga och därigenom medför större risker än vad som brukar förekomma i verksamheten, torde det i regel vara att anse som vårdslöst. Och när man prövar, om sedvanan vid en fritidssysselsättning är försvarlig, är uppenbarligen bl. a. att beakta, om det brukliga beteendet typiskt sett medför fara just för personer, som frivilligt ägna sig åt verksamheten med insikt om risken; att t. ex. skador vid boxning i regel blott träffa sådana fysiskt välutrustade personer som bedriva denna kampidrott, kan vara ett skäl att tillåta dess utövning. På detta sätt kan synpunkten, att den skadelidande varit beredd på risken, utan svårighet indragas i culpabedömningen.^{25a}

Även då någon sedvana är svår att fastslå, såsom vid lek av mera speciellt slag, torde man vid culpapregelns tillämpning taga hänsyn till i vad mån det skadevällande beteendet fallit inom den naturliga ramen för den gemensamma sysselsättningen. En handling, som varit att bedöma som oaktsam, om den företagits på ett för motparten oberäkneligt sätt, ter sig ofta försvarlig, när motparten kan väntas förutse den och eventuellt skydda sig mot att den vållar skada; underlåter han detta, är skadan stundom att anse som självförvållad.²⁶

I situationer, där den skadelidande på grund av skadevållarens oskicklighet eller oerfarenhet varit beredd på särskilda risker, bör en sådan individuell underlägsenhet hos denne också kunna beaktas inom ramen för en vållandebedömning; såsom förut utvecklats, synas möjligheterna härtill vara större på fritidsskadornas område än i andra sammanhang.²⁷

²⁵ Se ovan vid not I: 2 f och I: 6 f.

^{25a} Jfr STOLL s. 247 f, 256 ff, 262.

²⁶ Detta lär framför allt bli aktuellt vid lek och sällskaplig samvaro; som ett exempel må anföras FFR 1954 s. 210, refererat nedan vid not V: 33.

²⁷ Jfr ovan vid not I: 14 ff. — I avsnittet om sportskador kommer förf. att i flera sammanhang intaga ståndpunkten, att skadevällande handlingar på

Man kan fråga, varför jurister i många fall föredraga en samtyckeskonstruktion i ena eller andra utformningen framför att på detta sätt använda sig av en vanlig culpabedömning, vilken i allmänhet skulle föra till samma resultat. Möjligen har man känt en viss motvilja att tillämpa en lindrad culparegel utan att åberopa en särskild »rättsgrund» till stöd för denna ansvarslindring. Viktigare torde emellertid ha varit, att konstruktionen ofta gett uttryck för uppfattningen, att det vore lämpligt eller rättvist att skador i dessa speciella förhållanden stannade på den skadelidande.²⁸

Det kan emellertid te sig icke blott onödigt komplicerat utan även vilseledande att kläda dessa bakomliggande synpunkter i ett samtyckesresonemang. Icke minst gäller detta, då man betonar, att den skadelidande deltagaren måste ha räknat med risken eller liknande. Denna motivering för ansvarsfrihet antyder ju, att han genom att med sådan insikt delta i den gemensamma verksamheten skulle ha förverkat sin rätt till ersättning. Detta kan väl vara närliggande vid riskabla och olämpliga sysselsättningar, som anses böra motarbetas av rättsordningen; huruvida det finns tillräckliga skäl att på denna grund helt ogilla skadeståndstalan skall senare diskuteras (framför allt i kapitel IV). Men läget blir ett annat vid förehavanden som medverkan vid sport eller ofarlig lek, vilka åtminstone numera allmänt accepteras som naturliga och i många fall önskvärda. I sådana situationer är det tydligt, att den skadelidandes mistade rätt till skadestånd icke — såsom minskningen av ersättningen vid medvållande — kan motiveras med att man bör prevenera mot beteenden av detta slag.²⁹ En väsentlig anledning till att man likväl

grund av oskicklighet icke skulle medföra ansvar. Inlåter sig däremot någon på en riskabel verksamhet utan att upplysa om sin bristande förmåga, lär ibland redan denna underlåtenhet kunna betraktas som culpa; detta gäller framför allt om motparten haft anledning antaga, att skadevållaren varit normalt skicklig. Skadestånd skulle då utgå — ett resultat som man också kan uppnå genom ett samtyckesresonemang.

²⁸ Jfr ovan vid not II:3 f och II:5. — Straffrättens motsvarande samtyckeskonstruktion vid oaktsamhetsbrott kan dock icke förklaras på detta vis; den framstår enbart som en omväg till en mildrad culpabedömning.

²⁹ Jfr om detta resonemang vid medvållande GRÖNFORS, Skadelidandes medverkan s. 19 ff.

bortser från den skadelidandes behov av reparation måste antagas vara, att *skadevållarens* uppträdande — med hänsyn till den handlingsfrihet som råder vid den aktuella verksamheten eller av andra skäl — icke varit sådant, att han bör bli ansvarig för skadan. Det är icke lämpligt att låta denna synpunkt komma i skymundan i motiveringen. Även av sådana skäl tycks ett culparesonemang vara att föredraga.

Liknande invändningar torde kunna göras mot den med samtyckeskonstruktionen besläktade synpunkten, att den skadelidande skulle ha *handlat på egen risk* och därför gå miste om ersättning. Formuleringen, vilken är vanlig i kontinental rätt,^{29a} har fördelen, att den icke hänvisar till någon fingerad partsvilja; man synes dock även i detta fall ofta föreställa sig ett tyst samtycke till den fysiska eller rättsliga risken, vilket skulle ha kommit till uttryck genom att den skadelidande frivilligt utsatt sig för en fara. Också resonemang av dessa slag torde åtminstone vid gemensam sport och lek onödigt komplicera skadestandsregeln, samtidigt som de på ett omotiverat sätt låta den skadelidandes beteende framstå som det i saken väsentliga. Vilket värde en lära om handlande på egen risk än kan tänkas ha i andra skadeståndsrättsliga sammanhang, t. ex. vid rent strikt ansvar — en fråga som ej här skall diskuteras — förefaller en sådan tämligen överflödig i de situationer som vi i fortsättningen skola behandla.

4. *Samtyckesreglernas särdrag*. Så långt tyckas starka skäl tala för att man i de här behandlade fallen skulle låta en culpabedömning bli avgörande. Av det föregående har emellertid framgått, att för samtycket också lära gälla vissa *speciella regler*, vilka avvika från de ordinära skadestandsreglerna utom kontraktsförhållanden. Att använda sig av samtyckesresonemang i den ena eller andra utformningen kunde trots allt te sig befogat, ifall dessa särregler framstå som ändamålsenliga i hithörande situationer. Av liknande skäl ha ju t. ex. culpa- och garantifiktioner befunnits användbara på olika områden av skadeståndsrätten: det olämpliga i att fingera ett rättsfaktum kan tänkas uppvägt av att man därigenom kan uppnå viktiga rättspolitiska syften. Att konstruk-

^{29a} Se om dylika konstruktioner i kontinental och anglosachsisk rätt STOLL, Das Handeln auf eigene Gefahr. Jfr från svensk doktrin GRÖNFORS, Skadelidandes medverkan s. 46.

tionen tyst samtycke mött viss sympati i doktrinen kunde i så fall legitimera dess användning också vid fritidsskadorna.

I fortsättningen skola uppmärksammas en rad av dessa särdrag hos samtyckesreglerna, vilka synas framträda oavsett om samtycket anses gälla den rättsliga eller den faktiska risken. Frågan blir då, om specialreglerna ha en sådan innebörd, att man bör eftersträva att kunna tillämpa dem i de här behandlade situationerna.

a. Samtyckeskonstruktionen kan *begränsa den personkrets, mot vilken skadevållaren blir ansvarig*. En och samma skadegörande handling skulle enligt denna uppfattning kunna medföra culpaansvar mot en person, som ej accepterat risken i fråga, men icke medföra någon påföljd om en deltagare i en gemensam verksamhet (sport, lek etc.) träffats av skadan. Detta utgör en naturlig följd av konstruktionens utformning, om också skillnaden knappast framträtt klart i svensk rättspraxis. Den kan emellertid få ganska stor praktisk betydelse. Många skador under sport och lek drabba utomstående. En felslagen bandyboll från en skridskobana träffar t. ex. en cyklist på en väg nära banan; anläggas samtyckessynpunkter, torde det vara klart, att man i vissa fall kan ålägga den spelare som slagit bollen ersättningsskyldighet mot cyklisten, ehuru han skulle ha varit fri från ansvar mot en motspelare, vilken råkat stå i vägen för bollen vid samma tillfälle och skadats av denna. Cyklisten kan ju icke anses ha samtyckt till risken.

Man kan emellertid sätta i fråga, i vad mån det är befogat att på detta sätt skilja mellan två typer av skador, som orsakats genom samma skadevållande handling. Behovet av reparation synes knappast motivera en sådan generell skillnad; blott i vissa speciella förhållanden kan man utgå från att den ena kategorin av skadelidande skulle ha större behov av ersättning än den andra. Som nyss framhållits, finns inga skäl att motverka normal fritidsverksamhet genom särskilda inskränkningar i deltagarnas rätt till skadestånd. Vad angår eventuella försäkringstekniska argument för en samtyckeskonstruktion, är det svårt att förstå, varför detta sätt att begränsa risken att ådraga sig skadeståndsansvar vid sport och lek skulle vara lämpligare än en gränsdragning

mellan culpöst vållade skador och andra skador. Med hänsyn till skadestandsreglernas uppfostrande funktion — liksom för övrigt också till allmänhetens rättsuppfattning — är vidare önskvärt, att det för skadeståndsskyldigheten avgörande blir skadevållarens uppträdande, icke sådana slumpmässiga omständigheter som att en handling råkar skada en annan person än den som närmast framstått som hotad. En dylik avgränsning av ansvaret ter sig knappast heller påkallad av rätts tekniska överväganden. Man kan tänka sig åtskilliga mellanfall, där det är svårt att konstatera om samtycke förekommit, t. ex. då andra skridskoåkare på banan, funktionärer, åskådare till bandyspelet eller personer med ärenden intill banan träffats av bollen.

b. Samtyckeskonstruktionen innebär i princip, att *den enskilde skadelidandes inställning beaktas*, och detta även utom området för reglerna om skadelidandes medvållande. Denna olikhet mot de allmänna skadestandsreglerna kunde i vissa lägen tänkas tala för konstruktionen i fråga också när det gäller samtycke till en risk; det kan tyckas rimligt att taga hänsyn till att den skadelidande i det konkreta fallet icke varit villig att underkasta sig faran. Enligt vad som nyss utvecklats, brukar emellertid just vid fritidsskadorna denna ståndpunkt till risken icke vara särskilt preciserad; vidare bör observeras, att om skadevållaren varken insett eller bort inse att samtycke ej förelegat, en sådan inställning hos den skadelidande anses sakna rättslig betydelse.³⁰ Under sådana omständigheter synas samtyckesreglerna erbjuda ringa praktiska fördelar; i regel bör den nu berörda synpunkten lika väl kunna beaktas vid en culpabedömning.³¹

³⁰ Detta framgår bl. a. av NJA 1950 s. 440. Se ovan vid not I: 90 och nedan vid not IV: 59.

³¹ Man skulle då ställa frågan, om svaranden bort inse den skadelidandes inställning och därför förfarit culpöst genom att företaga den farliga handlingen. Vid sport och flertalet lekar torde en deltagare i regel ha fog för att antaga, att motståndarna ha samma inställning till med sporten förbundna faror som han själv. — Å andra sidan kunna tänkas speciella fall, där den skadelidande verkligen accepterat risker som andra deltagare icke anses godtaga: en skolelev finner det t. ex. vara en sådan ära att få medverka i skolans fotbollslag, att han är beredd att taga vilka risker som helst på grund av hårt spel från motståndarlagets sida. Enligt den tidigare omtalade »viljeinriktningsteorin» (se ovan

c. Enligt reglerna om samtycke kan visst *avseende fästas vid den uppkomna skadans art*. Man är åtminstone i gränsfall snarare villig att anse samtycket fria från ansvar vid egendomsskada än vid personskada; framför allt skulle ett föreliggande samtycke till personskada i större utsträckning betraktas som obehörigt.³² Vad särskilt angår culpaansvar bör emellertid framhållas, att HD i ett par rättsfall i princip synes ha antagit, att samtycke kan fritaga från ersättnings-skyldighet även för ganska allvarlig personskada.³³ Troligen krävs det en mycket påtaglig risk för den uppkomna skadan för att samtycket skall fränkännas verkan.³⁴

Den nu berörda särregeln får stort intresse för vår del. Det är ju främst vid allvarligare personskada, som reparationsbehovet gör sig gällande; och såsom tidigare utvecklats, kan detta ofta bäst tillgodoses genom ett förhållandevis strängt ansvar i förening med ansvarsförsäkring. Dylika synpunkter väga betydligt mindre tungt när det gäller egendomsskador.

Emellertid kan det ur andra perspektiv te sig betänkligt att låta den skadevållande handlingens effekt bli avgörande för dess bedömning. Olägenheterna framträda särskilt tydligt i sådana fall, där det beror på en ren tillfällighet, om en handling drabbar person eller egendom. Då ett vårdslöst slag med en bandyklubba skadar motpartens glasögon men lika väl kunde ha skadat hans tänder, stämmer det med samtyc-

vid not I: 52) skulle skadevållandet kunna tänkas vara rättsenligt i detta läge oavsett om denna inom straffrätten utformade teori kan tillämpas på samma sätt även i skadeståndsrättsliga sammanhang, torde emellertid fall av denna typ vara så sällsynta vid fritidsskador, att deras förekomst icke kan motivera en allmän samtyckesregel.

³² Även om man icke, såvitt angår samtycke till viss risk, har fixerat några bestämda skadetyper för vilka ersättning alltid kan krävas trots samtycket, tycks den angivna inställningen framträda ganska klart i diskussionen (se ovan vid not I: 61 och I: 71 ff) och kanske även i ett sådant rättsfall som NJA 1951 s. 783, där ju framhållits att risken varit ringa; se om fallet ovan vid not I: 87 f. — I den mån man vill ansluta samtyckesreglerna till reglerna om friskrivning, torde den här berörda skillnaden ha mindre betydelse; jfr ovan vid not I: 68 ff.

³³ Se NJA 1950 s. 440 och kanske även NJA 1933 s. 150; fallen ha omnämnts ovan vid not I: 90 och diskuteras utförligare nedan under IV C 3.

³⁴ Se även KARLGRENS vid not I: 73 återgivna uttalande i denna riktning. — Jfr det nedan i not IV: 94 refererade avgörandet från Stockholms RR.

kesreglerna att snarare anse risken för den förra än för den senare skadan accepterad. På liknande sätt som anförts rörande särregeln under *a* kan man emellertid hävda, att culpa-regelns pedagogiska värde skulle försvagas, om man låte sådana tillfälligheter avgöra dess tillämpning. Och för allmänheten torde en skillnad mellan person- och sakskada, som därtill skulle bygga på en samtyckesfiktion, te sig helt oförståelig. Särskilt tydligt skulle det irrationella i gränsdragningen framträda, då både person och egendom (t. ex. både bandyspelarens glasögon och hans ansikte) skadas genom samma handling.

Vidare skulle den diskuterade principen trots allt medföra ganska begränsade fördelar ur reparationens synvinkel framför en vanlig culparegel. En viktig faktor vid culpabedömningen är ju det skadegörande handlingssättets farlighet. Härvid tar man helt naturligt i betraktande, huruvida handlingen medfört risk för allvarlig personskada. Har en sådan risk förverkligats, bör alltså även en ordinär culparegel kunna föranleda ansvar. Att skadeståndsskyldighet skulle föreligga också då i det enskilda fallet handlingen i stället råkar skada egendom, torde knappast vara någon större nackdel, bl. a. med hänsyn till att de här aktuella sakskadorna i regel ha måttlig storlek och ofta täckas av ansvarsförsäkring; icke minst ur preventionens synpunkt kan det vara av värde, att culparegeln tillämpas också i detta fall. Olägenheterna med en vanlig culparegel skulle i stället ligga enbart däri, att man härigenom icke skulle kunna nå fram till skadeståndsansvar, då en i och för sig föga farlig handling på grund av olyckliga omständigheter medförde allvarlig personskada. Det kan emellertid ifrågasättas, om de lege lata man ens med samtyckesresonemang kan nå så värst mycket längre. Såsom nyss anmärktes, är det troligt att endast samtycke till en mycket betydande risk skulle kunna betraktas som obehörigt.³⁵

³⁵ Ytterligare bör påpekas, att knappast några mera vägande skäl tala för att upprätthålla ett lika strängt skadeståndsansvar vid mera bagatellartad personskada; för en sådan ståndpunkt synes det icke heller finnas stöd i modern doktrin och praxis. Frångår man den principiella gränsdragningen mellan person- och sakskada, blir det emellertid betydligt svårare att på ett ur rättsteknisk synpunkt lämpligt sätt fastställa räckvidden för samtyckets giltighet.

d. Möjligheterna att tillämpa samtyckesreglerna bero vidare av den *skadelidandes ålder* och *hans förmåga att uppfatta risken*. På sätt förut utvecklats, har man i doktrinen hävdat grundsatser, som erinra om de i avtalsrätten gällande principerna om rättshandlingskapacitet, varvid även i detta avseende viss skillnad skulle göras mellan person- och sakskada.³⁶

Givetvis kan det synas önskvärt, att minderårigas utsikter att erhålla ersättning förbättras. Formellt kunde detta motiveras med att ansvarsfriheten vid sport, lek etc. berodde på den skadelidandes tysta samtycke, men att en invändning därom icke kunde framställas mot en minderårig.

Här kunna emellertid anföras liknande synpunkter som beträffande specialreglerna under *b* och *c*. Om en vuxen inlåtit sig i mera krävande sport eller lek med ett barn, som kunnat väntas sakna insikt om sysselsättningens risker, torde detta ofta böra läggas den vuxne till last som culpa. Och i lägen där detta ej är möjligt synes skillnaden mot en culpa-regel framträda huvudsakligen då ett till synes ofarligt handlande mot förmodan åstadkommer skada. Mot de begränsade fördelar, som skulle vara förenade med en särregel om ansvar i sådana fall, står emellertid, att principen knappast är påkallad av preventiva skäl och att det icke torde vara helt tilltalande för rättskänslan, om ansvar ålägges för handlingssätt, vilka i och för sig framstå som naturliga och försvarliga. Vidare kan det vara svårt att fastställa, vid vilken ålder den minderårige skall antagas ha uppnått erforderlig samtyckeskapacitet vid olika skadetyper. — Situationen, att en vuxen varit okunnig om en fritidssysselsättnings verkliga karaktär, lär vara mera sällsynt. Då det är fråga om en verksamhet av farligt slag, kan redan dess blotta utövning tänkas vara att betrakta som vårdslös, varför skadestånd — eventuellt jämkat på grund av medvållande — skulle utgå.³⁷ Och det ter sig knappast som någon allvarlig olägenhet med en

³⁶ Se ovan vid not I: 55 ff och I: 76 f. — Visserligen har rättspraxis icke klart tagit ställning till frågan om behörighet att samtycka; men man tycks i varje fall vara enig om att samtyckesresonemang icke kunna tillämpas då små barn skadas till person eller egendom.

³⁷ Jfr nedan under IV, särskilt efter not IV: 144.

culpapregel, att den skadelidande i de fåtaliga fall som återstå skulle bli utan ersättning.

e. Slutligen är att märka det särdraget hos samtyckesreglerna, att de enligt gängse uppfattning *icke ge någon möjlighet att jämka skadeståndet*. Här föreligger en påfallande skillnad mot reglerna om medvållande av den skadelidande.³⁸ Inträffar en skada exempelvis under fotbollsspel eller under mindre riskfylld lek, står domaren inför valet att antingen ogilla skadeståndstalan eller också utdöma full ersättning. Denna stelhets hos samtyckesreglerna ter sig anmärkningsvärd med tanke på att övertväganden om den lämpliga riskfördelningen ansetts ligga bakom samtyckeskonstruktionen vid fritidsskador.³⁹ Många gånger framstår det som en rimlig kompromisslösning, att parterna dela skadan. För att en partiell ersättningsskyldighet skall kunna åläggas trots samtycket, är det emellertid enligt gängse uppfattning nödvändigt att förklara detta sakna verkan;⁴⁰ och såsom av det föregående framgått, äro möjligheterna därtill begränsade. Även detta motiverar, att samtyckeskonstruktionen skjutes i bakgrunden och att man i stället i gränsfall — t. ex. vid farligare lekar — bedömer både den skadevållandes och den skadelidandes deltagande i den gemensamma verksamheten som culpöst. Man har då möjlighet att åtminstone utdöma ett reducerat skadestånd.

5. *Sammanfattning.* I det föregående har utvecklats, att samtyckeskonstruktionen vid fritidsskador endast undantagsvis anknyter till någon verklig partsvilja. Det måste anses otillfredsställande att bygga en rättsregel om en långtgående ansvars lindring, med de ingripande verkningar denna har för de skadelidande, på en fiktion av detta slag. Frågeställ-

³⁸ Medvållandereglerne avvika för övrigt också därigenom från samtyckesreglerna, att även små barns medverkan kan medföra minskning av deras rätt till ersättning; här följer man ju närmast de grundsatter som inom skadeståndsrätten gälla om barns ansvar, icke några avtalsrättsliga principer om rättshandlingskapacitet. Se GRÖNFORS, Skadelidandes medverkan s. 35.

³⁹ Jfr t. ex. TROLLE, Risiko og skyld s. 219.

⁴⁰ Det torde icke vara förenligt med gällande rättsregler att anse samtycket blott ha avsett en del av skadan; jfr GRÖNFORS, a.a. s. 59.

ningen, till vilka risker den skadelidande kan anses ha samtyckt, blir på grund av sin komplicerade och orealistiska utformning föga fruktbar, när det gäller att lösa konkreta skadeståndsproblem; ibland framstår den som direkt olämplig genom att den kan leda till att tillämpa avtalsrättsliga principer på ett område, där de icke höra hemma. En culpabedomning är i övervägande flertalet fall långt enklare att använda. Härtill bidrager också, att innehållet av reglerna om samtycke är oklart på många väsentliga punkter. Såsom förut framhållits, torde det vidare ur rättsteknisk synvinkel vara föga lämpligt att uppställa specialregler rörande sport, lek och sällskapsliv; en enhetlig princip om culpaansvar i alla privatlivets förhållanden är att föredraga.⁴¹

De ändamålssynpunkter, som man i sådana situationer velat tillgodose genom samtyckesresonemang, synas vanligen minst lika väl kunna tillvaratagas genom den smidiga culpa-regeln i förening med principerna om skadelidandes medvållande. Stundom kunna visserligen de med samtyckeskonstruktionen förenade särreglerna något bättre tillgodose reparations- och riskfördelningsintresset; men dessa fördelar äro begränsade till vissa ganska speciella fall. De böra uppvägas av att det allmänt sett torde vara ägnat att medföra ett lindrigt ansvar, om man i större omfattning hänvisar domstolarna till att använda konstruktionen tyst samtycke. Icke minst efter ansvarsförsäkringens genombrott finns det anledning att ompröva de principer om samtycke som utbildats under en tid, då skadeståndsansvaret kunde väntas bli en övermäktig börda för flertalet privatpersoner. Numera ter det sig meningslöst att anlita ansträngda juridiska motive-ringar för att nå fram till en ansvarsmildring.

Resultatet blir, att en vanlig culparegel lämpligen bör användas vid här behandlade skadetyper, frånsatt då rättspraxis klart utvisar att en samtyckeskonstruktion skall läggas till grund för bedömningen. I fortsättningen kommer också förf. att resonera efter denna linje.

Därmed är icke sagt, att det riktiga vore att blott hänvisa till hur en bonus pater familias (eller eventuellt ett välartat

⁴¹ Se ovan efter not II: 14.

barn i skadevållarens ålder) skulle ha uppträtt. En sådan allmän formulering är i regel icke ägnad att ge domstolar eller skadereglerare någon större ledning, och detta allra minst på ett område, där rättspraxis är så sparsam som beträffande flertalet arter av fritidsskador. Den viktiga uppgiften blir för vår del att i möjligaste mån precisera, vilka handlings-sätt som böra medföra culpaansvar i de skiftande typsituationerna. Endast därigenom torde anknytningen till culpapregeln bli till någon fördel ur praktikerns synvinkel.

C. BETYDELSEN AV ANSVARFÖRSÄKRINGENS PRAXIS

1. I detta avsnitt skall slutligen uppmärksammas ett principiellt spørsmål av helt annat slag. Såsom redan antytts, har under senare år utbildat sig en rikt nyanserad skaderegleringspraxis inom ansvarsförsäkringen; samtidigt förekomma domstolsavgöranden mycket sparsamt vid vissa här berörda skadetyper. Eftersom formliga ersättningskrav ytterligt sällan lära framställas mot oförsäkrade personer, torde man då kunna nära nog likställa bolagens skadereglering med den skadeståndsrätt som faktiskt tillämpas i dessa situationer. Frågan blir nu, vilken betydelse vi i fortsättningen böra tillmäta denna försäkringspraxis; kan man rentav hävda, att den såsom sedvanerätt borde inverka på domstolarnas bedömning, när övriga rättskällor icke lämna klart besked?

Att tillmäta skaderegleringen i branschen — en sedvana som endast kunnat iakttagas under några decennier — en sådan vikt, kan tyckas omotiverat. Likväl har det förekommit, att en skiljaktig HD-ledamot till stöd för en restriktiv tolkning av ett ålderdomligt lagstadgande om strikt ansvar bl. a. åberopat, att försäkringsbolagen i den i målet aktuella situationen brukade kräva vållande för att ersättning skulle utgivas.⁴² Även om det blott är fråga om ett enstaka votum, förtjänar att framhållas, att ansvarsförsäkringens praxis här

⁴² Se JR Romanus' votum i NJA 1955 s. 39, angående ifrågasatt tillämpning av 22 kap. 7 § byggningsbalken vid betäckningsskador.

t. o. m. anförts till förmån för *svaranden* i skadeståndsmålet. Man kan ifrågasätta, om icke *den skadelidande* bör ha lättare att åberopa försäkringsbolagens skadereglering; detta skulle ju då främst gå ut över dem som gett upphov till sedvanan.

Det är välbekant, att man i doktrinen sedan gammalt brukat uppställa vissa kriterier på att en rättsligt relevant sedvänja skulle föreligga. Bl. a. kunna nämnas kraven på att den skall ha utövats allmänt, stadigt och under lång tid, att parterna skola ha hyst uppfattningen att de varit juridiskt förpliktade att följa sedvanan (den skall ha utövats »*opinioe necessitatis*») samt att den skall vara någorlunda förenlig med grundläggande rättsprinciper på området. I fråga om sedvanor i kontraktsförhållanden (»kutymer») efterger man emellertid i viss omfattning kraven i fråga, i synnerhet på sedvanans ålder. Ger avtalet stöd för att sedvanan skall gälla, ökas vidare möjligheterna att åberopa den.⁴³

I detta sammanhang bör erinras om den intressegemenskap mellan försäkringstagaren och den skadelidande, som enligt vad som förut framhållits brukar föreligga vid fritidsskador. Det är möjligt, att en del privatpersoner teckna ansvarsförsäkring främst för att kunna ersätta sina umgängesväänner eller idrottskamrater för inträffade skador; i varje fall tidigare ha de svenska bolagens ackvisition särskilt tagit sikte på skador i sällskapslivet och icke sällan varit ägnad att inge kundkretsen föreställningen, att praktiskt taget alla sådana skador betalades av »drulleförsäkringen».⁴⁴ Om detta också sker i praxis, har onekligen en sådan sedvana en viss anknytning till försäkringsavtalet och kunde tänkas därigenom få ökad rättslig betydelse särskilt vid de typer av tvister där ansvarsförsäkring regelbundet förekommer.

2. Åtskilliga invändningar kunna emellertid anföras mot tanken, att försäkringspraxis skulle vara jämförlig med en rättssedvänja. Framför allt böra uppmärksammas vissa sär-

⁴³ Se om det sagda STANG i TfR 1908 s. 249 ff, USSING, Aftaler s. 437 ff, ROSS s. 114 ff, KARLGREN, Kutymer och rättsregel bl. a. s. 45 ff.

⁴⁴ Jfr Gjallarhornet 1930 s. 387, 1935 s. 336 och 1937 s. 113 f (STEDT), 1943 s. 267 (FOLIN), 1948 s. 13 (årsöversikt) samt 1951 s. 600 f (diskussionsreferat).

skilda förhållanden, som kunna förrycka skaderegleringen inom ansvarsförsäkringen och medföra, att den avviker från vad försäkringsbolagets egna jurister uppfatta som gällande rätt.

Till en början kan anmärkas, att skaderegleringen vanligen utföres självständigt av tjänstemän, vilka ha stor rutin på området men sakna juridisk utbildning. Även om detta i någon mån kan minska skaderegleringens värde som rättskälla, lär det dock icke ge anledning till allvarigare betänkligheter; för övrigt utbildas i allmänhet praxis efter direktiv från den juridiska sakkunskapen inom företaget.

Av större betydelse är, att försäkringsgivaren måste taga avsevärd hänsyn till sin goodwill hos allmänheten över huvud taget och särskilt hos de egna kunderna. I synnerhet vid mindre skador lära många försäkrade och skadelidande betrakta en vägran att lämna ersättning som utslag av småaktighet och snålhet, hur vägande grunder bolaget än kan anföra för sin inställning. Ofta torde en önskan att undvika sådana friktioner få ett avgörande inflytande på skaderegleringen: bolaget blir benäget att av kulans betala redan efter en skadeanmälan, som icke ger klart belägg för att skadeståndsskyldighet skulle föreligga enligt gällande rätt. Härtill kan bidra det förhållandet, att det ofta ter sig alltför kostsamt för försäkringsgivaren att närmare låta undersöka skadeförloppet.⁴⁵

Andra överväganden kunna visserligen motivera en viss återhållsamhet även vid regleringen av obetydliga skador. Sålunda måste försäkringsgivarna alltid räkna med att en liberal reglering av en sådan skada senare kan åberopas mot bolaget i liknande situationer, där den uppkomna skadan är mera omfattande; möjligheten att skaderegleringen kommer till andra kunders kännedom är större än utomstående i allmänhet föreställa sig. Även om bolaget uttryckligen sagt sig betala ex gratia, kan betalningen försämra dess ställning vid kommande meningsskiljaktigheter med försäkrade och skadelidande personer. — Ännu en anledning för bolagen att

⁴⁵ Det bör framhållas, att enligt sedvanliga ansvarsförsäkringsvillkor det vid krav på skadestånd för sådan skada, som försäkringen omfattar, ankommer på bolaget att utreda, om skadeståndsskyldighet föreligger.

icke utan vidare medge ersättningsskyldighet på grundval av skadeanmälan är, att det kan vara svårt att enbart med ledning av denna bedöma storleken av den inträffade skadan. Skadad egendom kan visa sig vara dyrbarare än anmälan utvisar, och en personskada kan leda till senare komplikationer eller eljest medföra oförutsedda ekonomiska förluster.

Trots att en liberal skadereglering vid bagatellskadorna sålunda av flera orsaker kan te sig betänklig, torde man inom de flesta bolag anse det motiverat att avvika från en sträng juridisk bedömning i en del sådana fall. Exempel härpå skola anföras i det följande.

Vid mera omfattande skador ha väl försäkringsgivarna större anledning att anlägga ett rättsligt betraktelsesätt och att närmare undersöka händelseförloppet. Här få de emellertid räkna med att den skadelidande är beredd att gå till process. Många gånger ter det sig motbjudande för bolagen att driva saken så långt. I varje fall tidigare fruktade man den publicitet en rättegång kan medföra och den därmed följande risken att få ett dåligt rykte bland allmänheten. Under alla omständigheter får ett bolag räkna med att dess försäkringstagare mycket ogärna vilja bli inblandade i processer. Vidare kan bevisningen i många sådana fall väntas gå till den skadelidandes fördel. Försäkringsgivaren kan icke lita på att den försäkrade med något större mått av övertygelse skall understödja sitt ombuds påstående, att icke oaktsamhet förekommit, såvida ej — som i trafikmålen — fruktan för straffansvar eller i vart fall prestigehänsyn spela in. Många gånger nödgas han därför förebringa annan utredning än parternas uppgifter för att händelseförloppet skall kunna belysas på ett objektivt sätt. Effekten kan bli nära nog densamma som en regel om omkastad bevisbörda för vållande hos den försäkrade. Härtill kommer, att bolagen frukta en benägenhet hos domstolarna att taga hänsyn till en föreliggande ansvarsförsäkring; en sådan tendens framträder klart i rättspraxis angående barns ersättningsskyldighet men anses förekomma även eljest, oaktat att härskande uppfattning i doktrinen icke ger något stöd härför.⁴⁶

⁴⁶ Se BENGTTSSON i SvJT 1961 s. 626 f.

Dessa omständigheter, i förening med kundhänsyn och i vissa fall medkänsla med den skadelidande, torde påverka försäkringsgivarnas inställning även vid många större skador. I tveksamma lägen kan man föredraga att betala;⁴⁷ och även när bolagen i anledning av skadeanmälan sagt ifrån, att den försäkrade icke är lagligen skadeståndsskyldig, ligger det nära till hands för dem att påverkas av upprepade krav från försäkringstagarens och den skadelidandes sida att skadan skall ersättas.^{48 49}

Vad som nu anförts om försäkringspraxis gäller regleringen av ansvarsskador i allmänhet. Man måste räkna med att även vid privatpersoners ansvarsförsäkring försäkringsgivarna i många fall ha svårt att motsätta sig ersättningskraven och därför betala åtminstone smärre skador oaktat vetskap om att ingen rättslig skyldighet härtill föreligger.⁵⁰ En sådan tendens är uppenbarligen ägnad att minska skaderegleringens värde som rättsskälla; kulans av denna typ anses ej grunda en juridiskt bindande sedvana.⁵¹

Ytterligare torde det numera icke så ofta vara möjligt att i försäkringsavtalet finna en anknytning till den liberala praxis som förekommer. Även om vissa försäkringsombud alltjämt kunna framhåva »drulleförsäkringens» fördelar för tilltänkta försäkringstagare, lära försäkringsgivarna mera sällan vid sin ackvisition lägga tyngdpunkten på sällskapslivets skador.

⁴⁷ Jfr JACOBSSON i SOK 1956 s. 113 f.

⁴⁸ Det torde väl vara mindre vanligt att försäkringsgivaren uttryckligen säger sig ha ändrat inställning i fråga om den juridiska bedömningen av ett skadeförlopp; men han kan bli benägen att förklara de nya omständigheter, som framkommit under den fortsatta kontakten med de inblandade parterna, ge belägg för att ersättningsskyldighet föreligger, eller intaga ståndpunkten, att saken numera är så tveksam att förlikning är motiverad. Jfr t. ex. den skadereglering som omtalas nedan vid not V: 44 (parasollen).

⁴⁹ Uttalanden om hur skaderegleringen bör ske avvika delvis från den bild förf. här har gett. Jfr bl. a. JACOBSSON i NFT 1949 s. 358, JACOBSEN i Försäkringstidningen 1959, nr 6, s. 16 f samt diskussionen i SOK 1956 s. 104 ff. — Se vidare om tysk praxis DEICHMANN, Haftpflichtschäden s. 26 ff, 195 f.

⁵⁰ Jfr nedan bl. a. vid not V: 41 f. — Det sagda har även bekräftats vid samtal med skadereglerare och vid genomgången av skadeakter.

⁵¹ Se STANG, a.a. s. 313 f, ROSS, s. 111 f, KARLGREN, a.a. s. 50 f. Jfr även SCHMIDT, Faran och försäkringsfallet s. 217.

Man kan också invända, att det ibland skulle leda till mindre lämpliga resultat, om domstolarna följde försäkringspraxis i sina avgöranden. I normala fall skulle detta medföra konsekvenser för alla vuxna skadevällare, oavsett om de äro försäkrade eller ej.⁵² När någon gång talan fördes mot en person utan försäkringsskydd, skulle en domstol nödgas tillämpa en ansvarsregel, som utbildats i ett helt annat läge och ofta genom sin stränghet torde framstå som obillig.

3. Med hänsyn till det anförda torde anledning saknas att vid fritidens skador tillerkänna skaderegleringen ens tillnärmelsevis samma kvalitet som en stadgad sedvanerätt. Vad som sagts utesluter emellertid icke, att försäkringspraxis trots allt förtjänar att uppmärksammas av domstolarna, när vägledande rättspraxis saknas. Skaderegleringen utgör då den enda konstaterbara juridiska bedömningen av hithörande rättsfrågor. Redan en sådan omständighet, som att en enhetlig tendens i vissa fall framträder i denna bedömning, torde svårigen kunna lämnas utan avseende. Man måste beakta, att en stor del av allmänheten har bibragts uppfattningen, att gällande rätt har samma innehåll som försäkringspraxis, framför allt genom att försäkringsgivarna förklarat sig blott vilja täcka den lagliga skadeståndsskyldigheten.

Härtill kommer, att skaderegleringen ger upplysningar av värde för de ändamålsöverbäganden som bli aktuella. Tidigare har framhållits den vikt som bör tillmätas de försäkringstekniska betingelserna för att täcka skadeståndsansvaret vid fritidsskador. I detta hänseende har det intresse att kunna konstatera, hur skadorna bruka regleras. Visar det sig, att vissa skadetyper i stor utsträckning betalas av bolagen, kan detta vara ett argument för förhållandevis strängt ansvar i dessa fall; försäkringspraxis blir då ett tecken på att bolagen utan allvarligare nackdelar kunna bära risken i fråga redan vid oförändrad premienivå. En mindre liberal praxis kan däremot tyda på att bolagen anse skadorna ha större ekonomisk betydelse för försäkringen, en upp-

⁵² Endast i viss utsträckning anses det möjligt att beakta en föreliggande försäkring i sådana fall; jfr BENGSSON, a.a. s. 627 ff.

fattning som en utomstående i många fall kan vara föranlåten att godtaga.

Ett studium av skaderegleringen kan också ge vissa anvisningar, hur reglerna lämpligen böra utformas ur rättsteknisk synvinkel. Det är ju hos försäkringsbolagen som det stora flertalet av dessa skadeståndstvister kommer att stanna.

I ännu ett hänseende förefaller praxis ha viss betydelse. Vi ha redan betonat värdet av att skadestandsreglerna just i de aktuella förhållandena anknyta till allmänhetens rättsuppfattning. I regel är det emellertid svårt att skaffa sig någon välgrundad åsikt om vad som överensstämmer med denna utan ingående sociologiska undersökningar av en typ, som veterligen icke företagits på skadeståndsrättens område. I de situationer som här behandlats torde man emellertid kunna erhålla någon — om också ringa — ledning genom en undersökning av försäkringspraxis. Det står klart, att skadereglerarna på det aktuella området, där läget i gällande rätt ofta är oklart, söka sig fram mot en regel som i så stor utsträckning som möjligt framstår som rimlig för de försäkrade och de skadelidande. Det kan framgå av en enhellig tendens i skaderegleringen, att i vissa situationer det är betydligt lättare för bolagen att vinna gehör för en mindre liberal linje än i andra lägen.⁵³ Även de synpunkter, som framföras i skadeanmälan och i den fortsatta korrespondensen i ärendet med bolaget, kunna vara ägnade att belysa allmänhetens inställning i dessa frågor, om också denna i hög grad torde påverkas av att »det rika försäkringsbolaget» framstår som den egentliga motparten i tvisten.⁵⁴

⁵³ Jfr framför allt skillnaden i allmänhetens inställning till sportskador vid lagspel och till sällskapslivets skador (nedan vid not III: 49 och vid not V: 95 f).

⁵⁴ Många uttalanden i skadeakterna kunna påträffas, vilka knappast kunna förklaras enbart med att man önskat utverka ersättning från försäkringsgivaren. Den försäkrade eller den skadelidande kan t. ex. medge, att något juridiskt ansvar icke föreligger, samtidigt som man vädjar till bolaget att visa sig generöst med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. I andra lägen framgår det klart, att den försäkrade under alla omständigheter haft för avsikt att ersätta den skadelidande; denna inställning kan dock stundom förklaras med att han ansett ett moraliskt, om också ej juridiskt, ansvar föreligga. — Uttalanden från enskilda personers sida av denna typ komma i fortsättningen att uppmärksammas blott i sådana undantagsvis förekommande fall, där en genomgående tendens i samma riktning kan konstateras.

KAPITEL III

SKADOR VID SPORT

A. INLEDANDE ANMÄRKNINGAR

1. I detta kapitel skall beröras både organiserad sport,¹ bedriven som träning eller tävling, och sport under improviserade former, såsom den ofta utövas av barn eller som ett led i umgänget vänner och bekanta emellan. I första hand behandlas sådana idrottsgrenar, som bedrivs inom specialförbund anslutna till Riksidrottsförbundet; någon uppmärksamhet kommer dock att ägnas skadefall också vid motorsport och travsport, där viss rättspraxis av intresse förekommer. Gemensamt för alla dessa sysselsättningar är, att deras utövning trots en del riskabla inslag godtages av rättsordningen och i viss utsträckning rentav gynnas av statsmakterna.²

Också ett annat utmärkande drag bör påpekas. Man har utom Norden framhållit, att relationerna mellan deltagarna ofta förete likheter med ett avtalsförhållande.³ De ha trätt i närmare yttre kontakt med varandra än med omvärlden i allmänhet, när de uttryckligen — eventuellt representerade av sin förening — eller tyst överenskommit att bedriva sport tillsammans. Även om parterna i allmänhet torde stå främmande för tanken, att de härmed skulle åtaga sig rättsliga förpliktelser, hysa de vanligen uppfattningen, att de genom medverkan i sport av viss typ underkastat sig gällande tävlingsregler och vid förseelser mot dessa ådraga sig sportsliga påföljder. I normala fall lär man även vid improviserad sport i stort sett rätta sig efter de bestämmelser, som gälla vid organiserad tävlingssport av samma slag och genom godtagandet från vederbörande idrottsförbunds sida fått en viss

¹ »Sport» och »idrott» användas i fortsättningen synonymt.

² Detta under förutsättning att de utövas på ett område där de icke medföra faror för omgivningen; jfr nedan vid not III: 150 ff.

³ Se bl. a. SAVATIER II nr 853 f.

officiell sanktion.⁴ Med en parallell från kontraktsrätten kunde man betrakta reglerna i fråga som *naturalia negotii* vid överenskommelsen att bedriva sport. Det ligger nära till hands att antaga, att också sportreglerna skulle ha direkt inflytande på skadeståndsansvaret. Frågan om deras inverkan i detta hänseende kommer i fortsättningen att ingående uppmärksammas.

Någon direkt ledning torde emellertid knappast kunna erhållas från ansvaret vid särskilda slag av avtal. Vid sport — liksom för övrigt även vid andra typer av fritidssysselsättningar — kännetecknar det också relationen mellan deltagarna, att de äro *jämställda* och *tillhöra samma kategori*. Skyldigheter och rättigheter äro i princip desamma för alla parter.⁵ Utmärkande är vidare, att samtliga deltagare i gemensamt intresse och mera varaktigt skola visa en viss *aktivitet*. Vid tävlingsidrott tillkommer draget av *konkurrens* mellan deltagarna. Det är svårt att finna några kontraktstyper, som uppvisa denna karakteristiska kombination. Närmast föres tanken kanske till relationerna mellan delägarna i enkla bolag eller medlemmarna i en ideell förening; i båda fallen saknas emellertid konkurrensmomentet, och skillnaden är uppenbarligen alltför stor för att några analogier från rättsreglerna vid dessa associationsrättsliga förhållanden

⁴ Ibland träffas dock uttryckligt avtal om annat, vilket bl. a. är rätt vanligt vid träning och motionsidrott. Jfr den överenskommelse som omtalas i NJA 1951 s. 79 (nedan under B 4); som ett annat exempel kan nämnas det vid motionshandboll stundom vedertagna förbudet »bakåtkast», vilka medföra vissa faror för andra deltagare. — I andra fall kunna reglernas bristande användbarhet klart framgå av omständigheterna vid sportens utövande eller av en sedvänja inom en viss krets av idrottsutövare. Vid inomhusfotboll i gymnastiksalar och liknande äro t. ex. tacklingar av mera våldsamt slag ofta icke tillåtna i samma utsträckning som utomhus. Sällan torde emellertid avvikelsen från vedertagna regler innebära, att handlingssätt, vilka i reglerna förbjudas såsom farliga för motspelarna, skulle godtagas inom kretsen i fråga. ⁵ Här bortses från att deltagarna givetvis kunna fylla olika funktioner vid sporten, såsom då vid bollsport andra regler gälla för utespelare än för målvakt. Deltagarnas olika mognad kunna också i vissa lägen motivera växlande bedömning av deras handlingssätt. Då vuxna utöva mera riskabla idrotter med ungdomar, eller då erfarna idrottsmän tävla med nybörjare, kan det sålunda åligga den äldre att taga särskild hänsyn till den yngres bristande erfarenhet eller omdöme.

skulle vara motiverade. Erinras kan dock om tendensen att i vissa lägen inskränka ansvaret för enskilda medlemmar i associationer till fall av grövre vårdslöshet.⁶

2. *Olika typer av skadefall.* De skador som här skola behandlas ha i allmänhet drabbat person. Största praktiska betydelsen ha skadefallen vid de sportgrenar, där handlingarna kunna rikta sig omedelbart mot en motståndare. Ibland är det normalt, att deltagarna ge sig in i direkt kamp om en boll (eller puck); detta gäller fotboll, handboll, bandy, ishockey och andra liknande spel, här sammanfattningsvis kallade *lagspel*. Ibland innebär sporten angrepp på motståndarens person (boxning, brottning, fäktning). Det är framför allt skador vid de nämnda typerna av idrott som uppvisa särdrag, vilka ansetts motivera en speciell rättslig behandling av sportskador. Skaderisken är betydande i dessa fall;⁷ betydande är, att från försäkringsskyddet vid enskild olycksfallsförsäkring man i regel undantager skador, som försäkrings-tagaren ådragit sig vid tävlingssport av dessa slag.

I viss mån avvikande karaktär ha skador vid bollspel som tennis och badminton, där man normalt icke kommer i fysisk kontakt med motståndarens person, liksom också skador vid grenar som löpning, skidåkning, cykelåkning, travsport etc. Här kan det visserligen inträffa, att man skadar motparten med en boll eller racket eller genom en kollision, men dylika händelser äro icke på samma sätt som t. ex. vid lagspel en naturlig följd av sporten, och avsiktliga sammanstötningar innebära i de flesta fall utan vidare regelbrott. Olycksfallsrisken anses väl ganska stor vid cykelåkning och skidåkning; men flertalet skador särskilt vid den senare idrotten torde vara självförvållade. Av samma skäl lär icke heller löpning

⁶ Jfr RODHE § 48 vid not 5 med där anförda lagrum. Här kan också nämnas ansvarsindringen mellan bolagsdelägare enligt BGB § 708 — en mildring som dock i Sverige ej synes accepterad, jfr NIAL s. 172.

⁷ Såvitt angår lagspelen, kunna utförliga uppgifter om olycksfallsrisken inhämtas från en av Folksam år 1961 framlagd utredning (i fortsättningen kallad Folksams olycksfallsutredning). Se vidare om sportrisken FRIES i NFT 1921 s. 275 ff, Brörck i NFT 1942 s. 176 ff och OTTOSON, Om olycksfalls- och sjukförsäkring s. 71 f. De här och i fortsättningen lämnade uppgifterna bygga också på andra upplysningar från försäkringshåll.

utgöra något problem ur skadeståndssynpunkt. Vad angår tennis och badminton, uppvisa dessa grenar ganska ringa skadefrekvens och föga allvarliga skadefall.

Beträffande samtliga hittills berörda idrotter gäller, att en skadelidande icke har stora utsikter att göra arrangören, idrottsplatsens (lokalens) ägare eller funktionärerna ansvariga för skador som en annan deltagare orsakat; utomstående bruka sällan ha praktisk möjlighet att förhindra skadefallen.

Inom andra sportgrenar saknas momentet av samtidigt tävlande; detta gäller t. ex. vid kast och hopp inom fri idrott samt i viss mån vid skytte och golf. Skadar man här en annan deltagare, torde detta oftast ske medan denne väntar på sin tur att tävla. Olyckshändelser av detta slag kunna ibland förhindras av arrangören genom lämpliga säkerhetsåtgärder.

I detta kapitel kommer slutligen även att behandlas ansvaret för skador, som deltagare i sport tillfoga *utomstående* — t. ex. funktionärer, åskådare eller förbipasserande personer. Sådana skadefall äro i de flesta idrotter betydligt färre än skador deltagarna emellan. Den skadevållande handlingen är ofta av annan typ än då skadan träffar andra medverkande; även i övrigt uppvisar situationen avvikande drag, bl. a. genom att den skadelidande här icke utsatts för samma risker som deltagarna. Också dessa skador kunna vidare i stor utsträckning förebyggas genom anordningar av tävlingsarrangören eller av ägaren till den idrottsanläggning där sporten bedrives.

Ehuru domstolsavgöranden angående sportskador äro sällsynta, få försäkringsbolag som meddelat ansvarsförsäkring ganska ofta behandla dylika skadefall.

Försäkringsbolagen ha tillfrågats, om skadestandsfrågor då sportdeltagare skadar annan deltagare ha någon praktisk betydelse för privatansvarsförsäkringens del, och i så fall inom vilken sportgren. Av de 15 svenska bolag som besvarat frågan ansågo 8, att skadeståndet hade sådan betydelse inom vissa grenar; ännu en försäkringsgivare förklarade skadestandsanspråk icke vara ovanliga. 4 bolag intogo ståndpunkten, att skadestandsfrågor knappast hade praktisk betydelse eller blott hade oväsentlig betydelse; och 2 bolag svarade helt nekande. Som exempel på grenar där skadeståndskrav förekommo anförde samtliga bolag lagspel av olika slag och 8 bolag tennis; brottning och golf nämn-

des i 2 svar var samt skytte, kulstötning och boxning i vardera ett svar. — 13 danska försäkringsgivare förklarade, att skadeståndsfrågor av angivet slag ej hade (större) praktisk betydelse; 2 bolag nämnde fotbolls- och handbollsskador, 1 bolag tennis. — Av 8 norska bolag svarade samtliga nekande på frågan.

Med hänsyn till den stora olycksfallsfrekvensen särskilt vid lagspel kan man räkna med att det är den mindre delen av skadorna som anmäles till ansvarsförsäkringen. I själva verket torde frågan om ersättning för sportskador utgöra ett betydelsefullt rättsligt problem, ehuru de hittills av olika anledningar endast i begränsad omfattning föranlett skadeståndskrav.

3. *Doktrinen*. Skadeståndsansvaret vid sport har varit föga diskuterat i nordisk rättsvetenskap. Såsom tidigare nämnts, anses vanligen straffansvar för vållande till svår kroppsskada och vållande till annans död bortfalla vid sportskador, såvida tävlingsreglerna följts.⁸ Inom skadeståndsdoktrinen antar man visserligen, att frihet från ersättningsskyldighet skulle förekomma i viss omfattning, men hur gränsen skall dragas lämnas i regel öppet. KARLGREN, vilken anser ansvarslindringen här böra förklaras direkt ur intresseavvägningssynpunkt, uttalar endast, att om det förfarit vårdslöst eller oförsiktigt under sporten, ersättningsskyldighet naturligtvis inträdde.⁹ Vad angår dansk doktrin, har GOMARD yttrat, att skada vid fotboll och liknande sport ej skulle ersättas, såvida icke skadevållaren handlat uppsåtligt, och detta även om spelreglerna överträtts; huruvida härmed avsetts en inskränkning av skadeståndsskyldigheten till handlingar med skadeuppsåt är dock ovisst.¹⁰ Uttalandet synes bygga på utgången i ett danskt rättsfall, U 1948.181 H, som strax skall diskuteras. — TROLLE har också gjort gällande, att en ansvarslindring skulle förekomma i detta läge. Härvid har han åberopat, förutom viss rättspraxis, att enligt den allmänna rättsuppfattningen ansvar i dylika förhållanden skul-

⁸ Jfr ovan vid not I: 61 ff.

⁹ KARLGREN, Skadeståndsrätt s. 85 med not 34, jfr s. 62. Jfr även GRÖNFORS Skadelidandes medverkan s. 58.

¹⁰ GOMARD i Juristen 1954 s. 406; jfr Forholdet s. 253 f.

le föreligga blott vid särskilt graverande fel; deltagarna skulle ha samtyckt att löpa en viss risk under den sportsliga samvaron.¹¹ — I övrigt har problemet synbarligen icke blivit närmare behandlat.¹²

B. LAGSPEL

1. *Spelregler och försäkringsförhållanden.* Vid spel som fotboll, handboll, bandy och ishockey innehålla gängse tävlingsregler utförliga bestämmelser angående påföljden för otillåtna angrepp mot motståndarna. I diskussionen rörande skadeståndsansvar vid sport har man i allmänhet icke ingått på uppbyggnaden av dessa regler. Även om det icke heller här torde vara nödvändigt att i detalj redogöra för bestämmelserna, böra några huvuddrag framhållas. Vid de nämnda typerna av lagspel äro bl. a. mera våldsamma angrepp på motspelarna i princip förbjudna. Påföljder kunna inträda vid alla former av farligt spel. Emellertid tillåta bestämmelserna i viss utsträckning avsiktlig fysisk kontakt med motspelaren, i allmänhet under förutsättning att den äger rum i omedelbart samband med kamp om bollen (pucken) och icke sker på mera hårdhänt eller brutalt sätt. Ouppsåtliga förseelser bestraffas vanligen ganska milt; även om ett sådant regelbrott orsakar allvarlig skada, kan den lindrigaste sanktionen inträda vid de flesta lagspel.¹³

¹¹ Risiko og Skyld s. 219 ff.

¹² Se emellertid även DAHL i NFT 1961 s. 116 ff, vilken i en rättsfallsöversikt framhåller, att en viss tendens föreligger att lindra ansvaret mot deltagare.

¹³ Som exempel kan anföras, att i fotboll vissa i spelreglerna närmare preciserade *avsiktliga* förseelser mot en motspelare straffas med direkt frispark (eventuellt straffspark), medan i andra fall av våldsam och farligt spel straffet blir indirekt frispark (dvs. frispark som ej får gå direkt i mål); se spelregler i fotboll, regel 12: I och II. I handboll följer straffkast på *grov* förseelse mot motspelare (spelregler, 7-mansspel, regel 14: 1 a, jfr regel 6: 6). I bandy följer straffslag vid vissa med avsikt gjorda förseelser inom eget straffområde, bl. a. vid rått angrepp på motståndaren (spelregler i bandy § 14). I de tre nämnda idrotterna kan utvisning följa på särskilt brutalt spel. — Vad beträffar ishockey, följer utvisning för hela speltiden vid avsiktliga skador på motspelare eller försök därtill; ersättare får insättas efter viss tid. Se närmare spelregler för ishockey, regel 43. I övrigt fäster man inom denna sport särskild vikt vid

Vid skadeståndsfrågans bedömning bör vidare beaktas, att skadade spelare inom de aktuella grenarna ofta erhålla ersättning från *olycksfallsförsäkring*. I Sverige är kollektiv försäkring av detta slag vanlig vid lagspel.¹⁴ Ytterligare omfattas skadorna av kollektiv och enskild olycksfallsförsäkring för barn och skolungdom; som förut nämnts, fordras däremot tilläggspremie för att den enskilda olycksfallsförsäkringen för vuxna skall skydda mot tävlingsrisken.

Kollektiv *ansvarsförsäkring* lär icke förekomma vid något av de berörda lagspelen. Varken på försäkringshåll eller i idrottskretsar synes man ha visat något större intresse för en sådan lösning av ersättningsfrågan vid spelarskador. En skadevällare kan emellertid skydda sig genom sedvanlig privatansvarsförsäkring, som saknar undantag för skador vid idrott.¹⁵

2. *Utomnordisk rätt*. Särskilt i *Frankrike* har problemet om skadeståndsansvar vid sport diskuterats i doktrinen och prövats av domstolarna. Deltagarna i av rättsordningen godtagna idrotter anses acceptera risker normalt förbundna med sporten i fråga, vilket skulle inverka på culpabedömningen. Ofta gör man gällande, att varje överträdelse av tävlingsreglerna i och för sig innebure culpa och alltså medförde skadeståndsskyldighet, i varje fall om reglerna syftade till att ålägga deltagarna ett hänsynsfullt uppträdande mot motståndar-

den förbjudna handlingens effekt; inträffar skada, bedömes förseelsen vanligen strängare (se t. ex. regel 47 a—c, 51 b).

¹⁴ Cirka 1/4 av föreningarna anslutna till Svenska Bandyförbundet hade tecknat sådan försäkring säsongen 1958—59. Siffran lär numera ha ökat. Åtminstone de större fotbollsöreningarna ha vidare regelmässigt försäkringar för sina spelare; det beräknade antalet årsförsäkrade spelare i ett bolag är 75 000. Till stor del äro även handbollsspelare och ishockeyspelare försäkrade. Liknande försäkring förekommer i viss omfattning inom korporationsidrotten. (Uppgifterna ha inhämtats från respektive svenska förbund och från försäkringshåll.)

¹⁵ I försäkringsvillkoren undantages visserligen handling eller sysselsättning som för en privatperson är av uppenbart ovanlig art och omfattning, men detta kan icke anses gälla utövning av sedvanliga idrotter. Frågan har ej prövats av Skadeförsäkringens villkorsnämnd; i försäkringspraxis synes emellertid undantaget icke återopas i detta läge.

na.¹⁶ Domstolarna ha rentav ansetts ha en viss frihet att bedöma som culpöst också ett enligt reglerna tillåtet handlings-sätt; bestämmelserna skulle emellertid i flertalet fall utvisa just vad som kunde begäras av en förståndig deltagare.¹⁷

Några rättsfall, som beröra skador deltagare emellan vid lagspel av olika slag, tyda på att domstolarna skulle tillämpa liknande principer. Vid överträdelse av rugbyregler — en spelare som ej hade bollen kullkastades genom ett våldsamt strupgrepp — har följt straffansvar för vållande till annans död.¹⁸ — I ett annat fall hoppade en fotbollsspelare, vilken tidigare under matchen varnats för ojust spel, mot en motspelare som redan spelat bollen, med påföljd att dennes ben bröts och senare måste amputeras. Den felande spelaren utvisades och avstängdes från spel i 6 månader. Domstolen ålade honom straff för vållande till kroppsskada samt skadeståndsansvar, under åberopande av att han genom att brutalt kasta sig mot den skadelidande begått ett fel, vilket vore tillräckligt grovt för att medföra straffansvar.¹⁹ — I ett senare avgörande, som också gällde fotboll, hade en anfallsspelare rusat mot en liggande målvakt, varvid dennes huvud blivit skadat. Matchens domare tycks ej ha ingripit med någon bestraffning. Målvaktens skadeståndstalan ogillades med motiveringen, att utövandet av sport och i synnerhet lagsport som fotboll innebure risker, vilka spelarna acceptera att bära inom ramen för spelets regler, samt att skadevållarens handling ej vore »une action déloyale ou inconsidérément brutale», varför vållande ej föreläge.²⁰ — De anförda rättsfallen klargöra knappast, om även bagatellartade förseelser mot reglerna måste medföra skadeståndsskyldighet.²¹

I *anglosachsisk* rätt skymtar en liknande tendens att vid sportskador mellan deltagare anse avgörande, huruvida tävlingsreglerna iakttagits eller ej; ett tyst samtycke till risken skulle i det förre fallet ha förekommit.²² En annan formule-

¹⁶ MAZEAUD-TUNC I nr 523-2, ESMEIN nr 572, jfr även SAVATIER II nr 855, 867, MUSSET s. 203 ff, 236 f, AZÉMA s. 63 ff.

¹⁷ MAZEAUD-TUNC a. st., jfr MUSSET s. 89 ff.

¹⁸ S 1932. 2. 55.

¹⁹ S 1934. 2. 68. — Jfr även D. 1956. J. 197 (straffansvar för vållande till kroppsskada vid två tillfällen under samma fotbollsmatch genom brutalt och regelvidrigt spel).

²⁰ D. 1951. J. 43.

²¹ Jfr dock det summariskt refererade fallet D. 1952 somm. s. 32 (Riom), enligt vilket avgörande överträdelse av spelregler utan vidare tycks medföra skadeståndsansvar.

²² Se GORDON i LQR 61, 1945, s. 160.

ring är, att deltagare samtycka till »matters involved in the regular practice of the sport».²³ Det senare betraktelsesättet torde göra möjligt att fritaga skadevållaren vid smärre regelöverträdelser, under förutsättning att dessa äro normalt förekommande inom sporten.

I *Tyskland* synes man också vara benägen att ålägga skadeståndsansvar enligt culparegeln, när skadevållaren överträtt bestämmelser som syfta till andra deltagares skydd och ej blott avse att reglera spelets gång; deltagarna anses där emot själva bära sådana risker, som alltid föreligga även när sporten i fråga utövas enligt spelreglerna.^{23a}

BGH har tagit ställning till ansvaret vid fotboll i ett avgörande av 1957.^{23b} En spelare hade skjutit mot mål samtidigt som målvakten kastade sig efter bollen, med påföljd att han kommit att sparka målvakten. Denne krävde skadestånd. BGH utgick från att en fotbollsspelare handlar rättsstridigt, om han skadar en annan spelare genom överträdelse av tävlingsreglerna, och anförde sedan i huvudsak följande: Någon avsiktlig spark mot den skadelidande hade icke styrkts. Frågan vore, om skadevållaren av vårdslöshet överträtt fotbollsreglernas förbud mot sparkar mot målvakten. Det avgörande vore, om den aktsamhet åsidosatts som här kunde krävas av en samvetsgrann och sansad anfallsspelare. Med hänsyn till den överträdde regelns syfte finge en spelare icke skjuta, när han samtidigt med målvakten når bollen och därför måste räkna med att han kunde träffa målvakten. Emellertid vore fotbollen en kampsport, där det gällde att snabbare än motspelaren hinna bollen, och skadevållaren hade därför haft rätt att försöka nå denna, så länge icke målvakten höll den i händerna. — Det bör observeras, att domstolen icke diskuterat, om den skadelidande kunde anses ha samtyckt till den aktuella risken, utan låtit en culpabedömning bli avgörande. Härvid har man emellertid helt godtagit tävlingsbestämmelsernas värdering av vad som kan tillåtas en fotbollsspelare.

3. Gå vi härnäst till *nordisk rättspraxis*, har icke något avgörande anträffats rörande skadeståndsansvaret vid organiserat tävlingsspel. Två domar ha däremot förekommit angående ansvar vid träningsmatcher. Ett *danskt* rättsfall av

²³ WILLIAMS s. 303; jfr även Restatement, Torts, § 50 comment c och LEBEE s. 12 om amerikansk rätt.

^{23a} Se STOLL s. 76.

^{23b} BGH 5/3 1957 (VersR 1957 s. 290).

stort intresse gäller fotbollsträning under ordinära förhållanden och enligt vedertagna spelregler.

U 1948.181 H. Vid fotbollsträning sprang en spelare snett bakifrån mot en motspelare och slängde fram sitt ben framför denne i avsikt att träffa bollen. I stället råkade han underbenet på motspelaren, som samtidigt sparkade till bollen. Benet bröts och måste senare amputeras. Den skadelidande yrkade ersättning. I målet befanns utrett, att svaranden överträtt fotbollsreglernas förbud mot uppsåtligt farligt spel.²⁴ VLR, vars dom fastställdes av HøjR:s majoritet, uttalade, att på grund av fotbollsspelets karaktär spelarna måste anses berättigade att under utvecklande av en viss våldsamhet, som ofta innebär en viss fara för motspelarna, söka hejda en motspelare och taga bollen från denne, samt att av regelöverträdelsen icke utan vidare följde skadeståndsansvar. Med hänsyn till spelets hastighet, som lämnade blott kort tid för en spelare att besluta sig och överväga ett angrepps farlighet, finge uppsåtligt tillfogad skada, varpå varje spelare måste vara beredd, oavsett om en regelöverträdelse föreläge, i rätt stor utsträckning anses ansvarsfri. I det aktuella fallet, där svaranden ej med den skadevällande handlingen avsett direkt angrepp på motspelarens person utan blott gjort sig skyldig till oriktig bedömning av risken vid handlingen, vars följder låge utöver vad som med rimlighet kunde påräknas, vore det betänkligt att ålägga ansvar. Skadeståndstalan ogillades därför. 2 skiljaktiga domare i HøjR uttalade emellertid, att skadevällaren — som spelat i strid med spellets regler och på hänsynslöst sätt samt borde ha förstått sin handlings farlighet — visat sådan oaktsamhet, att han oaktat att handlingen företagits vid utövandet av idrott måste vara ansvarig för skadan.

I de domskäl, vartill HøjR anslutit sig, har alltså antytts en allmän riktlinje för ansvarsregeln i dylika situationer. Vid fotbollsspel — synbarligen både vid tävling och träning — skulle skadevällaren kunna undgå ersättningsskyldighet, även om den skadevällande handlingen förbjudits av spelreglerna och inneburit en viss risk för motspelaren. Å andra sidan ger rättsfallet intet stöd för att spelarna endast skulle svara för dolus;²⁵ motiveringen kan uppfattas så, att skadestånd skulle utdömas vid förseelser mot spelreglerna, som

²⁴ Sådan förseelse som föranleder indirekt frispark, se ovan not III: 13.

²⁵ Jfr det ovan vid not III: 10 omnämnda uttalandet av GOMARD. Emellertid har denne i annat sammanhang framhållit, att rättsfallet kan förklaras utifrån culparegeln (Forholdet s. 253).

innebära avsiktligt angrepp på motspelarens person, och detta även när angreppet — som vanligen är fallet — sker utan skadeuppsåt. Gränsen skulle alltså närmast gå mellan ouppsåtliga och uppsåtliga regelbrott. Därjämte framträder emellertid tanken, att den aktuella skadan legat nära gränsen för den adekvata kausaliteten, vilken omständighet synes ha medverkat till den milda bedömningen.²⁶ Sannolikt har situationen ansetts som ett mycket tveksamt gränsfall.²⁷

Vad gäller konstruktionen av ansvarsregeln, kunde den i domskålen framförda synpunkten, att varje spelare måste vara beredd på vissa skador, tänkas tyda på ett samtyckesresonemang. Avgörande tycks dock för majoriteten ha varit, att någon mera allvarlig vårdslöshet icke kunde läggas skadevållaren till last; och även minoriteten har lagt tonvikten på hur grovt vållandet varit. Att spelarna varit beredda på en viss fara torde närmast ha anförts som motivering för en mildring av culparegeln.

4. Ett uppmärksammat *svenskt* rättsfall rör bandyträning, där speciella förhållanden föranlett avsteg från de eljest vedertagna spelreglerna.

NJA 1951 s. 79. Vid bandyträning på kvällen i svag elbelysning mellan två för tillfället sammansatta lag hade de spelare som tillhörde den arrangerande föreningen överenskommit att icke slå höjdbollar utan endast spela bollen utefter isen. En 17-årig yngling, som fått deltaga fast han ej tillhörde föreningen, slog under spelet på ungefär 3 meters avstånd från en angripande motspelare ett hårt höjdslog. Bollen träffade denne i ögat, vilket skadades svårt och måste opereras bort. Skadeståndstalan fördes mot ynglingen, som hade ansvarsförsäkring. RR och HovR:s majoritet fann liksom en minoritet av två JR skadevållaren ansvarig, enär han gjort sig skyldig till ovarsamhet genom att under föreliggande omständigheter underlåta att spela bollen utefter isen. HD:s majoritet ogillade däremot skadeståndstalan. De två JR som diktade domen uttalade härvid till en början, att i ett bollspel av förevarande art deltagarna måste även vid träningsspel räkna med vissa risker att skadas, bl. a. genom att träffas i ansiktet av höjdbollar; allenast under särskilda omständigheter funnes det utrymme för en på ovarsamhet hos deltagare grundad rätt till ska-

²⁶ Jfr JØRGENSEN i U 1953 B s. 46 f.

²⁷ Jfr även HøjR:s bedömning av frågan om rättegångskostnad.

destånd för sålunda tillfogad kroppsskada. I fortsättningen framhölls i domskälen, att belysningsförhållandena medförde väsentligt ökad fara för att deltagarna skulle träffas av höjdbollar. Emellertid hade ej styrkts, att svaranden fått tillsägelse att endast spela bollen efter isen eller att han känt till den nämnda överenskomsten; ej heller hade svaranden — vilken icke såvitt visats haft erfarenhet av bandyspel under dylika belysningsförhållanden — haft eller bort ha sådan insikt om faran med höjdslag att skadeståndsansvar skäligen kunde åläggas honom. — Ett femte JR (Lindell) hade en avvikande motivering av principiellt intresse. Enligt honom kunde bandyspelare som skadas i allmänhet ej vända sig med ersättningskrav mot annan deltagare, »där icke denne brutit mot de regler som till deltagares skydd gälla för spelet». Vidare anfördes bl. a., att det vore tveksamt om svaranden bort av sig själv ha insett faran med höjdslag under rådande förhållanden, men att han i vart fall ej syntes ha haft anledning att taga i beräkning att hans spelsätt kunde leda till en närmelsevis så allvarlig skada som den uppkomna; av vad som sålunda upptagits framginge att ögonskadan inträffat mera av våda än av vållande.

Även i detta rättsfall förekomma alltså vissa uttalanden om de skadeståndsregler som i allmänhet gälla vid dylik sport. Domens ståndpunkt är här icke fullt klar;²⁸ en jämförelse med JR Lindells votum tyder närmast på att man avsett att taga avstånd från dennes tanke, att varje överträdelse av förbudet i spelreglerna mot farligt spel skulle medföra ansvar. I så fall har man sannolikt velat lämna öppet, i vad mån skador genom sådana smärre regelöverträdelser, som äro vanliga under spelet i fråga, kunna medföra skadeståndsansvar. Att taga ställning till frågan om bedömningen av förseelser mot tävlingsreglerna har ju icke varit nödvändigt i det aktuella fallet, där den skadevållande handlingen icke varit förbjuden.

Fortsättningen ger emellertid anledning till tvekan, om domen verkligen utgör ett stöd för en väsentligt mildare ansvarsregel än den JR Lindell betraktat som tillämplig. Med hänsyn till den ökade risken vid spel i dålig belysning synas speciella principer ha ansetts gälla. Domskälen antyda, att i detta läge skadeståndsansvar kunde ha ålagts svaranden, om

²⁸ Man kan bl. a. sätta i fråga, om med »sålunda» tillfogad kroppsskada åsyftats all skada som kan förekomma under bandyspel eller om uttalandet om skadeståndsmöjligheten blott avser skada genom höjdbollar.

han känt till det avtal föreningens spelare träffat eller om faran vid höjdslag eljest skulle ha varit påtaglig även för en oerfaren spelare. I sådant fall skulle tydligen vållande ha legat honom till last. Emellertid förekom i målet utredning, enligt vilken en träff av en bandyboll i ansiktet icke medförde någon särskilt framträdande risk för så allvarliga skador;²⁹ åtskilliga handlingssätt, som torde vara minst lika farliga som höjdslag — höga slag med klubban, våldsamma tacklingar etc. — kunna förekomma på bandyplanen och beivras också av spelreglerna. Om överträdelse av den speciella regel, varom flertalet deltagare överenskommit i förevarande fall, utan vidare skulle medföra skadeståndsskyldighet vid vetskap om regeln eller rentav när skadevällaren bort förstå handlingens farlighet — då borde också i varje fall avsiktliga och kanske också oavsiktliga förseelser mot de stadganden i bandyreglerna, som taga sikte på farligt spel, ha denna rättsverkan. Man skulle medge en mycket ringa marginal för obetänk-samma handlingar i spelivern.

Den troliga förklaringen till denna motsägelse i domen är, att spelet under dessa speciella förhållanden ansetts så riskfyllt, att culpabedomningen blir strängare än vid ordinärt bandyspel. Av det sagda synes emellertid följa, att rättsfallet knappast ger något fullt klart belägg för att ansvaret vid lagspel generellt skulle vara inskränkt till fall av grövre vållande. Och man kan även bortsett från majoritetens inställning ifrågasätta, om genom rättsfallet definitivt fastslagits, att en förseelse mot spelregler som uppställts till deltagarnas skydd kan gå fri från ansvar. Det är väl tänkbart, att de två ledamöter som velat bifalla skadeståndstalan delat JR Lindells uppfattning på denna punkt.

Vad beträffar *konstruktionen* av ansvars lindringen kan framhållas, att tanken på samtycke troligen varit aktuell för HD-majoriteten vid dess motivering av ansvars lindringen vid bandyspel i allmänhet. Man har betraktat skadeförloppet ur den skadelidandes synvinkel och ställt frågan, när en skadad deltagare äger rätt till ersättning, icke under vilka förhållan-

²⁹ Jfr den utredning som delvis redovisats i skiljaktigheten i HovR; även JR Lindells votum synes utgå från att risken för sådana allvarliga skador var ringa, jfr nedan.

den en deltagare blir ansvarig för skador som han orsakat. Emellertid uttalar man icke direkt, att den skadelidande får anses ha accepterat skaderisken; när i domen framhållits, att deltagarna måste räkna med vissa risker, synes man närmast — liksom i det danska rättsfallet om fotbollsskadan — ha antytt ett skäl, varför en lindring av culparegeln framstått som lämplig och rättvis. Det bör observeras, att HD-domen — i motsats till två skiljaktiga ledamöter i HovR — icke skiljer på svårare och lindrigare kroppsskador utan blott talar om kroppsskada i allmänhet.³⁰ Då det sägs, att skadeståndsskyldighet icke »skäligen» kunde åläggas svaranden, torde häri snarare ligga att bl. a. skadans storlek ansetts tala mot ansvar; detta är ju ett resonemang rakt motsatt det som följer av samtyckesreglerna.

Rättsfallet lär därför knappast medföra, att dessa regler måste tillämpas i dylika lägen. Den i domen skisserade principen rörande bandyskador torde lika väl kunna beskrivas så, att endast beteenden av mera speciellt slag skulle falla utom ramen för handlingsfriheten vid sport och därför medföra culpaansvar.³¹

I JR Lindells votum tycks ännu klarare den tanken framträda, att speciella och oturliga omständigheter medverkat på ett avgörande sätt till skadans omfattning; som tidigare utvecklats, kan formuleringen »mera av våda än av vållande» tänkas taga sikte just på synpunkter av detta slag.³²

³⁰ De två skiljaktiga ledamöterna i HovR ogillade skadeståndstalan på den grund, att svaranden icke bort inse, att han utsatte den skadelidande för risk att träffas av svårare skada än denne hade att såsom deltagare i spelet själv vidkännas. — Varken HovR-minoritetens eller HD:s domskäl berör frågan, hur egendomsskada skulle bedömas i sportsliga sammanhang. Detta behöver emellertid icke innebära att dylik skada skulle bedömas annorlunda än personsskada. Det är troligare, att man — med hänsyn även till att personsskada är den i praktiken långt viktigare skadetypen vid sport — ansett sig kunna begränsa sina generella uttalanden härtill.

³¹ Jfr ovan efter not II: 25 och under II B 5.

³² Jfr ovan vid not I: 41 ff. — Att formuleringen i fråga använts i detta fall är emellertid något överraskande. Såvitt utredningen visat, hade höjdslaget visserligen medfört ganska ringa risk för allvarliga skador; men ögonskadan synes likväl ej ha berott på någon sådan speciell omständighet — t. ex. en fysisk egendomlighet hos den skadelidande eller någon oväntad åtgärd av denne — som svaranden saknat möjlighet att förutse. JR Lindell torde här ha gått längre än tidigare rättspraxis i att begränsa ersättningsskyldigheten för adekvat orsakade skador.

Vad angår övriga lagspel, har veterligen icke något nordiskt avgörande förekommit om skadestånd deltagarna emellan. Icke heller synas domstolarna ha haft att taga ställning till ansvaret, då sådana skador inträffat vid sport under mera improviserade former.³³

5. *Försäkringspraxis.* Med hänsyn till oklarheten i domstolarnas inställning till skadeståndsansvaret vid lagspel får skaderegleringen inom ansvarsförsäkringen särskilt intresse. Man kan tala om en förhållandevis enhetlig inställning till dessa skadefall hos försäkringsbolagen.

I den utsända rundfrågan ha försäkringsgivarna bl. a. tillfrågats, om de vägrat att betala skador mellan sportdeltagare med motiveringen, att den aktuella sporten utövas på egen risk eller liknande, och i så fall inom vilken sportgren. Ehuru ingenstades förekommit några mera exakta uppgifter om frekvensen avböjda skador av detta slag, ha svaren visst intresse i sammanhanget.

I *Sverige* har i 12 bolag av 18 sådan vägran förekommit vid lagspel av olika slag; därjämte har ett bolag förklarat, att detta sannolikt skett i vissa fall, och 2 att vägran förekommit i enstaka fall. De 3 sistnämnda bolagen synas ha haft förhållandevis få ärenden rörande sportskador. I 3 bolag — alla med mindre omfattande rörelse i branschen — har man icke avböjt skador på detta sätt vid lagspel.

I *Danmark* ha av 15 bolag 13 uppgivit, att dylika invändningar förekommit vid lagspel av olika slag.

I *Norge* anse försäkringsgivarna som nämnt sportskadorna ha ringa eller ingen praktisk betydelse. Av 8 bolag ha 4 förklarat, att ersättningskrav icke framställts i sådana lägen; 2 av dem ha tillagt, att kraven torde kunna avvisas med den angivna motiveeringen. Enligt 2 bolag ha sådana invändningar förekommit, varvid dock det ena angivit travsport som enda exempel. 2 bolag ha uppgivit, att vägran icke förekommit.

Åtskilliga bolag ha närmare försökt karakterisera sin ståndpunkt till skadeståndsansvar vid sport, varvid de framför allt synas ha haft lagspel i tankarna. En svensk försäkringsgivare förklarar, att ju farligare och »råare» en sport är, desto högre grad

³³ Det ovan i not I: 60 refererade rättsfallet NJA 1957 C 676, angående misshandelsåtal mot en ishockeyspelare, synes ge ganska ringa ledning i skadeståndsrättsligt hänseende. Eftersom den tilltalades åtgärd i det aktuella fallet föranledde straffansvar för uppsåtlig misshandel, torde man kunna utgå från att även mindre allvarliga förseelser skulle ha medfört skadeståndsansvar på grund av culpa hos skadevällaren; men vad som härvid vore att anse som vållande är helt oklart.

av vållande kräver bolaget för att den skadelidande skall befinnas ha rätt till ersättning. Ett annat bolag säger sig avböja skadeståndskravet, då skadan ligger i linje med spelets regler; ett tredje yttrar, att man i de flesta fall med fog kunnat åberopa regeln, att »den som sig i leken ger får leken tåla». Tre bolag i Sverige ha uppgivit, att man avböjer skadeståndsanspråken i fråga »i stor utsträckning», »som regel» respektive »i övervägande antalet fall». — I Danmark ha några försäkringsgivare sagt sig kräva respektive abnorm oaktsamhet, (särskilt) grov culpa, särskilt graverande fel, »nogen kådhed eller vildskab» hos skadevällaren, en från spelets gång starkt avvikande handling, samt onormalt våldsamma handlingar eller handlingar helt i strid med den ifrågavarande sportens utövning. — Norska försäkringsgivare ha på liknande sätt uppgivit, att de fordra en stor grad av oaktsamhet, respektive »helt specielle markerte omstendigheter».

Mera konkret blir bilden, om man går till enskilda skadefall hos de svenska bolag, vilkas skadeakter genomgåts. Såsom tidigare framhållits är det tveksamt, hur pass representativ deras inställning i de granskade ärendena är för försäkringspraxis i Sverige. Undersökningen ger emellertid ett bestämt intryck av att en huvudregel om ansvarsfrihet tillämpas vid idrotter av den aktuella typen. Från organiserat tävlingsspel mellan vuxna har praktiskt taget icke påträffats något enda skadefall; i några bolag har man framhållit, att de skadade i dessa förhållanden synas obenägna att framställa skadeståndsanspråk. Något flera ärenden röra däremot motionssport mellan vuxna, och ganska talrika äro skadorna från ungdomars och barns träning och tävling; här ha de skadelidandes föräldrar och försäkringstagaren ofta med en viss envishet drivit ståndpunkten, att skadeståndsansvar skulle ha uppkommit på grund av farliga handlingar under spelet. Såvitt det undersökta materialet utvisar, är det även i dessa sistnämnda ärenden endast undantagsvis som skadestånd utbetalas, och då vanligen på grund av en förlikning med den skadelidande, som inneburit kraftig jämkning av hans anspråk. Att märka är, att en likartad praxis kan urskiljas hos samtliga svenska bolag, vilkas skadeakter undersökts.³⁴

³⁴ Undersökningen av skadeakterna har icke berört de nyss omtalade smärre bolag, som enligt svar på rundfrågan icke avböjt sportskador på den grund att sporten skulle utövas på egen risk eller liknande.

Från fotboll och handboll kunna följande skadefall anföras som exempel på ärenden, där ersättningskraven avböjts: Vid icke organiserat fotbollsspel mellan ungdomar skadades spelare under kamp om bollen, med knäskada respektive armskada som följd. — En målvakt kastade sig under en improviserad fotbollsmatch mot bollen just då en motspelare skulle skjuta, med påföljd att den senare fick sitt ben under målvaktens kropp och benet bröts. — En skolyngling råkade slå av och skada en motståndares glasögon vid fotboll på en gymnastiklektion. — När under motionshandboll den försäkrade vid ett hoppskott råkade slänga upp benet och träffat en motspelare i bröstet, med påföljd att dennes revben och lungor skadats, har — trots att den skadelidande ihärdigt hävdade att ett grovt regelbrott förelåg — försäkringsgivaren också vägrat att utge ersättning under framhållande, att även om regelbrott förekommit den försäkrade ej haft anledning befara att det inneburit uppenbar skaderisk, samt att därför vårdslösheten ej vore särskilt graverande. — Likaså har ett bolag avböjt skadeståndskraven, då den försäkrade vid fotbollsspel i en gymnastiksal sökt nå bollen med en hög spark samtidigt som en motspelare böjde sig fram för att nicka den, varvid den senares näsa skadats; även här synes det ha varit fråga om ett spelsätt som enligt fotbollsreglerna betraktas som vårdslöst och förbjudet.

Inom bandy och ishockey äro — enligt olycksfallsförsäkringens erfarenheter — tandskador genom klubbslag vanliga, trots att hög klubbföring förbjudes i reglerna. I allmänhet bruka skadeståndsanspråken avvisas i sådana fall, och detta t. o. m. vid mera våldsamt spel. Så har skett vid ishockey bl. a. i dessa ärenden: En 10-åring skadade vid kollision en tand på motspelaren, enligt uppgift genom för hög klubbföring. — En 15-åring tandskadade en motspelare genom ett för högt slag i samband med att han bröt ett anfall. (Bolaget vidhöll sin inställning trots upprepade krav.) — Under träning gav en 16-åring motspelaren ett kraftigt slag vid försök att taga pucken, med påföljd att den egna klubban gled uppför motståndarens och slog ut 5 tänder på denne. — Under vuxnas lek skulle den försäkrade slå bort en kamrats klubba, varvid han enligt egen uppgift tog i för hårt; då kamraten drog undan sin klubba, råkade den försäkrade i stället en tand på denne. (Senare betalades halva skadan, synbarligen av kulans.) — På samma sätt har bedömts en tandskada under »vild kubbning om bollen» vid träning i hockey-hockey (en avart av bandy).

Än mindre befogade torde ersättningskraven anses, då skadan orsakats av en bandyboll eller puck; i så fall lär det sällan bli fråga om regelbrott från skadevållarens sida. Skadeståndsanspråk ha bl. a. avböjts, då en bandymålvakt kastat ut bollen på en annan deltagare, som tandskadats, och när en ishockeyspelare skadats genom en felslagen höjdpuck; bolaget framhöll, att oavsett om

pucken avsiktligt slagits i höjden skadan uppkommit av mera våda än vållande. — Då en 14-årig ishockeyspelare påkört en motspelare, som slagits omkull med tandskada som följd, har skadestandsfrågan bedömts på samma sätt.³⁵

I flertalet av de nämnda fallen ha försäkringsgivarna anfört principiella motiveringar till stöd för sin inställning, framför allt att man vid sport accepterar eller samtycker till med sporten normalt förbundna risker e. d. Därjämte framhålles ofta, att culpa icke förekommit.

Ärenden ha emellertid också anträffats, där skadestånd betalats av försäkringsbolaget.

Framför allt kunna här nämnas en del skadefall från bandy och ishockey. Stundom har skadan orsakats genom att skadevällaren visat en speciell hänsynslöshet, såsom då en 13-åring avsiktligt med klubban slagit till en målvakt, som omedelbart dessförrinnan tagit livtag på honom, och därvid av misstag råkat munnen i stället för kroppen, med påföljd att målvakten tandskadats. — I andra lägen ha kundhänsyn och liknande särskilda omständigheter tydligt påverkat försäkringsgivarens inställning; när en 16-åring enligt uppgift »sluntit med foten» och träffat en liggande motspelare på munnen med sin bandyklubba, med tandskada som följd, har sålunda försäkringsgivaren efter tvekan betalat skadan. — På samma sätt har bedömts situationen, då en 15-åring under lek med en puck sluntit med sin ishockeyklubba i slaget och tandskadat en kamrat. — Ett annat bolag, som sällan synes vilja avvika från en strikt juridisk bedömning i skadefall av denna typ, har betalat ersättning, då vid bandyträning mot ett mål en 14-åring slagit ut tänder på en förbiåkande kamrat (varvid skadeståndet jämkats till hälften på grund av medvållande). — Inställningen i de två sistnämnda fallen kan tänkas tyda på att bolagen i fråga krävt mindre för vållande vid lek än vid organiserat spel; en sådan ståndpunkt intager i varje fall ett tredje bolag, där man just på tal om ishockeyskador förklarat sig stundom ersätta de skador som förekomma vid spel under icke ordnade förhållanden, framför allt mellan barn. (Å andra sidan har ännu ett bolag uppgivit, att just i dessa ärenden man tillämpar regeln, att den som sig i leken ger får leken tåla, och avböjer kraven.) — Från andra lagspel kunna blott få exempel anföras på att skadan

³⁵ Här må också nämnas ett ärende rörande basketboll (där spelreglerna förbjuda varje avsiktlig kroppslig kontakt med motståndaren) under en gymnastiklektion. Vid försök att slå bort bollen kom en yngling att med sin armbåge skada en tand på en bakomvarande motspelare. Bolaget avböjde skadan, enär den försäkrade ej gått utanför spelets regler.

ersatts. Det må nämnas, att då en försäkringstagare vid korgboll brutit sig ur en klunga — enligt egna och vittnens uppgifter i irriterat tillstånd och på ett sätt som varit onormalt för spelet — samt därvid råkat slå till en motspelare, har den tandskada han orsakat betalats av bolaget.

Av den gjorda undersökningen framgår väl icke klart, vilken gräns som anses råda mellan skadeståndsskyldighet och ansvarsfrihet. Sannolikt torde emellertid många försäkringsgivare i princip icke nöja sig med att ett regelbrott konstaterats utan därutöver kräva en viss hänsynslöshet eller en särskild farlighet hos handlingen för att ersättning skall utbetalas; ett visst stöd härför har man haft i det förut återgivna rättsfallet NJA 1951 s. 79. Påfallande är, att bolagen i regel velat avvisa även ersättningskrav för mindre skador, ehuru det kunde ligga nära till hands att — liksom sker vid sällskapslivets skadefall³⁶ — visa kulans i dylika ärenden. En förklaring kan vara, att försäkringsgivarna fruktat att sådana betalningar skola åberopas mot bolaget i andra liknande situationer.³⁷

6. *Sammanfattning och diskussion.* Den sparsamma rättspraxis som förekommit angående skada vid lagspel synes allttjämt lämna domstolarna en viss frihet att bestämma det område, där skadeståndsskyldighet föreligger. De två ledande fallen från Sverige och Danmark tyda närmast på en mildrad ansvarsregel; här tycks en påtaglig skillnad föreligga mot rättsuppfattningen i Frankrike och Tyskland. Särskilt för den svenska rättens del är det emellertid oklart, hur långt ansvarslindringen går och i vilka lägen den förekommer. Denna fråga skall nu diskuteras med sikte på spel under normala förhållanden.³⁸ Eftersom de synpunkter som här kunna anläggas få betydelse också vid sport av annat slag, kommer problemet att behandlas ganska utförligt.

Enligt vad som utvecklats tidigare (under II B), skulle man i fall av denna typ använda samtyckesresonemang endast då rättspraxis ger särskilt stöd härför. I de här berörda

³⁶ Se härom nedan under V C.

³⁷ Jfr ovan efter not II: 45.

³⁸ Ansvarat vid lagspel under mera speciella och riskfyllda omständigheter skall uppmärksammas nedan vid not III: 60 ff.

domarna om lagspel, U 1948.181 H och NJA 1951 s. 79, har emellertid konstruktionen icke befunnits spela någon central roll. I stället skulle alltså en culpabedömning bli avgörande i dessa situationer.

Till en början uppkommer då frågan, i vad mån de förut berörda kontraktsliknande relationerna mellan parterna kunna inverka på denna culparegel. Man kunde tänkas likställa överträdelse av tävlingsreglerna med kontraktsbrott, som utan vidare medförde skyldighet att ersätta därigenom uppkomna skador. Häremot talar dock, att reglerna uppställts enbart med tanke på sportsliga sanktioner samt att — såsom förut utvecklats — deltagarna före skadans inträffande icke lära ha en tanke på hur uppkommande skadeståndsfrågor skola regleras.³⁹ För övrigt uppvisar ansvaret för fysisk skada i kontraktsförhållanden i själva verket avsevärda likheter med det utomobligatoriska skadeståndsansvaret.⁴⁰ Också i de här berörda situationerna torde det därför vara befogat att i första hand anlägga sådana synpunkter som vid bedömningen av utomkontraktsligt ansvar i allmänhet.

Liksom eljest blir det då av betydelse vid culpaprövningen att fastställa den sedvanliga graden av aktsamhet hos deltagarna i den ifrågavarande sporten. Man bör kunna utgå från att de *ouppsåtliga* förseelser, som medföra den lindrigaste påföljden i olika lagspel, äro vanliga vid tävling och även kunna förekomma ganska ofta vid träning: till följd av en felaktig bedömning av situationen eller bristande behärskning av sina rörelser råkar spelaren angripa en motståndare på farligt och förbjudet sätt.⁴¹ Åtminstone vid tävlingsspel torde många deltagare i spelivern också kunna göra sig skyl-

³⁹ Jfr ovan efter not II: 16. — Angående situationen, att uttrycklig överenskommelse träffats om avvikelser från spelreglerna, se nedan vid not III: 62.

⁴⁰ Se härom BENGSSON, Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden I.

⁴¹ Jfr uttalanden av Svenska Bandyförbundet och Riksidrottsförbundet i akten till NJA 1951 s. 79, diskussionen om straffansvar vid ishockey i NJA 1957 C 676 (se om målet ovan i not I: 60) samt yttranden av C. Hoiris och Sophus Nielsen såsom sakkunniga, återgivna i referatet till U 1948. 181 H (varav framgick, att den där aktuella regelöverträdelsen väl icke vore ofta förekommande under fotbollsspel men dock kunde under olyckliga omständigheter inträffa för varje fotbollsspelare och särskilt bland mindre skickliga sådana). Man kan antaga, att de uttalanden från idrottshåll, som förekommit i de nämnda

diga till sådana *uppsåtliga* regelöverträdelser, som medföra en strängare sanktion. För att hindra en motspelare att passera eller av liknande anledning tillgriper man stundom avsiktligt metoder, vilka överskrida gränserna för det tillåtna.⁴² En anknytning till sedvanan på området skulle i så fall vid tävlingsspel medföra ansvarsfrihet för oavsiktliga regelöverträdelser och kanske t. o. m. för vissa förseelser som skett med vilja; vid spel under andra förhållanden — framför allt som motion eller eljest under improviserade former — borde man icke utan vidare ålägga skadeståndsskyldighet vid förseelser av obetänksamhet eller oskicklighet.

Ett väsentligt skäl för att kräva större aktsamhet än den sedvanliga kan emellertid vara, att culpabedömningen här som eljest borde rätta sig efter vad omdömesgilla och rätt sinniga personer med sakkunskap på livsområdet anse tillåtet och förbjudet. Eftersom de för sporten gällande reglerna i allmänhet förbjuda vårdslöst och riskabelt spel, kunde det synas befogat att anse överträdelser av sådana bestämmelser innebära culpa. Förutsättningen för att rättsordningen godtager utövningen av hårda lagspel kan tänkas vara, att deltagarna följa vedertagna regler och därigenom minska sportens farlighet.

Häremot kunna emellertid flera invändningar göras. Till en början torde allmänna moraluppfattningen i idrottsskretsar knappast stämpla alla regelöverträdelser som förkastliga. Vad angår ouppsåtliga förseelser, göra hastigheten och den relativa hårdheten i de här berörda idrotterna det naturligt, att spelarna av bristande försiktighet begå handlingar, vilka måste betecknas som farliga.⁴³ Sannolikt betraktas ett sådant beteende som mindre klandervärt än en oaktsam handling t. ex. i trafiken eller vid yrkesutövning. Detta lär i varje fall

målen, i varje fall icke ge en för mörk bild av förhållandena inom de aktuella idrotterna.

⁴² Jfr de uppgifter från Svenska Ishockeyförbundet rörande frekvensen av förseelser mot ishockeyreglerna, som framlades från den tilltalades sida i målet NJA 1957 C 676. På grundval av viss statistik har förbundet där uttalat, att sådana förseelser som i målet kommit i fråga — enligt förbundets mening slag mot motspelare utan avsikt att skada — vore mycket ofta förekommande inom ishockeysporten.

⁴³ Jfr domskälen i U 1948. 181 H.

gälla, om — såsom ofta torde vara fallet — bristande träning framstår som den väsentliga orsaken till förseelsen. Och i den mån avsiktliga regelstridiga handlingar te sig som utslag av obetänksamhet eller okunnighet om reglerna snarare än hänsynslöshet, kan man tänkas tolerera även dessa som naturliga inslag i tävlingssporten.⁴⁴ Samma överseende torde man knappast visa, då en spelare vid träning eller under motionsidrott gör sig skyldig till avsiktliga förseelser mot motspelarna eller eljest till brutalt spel. Skador vid sport i denna form synas också vara sällsynta jämförda med skador vid tävlingsspel.⁴⁵ Ur den nu aktuella synvinkeln skulle regelöverträdelser alltså vara att bedöma strängare i det förra fallet.⁴⁶

Ytterligare kan ifrågasättas, om ens en strikt uppfattning i idrottskretsar alltid behöver leda till en sträng ansvarsregel. Man får beakta, att *sportsliga* hänsyn kunna påkalla en snävare gränsdragning för deltagarnas handlingsfrihet än de *rättsliga*, på liknande sätt som ett opassande, stötande eller rentav moraliskt klandervärt beteende på många håll inom skadeståndsrätten icke medför ersättningsskyldighet för den skada man därigenom tillfogar andra människor. Vad särskilt beträffar reglerna om påföljder för vårdslöst spelsätt, kunna de uppfattas så, att matchens domare ges befogenhet att i skadeförebyggande och uppfostrande syfte stävja alla tendenser till urartning av spelet redan *innan* de nått sådan grad av farlighet, att de skulle betecknas som vårdslösa i skadeståndsrättens mening. Åtskilliga stöd för en sådan uppfattning återfinnas i spelreglerna och i de officiella kommentarerna till dessa.⁴⁷ — Även idrottsutövarna själva lära före-

⁴⁴ Jfr diskussionen i NJA 1957 C 676.

⁴⁵ Enligt Folksam's olycksfallsutredning skulle cirka 90 % av skadorna vid fotboll, handboll och ishockey samt cirka 80 % av bandyskadorna inträffa under matcher.

⁴⁶ Alla sådana uttalanden om allmänna uppfattningen hos en viss — om också begränsad — kategori människor bli givetvis i hög grad osäkra utan mera djupgående undersökningar. Det kan dock framhållas, att i den mån idrottsjournalistiken ger uttryck för åsikterna i sportkretsar och hos den idrottsintresserade allmänheten, inställningen närmast torde vara den angivna.

⁴⁷ Som exempel må anföras bestämmelsen i Svenska Bandyförbundets spelregler § 17, att domaren äger rätt att döma frisläp i varje fall, då en spelares

draga, att deras handlingssätt icke i onödan bedömas ur rättslig synvinkel. Inom sporten synes i högre grad än på andra områden av privatlivet den uppfattningen ha hållit sig vid makt, att man oavsett förekomsten av ansvarsförsäkring icke under normala förhållanden bör väcka skadeståndsanspråk mot en annan medverkande. Det kan t. o. m. urskiljas en påtaglig motvilja hos ledare och aktiva, liksom hos sportintresserade i övrigt, mot andra påföljder vid överträdelser av idrottens lagar än dem de vedertagna reglerna innehålla.⁴⁸ I detta sammanhang kan framhållas iakttagelsen från genomgången av försäkringspraxis, att man vid tävlingsspel vanligen förefaller obenägen att kräva andra deltagare på ersättning; denna inställning torde även vara vanlig bland motionsidrottsmän.⁴⁹

Mot en sträng ansvarsregel talar också den förut utvecklade synpunkten, att en viss handlingsfrihet för dem som ägna sig åt sport anses värdefull.⁵⁰ Att lägga särskilda band på en spelare på grund av dennes oträning eller bristande förmåga vore knappast förenligt med önskemålet att uppmuntra andra än aktiva tävlingsidrottsmän till idrott. — Tyder en far-

beteende synes *misslänt* eller farligt (jfr denna kommentar härtill: »Vad beträffar rätt spel, bör domaren följa sitt eget omdöme. När han anser att en spelares uppträdande är farligt eller *kan bli så* skall han döma frisläp»); vidare spelregler för handboll s. 36, där domaren tillrådes att uppträda med stränghet mot alla *tendenser till* ojust spel; ishockeyreglerna regel 84 (straff redan då enligt domarens uppfattning spelare använder sig av »för hårt spel» utan att särskild fara behöver föreligga) samt fotbollsreglerna s. 31 (kommentar till regel 12): om en spelare gör sig skyldig till vårdslöst spel och härigenom riskerar att *han själv* eller andra spelare kan komma att skadas, skall han bestraffas med indirekt frispark. (Förf:s kursiv.) — De förut omtalade allmänna förbuden mot för hög klubbföring i bandy och ishockey gälla oavsett om fara förelegat i det konkreta fallet (jfr bandyreglerna § 6, ishockeyreglerna regel 58).

⁴⁸ Se t. ex. akten i NJA 1957 C 676 (misshandelsåtal). Något liknande torde gälla också för skadeståndsansvarets del. Ibland torde man icke hålla isär skadestånd och straff: en dom, där någon förklaras vållande till personskada, betraktas som i viss mån nedsättande även när den blott går ut på ersättningsskyldighet till den skadelidande. Jfr uttalande av Svenska Bandyförbundet i akten till NJA 1951 s. 79.

⁴⁹ Enligt det undersökta materialet från försäkringsbolagen synas ju föräldrar till skadade ungdomar visa den största energin, då det gäller att driva anspråken mot bolagen.

⁵⁰ Se ovan vid not I: 6.

lig handling icke på oskicklighet utan på bristande hänsyn till motspelarna, måste den däremot bedömas strängare.

Vidare övertagas skadestandsreglernas hämmande och uppfostrande funktion på idrottens område i väsentlig omfattning av tävlingsreglerna. Överträdelser kunna medföra kännbara nackdelar för den felande och för hela det lag han tillhör. Denna sportsliga påföljd jämte det ogillande, som en förseelse kan väcka hos andra deltagare och hos åskådarna, bör stundom ha tillräcklig effekt för att hindra ett farligt spelsätt från att bli vanligt.⁵¹

Vad åter angår skadeståndets reparativa funktion och värdet av en lämplig fördelning av de risker som idrottsutövning medför, kunna väl dessa synpunkter tänkas bli tillgodosedda genom ett strängt skadeståndsansvar i förening med ansvarsförsäkring. Det är emellertid att märka, att lagspel i varje fall i tävlingsform i stor utsträckning utövas av en kategori personer, vilka i mindre omfattning än andra lära vara ansvarsförsäkrade. Den hemförsäkring, som idrottsmännens föräldrar kunna ha tecknat, har ofta upphört att gälla för barnens del;⁵² och de senare ha i många fall varken bildat familj eller skaffat sig tillgångar av mera betydande värde, varför de hittills saknat större anledning att själva hemförsäkra sig. Visserligen kan ett strängt skadeståndsansvar såtillvida förefalla befogat, som det påverkar allmänheten att i större utsträckning teckna ansvarsförsäkring; men man kan icke bortse från att motståndet just bland de aktuella skadevållarna kan vara särskilt svårt att övervinna.

Såsom framgått av det föregående, finns ej heller någon kollektiv ansvarsförsäkring i dessa idrotter. I stället har man i stor utsträckning använt sig av kollektiv olycksfallsförsäkring.⁵³ Aktiva spelare, som skadas mera allvarligt, få mycket ofta viss kompensation från detta håll. I allmänhet utgår väl ej full gottgörelse för den arbetsförtjänst den skadade förlorat, och anspråk på ersättning för sveda och värk kan vederbörande som bekant ej göra gällande mot olycks-

⁵¹ Jfr ovan vid not II: 1.

⁵² Hemförsäkringens ansvarsmoment gäller för försäkringstagarens barn blott då de äro ogifta och under 21 år.

⁵³ Se ovan vid not III: 14.

fallsförsäkringen. Men när det t. ex. gäller de så vanliga tand-skadorna, fyller skadeståndsansvaret ingen funktion, i den mån kollektiv olycksfallsförsäkring föreligger; denna betalar nämligen full ersättning vid sådana skadefall.

Också de synpunkter som nu anförts avse framför allt tävlingsidrott och i någon mån träningsspel bland aktiva spelare. Vad beträffar ungdomars idrottsutövning, gäller för dem ofta en hemförsäkring som deras föräldrar tecknat. Vid motionssport och spel under improviserade former äro vidare farorna större vid våldsamt spel, eftersom deltagarna här ofta äro mindre vältränade och icke lika beredda på hårda metoder från motspelarnas sida som deltagarna i tävlingsmatcher. Även sådana överväganden kunna motivera ett strängare ansvar i dessa fall.⁵⁴

Av stort intresse i sammanhanget är, hur ett skydd genom ansvarsförsäkring skulle ställa sig ur försäkringstekniskt perspektiv. Av det föregående har framgått, att man i försäkringspraxis i regel är återhållsam med att medge skadeståndsskyldighet vid lagspel, och detta även vid bagatellartade skador. Denna hållning visar, att man verkligen ansett det vara av vikt för försäkringens ekonomi att hålla skador av detta slag utanför försäkringsskyddet, oaktat de protester detta kan framkalla bland kunderna. Även om väl icke en sådan inställning från bolagens sida grundar sig på exakta statistiska utredningar om betydelsen av en mera liberal praxis i premiehänseende,⁵⁵ tyder den på att ett strängt ansvar i detta läge kan medföra en viss fördyring av premien för den privata ansvarsförsäkringen, särskilt som det sannolikt skulle leda till en betydande ökning av antalet anmälda skador.⁵⁶

⁵⁴ En annan sak är, att våldsamt spel lär vara mera sällsynt vid träning och motionssport och att — efter vad som framgår av Folksams olycksfallsutredning — skadorna här bruka vara betydligt färre; jfr ovan not III: 45.

⁵⁵ Jfr BENGSSON i SvJT 1961 s. 640 f.

⁵⁶ Jfr vad som ovan vid not III: 7 anförts om den enskilda olycksfallsförsäkringens inställning. — Som exempel på fotbollsrisken kan nämnas, att enligt Folksams olycksfallsutredning under åren 1958—1960 anmälts 8,9 skador per år på 100 årsförsäkrade spelare, varvid genomsnittliga antalet sjukdagar per skadefall varit 26,7; härvid ha icke räknats skador som medfört mindre än 4 dagars arbetsoförmåga eller tandskador. Det synes alltså vara en betydande risk som ansvarsförsäkringen nu undgår att täcka.

Vidare lär det ställa sig betydligt billigare att reglera skador-na med den kollektiva olycksfallsförsäkringens hjälp. Man behöver då icke göra sådana noggranna utredningar om skadeförloppet som erfordras inom ansvarsförsäkringen, och ersättningsbeloppen äro i viss utsträckning standardiserade. Det synes också riktigare ur försäkringsteknisk synvinkel att låta den särskilda försäkringen för idrottsmän bära dessa ganska speciella risker än att fördela dem på den stora allmänhet, som icke bedriver idrott i någon större omfattning.

Av det anförda framgår, att knappast heller reparations- och riskfördelningssynpunkter utgöra några tyngre vägande skäl för en sträng ansvarsregel mellan deltagarna i lagspel. I synnerhet gäller detta, då skador drabba aktiva idrottsmän under tävling eller träning.

Ur rättsteknisk synvinkel vore det givetvis av värde, om utformningen av skadestandsregeln direkt skulle kunna anknyta till de bestämmelser, som uppställts inom vederböran-de idrott till motspelarens skydd. Även om det på grund av spelets snabbhet vanligen är svårt att utreda vållandefrågan vid skadan, kan utredningen dock i någon mån förenklas genom att man anknyter till en gräns, som för insiktsfulla ögonvittnen ter sig väsentlig. En sådan princip skulle bl. a. ha den fördelen, att uttalanden om förseelsens art av matchens domare — eller av andra sakkunniga åskådare, t. ex. en gymnastiklärare — i normala fall skulle kunna läggas till grund för skaderegleringen inom ansvarsförsäkringen och även få avgörande betydelse för domstolens uppfattning vid eventuell process. En möjlig lösning vore att över hela linjen anknyta till skillnaden mellan uppsåtliga och oaktsamma förseelser — en gränsdragning som framträder framför allt i fotbolls-reglerna men även inom andra lagspel.⁵⁷

Med hänsyn till svårigheterna att klargöra skadevållarens subjektiva inställning torde det i så fall vara befogat, att man — i överensstämmelse med vad som sker vid sportsliga domslut — icke uppställer ett alltför strängt beviskrav i detta hänseende. Om en regelstridig farlig handling *till sin art* framstår som avsiktlig — förseelsen kan ej förklaras enbart

⁵⁷ Jfr ovan not III: 13.

genom den handlandes bristande behärskning av sina rörelser eller oväntade åtgärder av den skadelidande — skulle detta anses som tillräcklig bevisning om uppsåtlig regelöverträdelse. Skall regeln utformas på detta sätt, bör man vidare bortse från invändningar om villfarelse rörande de allmänt gällande reglernas innehåll. Härför talar, utom rättstekniska hänsyn, också den omständigheten, att de farliga avsiktliga förseelserna i allmänhet strida så påtagligt mot andan i de aktuella idrotterna, att även okunniga spelare svårigen kunna förbise detta.

I sammanhanget kan slutligen erinras om att i både det danska rättsfallet om fotbollsskadan och i NJA 1951 s. 79 — tydligast i JR Lindells votum — domstolen tycks ha ansett skadevållaren i tveksamma fall icke bli ansvarig för oberäkneligt svåra skador, även om adekvans föreligger. Såsom tidigare framhållits, torde emellertid i varje fall enligt gällande svensk rätt utrymmet vara ringa att beakta skälighets-synpunkter av detta slag.⁵⁸ De aktuella rättsfallen ha gällt osedvanligt allvarliga skador; det finns intet stöd för att motsvarande hänsyn skulle tagas vid andra kroppsskador, även om ansvaret bleve betungande för skadevållaren.⁵⁹ I en del fall, där en gränsdragning mellan uppsåtliga och oavsiktliga förseelser skulle medföra olämpliga resultat, torde dessa i stället kunna rättas till genom att man strängt upprätthåller kravet på farlighet i culperekvisitet.

Denna genomgång av olika synpunkter på ansvarsregeln vid lagspel synes leda till att argumenten för ett strängt ansvar här ha ett begränsat värde. Det är givetvis svårt att på grundval av sådana allmänna resonemang kunna förorda en mera preciserad ansvarsregel. Åtskilliga skäl synas emellertid tala för en princip erinrande om den som framträder

⁵⁸ Se ovan vid not I: 49.

⁵⁹ Icke heller torde man kunna anföra det kontraktstliknande förhållandet mellan parterna som stöd för en sådan begränsning av skadeståndet; i själva verket är det ju mycket sällan, som ansvaret för fysisk skada i kontraktsförhållanden anses inskränkt till den beräknliga skadan (se BENGTTSSON, Om ansvarsförsäkring s. 253 ff). Det vore ju också säregat om — tvärt emot doktrinen sedvanliga resonemang i dylika situationer — man skulle anse parterna ha tyst avtalat att själva vidkännas just de *mera omfallande* skadorna i samband med sporten. Jfr ovan vid not II: 32 ff.

i det förut omtalade danska rättsfallet om fotbollsskadan. Vid tävlingsmatcher skulle då sådana *avsiktliga regelstridiga angrepp* på motståndaren, som — även om skadeuppsåt saknas — medföra en särskild fara för denne, utlösa skadeståndsansvar. Möjligen kunde man härmed jämställa också andra förseelser av påtagligt brutal och osportslig natur; i varje fall när det gäller träning, motionssport eller mera improviserat spel, skulle ansvar dessutom åläggas vid sådana *ouppsåtliga regelöverträdelser* som framstått som *farliga och hänsynslösa*. I övrigt skulle skadevållaren gå fri även vid brott mot spelreglerna. — Någon särregel för minderåriga förefaller ej motiverad; de synpunkter som tala härför torde i tillräcklig grad kunna beaktas vid tillämpning av 6 kap. 6 § strafflagen.

Det sagda rör framför allt personskada. Om sakskada är det mera sällan fråga i dessa sammanhang, utom på sådan egendom som glasögon och kläder. Något skäl att här tillämpa andra principer än vid kroppsskador synes knappast föreligga. Handlingar, som till sin typ äro ägnade att blott skada motspelarnas kläder, torde emellertid mera sällan kunna betraktas som så farliga, att de skulle medföra ansvar enligt den nyss angivna culparegeln.

7. Vid spel under *säregna* eller *helt improviserade* förhållanden torde stundom något avvikande principer böra tillämpas. Den milda ansvarsregel som nyss skisserats kan endast antagas gälla, när de yttre omständigheterna ej erbjuda större risker än de för spelet uppställda reglerna förutsätta. Endast då framstår den relativa handlingsfriheten för deltagarna som motiverad. Medföra belysningsförhållandena, lokalen etc. några speciella faror, måste aktsamhetskravet anpassas härefter. Även regelenliga handlingar torde då kunna medföra ansvar. Detta blir aktuellt t. ex. vid bandyspel i halvmörker⁶⁰ eller vid fotbollslek på olämplig plats; under spel intill en landsväg bör en korrekt tackling, som råkar kasta ut en motståndare på körbanan framför en bil, leda till skadeståndsskyldighet. Såsom tidigare framhållits, torde en sådan bedömning stämma med majoritetens uttalanden i NJA 1951

⁶⁰ Jfr NJA 1951 s. 79 (refererat ovan under III B 4).

s. 79.⁶¹ — I detta läge bör också kunna förekomma en jämkning av skadeståndet på grund av medvållande, om deltagandet i spelet med hänsyn till de rådande förhållandena varit förenat med en mycket påtaglig risk.^{61a}

Ikke sällan träffas i situationer som nu avses uttryckliga överenskommelser om avvikelse från de eljest vedertagna reglerna i visst hänseende. Även om sådana särregler ofta uppställas främst i skadeförebyggande syfte, finns det knappast heller här tillräckliga skäl att anse överträdelse utan vidare medföra skadeståndsskyldighet. En annan sak är att i dessa fall, där skadevållaren haft särskild anledning att uppmärksamma riskerna med det förbjudna förfarandet, starka skäl kunna tala för en sträng culpabedömning.⁶²

C. BROTTNING, BOXNING OCH FÄKTNING

I idrottsgrenar, som gå ut på direkt kamp deltagare mot deltagare — brottning, boxning och fäktning — är rättsläget än oklarare. Såvitt känt, har frågan om skadestånd vid tävling eller träning icke fått aktualitet i rättspraxis. Ett par svenska HD-domar gälla visserligen brottning på lek;⁶³ ytterligare är att nämna det äldre avgörandet NJA 1908 s. 209, rörande improviserad florettfäktning utan fäktmask, vari redan blotta deltagandet i fäktning under sådana förhållanden tycks ha betraktats som culpöst.⁶⁴ Situationen i dessa rättsfall

⁶¹ Se ovan vid not III: 28 ff. — Jfr här ASD 1952 B 227 (nedan i not IV: 49), som dock rört skada vid lek.

^{61a} Jämkning är också tänkbar, om den skadelidande deltagit i spelet trots vetskap om en defekt som gör honom särskilt ömtålig — t. ex. en tidigare skada som ej fullständigt läkts. Det normala i denna situation torde emellertid vara, att han icke är berättigad till något skadestånd, när den nya skadan framstår som självförvållad.

⁶² Även det nu anförda synes väl förenligt med bedömningen i NJA 1951 s. 79. Intet i detta avgörande tyder på att brott mot avtalet att icke slå höjdbollar skulle ha medfört ansvar oavsett handlingssättets farlighet ens för dem som känt till avtalet.

⁶³ NJA 1933 s. 150 och NJA 1950 s. 440; se härom nedan under IV C 3.

⁶⁴ Två studerande hade i upprymd stämning under ett nattligt samkväm inlåtit sig i florettfäktning med varandra utan att använda fäktmasker, varvid den yngre och mera oerfarne fäktaren — som efter vad han själv visste använde

har emellertid haft så ringa likhet med organiserad idrott, att de icke ge någon nämnvärd ledning för ansvaret i detta läge; de synas närmast höra hemma under rubriken leksskador. Detsamma gäller enstaka ärenden från försäkringspraxis, vilka rört i hög grad improviserad brottnings mellan bekanta eller lekkamrater.⁶⁵ — Endast några allmänna synpunkter skola här framföras på skadeståndsskyldigheten, då dessa grenar bedrivs under mera ordnade former. Vad som i fortsättningen sägs avser blott amatörsport.

De nämnda idrotterna lära i och för sig vara så riskabla,⁶⁶ att tävlingsreglerna måste taga sikte särskilt på att trygga deltagarnas säkerhet. Förutsättningen för att utövande av sport som fribrottnings, boxning och fäktning skall anses förenligt med rättsordningen torde vara, att bestämmelser av detta slag noggrant iakttagas. I brottnings- och boxningsreglerna förbjudas också ett antal närmare preciserade grepp respektive slag av mera riskabel natur; för påföljden vid regelstridiga handlingar är det ofta av avgörande betydelse, om förseelsen begåtts avsiktligt eller ej.⁶⁷ — Tävlingsreglementet i fäktning lägger största vikt vid fäktarnas

en florett utan sedvanligt skydd — kom att sticka den andre i ögat. Den skadelidande yrkade i skadestånd ett engångsbelopp av 15 000 kronor. Beloppet vitsordades ej till skäligheten. RR ålade svaranden att i skadestånd under den skadelidandes återstående livstid utge en årlig livränta av 500 kronor, med motiveringen, att svaranden varit vållande till skadan men jämväl den skadelidande finge anses ha i någon mån medverkat därtill genom egen oförsiktighet. HovR, i vars utslag HD ej gjorde ändring i denna del, ansåg skadeståndet skäligen böra bestämmas till 300 kronor om året. 2 JR ville fastställa RR:s dom. Sannolikt har den skadelidande ansetts medvållande genom att inlåta sig på fäktnings under dessa riskabla förhållanden; jämkningen torde emellertid delvis kunna förklaras med att det yrkade skadeståndet ansetts för högt i och för sig. — Rättsfallet beröres ytterligare nedan vid not IV: 23.

⁶⁵ Se nedan under IV C 4. — Det kan anmärkas, att brottnings nämns av ett svenskt bolag samt fäktning av ett danskt bolag som exempel på sport, där ersättningsanspråk avvisas under åberopande av att sporten utövas på egen risk.

⁶⁶ Jfr ovan vid not III: 7. Se vidare OTTOSON, a.a. s. 71 och för boxningens del den nyligen publicerade utredningen om boxningssportens skadeverkningar (SOU 1961: 46); i remissyttranden angående utredningen har sportens farlighet ytterligare betonats från den medicinska sakkunskapens sida.

⁶⁷ Vid brottnings är denna fråga avgörande för varning eller diskvalifikation; se brottningsreglerna § 24. I boxning kan diskvalifikation följa omedelbart på avsiktliga regelbrott (samt även vid oavsiktligt, förbjudet slag, om den träffade blir urständsat att fortsätta kampen). Jfr Svenska boxningsförbundets tävlingsbestämmelser och regeltolkningar §§ 16 och 17 samt s. 30; se även SOU 1961: 46 s. 80, 85 f.

personliga utrustning, varom utförliga bestämmelser ges till skydd för deltagarna. Särskilt stränga straffbestämmelser gälla vid våldsam och brutal fäktning.⁶⁸

Även inom nu berörda idrottsgrenar kan särskild olycksfallsförsäkring förekomma, ehuru synbarligen icke på långt när i samma omfattning som vid lagspel.⁶⁹ Det kan nämnas, att fäktsförbundet nyligen rekommenderat medlemmarna att teckna försäkring, dock på villkor som ge ganska begränsat skydd åt försäkringstagarna.⁷⁰ Om ansvarsförsäkring förefaller icke vara tal inom någon av dessa idrotter.

I brottnings- och boxningskretsar synes man hysa åsikten, att skadeståndsskyldighet icke förekommer eller i vart fall saknar praktisk betydelse.⁷¹ Sannolikt råder samma uppfattning inom fäktningssporten. Det kan framhållas, att några ersättningskrav i anledning av skador vid tävling i dessa sportgrenar icke anträffats vid genomgången av försäkringspraxis. Med hänsyn till att överträdelser av reglerna kunna medföra en betydande fara för motparten, kan man emellertid sätta i fråga, om icke regelbrott tvärtom borde bedömas särskilt strängt åtminstone i boxning och kanske även i brottnings. En liknande mening har framförts i fransk doktrin just beträffande dessa grenar samt fäktning.⁷² Tanken, att ett regelbrott i varje fall medförde straffansvar, synes även ligga till grund för ett uttalande av RÅ-ämbetet rörande ifrågasatt misshandelsåtal vid boxning.⁷³ För en skadeståndsregel av detta innehåll talar också, att behovet av reparation här är starkare än i idrotter, där olycksfallsförsäkring är allmän. Det synes i varje fall berättigat att ålägga ansvar vid avsikt-

⁶⁸ Påföljden är mestadels uteslutning med eller utan föregående varning; se bl. a. tävlingsreglementet av 1959 punkt 627 och 645.

⁶⁹ Uppgifter från respektive förbund.

⁷⁰ Den försäkring, som enligt uppgift från förbundet rekommenderats, har som ersättningsbelopp vid invaliditet 10 000 kronor och vid dödsfall 1 000 kronor.

⁷¹ På förfrågan angående eventuella ansvarsförsäkringar för tävlingsboxare och tävlingsbrottare har från vederbörande förbund meddelats, att boxare ej ha något skadeståndsansvar, respektive att brottnings sker på egen risk.

⁷² SAVATIER II nr 871. — Jfr emellertid BREDIN i D. 1958 s. 577 f.

⁷³ I ärendet i fråga (AD 592/59) har ämbetet förklarat, att svensk rätts innebörd sedan gammalt vore, att sådana intrång i den kroppsliga integriteten, som skedde i samband med sportutövning, icke föranledde ansvar för misshandel, under förutsättning att den som gjort intrånget därvid icke brutit mot de regler, som gällde eller allmänt iakttoges inom den ifrågavarande sportgrenen; det anförda gällde även boxning.

liga överträdelser av tävlingsbestämmelser, som uppställts till deltagarnas skydd; en sådan princip skulle anknyta till den även för boxnings- och brottningsreglerna väsentliga distinktionen mellan uppsåtliga och oaktsamma förseelser. Beviskravet rörande uppsåt skulle då utformas på samma sätt som vid lagspel.⁷⁴ Man kunde rentav tänka sig en något strängare regel, som innebure skadeståndsskyldighet redan vid oavsiktliga regelöverträdelser, som medfört särskild fara; åtminstone när det gäller träning och motionssport synas goda skäl tala härför. — Inom fäktning torde deltagarnas skyddsutrustning i sådan utsträckning minska faran, att lika stränga ansvarsregler knappast äro motiverade.⁷⁵

På liknande sätt som anförts rörande lagspel⁷⁶ böra även *regelnlga* handlingar kunna medföra ersättningsskyldighet, om sporten utövas under farligare förhållanden än reglerna förutsätta.⁷⁷ I övrigt torde man — ehuru motsatsen ifrågasatts inom straffrätten⁷⁸ — knappast kunna ålägga culpaansvar för sådana handlingar ens när de medfört mycket allvarlig skada.⁷⁹ Ett undantag kan möjligen bli aktuellt vid boxning, om slaget utförts med särskild brutalitet och med hänsyn till omständigheterna (motståndarens betydligt mindre vikt, hans omtöcknade tillstånd etc.) uppenbarligen medfört stora risker. Boxningssportens ställning på gränsen till de otillåtna idrotterna skulle då motivera ett sådant avsteg från eljest gällande principer.⁸⁰

⁷⁴ Se ovan efter not III: 57.

⁷⁵ Numera synes man icke ha större respekt för fäktningens farlighet i svensk olycksfallsförsäkring; inträffade skador kunna visserligen bli mycket svåra, men de förekomma ytterligt sällan. — Jfr däremot FRIES i NfT 1921 s. 275 ff, där fäktningsskadornas allvar särskilt framhålls.

⁷⁶ Se ovan vid not III: 60 ff.

⁷⁷ T. ex. vid fäktning utan fäktmask; jfr NJA 1908 s. 209.

⁷⁸ Se ovan vid not I: 63.

⁷⁹ Frågan torde kunna bedömas annorlunda om samtyckeskonstruktionen användes; jfr ovan vid not II: 32 ff. Det synes emellertid icke heller i detta läge berättigat att låta handlingens resultat inverka på frågan om ansvar föreligger, särskilt som detta torde stå i klar strid med uppfattningen i idrottskretsar.

⁸⁰ I konsekvens härmed böra då sådana slag medföra skadeståndsskyldighet också vid ringare skador. — Hela frågan om ansvar för regelnlga handlingar är emellertid ytterligt tveksam.

D. ANNAN SPORT

1. *Tävlingsregler och försäkringsförhållanden.* Härefter skola behandlas de övriga sportgrenar, där det normalt ej förekommer angrepp mot eller ens fysisk kontakt med medtävlarens person.

Några exempel på tävlingsreglernas utformning vid sport av detta slag kunna anföras. Vid cykelsport, löpning, längdlöpning på skidor och skridskoåkning riskerar deltagare, som hindrar medtävlare eller eljest vållar sammanstötning med denne, att uteslutas ur tävlingen. Förutsättningen är emellertid vid cykelåkning synbarligen grov oförsiktighet eller uppsåtlig förseelse⁸¹ och vid löpning »uppenbar vårdslöshet»;⁸² vid skidåkning förefaller motsvarande bestämmelse närmast åsyfta uppsåtliga förseelser.^{83, 84} — Tennisspelets regler taga blott i ringa utsträckning sikte på handlingssätt, som äro farliga för andra deltagare. Den enda påföljden för en tennisspelare, som avsiktligt hindrar motspelaren vid utförandet av ett slag — t. ex. genom beröring med racketen — är att den felande förlorar bollen;⁸⁵ träffar en boll motspelaren, mister rentav denne poängen.⁸⁶ I övrigt tyckas reglerna ej ha förutsett möjligheten av handlingar av den här aktuella typen.⁸⁷ — Vid badminton gälla i stort sett liknande principer.⁸⁸

Inom idrotter, där momentet av samtidig konkurrens saknas, synas föreskrifterna för de tävlande i än mindre omfattning taga sikte på att förebygga handlingssätt, som medföra fara för andra medverkande. Friidrottsreglerna sakna sålunda särskilda bestämmelser av detta slag, såvitt angår kast och hopp.⁸⁹

⁸¹ Se Svenska Cykelförbundets tävlingsregler § 8, som knappast synes kunna tolkas annorlunda.

⁸² Se Tävlingsregler för friidrott s. 176.

⁸³ Se Tävlingsregler för längdlöpning, punkt 24 c och j. — Vid skridskoåkning — där åtminstone vid tävling på dubbelbana riskmomenten äro få — synes vårdslöshet kunna medföra diskvalifikation för distansen. Se Internationella skridskoförbundets tävlingsregler § 229, jfr § 228.

⁸⁴ Enligt cykelreglerna förekommer vid dylika förseelser även påföljden »deklassering», dvs. placering sist i den klunga vari den felande inkommer i målet.

⁸⁵ Se Tennisspelets regler mom. 19 med kommentar.

⁸⁶ Se Tennisspelets regler mom. 18 g.

⁸⁷ Tävlande som uppför sig opassande kan emellertid av tävlingskommittén uteslutas. Se Tävlingsbestämmelser för tennis p. 6.

⁸⁸ Om spelare hindrar spelet för motståndare, mister han blott poängen, respektive rätten att serva; se spelregler för badminton, 14 j.

⁸⁹ En bestämmelse, att skyddsnät »bör» finnas vid diskus- och släggkastning, synes närmast rikta sig till arrangören.

Någon allmän kollektiv *olycksfallsförsäkring* lär icke förekomma inom hithörande idrottsgrenar; däremot har bl. a. Svenska Friidrottsförbundet deltagarna olycksfallsförsäkrade vid av förbundet ordnade tävlingar. Kollektiv *ansvarsförsäkring* medföljer visserligen cykelförbundets tävlingslicens; men från försäkringen undantagas uttryckligen skador, som de tävlande eller tränande kunna förorsaka varandra. Däremot lära de flesta svenska travsällskap i sina bestämmelser föreskriva, att varje körsven är skyldig att inneha ansvarsförsäkring gällande för deltagande i travlopp. I övrigt synes någon särskild ansvarsförsäkring ej ha blivit aktuell.⁹⁰

2. Vad angår *utomnordisk* rätt, ha skadestandsfrågor vid sportgrenar av denna typ i ett par fall bedömts av franska domstolar, varvid talan ogillats. Ett avgörande gäller en kollision under en motorcykeltävling. Domstolen ansåg deltagarna ha tyst accepterat risken i fråga, varför det eljest vid trafik med motorfordon gällande, skärpta ansvaret enligt Code Civil art. 1384 I (la responsabilité du fait des choses) ej kunde tillämpas;⁹¹ däremot kunde ansvar förekomma vid överträdelse av tävlingsreglerna eller »une faute grave et caractérisée», men culpa vore ej styrkt i målet.⁹² — Då en golfspelare under slaget träffat en närstående medtävlare med klubban, lämnades skadeståndstalan utan bifall, när svarenden, som utövat golfspel på en härför avsedd plats samt iakttagit spelets regler och på platsen gällande ordningsföreskrifter, ej gjort sig skyldig till culpa.⁹³ — De anförda fallen antyda, att tävlingsreglerna även här skulle tillmätas väsentlig betydelse.

3. *Nordisk rättspraxis*. Även beträffande hithörande idrotter gäller, att skadestandsfrågor ytterligt sällan ha kommit under nordiska domstolars prövning. Endast ett fåtal rättsfall kunna anföras, där vid skada under *samtidigt tävlande* skadeståndstalan ogillats.

Ett *danskt* landsretsavgörande (U 1942.1002) rör ansvaret vid badmintonspel, då en kvinnlig dubbelspelare skadat sin partner genom att springa över i dennes bandel och rikta ett slag efter bollen. ØLR ogillade partnerns skadeståndstalan, enär det ej kunde fastslås, att skadevällaren »udvist forhold, der kunde bebrejdes hende». Utgången kan tyda på en mild culparegel också i detta läge; regelns närmare utformning är emellertid oklar.

⁹⁰ Det sagda bygger på uppgifter från olika specialförbund för dessa idrottsgrenar.

⁹¹ Se härom BENGSSON, Om ansvarsförsäkring s. 82 f.

⁹² S. 1938. 2. 143.

⁹³ S. 1937. 2. 45.

Ett par *norska* rättsfall belysa något tydligare den ansvars lindring som föreligger vid samtidigt tävlande.

En av domarna gäller hästkapplöpning. En jockey försökte i en kurva passera en medtävlare på den hala innerbanan, varvid hans häst halkade och skadade ett bakben på den utanför ridande hästen. Dennes ägare krävde ersättning av den skadevällande hästens ägare. Byretten ogillade skadeståndstalan bl. a. med motiveringen, att det vid ridning måste ges utrymme för en viss dristighet och framåtanda, att ryttaren måste fatta sitt beslut under bråkdelen av en sekund, och att det icke finnes grund att antaga att svarandens jockey skulle ha förutsett risken med att rida på innerbanan. Lagmansretten kom till samma resultat, varvid den väsentligen anslöt sig till byrettens synpunkter och ytterligare framhöll: Det vore icke utrett, om jockeyen överträtt tävlingsreglerna och huruvida i så fall han gjort det på sådant sätt att han därvid visat skadeståndsgrundande oaktsamhet. Deltagarna och hästägarna hade varit fullt klara över att kollisioner ofta förekomme, någon gång med allvarliga skador som följd, och den risk de löpte genom att delta i tävlingen. Det vore därför icke tillräckligt styrkt att skadan berodde på annat än »hendelig uhell».⁹⁴

RG 1960 s. 387 avser travsport. En av svaranden körd travhäst hade kommit ut mot travbanans staket, med påföljd att svaranden mist herraväldet över hästen och denna åter sprungit in på banan samt skadat en annan tävlande travkusk. Avvikelsen mot staketet synes ha skett då svaranden försökte få hästen att upphöra med galopp. Gulatings LagR ogillade den skadade travkusks ersättningstalan. Härvid framhölls bl. a., att i dylika tävlingar det alltid föreläge en viss fara för olyckshändelser, varigenom andra deltagare skadas, och att alla deltagare måste vara beredda därpå. Svarandens förfarande vore ej att betrakta som oaktsamt, så länge hans körning ej inneburit större risk för skada än den som är vanlig vid travtävlingar. Icke heller föreläge någon grund att ålägga svaranden (eller hästens ägare) strikt ansvar oberoende av vållande. — Den skadelidande erhöll ej provningstillstånd.

Det enda anträffade *svenska* rättsfallet av denna typ, NJA 1946 A 33, rör också travsport. Vid en kollision skadades en häst så svårt i benet, att den måste avlivas. Ägaren yrkade ersättning av körsvennen på det andra ekipaget under påståendet, att denne trängt in på den skadade hästens bana och därigenom överträtt tävlingsreglerna. Svaranden invände bl. a., att det varit den skadade hästens körsven som felat och att i varje fall blott grov vårdslöshet kunde medföra ansvar vid travtävling. RR ansåg visserligen utrett, att den av svaranden förda hästen dragit sig in mot den andra banan, men fann likväl icke sådana omständigheter ha styrkts, att vållande till olyckshändelsen kunde anses ligga

⁹⁴ Eidsivatings LagR:s dom 5/11 1951 (delvis refererad i DE, nr 187).

svaranden till last. HovR kom till samma resultat med motivering-
en, att det ej tillförlitligen styrkts att svaranden genom att åsi-
dosätta de återopade tävlingsbestämmelserna eller eljest vållat
skadan. HD fastställde, på NRev:s hemställan, HovR:ns dom. Det
är tveksamt, om någon närmare ledning kan hämtas av rättsfal-
let;⁹⁵ i varje fall bör man icke fästa alltför stor vikt vid att HD
anslutit sig till HovR:s motivering, då tvisten synes ha betraktats
som en bevisfråga och målet icke ansetts lämpat för referat.

De återgivna fyra avgörandena, vilka alla inneburit att
skadeståndstalan ogillats, tyda onekligen på att ett milt an-
svar skulle gälla även vid dessa typer av sport. Ingenstädes
anslutes skadeståndsskyldigheten till tävlingsreglerna. Det
bör observeras, att i de båda norska fallen en liknande tanke-
gång framträder som i de tidigare återgivna domarna angå-
ende lagspel: såsom ett skäl för att ej ålägga culpaansvar
har bl. a. framhållits, att deltagarna måste varit beredda på
risken. Resonemanget torde ligga nära till hands vid samti-
digt tävlande av mera riskabelt slag. Däremot kan man miss-
tänka, att vid så ofarliga spel som tennis och badminton dom-
stolarna skulle vara benägna att motivera ansvars lindringen
enbart med att oaktsamhet icke förekommit, såsom också
skett i det danska fallet U 1942.1002.

Om icke någon konkurrens av detta slag förekommer mel-
lan skadevållaren och den skadelidande, är rättsläget än svår-
rare att klarlägga. Det enda refererade rättsfall av denna typ
som anträffats — en äldre dansk landsrättsdom rörande käg-
elspel — ger ringa besked, hur domstolarna se på dessa ska-
dor.⁹⁶

⁹⁵ RR:s formulering kan här tyda på att svarandens invändning om ansvars-
lindring vunnit gehör. HovR:s uppfattning är svår att klargöra. En möjlighet
är, att motiveringen tagit sikte på kausaliteten; annat skulle ej ha ansetts ut-
rett än att skadan varit självförvållad. Det är också tänkbart, att man genom
omskrivningen av RR:s domskäl velat antyda, att culpaansvar kunde tänkas
föreligga icke blott vid regelöverträdelser utan även vid annan vårdslös kör-
ning, ehuru vållande ej styrkts i målet. — Bedömningen av skadestånds-
ansvaret vid sport torde ha framstått som i hög grad tveksam vid denna tidpunkt,
då man ej ens kunnat hämta någon ledning av NJA 1951 s. 79.

⁹⁶ ASD 1933.8. En deltagare i kägelspel, som träffat en annan deltagare i
handen med ett klot, ålades ansvar av ÖLR med motiveringen, att han hand-
lat oförsvarligt genom att kasta medan han befunnit sig omedelbart bakom
den skadelidande, som stått i kastställning vid kastplatsen, och detta så mycket
mer som han dessförinnan blivit varnad av den skadelidande.

4. *Försäkringspraxis.* Att döma av det genomgångna materialet synas ersättningskrav i anledning av skador vid nu omtalade, förhållandevis ofarliga idrottsgrenar vara mindre vanliga än vid lagspel. I försäkringsbolagens skadereglering märks en viss tendens att göra skillnad mellan skada under samtidigt tävlande och skada i andra sammanhang. Om detta innebär, att ett strängare ansvar ålägges i det senare fallet, är dock ovisst.

I svaren på rundfrågan ha som exempel på grenar, där krav avvisas med motiveringen att sporten utövas på egen risk, anförts tennis (av 7 svenska och 2 danska bolag), badminton (ett svenskt och 6 danska bolag⁹⁷) och travsport (ett norskt bolag). Däremot skulle vid golf (enligt 3 svenska bolag) och vid kulstötning (enligt ett svenskt bolag) motsvarande invändning icke framföras; och en dansk försäkringsgivare har förklarat, att ansvars lindringen vid sport endast gällde fall, då det föreläge ett »konkurrencemoment» mellan parterna.

Vad angår detaljerna i skaderegleringen, är materialet icke särskilt omfattande vid skador av denna typ. I en del ärenden ha bolagen visat en viss osäkerhet vid skadestandsfrågans bedömning. Detta gäller i synnerhet vid fall av samtidigt tävlande. Som exempel på skaderegleringen i detta läge kan nämnas, att ett bolag — synbarligen av kulans — betalat ersättning, då under dubbelspel i tennis försäkringstagaren vid en serve fått oren träff på bollen och skadat glasögonen på partnern, vilken samtidigt råkat vända sig om; en annan försäkringsgivare har under tvekan ersatt skadan, när en försäkringstagare vid dubbelspel i badminton sprungit baklänges med racketen i högsta hugg, fastän han enligt avtal med partnern skulle spela vid nät, och skadat denne. Däremot ha två andra bolag vägrat att betala ersättning för glasögon, som under tennisspel skadats av en boll från motspelaren. I ett par ärenden, då en travhäst vid tävling trampat upp i en annan tävlandes sulky och orsakat mindre skador på denna, har bolaget betalat dessa av kulans, under framhållande att det i princip krävdes särskild vårdslöshet för ersättningsskyldighet i detta läge. — Ett bolag har avböjt skadestandskrav mot en cyklist, som i spurten kort före mål rest sig på tramporna och därvid råkat köra omkull, med påföljd att konkurrenter kullkörde och skadades.

Det är tänkbart, att skador i samband med konkurrens mellan deltagarna på detta sätt skulle intaga en ställning mellan å ena sidan skador vid lagspel, där man i princip är benägen att avböja

⁹⁷ Att danska bolag så ofta avvisa just badmintonskador på detta sätt kan bero på att man där kunnat åberopa det nyss refererade fallet U 1942. 1002.

anspråken, å andra sidan skador där momentet av samtidigt tävlande saknas. I det senare läget tyckas bolagen i de relativt få fall som anträffats ha en något liberalare inställning. Man har exempelvis — synbarligen utan tvekan — betalt skador som 10-åringar vållat vid miniatyrgolfspel, då de genom ett alltför hårt slag missat bollen och med klubban träffat intillstående personer som väntat på sin tur; vid skridskoträning har ett bolag med någon tvekan ansett ansvar föreligga, då den försäkrade tvärvänt och kolliderat med en annan tränande, som därvid brutit armen och framställt skadeståndsanspråk på cirka 25 000 kronor; och på samma sätt har skadan bedömts, när vid träning i utförsåkning försäkringstagaren i hög fart påkör en annan skidåkare och skadat dennes skidor. — Ett bolag har däremot avböjt skadeståndskrav i ett fall, då en 11-åring, som på en skidtur svängt stavarna åt sidan vid färd genom ett snår, därigenom kommit att skada en bakomvarande kamrats öga; motiveringen har varit, att icke vållande förelegat. — Vid skytte lära många bolag anse ett strängt aktsamhetskrav gälla och i normala fall betala skadan. Här torde idrottens speciella farlighet ha inverkat.

5. *Diskussion.* Av det föregående har framgått, att rättsläget i Sverige är särskilt oklart i denna situation. Det förut refererade avgörandet NJA 1951 s. 79 kan tänkas tyda på en viss ansvars lindring också vid andra idrotter än lagspel, om de enligt sin natur innebära att deltagarna utsättas för liknande påtagliga risker. Ytterligare stöd för denna bedömning ge de nyss anförda rättsfallen angående skador vid hästkapp- löpning och travsport, kanske också den danska domen om badmintonskadan (U 1942.1002).

De ändamålssynpunkter, som bli aktuella beträffande ansvar vid *samtidigt tävlande*, torde delvis vara desamma som förut (under B 6) framförts på tal om lagspelen. Det kan emellertid framhållas, att i de nu behandlade grenarna en fysisk kontakt med en medtävlare — knuffar, slag med armarna eller med en racket eller beröring på annat sätt — i allmänhet utgör en överträdelse av tävlingsreglerna och, om den sker uppsåtligen, innebär en allvarlig förseelse; ibland är den så grov att reglerna icke ens beröra en sådan möjlighet, sannolikt eftersom den legat helt utanför det normala vid idrottens utövning.⁹⁸ Ytterligare är att märka, att vid idrot-

⁹⁸ Jfr ovan vid not III: 81 ff, särskilt om tennis och badminton.

terna i fråga deltagarna i allmänhet torde visa en något större självbehärskning än vid lagspel. Aggressiva eller eljest farliga handlingar på grund av obetänksamhet eller överdriven framåtanda och tävlingsiver framstå som mera normala exempelvis bland ishockeyspelare än bland löpare, cyklister eller tennisspelare; sannolikt stämmer det också med allmänhetens uppfattning att hårdare bedöma regelbrott av detta slag i det senare fallet. Anläggas sedvanliga culparesonemang, böra de därför leda till ett något strängare ansvar än vid lagspel. — Ännu en omständighet som bör beaktas är, att kollektiv olycksfallsförsäkring ofta saknas inom de aktuella idrotterna; detta kan tala för att risken åtminstone på kort sikt bäst skulle fördelas genom ett relativt strängt skadeståndsansvar jämte ansvarsförsäkring.⁹⁹ Försäkringsbolagen förefalla också något liberalare, när det gäller ersättningskrav från andra deltagare på grund av skadefall vid hithörande idrotter.

De olika idrottsgrenarna ha emellertid så skiftande natur, att det knappast kan bli tal om någon enhetlig princip i alla de aktuella fallen. Även här framstår det av rättstekniska skäl som önskvärt, att ansvarsregeln om möjligt anknytes till någorlunda klart preciserade rättsfakta, helst till en tävlingsregel inom sportgrenen i fråga.¹⁰⁰ Ofta torde emellertid sportreglerna icke vara lämpliga att använda som ledning för den rättsliga bedömningen. Det är då tänkbart att liksom vid lagspel fästa vikt framför allt vid skadevållarens uppsåt och handlingens farlighet; förseelser av oskicklighet vore i regel att bedöma milt, medan den skadevållare som påtagligt brustit i hänsyn mot medtävlarna mera sällan skulle gå fri.

Vad först gäller *cykelsport*, är som nämnt idrottsgrenen förbunden med ganska betydande risker för deltagarna.¹⁰¹ Farten och den inbördes konkurrensen torde emellertid komma många felmanövrar att framstå som ursäktliga. Det ligger nära till hands

⁹⁹ Skälet för att en kollektiv olycksfallsförsäkring här fått mindre betydelse torde emellertid vara, att idrotterna i fråga framstå som mindre farliga och att av denna anledning skadorna täckas av den enskilda olycksfallsförsäkringen. Den mest rationella ordningen synes emellertid vara den som håller på att genomföras för lagspelens del, jfr ovan efter not III: 56.

¹⁰⁰ Jfr ovan vid not III: 57, där resonemanget utvecklats mera utförligt.

¹⁰¹ Se ovan efter not III: 7.

att anse endast den cyklist, som gör sig skyldig till så betydande oförsiktighet att den kan medföra påföljd enligt tävlingsreglerna,¹⁰² därigenom också kunna bli skadeståndsansvarig mot konkurrenterna.^{103, 104}

Ansvariet vid *löpning* torde kunna bedömas ännu mildare. Visserligen riskerar en löpare uteslutning redan om han på grund av uppenbar vårdslöshet kolliderar med en medtävlare.¹⁰⁵ Sporten är dock så pass ofarlig, att ansvar knappast bör ifrågakomma annat än i de undantagsfall, då uppsåtliga regelöverträdelse medföra en påtaglig risk för medtävlaren. En stöt med armbågen mot en konkurrent, som försöker passera, bör alltså icke leda till skadeståndsskyldighet i det olyckliga fall att denne skulle ramlas och skada sig.

En strängare bedömning kan vara motiverad vid *skidtävling*, där sammanstötningar särskilt vid utförsäkning i hög fart kunna innebära betydligt större faromoment än vid löpning. Ehuru tävlingsreglerna icke särskilt förbjuda farlig åkning, synes det tänkbart att ålägga skadeståndsskyldighet, så snart skadevällaren kan anses ha kört hänsynslöst. — Något liknande torde böra gälla vid *skridskoåkning*.

Vid *tennis* och *badminton* ligger skadeståndsfrågan något anorlunda till. Idrotterna i fråga erbjuda ringa risker för deltagarna. Vad gäller skador på motspelare, lära dessa i praktiken förekomma främst då denne träffas av en hård tennisboll. Som nämnt motarbetas dock icke dylika slag av reglerna.¹⁰⁶ Det torde därför finnas skäl att ålägga ansvar endast för slag, som avsiktligt riktats mot motspelaren och vilka, med hänsyn till sin kraft och avståndet till den skadade etc., uppenbarligen varit farliga för denne. — Då en spelare vållar skada på andra sätt, t. ex. genom att vid nätspel träffa motparten med racketen, faller däremot detta utanför den normala ramen för spelet. Flertalet skador av denna typ, liksom även skador tillfogade en dubbelpartner, torde emel-

¹⁰² Med uteslutning torde då böra likställas deklassering, jfr not III: 84.

¹⁰³ I tävlingsreglerna sägs visserligen, att deltagarna tävla på egen risk (§ 8); detta måste emellertid uppfattas endast som en ansvarsfriskrivning för vederbörande förbund och arrangörer, och bestämmelsen bör knappast ha någon avgörande inverkan på deltagarnas inbördes förhållande. — Ett visst stöd för en mild ansvarsregel utgör den nedan vid not III: 123 refererade danska domen U 1958. 557 H om cyklists ansvar mot funktionär; avgörandet har emellertid gällt tävling på rundbana.

¹⁰⁴ Ansvariet mot deltagare täckes visserligen icke av den särskilda ansvarsförsäkringen för cyklister med tävlingslicens (se ovan efter not III: 89), men den torde icke vara undantagen från den sedvanliga privatansvarsförsäkringen; jfr ovan not III: 15.

¹⁰⁵ Se ovan vid not III: 82.

¹⁰⁶ Se ovan vid not III: 85 ff.

lertid vara att hänföra till skadevällarens oskicklighet. Tennis, liksom i mindre skala badminton, utövas ju ofta av motionsspelare, vilkas färdighet ligger på en låg nivå. Detta förhållande, vilket i och för sig är önskvärt, talar mot att sätta culpastämpeln på ett betecande, som utgör en naturlig följd av spelarens ovana. Ett ytterligare argument härför äro de milda påföljder som tävlingsreglerna stadga även för dylika handlingar.¹⁰⁷ I allmänhet känna ju också deltagarna någorlunda väl varandras kapacitet och kunna då förmodas vara beredda på de särskilda faror, som följa av andra deltagares brister.

Slutligen skola uppmärksammas skador mellan deltagarna, då *icke något samtidigt tävlande förekommer*. Den skadelidande har t. ex. väntat på sin tur att hoppa eller kasta, eller parterna ha tränat löpning, skridskoåkning etc. oberoende av varandra. Här finns knappast något stöd för att en lindrad ansvarsregel skulle gälla, bortsett från den tidigare berörda allmänna tendensen att ställa lägre krav på anspänning under fritidens sysselsättningar än under förvärvslivet. Rättsfallen om lagspel torde icke ge någon ledning i detta läge. När konkurrensmomentet saknas, synes man ha skäl att fordra av deltagarna, att de ägna viss omsorg också åt att undvika att skada andra deltagare. En förhållandevis sträng culpabedömning kunde framstå som särskilt motiverad vid vissa mera riskabla idrotter, framför allt skytte¹⁰⁸ men även kast av olika slag. Bl. a. slägg- och diskuskastning medföra ofta faror för andra tävlande, som uppehålla sig på planen. — Därvid är dock att märka, att vid tävling i sådana idrotter de tävlande i många fall ha visst fog att lita på att övriga deltagare hålla sig utanför det farliga området. Vidare lär det ofta i första hand ankomma på tävlingens arrangör att vidtaga säkerhetsåtgärder mot skador av den aktuella typen. I detta läge finns knappast anledning att skärpa culpabedömningen, helst som den skadelidande i många fall kan rikta ersättningsanspråk också mot arrangören och härigenom hål-

¹⁰⁷ Enligt tennisreglerna spelas vid oavsiktlig förseelse bollen om, ifall motspelaren hindrats i slaget; är detta ej fallet, riskerar skadevällaren ingen påföljd (se mom. 19 med kommentar). Jfr om badminton ovan not III: 88.

¹⁰⁸ Enligt olycksfallsförsäkringens erfarenheter lära skottskador tillfogade andra deltagare vara sällsynta. Detta torde dock bero på den skärpta akt-samhet som tävlingsskyttar bruka iakttaga i dylika sammanhang.

la sig skadeslös.¹⁰⁹ — Varken här eller i övrigt vid dessa sportgrenar synes emellertid någon inskränkning av skadeståndsskyldigheten till fall av grovt vållande eller liknande kunna förordas.

I motsats till vid samtidigt tävlande torde däremot i vissa situationer jämkning av skadeståndet komma i fråga på den grund, att den skadade — som här kunnat inrikta sig på att undvika faror från medtävlarna — varit medvållande till skadan.

Ungefär samma principer synas tillämpliga vid träning i sådana idrotter som cykelsport, löpning, skidåkning och skridskoåkning. Man kan fordra, att de tränande uppmärksamma övriga deltagare och även eljest ha överblick över situationen. Det finns knappast skäl att tillämpa en mildare culpabedömning än vid privatlivets skador i allmänhet.

E. ANSVAR MOT UTOMSTÅENDE

1. Slutligen skall också den situationen uppmärksammas, att skada tillfogas annan än deltagare. Vid sport torde ansvar för dylika tredjemansskador anses intaga en särställning. Såsom tidigare framhållits, bli de eljest vanliga samtyckesresonemangen svårare att använda i dessa fall (frånsett kanske vid ansvar mot funktionärer).¹¹⁰ Även om man som i denna undersökning tar avstånd från samtyckeskonstruktionen, kan det vara närliggande att anse skadeståndsskyldighet mot den avgränsade krets, som deltagarna utgöra vid organiserad sport, följa speciella regler, vilka i särskild grad skulle präglas av de för sportskador utmärkande övervägandena. Skadorna mot utomstående falla däremot i viss mån utanför den normala ramen för verksamheten; det kan framhållas, att någon särskild aktsamhetsplikt mot tredje man sällan föreskrives i tävlingsbestämmelserna. Ett undantag utgöra cykel-

¹⁰⁹ Jfr det motsvarande resonemanget, mera utförligt utvecklat, i fråga om ansvar mot tredje man (nedan vid not III: 137). — Ett exempel på ersättningskrav från en deltagares sida mot *lokalens ägare* ger U 1950. 243 (tennis), där dock icke någon annan deltagare medverkat vid olyckan; talan har ogillats.

¹¹⁰ Jfr ovan under II B 4 (angående särregel a).

reglerna, enligt vilka de tävlande under loppet ha att iakttaga hänsyn mot allmänheten och följa gällande trafikbestämmelser.¹¹¹

2. Ett karakteristiskt drag för dessa skador är, att ersättningskrav ofta kunna riktas mot tävlingsarrangören eller planens ägare. Av rättspraxis framgår, att endera eller båda av dessa kan bli ansvarig, då otillräckliga åtgärder vidtagits till publikens — i synnerhet den betalande publikens — skydd; det kan vara fråga om uppsättande av skyddsstängsel, avspärrningsanordningar etc. I refererade avgöranden har skadeståndstalan dock ofta ogillats i brist på styrkt vållande.

Från svensk rätt är här framför allt att anföra NJA 1959 s. 280, där HD:s majoritet ej ansåg en arrangerande idrottsförening ansvarig mot betalande åskådare, som vid en ishockeymatch skadats av en förlupen puck, med motiveringen att culpa ej förekommit och annan grund för ansvar ej föreläge. HovR och två skiljaktiga JR ville dock ålägga föreningen ett ansvar oberoende av vållande. Man kan förmoda, att culpabedomningen är relativt sträng i en dylik situation.¹¹² Att detta är fallet åtminstone då fara uppkommit för trafiken i närheten, torde framgå av två HD-domar från 1945. I den ena (NJA 1945 s. 471) ålades en person, som anordnat och sporadiskt deltog i fotbollsspel på sin gårdsplan, ansvar mot en cyklist, vilken skadats genom att svarandens 9-årige son sparkat en boll över trädgårdsmuren ut på en intilliggande allmän väg;¹¹³ i den andra (NJA 1945 s. 473) har en stad, som ställt en

¹¹¹ Tävlingsregler § 8. — Vidare stadga ishockeyreglerna straff för spelare som med avsikt skadar eller söker skada funktionär eller åskådare eller som gör sig skyldig till annat olämpligt uppträdande mot funktionär. (Spelregler för ishockey, regel 43 och 68.)

¹¹² HD-majoriteten har bl. a. betonat, att skador av det aktuella slaget inträffa de blott i sällsynta undantagsfall. Där skaderisken är något större, torde kraven skärpas på anordningarna till publikens säkerhet; det är då tänkbart, att skadeståndsskyldighet skulle kunna åläggas arrangören även om — såsom i NJA 1959 s. 280 — anordningarna varit av gängse beskaffenhet.

¹¹³ HD:s majoritet, 3 röster mot 2, ansåg, att svaranden, som genom att själv taga del i spelet hade särskild anledning tillse, att spelet icke bedreves så att fara för trafiken på vägen kunde antagas uppstå, måste anses ha eftersatt sin skyldighet härutinnan i sådan mån att han icke kunde undgå att ersätta skadan; domskälen formulerades av NRev. Man kan ifrågasätta, om en dylik tillsynsskyldighet — vilken även under de förevarande omständigheterna framstår som sträng — skulle ha ålegat svaranden, om han icke alls tagit befattning med spelet. På utgången kan ha inverkat, att ansvarsförsäkring förelåg; jfr om målet BENGTRSSON i SvJT 1961 s. 637.

fotbollsplan till förfogande för allmänheten, blivit culpaansvarig, då en cyklist på liknande sätt skadades av en fotboll, vilken sparades ut på gatan genom en öppning i skyddsstängslet kring planen.¹¹⁴ Man bör alltså åtminstone vid dylika skadefall kunna räkna med ett culpaansvar för den som framstått som den improviserade sportens arrangör — även om det är en privatperson — och ytterligare för den som upplåtit ett område för användning till bollspel eller liknande.¹¹⁵

I alla de anförda fallen har skadan utgjort en naturlig följd av sporten på platsen. Det finns däremot knappast något stöd

¹¹⁴ I domskälen — formulerade av HovR — framhölls, att bollspelet på torget erbjudit påtagliga risker för gatutrafiken samt att åtskilliga olyckor och olycks-tillbud orsakats på liknande sätt som i målet. Med hänsyn härtill hade staden skyldighet att tillse, att sådana skyddsanordningar funnes att fotbollar hindrades att lätteligen komma ut från torget. Då staden det oaktat försummat att i skällig utsträckning tillgodose trafiksäkerheten, måste staden anses ha vållat olyckan. — HD bestod i detta mål av samma ledamöter som i NJA 1945 s. 471, men i motsats till i det sistnämnda fallet var domen enhällig.

¹¹⁵ Jfr ytterligare de svenska rättsfallen NJA 1918 s. 372 (ansvar för arrangör av fältskjutning), NJA 1936 s. 357 (talan mot landsfiskal, som haft att upprätthålla ordningen vid motortävling, har ogillats, enär åskådarens skada ansetts i övervägande grad självförvållad; utförligt referat nedan vid not III: 127) och NJA 1950 s. 550 (skada på funktionär vid motortävling; talan mot arrangören har ogillats). — I Danmark har OLR ålagt en arrangör av en dirttrack-tävling ett till synes nära nog strikt ansvar mot en åskådare, som skadats av ett slaggstycke från banan (ASD 1934.438); domstolen åberopade, att olyckan berodde på antingen bristfällig anläggning eller tillsyn av banan eller bristfälliga säkerhetsåtgärder, samt att publiken hade krav på att i trygghet kunna övervaka tävlingen, för vilken den betalat entré. Se även U 1928. 494 H och ASD 1955 B 250 (culpaansvar för arrangör mot åskådare som skadats av en nedrasande tribun resp. en vält barriär). — I två norska underrättsdomar har däremot talan mot arrangören ogillats. I ett av dessa fall (RG 1951 s. 776), där en åskådare vid en biltävling skadats, avvisade domstolen tanken på rent strikt ansvar för arrangören under åberopande av att åskådarna accepterat den med tävlingen förbundna, ökade risken, samt ansåg vållande icke föreligga, bl. a. med hänsyn till att de skadade eftersatt i säkerhetssyfte givna anvisningar genom att stå för nära banan. I det andra målet (RG 1958 s. 300) hade under hopptävling i en skidbacke en åskådare skadats, dock ej genom en tävlandes åtgärd utan genom att en tribun störtat samman; rent strikt ansvar ansågs icke heller här böra förekomma. — Jfr även NRT 1959 s. 1244, där en skytteförening ansågs ansvarig mot en person, som skulle reparera en anordning på föreningens skjutbana och därvid blev träffad av ett vådaskott från en medlem, som övningsskjutit på banan. LagR ansåg rent strikt ansvar åvila föreningen, men HøyR grundade skadeståndsskyldigheten på bristfällig kontroll av skjutningarna.

för att arrangören eller upplåtaren skulle svara även för skador genom handlingar, som falla helt utom den normala ramen för idrotten.¹¹⁶

Ansvaret för arrangörer och upplåtare har emellertid blott sekundär betydelse för denna undersökning. Frågan blir här framför allt, i vad mån *deltagarna själva* kunna göras ansvariga för skador som träffa tredje man.

3. *Utomnordisk rätt.* Även det nu aktuella spörsmålet har uppmärksamrats i *fransk* rätt. Man har här framhållit, att andra principer skulle gälla än vid skador deltagarna emellan; avgörande vore mindre om spelreglerna följts än om skälig försiktighet iakttagits med hänsyn till risken att skada tredje man.¹¹⁷ Ett visst stöd härför utgör ett avgörande, där en tennisspelare slagit en hård smash, med påföljd att bollen studsat ut från den otillräckligt inhägnade planen och skadat ögat på en utomstående person. Spelaren har ålagts skadeståndsskyldighet, varvid framhållits, att han visserligen ej gjort sig skyldig till culpa som grundade ansvar men att han likväl med hänsyn till planens bristfällighet vore ersättningsskyldig, med regress mot upplåtaren av planen.¹¹⁸ I första hand lär det alltså ankomma på upplåtaren att vidtaga åtgärder för att hindra skador av denna typ.¹¹⁹ Ett senare rättsfall tyder på att den deltagare, som närmast framstår som upphovet till skadan, i vanliga fall skulle gå helt fri; en fotbollsspelare, vilken icke gjort sig skyldig till något onormalt spel, ansågs icke ansvarig för skada som han tillfogat en åskådare genom att slå bollen över sidlinjen.¹²⁰

Från *engelsk* rätt kan anföras ett avgörande, där en golfspelare ansågs ansvarig mot sin klubbärare, som han genom vårdslöshet

¹¹⁶ Jfr NJA 1954 s. 95, där en stad ansetts ansvarig enligt culparegeln för bristfällig tillsyn av anordningarna på en staden tillhörig dansbana, vilken vid skadetillfället varit upplåten åt en sammanslutning, som tillhandahöll den mot avgift åt allmänheten; skadan uppkom genom att en lampglob nedföll, då en person hoppade över ett med belysningsstolpen förenat räcke och därvid tog kraftigt stöd mot detta. I RR:s domskäl, vartill HovR i denna del anslöt sig (HD meddelade ej prövningstillstånd), framhölls, att räcket icke utsatts för påfrestningar av sådan art och omfattning att de med hänsyn till förhållandena å en dansbana framstått som onormala eller oberäknliga, varför globens nedfallande ansågs betingat av att anordningarna ej varit betryggande ur säkerhetssynpunkt.

¹¹⁷ Se H. MAZEAUDS not till S. 1927.2.73, AZÉMA s. 69 ff, 73 ff, MUSSET s. 93 ff samt de av AZÉMA s. 78 f anförda domarna.

¹¹⁸ S. 1927.2.73.

¹¹⁹ Jfr SAVATIER II nr 867.

¹²⁰ S 1932.2.113. — Jfr även den av AZÉMA s. 76 anförda domen.

skadat med klubban; spelarens invändning om samtycke godtogs icke.¹²¹

Särskilt strängt förefaller ansvaret för deltagarna mot publiken vara i *Schweiz*. I en dom av Bundesgericht från år 1953 hade en kvinnlig åskådare vid en ishockeymatch, vartill inträdet var fritt, till följd av bristande avspärrningsanordningar uppehållit sig omedelbart intill sargen, där hon träffats i ögat av ett klubbslag från en spelare i bortalaget, vilken kolliderat med sargen och tappat balansen. Den skadelidandes talan bifölls till en början mot hemmalagets samtliga spelare, vilka icke sammanslutit sig till en ideell förening, och detta oavsett vem som stått för arrangemangen; vidare ålades den gästande föreningen ansvar. Skadeståndsskyldigheten grundades i dessa fall på att man godtagit att spela under de rådande, för publiken farliga förhållandena. Ytterligare bifölls talan mot den spelare som direkt orsakat skadan; denne ansågs ha varit vållande till skadan dels genom att han deltagit utan att publikens säkerhet var tryggad, dels enär han icke anpassat sitt spel efter omständigheterna för att undvika rörelser, som kunde skada en åskådare. Den skadeståndsskyldighet som ålades svarandena jämkades emellertid till 3/4 på grund av medvållande hos den skadelidande, som i viss mån varit medveten om risken.¹²² Deltagarna skulle alltså icke vara berättigade att lita på arrangören när det gäller publikens säkerhet. Det förtjänar att framhållas, att den spelare, som direkt orsakat skadan och jämväl härigenom ansetts vållande till denna, icke gjort sig skyldig till något regelbrott eller ens företagit någon för spelet ovanlig handling.

Även i *tysk* rätt lära deltagarna anses ha en längre gående akt-samhetsplikt mot utomstående än mot andra deltagare.^{122a}

4. *Nordisk rättspraxis*. Något stöd för en lika sträng uppfattning möter man knappast i nordisk rättstillämpning. Vad först angår deltagarnas ansvar mot *funktionärer*, har i *Danmark* förekommit ett liknande resonemang som då skada till-

¹²¹ Clegham v. Oldham, ref. av CHARLESWORTH s. 539.

¹²² BGE 79 II: 66. — Jfr även BGE 82 II: 25, där en 15-årig gymnasist på en skidtur med sin skolklass vid färd nedför en brant backe fallit och kolliderat med en stillastående person, vilken skadats; 15-åringen ansågs ansvarig, enär han underlåtit att anpassa sitt körsätt efter omständigheterna — bl. a. sin egen skicklighet — och icke beaktat den risk som förelegat för den skadelidande. — I *tysk* rätt har man rentav velat ställa liknande krav på en skidåkare i dylika fall som på en vägtrafikant, se OLG Karlsruhe 25/3 1959 (NJW 1959 s. 1589). En mildare bedömning har dock skett i den av STOLL s. 71 refererade domen av OLG München 10/3 1942.

^{122a} Se STOLLS redogörelse för rättspraxis s. 70 ff.

fogats andra tävlande: funktionären skulle ha varit beredd på vissa med tävlingen förbundna risker, varför även här fordrades en speciell oaktsamhet för att deltagaren skulle åläggas ansvar.

I U 1958.557 H hade en tävlingscyklst under färd på rundbana kört av denna och påkört en funktionär. Det ansågs ej styrkt att skadevällaren — oavsett möjlig överträdelse av körreglerna — hade kört på så oförsvarligt sätt, att han kunde åläggas ansvar mot den skadelidande, vilken i sin egenskap av funktionär känt till risken vid cykeltävlingen och befunnit sig på ett ställe, som efter vad han insett erbjudit betydande risk för påkörning.¹²³

Däremot är det troligt, att en något avvikande ansvarsregel anses tillämplig, när *åskådare* eller *helt utomstående personer* skadats. Närmast torde då liksom i Frankrike och Schweiz den frågan uppkomma, huruvida deltagarna iakttagit den försiktighet man kan kräva med hänsyn till tredje man. Huruvida tävlingsreglerna följts, skulle ha mera underordnad betydelse.¹²⁴

Att man sålunda tillämpar en annan culparegel än mot konkurrenter kan till en början antagas vid cykeltävling på gator och vägar, som icke avlysts för allmänheten. Enligt ett norskt rättsfall¹²⁵ skulle deltagarna här ha att visa samma aktsamhet som andra trafikanter.¹²⁶ En liknande bedömning är också trolig vid motorsport under dylika förhållanden;

¹²³ Fallet har något utförligare refererats av TROLLE och LORENTZEN i TfR 1959 s. 216 f.

¹²⁴ Jfr dock Horsens Købstads ret, dom 6/11 1956: En bordtennisspelare hade under försök att klara en svår boll från motspelaren med sin racket träffat en åskådare, som satt cirka 75 cm från bordshörnet i väntan på sin tur att spela i samma turnering, med påföljd att två av dennes tänder skadades. Åskådares skadeståndstalan ogillades med motiveringen, att det icke åberopats att svarenden ej följt spelets regler samt att det ej kunde anses styrkt, att denne visat oförsiktighet genom att slå efter en boll, som var utanför bordets långsida. Här synes domstolen alltså ha fäst vikt vid att ej bordtennisreglerna överträtts, ehuru dessa knappast torde ha uppställts med särskild tanke på åskådarnas säkerhet. — Jfr också J. D. 1950.201 (se not III: 131 nedan).

¹²⁵ Se NRT 1941 s. 672, där en tävlingscyklst, som skadats vid en kollision med en stillastående bil, ansågs ha gjort sig skyldig till grov oaktsamhet; LagR — sista instans — uttalade, att den omständigheten, att cyklisten deltog i tävling och hade andra cyklister omedelbart framför sig, ej reducerade kravet på aktsamhet.

¹²⁶ Jfr vad som ovan vid not III:111 sagts om cykelreglerna.

domar angående skador av denna typ ha dock ej anträffats. Vad angår tävling på särskild bana, har i ett svenskt HD-avgörande en deltagare ansetts ansvarig mot skadade åskådare, trots att olyckan väsentligen synes ha varit att tillskriva brister i arrangemangen.

NJA 1936 s. 357. Vid motorcykeltävling på en för annan trafik avlyst väg inträffade en kollision mellan två motorcyklar, av vilka den ena rusade ut bland åskådarna och skadade fyra personer. Arrangemangen voro såtillvida bristfälliga, att åskådarna kunnat tränga sig intill vägen i stället för att uppehålla sig på det avstånd av 30 meter, som föreskrivits i länsstyrelsens resolution med tillstånd till tävlingen. Förarna, mot vilka skadeståndstalan fördes, framhöllo, att bilansvarighetslagens regler om skärpt ansvar ej borde gälla vid skada på åskådare, som gått till platsen av egen drift och väl medvetna om tävlingens innebörd, samt att ansvaret för bristande säkerhetsanordningar borde utkrävas av arrangören, ej av förarna. HD, som likväl ansåg bilansvarighetslagen tillämplig, ålade den ene föraren — vilken gjort en kursändring omedelbart innan han skulle omköras — ansvar på grund av styrkt culpa, varvid dock skadeståndet jämkades till 1/4 med hänsyn till medvällande av de skadelidande; den andre föraren ansågs exculperad.¹²⁷ Bl. a. med tanke på den knapphändiga motiveringen för skadeståndsskyldighet och motorsportens farlighet, vilken bör ha påkallat en särskilt sträng culpabedömning, torde rättsfallet ge ganska ringa ledning rörande ansvaret vid annan sport. Av intresse är emellertid, att när det gäller ansvarsregelns utformning åskådaren tycks ha likställts med helt utomstående personer. — Denna ståndpunkt har också intagits i ett senare norskt avgörande (av Oslo Byrett) rörande skada av liknande typ.¹²⁸

I nordisk rättspraxis förefaller däremot intet exempel finnas på ansvar för deltagare i *organiserat lagspel* mot åskå-

¹²⁷ 2 skiljaktiga JR kommo till samma resultat under återopande av att den ansvarige föraren ej vore exculperad.

¹²⁸ Se RG 1951 s. 776, likaså angående skadestånd mot åskådare som skadats vid motortävling. Domstolen ansåg för deltagarens del det rent strikta ansvaret i 30 § motorvognloven tillämpligt, varvid framhölls, att det icke vore naturligt att använda andra rättsregler mot åskådare än mot sådana helt utomstående personer som ej kunde sägas ha »accepterat» risken. Utdömt skadestånd jämkades emellertid, enär visserligen föraren kört oaktsamt men å andra sidan åskådaren gjort sig skyldig till grov vårdslöshet. — I sammanhanget må ytterligare nämnas SvJT 1939 rf. s. 88 (straffansvar för trafikovarsamhet ådömt motorcykelförare, som påkört en åskådare vid träningskörning på en för hastighetstävling avstängd väg före tävlingens början).

dare eller andra utomstående. Skador av denna typ torde också förekomma ganska sparsamt, och i den mån de inträffa, lära ersättningsanspråken ganska sällan riktas mot deltagarna.¹²⁹

I den vanligare situationen, att bollspel e. d. under *improviserade* förhållanden medför skada på tredje mans person eller egendom, synes resonemanget om den särskilda aktsamhetsplikten gentemot utomstående få större betydelse. I allmänhet finns då icke någon arrangör, på vilken plikten att iakttaga försiktighetsåtgärder i första hand kan läggas. Viktigt blir här valet av plats för sportens utövande. Vid handbollsspel på en lekplats har i ett äldre danskt rättsfall skadeståndstalan ogillats.¹³⁰ Då bollspel förekommit på förbjudet eller eljest olämpligt område uppkommer däremot — liksom i det nyss refererade schweiziska avgörandet — frågan, om ansvar bör åläggas alla deltagarna; så har skett i ett par danska domar angående improviserad lek med en boll mellan några få ungdomar.¹³¹

¹²⁹ Jfr om försäkringspraxis nedan under III E 5.

¹³⁰ Se ASD 1934.221, där en 14-åring råkat kasta in handbollen genom en fönsterruta i ett hus intill lekplatsen, med påföljd att en kvinna i huset skadats av skärvor. Hennes skadeståndstalan ogillades, varvid framhölls att olyckan skett under tillåten lek på en lekplats och att risken för en sådan skada varit avlägsen.

¹³¹ Se ASD 1950 B 176, där ett par pojkar på 13—14 år spelat fotboll i en gaturkorsning och en av dem med bollen råkat träffa en cyklist, som skadats; ÖLR ålade båda ansvar under åberopande av den med spelet förenade risken för trafikanter. — I U 1961.444 hade 3 barn i åldern 13, 10 och 7 år — alla ansvarsförsäkrade — spelat boll på en livligt trafikerad väg nära en vägkorsning och därigenom irriterat en kvinnlig mopedförare, med påföljd att hon kört omkull och skadat sig. ÖLR ålade de två äldre barnen ansvar, som på grund av medvållande jämkades till hälften, med motiveringen, att de måst inse att deras bollspel kunde vara störande för trafiken. Skadeståndstalan ogillades däremot mot 7-åringen, när ej vore styrkt att han deltagit i leken på sådant sätt att han med hänsyn till sin ålder bort inse risken för trafiken. — Se även ASD 1954 B 40, där två pojkar på 10—12 år spelat fotboll i närheten av en vedhuggande kamrat och en av dem råkat träffa kamraten med bollen i ansiktet, med påföljd att denne högg sig i fingret; ÖLR fann ej pojkarna ansvariga, när skadan legat utanför vad de med hänsyn till sin ålder kunnat påräkna som följd av deras bollspel. — Jfr dock J. D. 1950. 201: Två 17-åriga ynglingar hade kastat en tennisboll mellan sig på en avstängd gata för att se vem som kunde kasta högst; en av dem hade därvid råkat slå sönder en gat-

Vad som gäller i Sverige vid dylika skadefall är ovisst. De två domar som kunna anföras ha närmast rört barns bollspel på tillåten plats. Sannolikt krävs en ganska hög grad av oförsiktighet för att ansvar i sådana fall skall åläggas för handlingar, som ingå i bollspelet eller naturligt ansluta sig till detta.

I NJA 1956 C 679 (FFR 1956 s. 241) hade en 9-årig pojke, som spelat fotboll på en skolgård invid en landsväg, försökt att sparka in den förflupna bollen från vägen över staketet in på skolgården; härvid hade bollen studsat mot en staketstolpe och åter ut på vägen, med påföljd att en cyklist kört på den och skadat sig. HR ansåg med hänsyn till pojkens ålder och sinnesart det ej kunna läggas honom till last som vårdslöshet, att han icke räknat med att en för lekande pojkar så naturlig och vanlig handling kunde förorsaka en trafikolycka. Svea HovR fann ej skäl göra ändring i domen, och HD meddelade ej prövningstillstånd. — I ett annat hovrättsfall, FFR 1957 s. 270, har däremot en 7-åring ålagts jämkat ansvar för skada vid bandylek under helt improviserade former. Skadefallet torde emellertid närmast böra rubriceras som lekskada och har mindre intresse i detta sammanhang.¹³²

5. *Försäkringspraxis.* Det genomgångna materialet tyder på att flertalet svenska försäkringsbolag skulle vara något mera villiga att låta privatansvarsförsäkringen ersätta tredjemansskador än skador mellan deltagarna; i allmänhet har det varit fråga om improviserad sport. Alltid vidhålla dock icke bolagen denna inställning, och en viss osäkerhet synes förekomma rörande skadefallens rättsliga bedömning.

En försäkringsgivare har ersatt flera dylika skador, som träffat skridskoåkare i samband med ishockeyspel på skridskobanan; men då en 13-åring på en skridskobana med en bandyboll träffat en åkande flicka, vilken tandskadats, har ett annat bolag varit ovilligt att ersätta skadan.¹³³ — Ett par försäkringsgivare ha visserligen ersatt skador, vilka felriktade golfbollar orsakat på en

lykta, och splitter från denna hade träffat en närstående flicka i ögat. Rätten (en underrätt) uttalade, att bollspel i allmänhet ej vore en farlig lek som borde medföra ansvar, men att i detta fall med hänsyn till risken för gatlyktan bollspelet vore att anse som farligt och rättsstridigt, varför skadeståndsskyldighet ålades den kastande; däremot ansågs ej solidariskt ansvar föreligga för kamraten i ett fall som det aktuella, där det vore ostridigt vem som kastat.

¹³² Målet refereras nedan vid not IV: 124.

¹³³ Det förefaller emellertid som om bolaget skulle ha velat betala skadan, ifall banan varit särskilt upplåten för skridskoåkning.

bil som parkerats på privat område nära golfbanan, på fönster i golfklubbens klubbhus och på promenerande på allmän landsväg nära golfbanan; men en annan försäkringsgivare har avböjt en dylik skada på en bil på golfklubbens parkeringsplats, under förklaring att bilägaren borde vända sig mot golfklubben, som underlåtit att vidtaga åtgärder till skydd för där uppställda bilar. På liknande sätt har ännu ett bolag avböjt skadeståndskrav mot skolpojkar, som vid fotbollsspel på en skolgård under gymnastiklektioner o. d. råkat slå ut bollen på gatan med trafikolycka som följd, varvid hänvisats till att den ende ansvarige här kunde tänkas vara skolan. Ett par försäkringsgivare synas ha tvekat i fråga om det fall, då vid fotbolls- eller handbollsträning i en gymnastiksal bollen råkat träffa en fönsterruta i salen; ersättningsskyldighet skulle ej föreligga, då bollen studsat från den försäkrades knä mot fönstret, men däremot då den försäkrade kastat bollen mot rutan, eventuellt också då bollen efter kastet studsat mot ett målvaktsben och råkat fönstret. — Då en försäkrad 17-åring under en slalomtävling kommit ut på en isfläck och till följd därav råkat köra på och skada en åskådare, har bolaget avböjt ersättningskravet, under framhållande att ansvar blott föreläge, om deltagaren brutit mot tävlingsregler eller på annat sätt utsatt åskådarna för onormalt stora risker.¹³⁴ — När under fem ansvarsförsäkrade ynglingars fotbollsspel omedelbart intill körbanan på en obetydligt trafikerad gata en cyklist skadats till följd av att bollen sparkats ut på gatan, ha flertalet bolag synbarligen tagit avstånd från tanken, att ett solidariskt ansvar för deltagarna skulle föreligga.

6. *Diskussion.* Även i denna situation framstår läget i rättstillämpningen som ganska oklart. Rättspraxis rörande ansvar mot andra deltagare torde sakna större betydelse i sammanhanget. Visserligen har av det förut sagda framgått, att en culpabedömning gäller också i detta läge; den tillämpade culparegeln är dock präglad av de speciella förhållanden, varunder skador deltagare emellan bruka inträffa. Man är därför hänvisad till de fåtaliga avgörandena rörande skada mot tredje man — en skadesituation, som därtill nästan fullständigt förbigås i doktrinen diskussion.

När det gäller organiserad idrott, ger av svenska avgöranden endast NJA 1936 s. 357 någon ledning. Synbarligen har man icke där uppställt något krav på särskild vårdslöshet eller bristande hänsyn till publiken, när man ålagt skade-

¹³⁴ Efter påtryckningar från den skadelidandes sida har dock skadan slutligen ersatts.

ståndsskyldighet; men som nyss antyddes, torde avgörandet ej ha större betydelse t. ex. i fråga om ansvar för deltagare i bollspel av något slag. — Vad beträffar skadeståndsskyldighet vid improviserad sport, är det föga bättre ställt med prejudikat.¹³⁵ Icke heller förekommande dansk och norsk rättspraxis ger några klara riktlinjer. I de flesta fall av tredje-manssskada torde därför finnas ett betydande utrymme att beakta ändamålssynpunkter vid culpapregelns närmare utformning.

En viss särställning bör därvid ansvaret mot *funktionärer* intaga. Ofta är det svårt för arrangören att vidtaga några speciella anstalter för att trygga deras säkerhet; de kunna emellertid väntas själva ägna särskild omsorg åt att skydda sig mot risker som härröra från deltagare, helst som de i allmänhet väl känna till idrotten i fråga, ha skärpt uppmärksamhet på de tävlande och icke som dessa behöva låta tävlingsivern inverka på sin försiktighet. Vid mera riskabla funktionärssysslor kan det ligga nära till hands att funktionärerna själva, eller arrangören för deras räkning, teckna olycksfallsförsäkring till skydd mot dylika skador. Det synes naturligt, att åtminstone då funktionären haft en mera utsatt plats en liknande culpabedömning sker som vid skador mellan tävlingsdeltagarna; detta synes ju också stämma med det nyss refererade danska rättsfallet U 1958.557 H.¹³⁶ Även om en deltagare icke medvetet får utsätta funktionärerna för risker, torde det vara för mycket begärt, att han skall ägna särskild uppmärksamhet åt dessa personer under tävlingen eller spelet. Det skulle alltså finnas skäl att kräva en påtaglig hänsynslöshet för att deltagarna i detta läge skola åläggas ansvar.

Vad gäller ansvar mot *publiken* och mot *helt utomstående personer*, framgår av det förut sagda, att vid organiserad idrott talan stundom kan riktas mot arrangören, som i första hand har att vidtaga åtgärder för deras säkerhet; ibland äges anläggningen av någon annan — t. ex. en kommun — som då

¹³⁵ De två nyss omtalade domarna om ansvar för barn — vilka blott refererats i FFR — ge blott en allmän antydan om en ganska mild bedömning av minderårigas handlande.

¹³⁶ Se ovan vid not III: 123.

har skyldighet att tillse anordningen jämte eller i stället för arrangören.¹³⁷ Hur förpliktelserna i fråga fördelas mellan ägaren och arrangören kan i brist på avtal härom antagas bero främst på anordningarnas art. Ägaren lär i regel svara för brister hos mera varaktiga säkerhetsanordningar;¹³⁸ eventuellt kan därjämte arrangören göras ansvarig, om bristfälligheten är så påtaglig, att tävlingen ej bort hållas utan särskilda anstalter till åskådarnas skydd. Vidare svarar arrangören helt naturligt för de särskilda anordningar som bruka vidtagas vid varje tävlingstillfälle, t. ex. för avspärrningsåtgärder i anledning av en väntad publiktillströmning.¹³⁹

Den rättspraxis som i det föregående omnämnts tyder på att i båda fallen en sträng aktsamhetsplikt föreligger, så snart idrotten erbjuder risker av någon betydelse för tredje man. Man kan därför antaga, att om en anordning verkligen framstår som otillräcklig ur säkerhetssynpunkt, någon av lokal-ägaren eller arrangören — eventuellt båda — kan göras ansvarig för försumlighet att vidtaga skadehindrande åtgärder. Vanligen torde ersättningskraven i första hand riktas mot någon av dessa parter. Det synes också lämpligt att risken lägges på dem; de ha ju ofta ekonomisk vinning av att idrotten bedrivs på platsen och kunna dessutom skydda sig genom ansvarsförsäkring, vilken för arrangörernas del särskilt tar sikte på skador av denna typ.¹⁴⁰

Då arrangören eller upplåtaren på detta sätt får svara mot tredje man i anledning av bristfälliga säkerhetsanordningar, uppkommer frågan, om man bör medge dem regressrätt mot en tävlande, som direkt orsakat skadan. Ur riskfördelnings-synpunkt torde detta emellertid icke vara erforderligt. Vad angår skälen ur preventionens synvinkel att ålägga den tävlande ansvar i detta läge, kan i stort sett hänvisas till vad som anförts om samma argument på tal om skador mellan deltagarna;¹⁴¹ en sträng skadeståndsregel ter sig icke påkal-

¹³⁷ Se ovan vid not III: 112 ff.

¹³⁸ Jfr NJA 1945 s. 473 och NJA 1954 s. 95.

¹³⁹ Jfr angående arrangörens plikter NJA 1936 s. 357 och även NJA 1945 s. 471.

¹⁴⁰ Jfr HovR och JR Riben i NJA 1959 s. 280.

¹⁴¹ Se ovan vid not III: 51.

lad heller ur detta perspektiv. Det anförda synes leda till att i situationer, då skadan kan anses orsakad av bristfälliga säkerhetsanordningar, deltagaren bör bli medansvarig endast då risken för tredje man är uppenbar och han genom sitt handlande påtagligt brustit i hänsyn mot denne. Den stränga bedömning av den skadevällande spelarens uppträdande, som förekommit i det förut refererade schweiziska rättsfallet,¹⁴² torde knappast kunna förordas för Sveriges del.

Härefter skall uppmärksammas situationen, då någon försumlighet i fråga om säkerhetsanordningarna *icke* kan läggas arrangören eller anläggningens ägare till last. En puck slås in bland publiken och skadar en åskådares tänder; en fotboll sparkas över ett skyddsstängsel ut på gatan och orsakar en trafikolycka; en handbollsspelare kommer ur balans, tumlar över sidlinjen och kolliderar med en av de närmast sittande åskådarna, för vilka risken framstått som så ringa, att arrangören icke varit skyldig att träffa särskilda anstalter till deras skydd. I dylika fall kunde man tänka sig att av reparations- och riskfördelningsskäl ålägga den skadevällande deltagaren ett strängare ansvar än nyss sagts. Detta skulle i regel utgöra den skadelidandes enda utsikt att få ersättning; och eftersom skadorna icke äro särskilt vanliga, skulle de knappast betunga spelarens eventuella ansvarsförsäkring i mera betydande mån.^{142a} Ett culpaansvar i dessa situationer kunde motiveras med att deltagaren ej kunnat lita på förebyggande åtgärder av arrangören och därför bort iakttaga särskild aktsamhet mot utomstående personer, vilka icke varit beredda på den farliga handlingen.¹⁴³

Emellertid ha även skador av denna typ vanligen orsakats av handlingar, som icke inneburit någon regelöverträdelse och blott under särskilda förhållanden kunna medföra några risker för tredje man. Det torde strida mot de — visserligen föga preciserade — normer, som utbildats för culpabedöm-

¹⁴² Se ovan vid not III: 122.

^{142a} Här bör dock erinras om den förut (vid not III: 52) framförda synpunkten, att just aktiva tävlingsidrottsmän bruka höra till en åldersgrupp som ofta torde sakna ansvarsförsäkring.

¹⁴³ Jfr det förut refererade schweiziska rättsfallet, där kraven på den skadevällande spelaren voro än strängare.

ningen inom den utomobligatoriska skadeståndsrätten, att tala om vållande hos en privatperson, vilken ägnar sig åt en i och för sig godtagen eller rentav önskvärd fritidssysselsättning på en härför lämpad plats och till följd av olyckliga omständigheter råkat vålla skada genom en för sysselsättningen normal handling.¹⁴⁴ Preventionsskäl påkalla ej en sådan lösning, och för den idrottsintresserade allmänheten kan den rentav framstå som stötande för rättskänslan. Man kan också framhålla, att om ett beteende av denna typ skadat en annan deltagare, skadevållaren utan tvivel skulle ha gått fri från ansvar;¹⁴⁵ och enligt vad som tidigare utvecklats, är det mindre tillfredsställande att på olika sätt bedöma skadefall som orsakats av handlingar av samma slag.¹⁴⁶ Övervägande skäl synas därför tala för att åtråinstone vid idrotter, vilka normalt icke framstå som farliga för omgivningen, inskränka ansvaret till sådana handlingar som falla utom den naturliga ramen för sporten eller klart vittna om bristande hänsyn mot publik eller utomstående.

Om en fotbollsspelare på vanligt sätt bryter ett anfall genom att spela bollen över sidlinjen men råkar använda sådan kraft, att den flyger över planens stängsel ut på en allmän väg och där orsakar en trafikolycka, finns det väl knappast något skäl att ålägga spelaren skadeståndsskyldighet. Läget kan däremot bli ett annat, om han avsiktligt sparkat bollen utanför planen för att fördröja spelet eller demonstrera mot ett domslut; i varje fall om faran för trafiken icke varit alltför avlägsen, är det tänkbart att vederbörande skulle kunna göras ansvarig. På samma sätt finns det anledning att bifalla skadeståndstalan mot en tennisspelare, som i ilska över en miss slår upp bollen bland publiken med sådan kraft, att den råkar skada en åskådare i ögat. Vare sig den skadevållande handlingen uttryckligen förbjudits i reglerna eller ej, framstår den i sådana fall som onormal och osportlig.

Vid vissa tävlingsidrotter saknas större möjligheter för arrangören att träffa anstalter till skydd för tredje man. Ett exempel på detta är cykeltävling på landsväg. Här böra — såsom också tävlingsreglerna antyda¹⁴⁷ — gällande trafikregler bli avgörande för vad som kan rubriceras som culpa mot utomstående. Ur riskfördelningssynpunkt framstår ett förhållandevis strängt ansvar som

¹⁴⁴ Jfr om privatlivets culparegel ovan vid not I: 2 ff.

¹⁴⁵ Se ovan bl. a. vid not III: 38 ff.

¹⁴⁶ Se ovan under II B 4, angående särregel a.

¹⁴⁷ Se ovan vid not III: 111. Jfr även ovan vid not III: 125.

särskilt motiverat vid denna sport, då ju ansvarsförsäkring automatiskt gäller för cyklister med tävlingslicens.¹⁴⁸ — Ej heller då t. ex. en orienteringslöpare springer ut på en landsväg och orsakar en trafikolycka, finns det någon anledning att mildra fordringarna på aktsamhet. Däremot torde man icke kunna uppställa samma krav på en skidåkare eller en terränglöpare, vilka ju har att följa en i terrängen på förhand utmärkt bana. De ha viss anledning att lita på att banläggaren icke lägger banan t. ex. i brant utförsbacke mot en livligt trafikerad allmän väg utan att åtminstone varsko deltagarna i förväg. Har en tävlande kommit i vägen för trafiken i en sådan farlig passage, ligger det närmast till hands för en skadelidande trafikant att rikta sina anspråk mot tävlingsarrangören under åberopande av den olämpliga banläggningen.

Det återstår slutligen att taga ställning till motsvarande frågor vid mera *improviserad* idrott. Då denna bedrives på ett område, som *upplåtits för ändamålet*, t. ex. på en lekplan, torde de i det föregående skisserade principerna för ansvar vid organiserad sport i stort sett framstå som rimliga, om också man av deltagarna bör kunna kräva något större hänsyn till tredje man, när sporten icke har tävlingskaraktär. Som förut framhållits, kunna också rättsfallen om barns bollspel på tillåten plats tyda på en förhållandevis mild bedömning.¹⁴⁹

Vid sport på område som *ej avsetts som idrottsplats eller lekplats* synes till en början ett strängare ansvar motiverat för den som direkt orsakat skadan. Denne har här saknat anledning att lita på att en arrangör eller områdets ägare vidtagit åtgärder till skydd för utomstående. Ofta är det vidare fråga om en verksamhet, som icke uppmuntras av myndigheterna utan tvärtom anses olämplig just med tanke på platsen för dess bedrivande.¹⁵⁰

En mildare bedömning kan dock vara rimlig vid sådan motions-sport som skidåkning i ett spår i terrängen eller i en backe som allmänt användes för skidträning. Även om sporten ej kan anses

¹⁴⁸ Se ovan efter not III: 89.

¹⁴⁹ Se ovan efter not III: 131 om NJA 1956 C 679 och FFR 1957 s. 270; jfr även ASD 1934.221 (i not 130). Att talan bifallits i 1957 års fall kan förklaras av att vårdslösheten synes ha varit ganska grov, även om man beaktar att svaranden varit minderårig.

¹⁵⁰ Såsom förut framhållits, lär vid idrott under riskabla yttre förhållanden också ansvaret gentemot andra deltagare vara skärpt; se ovan vid not III: 60 ff.

helt ofarlig för omgivningen, är värdet av fritidssysselsättningen påtagligt, och den utövas allmänt i de flesta åldersgrupper. Bortsett från fall där åkningen inneburit fara för trafiken på en allmänt befaren väg,¹⁵¹ torde skadevällaren blott böra svara vid hänsynslös åkning och möjligen också, när en utförsåkning med tanke på hans oskicklighet framstått som uppenbart riskabel för andra, t. ex. för barn som leka vid backens fot.^{151a}

Särskilt vid bollspel på förbjuden plats uppkommer vidare spørsmålet om ansvar även för andra deltagare. I viss mening ha ju alla, som aktivt medverkat t. ex. vid en fotbollsmatch på sådant ställe, bidragit till att skapa den fara som aktualiserats. Skadeståndsskyldighet på denna grund har också ansetts förekomma åtminstone i dansk rättspraxis.¹⁵² Om skadan utgjort en naturlig och förutsebar följd av att idrott av detta slag utövats under för utomstående riskabla förhållanden, synes det befogat att ålägga de medverkande solidariskt culpaansvar; vid mindre påtagliga faror bör, i enlighet med det förutnämnda avgörandet NJA 1945 s. 471, åtminstone den eller de deltagare som särskilt svarat för arrangemangen kunna bli ersättningsskyldiga. En sådan ansvarsregel ter sig välmotiverad framför allt ur reparations-synpunkt: den som direkt orsakat skadan kan vara insolvent och sakna ansvarsförsäkring, eller han kan med hänsyn till sin minderårighet ej anses ansvarig för själva det skadegörande beteendet. Ett solidariskt ansvar torde icke heller bli oskäligt betungande för deltagarna, eftersom vanligen åtminstone någon av dem som få svara för skadan kan antagas vara ansvarsförsäkrad och hans försäkringsgivare sällan lär framställa regresskrav mot oförsäkrade privatpersoner.

Har däremot skadan vållats genom en handling, som i sådan grad fallit utom spelets normala ram att den ej varit påräknelig för övriga medverkande, torde skadestånd kunna utdömas endast av den handlande själv; skadan framstår då

¹⁵¹ Här torde en skidåkare bli skadeståndsskyldig i ungefär samma utsträckning som cyklister; i jämförelse med fotgängare utgöra däremot skidåkare otvivelaktigt den större trafikfaran.

^{151a} Jfr de ovan i not III: 122 omtalade domarna om skidåkning; märk dock att skidsportens farlighet är betydligt större i alpin terräng, där det finns skäl att kräva en särskild försiktighet av utförsåkande personer.

¹⁵² Se ovan vid not III: 131.

knappast som en adekvat följd av de övrigas deltagande i spelet.¹⁵³

F. ÅTERBLICK

Avslutningsvis skola i korthet framhållas några gemensamma drag hos reglerna om skadestånd vid sport.

I det föregående har någon principiell skillnad mellan ansvaret mot deltagare och ansvaret mot utomstående icke ansetts föreligga. I båda fallen skulle en culpabedömning vara avgörande. Att culparegeln härvid ofta gestaltar sig på olika sätt, beror främst på att skadan vållas genom skilda typer av handlingar: ett uppträdande, som medför risker för andra deltagare, brukar sällan inverka på tredje mans säkerhet, och de speciella handlingssätt som skada utomstående äro vanligen ganska ofarliga för medtävlarna. Likartade beteenden skulle däremot i regel bedömas på samma vis. Denna ståndpunkt vinner visserligen icke något klart stöd av de sparsamt förekommande domstolsavgörandena rörande sportskador¹⁵⁴ men motsäges å andra sidan icke av dessa.

Någon avgörande vikt har förf. icke fäst vid att domstolar-na stundom ogillat en deltagares skadeståndstalan med motiveringen, att den skadelidande måste ha varit beredd på dylika risker eller liknande; detta skäl har i regel anförts vid sidan av culpasympunkten och ofta betonats mindre än denna. På sätt tidigare anförts, torde man ha känt ett behov av att särskilt motivera en lindrad culpabedömning: att farliga sporthandlingar skulle gå fria från rättslig påföljd kan ha framstått som så säreget, att domstolen på detta sätt velat hänvisa till de speciella förhållanden, varunder handlingen företagits.¹⁵⁵

Vid diskussionen om den närmare utformningen av culpa-

¹⁵³ Vid osäkerhet, vem av deltagarna som direkt vållat skadan, är det möjligen tänkbart att ålägga alla deltagarna ett solidariskt ansvar: se angående motsvarande situation vid lek nedan vid not IV: 129 ff, där dessa frågor utförligt diskuteras.

¹⁵⁴ Jfr dock det ovan vid not III: 123 refererade fallet U 1958.557 H.

¹⁵⁵ Jfr ovan vid not II: 28.

regeln i dessa situationer har förf. icke velat godtaga den i doktrinen stundom framförda uppfattningen, att tävlingsreglerna skulle ha utslagsgivande betydelse. De sportsliga synpunkter, som legat bakom bestämmelsernas utformning, stämma icke alltid med sådana rättspolitiska överväganden, som för oss framstått som avgörande. Reglerna ge väl ett allmänt begrepp om vilka beteenden som äro brukliga inom idrotten i fråga och anses som godtagbara av sakkunniga på området; i vissa fall kan det också vara lämpligt ur rätts-teknisk synvinkel att hänvisa till tävlingsbestämmelsernas gränsdragning. Däremot torde dessa sällan ge något direkt svar på frågan, om en handling bör medföra skadeståndsskyldighet eller ej. Enligt den här framförda meningen — för vilken visst stöd kan åberopas i rättspraxis — skulle åtskilliga förseelser mot sportens regler gå fria från skadeståndsansvar.

Den vårdslöshet från deltagares sida, som blir aktuell vid sportskador, är i allmänhet av momentan natur. Härmed sammanhänger, att culparegeln ansetts böra variera vid olika idrottsgrenar främst med hänsyn till idrottens mer eller mindre snabba och kampfyllda karaktär. Ju mindre tid deltagarna ha till överblick av situationen, desto ursäktligare framstå deras farliga handlingar; de utgöra då ofta ett utslag av tillfällig obetänksamhet. Detta har lett till att ett något strängare ansvar antagits föreligga, när icke någon samtidig konkurrens förekommer.

En annan genomgående synpunkt har varit, att oskicklighet i och för sig sällan betraktats som skadeståndsgrundande culpa. En motsatt princip skulle strida mot det allmänna syfte att främja motionssport bland den stora allmänheten, vilket synes ligga bakom rättsordningens inställning till skadeståndsansvaret vid sportskador. Endast när oskickligheten varit så framträdande, att risken för sådana skador som den inträffade på förhand måste ha stått klar för skadevällaren, synes han böra bli ansvarig.

Vid diskussionen om ansvarsregeln ha riskfördelnings- och reparationssynpunkter ofta spelat en väsentlig roll. Det bör erinras om att därvid förf. i enlighet med vad som tidigare utvecklats utgått från nuvarande försäkringsförhållanden. På

längre sikt kan läget eventuellt te sig annorlunda i vissa hänseenden. En kollektiv ansvarsförsäkring inom flera idrotts-grenar, eller kanske redan en ökad utbredning av ansvars-försäkringen i de åldersgrupper som främst ägna sig åt aktiv idrott, kunde exempelvis motivera en skärpning av den för-hållandevis milda ansvarsregel som här har förordats.

KAPITEL IV

SKADOR VID LEK

A. INLEDANDE ANMÄRKNINGAR

1. I detta kapitel kommer främst att behandlas ansvaret för skador tillfogade andra deltagare i leken, vilket torde vara det i praktiken viktigaste problemet; liksom i avsnittet rörande sport skall emellertid även skadeståndsskyldigheten mot tredje man ägnas viss uppmärksamhet. Ersättningskraven vid lek avse vanligen personskador. Det övervägande flertalet lära vållas av barn; de lekar varåt vuxna ägna sig äro i allmänhet av mera ofarlig natur.

Lekskador, i den bemärkelse ordet här användes, omfattar en ganska heterogen samling skadetyper, vilka intaga en ställning mellan sportskador och skador vid sällskaplig samvaro. Under den förra rubriken ha tidigare behandlats sådana fall, där vederbörandes verksamhet har klar anknytning till någon sportgren; härvid har emellertid diskussionen om helt improviserad boxning, brottning och fäktning ansetts lämpligen böra uppskjutas till förevarande avsnitt, där de skola behandlas tillsammans med handgripligheter av andra slag. Ganska nära sportskador ligga också skador vid lek under mera ordnade former, såsom tävlingslekar samt i många fall krigslekar och indianlekar mellan barn etc. (här i brist på bättre term kallade »stridslekar»). Då man i dessa sammanhang talar om att skadan inträffat vid lek, torde man därmed vanligen mena en verksamhet, som har en mera rörlig karaktär än sällskapliga sysselsättningar i allmänhet¹ men icke godtages eller understödes av samhällsmyndigheterna på samma sätt som sport. — Emellertid står en annan grupp av lekskador nära sällskapslivets skadefall, nämligen de som inträffa vid helt oorganiserad lek mellan barn. Det är här fråga om den bland barn vanliga formen av sällskapligt umgänge, vilket icke behöver vara av särskilt rörligt slag. Även denna skadetyp skall behandlas i detta kapitel.

Det har framstått som lämpligt att indela skadefallen efter lekens karaktär, varigenom jämförelser med ansvaret vid sport och

¹ Det bör dock framhållas, att skador vid dans — en sysselsättning som närmast kan jämföras med lek — behandlas i kapitel V (se nedan vid not V: 35 f och V: 62 samt efter not V: 131).

sällskapsliv underlättas. I fortsättningen skola i tur och ordning behandlas »stridslekar», mera tillfälliga aggressiva handlingar på lek, tävlingslekar samt helt oorganiserad lek, varefter i korthet skall diskuteras frågan, i vad mån ansvaret för skador som under lek tillfogas andra än deltagare kan avvika från ansvaret vid lek-skador i övrigt. Vissa aspekter på det sistnämnda problemet komma emellertid att beröras redan i avsnittet om tillfälliga aggressiva handlingar (under IV C), där det blir erforderligt att utreda betydelsen av att den skadelidande ej frivilligt deltagit i leken.²

Frågan om *vuxnas* ansvar för lekskador har som nyss antytts mindre praktisk betydelse utom då det gäller handgripligheter som brottnings på skämt och liknande. Problemet får därför icke någon särbehandling. Olikheten mellan skadeståndsreglerna för barn och för vuxna skall emellertid uppmärksammas i åtskilliga sammanhang, framför allt i den avslutande återblicken (under IV G).

Det väsentliga spørsmålet blir, på vilket sätt leken i olika fall påverkar skadeståndsansvaret. Att lek icke utan vidare anses utgöra en försvarlig och tillåten verksamhet medför, att de skadeståndsrättsliga frågorna i vissa hänseenden få en annan karaktär än vid idrott. Det är sålunda tänkbart, att en lek varit av så riskabelt eller eljest olämpligt slag att dess utövande i och för sig är att betrakta som oaktsamt. Såvitt angår lekskador vållade av barn, kan vidare vårdnadshavaren stundom åläggas skadeståndsansvar på den grund att han icke förebyggt den farliga leken.³ — Däremot gäller även vid lek, att vissa regler kunna vara tyst eller uttryckligt vedertagna mellan deltagarna. När barn t. ex. leka krig, polis och tjuv eller liknande anses ofta somliga stridshandlingar otillåtna, och endast vissa vapen få användas. Emellertid skilja sig lekreglerna på flera sätt från tävlingsbestämmelserna vid idrott. De äro sålunda icke genomarbetade, de avse vanligen ej att på uttömmande sätt fastslå vilka handlingssätt som äro förbjudna, och påföljder för överträdelser äro sällan lika

² Det kunde tyckas närliggande att i stället först beröra ansvaret mot utomstående och därefter undersöka, på vilket sätt den gemensamma leken förändrar dessa relationer. Emellertid är det ganska oklart, vilka regler som gälla då helt utomstående personer skadas av en lekande (jfr nedan under IV F 1). Lämpligare synes därför att utgå från den relativt omfattande rättspraxis, som rör skador mellan deltagare i leken, och mot denna bakgrund diskutera, vilka avvikande principer som kunna gälla mot tredje man.

³ Se ovan vid not I: 34 f.

klart preciserade, varför de icke alltid kunna väntas ha påtaglig preventiv effekt. Vidare sakna de sportreglernas allmän giltighet och varje form av officiell sanktion. I brist på uttryckliga överenskommelser är det ofta svårt att konstatera, om några särskilda regler varit tillämpliga vid leken.⁴ Man kan därför icke utgå från att reglerna skola ha samma inverkan på skadeståndsansvaret som vid sport.

På grund av den förhållandevis rikhaltiga rättspraxis som finns rörande skador vållade vid lek får försäkringsgivarnas skadereglering här mindre intresse än vid sportskador. Såvitt det undersökta materialet utvisar, söka skadereglerarna i allmänhet följa domstolarnas avgöranden. I fortsättningen skola dock påpekas några situationer, där bolagen synas ha utbildat en mera självständig praxis.

2. Doktrinen. De allmänna frågorna rörande skadestånd vid lek ha ingenstades varit föremål för någon mera omfattande diskussion i svensk litteratur. Vanligen har man blott berört vissa hithörande rättsfall och i anslutning härtill framhållit olika sätt att motivera den ansvars lindring, som här anses inträda även för vuxna skadevållare. Att den skadelidande inlåtit sig i leken skulle sålunda kunna konstrueras som ett samtycke till risken för skadan;⁵ eller också kunde mera ofarliga lekhandlingar betraktas som försvarliga vid en culpabedömning, framför allt med hänsyn till intresset av en viss handlingsfrihet inom privatlivet.⁶ Liknande synpunkter anläggas alltså som vid sport. Man har emellertid också pekat på möjligheten att jämka skadeståndsskyldigheten på den grund, att den skadelidande genom att ge sig in i leken blivit medvållande till skadan.⁷ Detta blir framför allt aktu-

⁴ En klar sedvana vid lekar av den aktuella typen lär väl kunna presumeras gälla. Vid stridslekar torde deltagarna ofta anse redan det förhållandet, att det övervägande flertalet av dem varit utrustade med vapen av viss typ eller använt vapnen på visst sätt, göra det otillåtet att bruka farligare vapen eller stridsmetoder.

⁵ Jfr GRÖNFORS, Skadelidandes medverkan s. 58 ff.

⁶ Jfr om lekens inverkan på culpabedömningen KARLGREN s. 85 med not 34, BECKMAN, a.a. s. 23 ff.

⁷ Jfr GRÖNFORS, a.a. s. 59 ff, BECKMAN, a.a. s. 22 f. — Se även NYBERGH i JFT 1950 s. 345.

ellt vid mera farliga lekar, där ett samtycke ju i vissa fall torde anses som obehörigt.⁸ — Slutligen kan i detta sammanhang nämnas ett påpekande av GRÖNFORS, att ett samtycke kunde anses gälla allenast en del av skadan; även detta skulle leda till en reducerad ersättningsskyldighet.⁹ Emellertid är det svårt att finna något stöd för att ett sådant betraktelsesätt vore förenligt med gällande svensk rätt.

Även i dansk doktrin har ansvaret vid lek blivit förhållandevis kortfattat behandlat, och då huvudsakligen som en del av det större problemet om barns skadeståndsskyldighet. GOMARD har i samband med en genomgång av rättspraxis betonat, att den ansvars lindring som här kan konstateras får anses grundad på att liksom vid sport det skadegörande beteendet ej ansetts culpöst, icke på en samtyckeskonstruktion; en sådan skulle i vart fall leda till ansvar mot små barn och mot barn som äro ovetande om lekens art, men detta saknade stöd i praxis.¹⁰ Liknande betraktelsesätt anlägger TROLLE vid sin granskning av rättstillämpningen.¹¹

B. INDIANLEKAR, KRIGSLEKAR OCH LIKNANDE (»STRIDSLEKAR«)

1. *Dansk rättspraxis.* Ganska talrika rättsfall belysa den i praktiken viktiga frågan om skadestånd vid lekar av dessa slag. Detta gäller i synnerhet Danmark, varifrån de flesta domstolsavgöranden angående lekskador härröra. Ofta ha de danska domstolarna utdömt skadestånd men jämkat detta på grund av *medvållande* hos den skadade lekkamraten.

Här kan nämnas U 1948.879. Några pojkar hade lekt polis och tjuv, varvid de kastat hårda tallkottar mot varandra. En 14-åring, som träffat en 12-årig lekkamrat i ögat, ålades halv skadeståndsskyldighet; som motivering för ansvaret anfördes, att — även om det ej kunde anses styrkt, att de avtalat att icke sikta mot huvudet — svaranden borde ha varit klar på att leken ej var helt ofarlig, om man icke visade särskild försiktighet bl. a. genom att blott sikta mot benen. Den skadelidande ansågs medvållande genom

⁸ Jfr ovan vid not I: 71 ff.

⁹ A.a. s. 59.

¹⁰ Juristen 1954 s. 405 f.

¹¹ Se Risiko og skyld bl. a. s. 272, 277 f.

att han med insikt om lekens karaktär frivilligt inlåtit sig därpå. Ansvarsförsäkring förelåg. — Frågan om lekens regler överträtts har alltså icke tillmätts avgörande betydelse. Domstolen har i stället tagit ställning till spörsmålet, på vilket sätt leken borde utövas för att anses försvarlig. Uppfattningen om lekens farlighet kan emellertid tyckas något överraskande.

Enligt andra landsretsdomar har ansvaret bl. a. vid pilbågskrig och vid ömsesidig stenkastning bedömts på liknande sätt.¹²

I U 1954.500 H finna vi ett avgörande från HøjR av samma typ. Två grupper pojkar lekte krig med stenar, som de kastade och sköto med slangbågar. Härvid sköt en 14-åring en 13-årig kamrat i ögat. 14-åringen — som hade ansvarsförsäkring — ålades till hälften jämkat ansvar, varvid åberopades å ena sidan, att han skjutit stenen med betydlig kraft och över huvud taget på särdeles oförsiktigt sätt, å andra sidan, att den skadelidande frivilligt inlåtit sig på den farliga leken. — Domskålen i detta mål antyda, att om skadan orsakats av en handling, som icke varit särskilt oförsiktigt utan i alla hänseenden varit normal för lekar av denna typ, skadeståndsskyldigheten skulle ha jämkats ytterligare eller möjligen bortfallit helt. Detta skulle innebära, att man bedömde den skadelidandes vårdslöshet något strängare än skadevållarens.¹³ Det är dock tänkbart, att skadevållarens minderårighet till någon del medverkat till jämkningen. I de övriga här omtalade

¹² I U 1936.580 hade några pojkar lekt indianer med pilbågar och träpilar, varvid de avtalat att ej sikta mot huvudet. Då en av dem, en 12-åring, böjde sig ned, träffades han i ögat av en pil, som en 13-åring skjutit. VLR fann parterna i lika mån ha medverkat till skadan, varför jämkat skadestånd utdömdes; enär skadevållaren hade ansvarsförsäkring, jämkades emellertid ersättningen till 2/3. Skadevållaren synes här ha följt lekens regler. — I ASD 1949 B 216 ålade ÖLR en 11-åring ansvar, vilket jämkades till ungefär hälften, sedan han och andra pojkar på lek kastat stenar mot varandra på 12—15 meters håll och han träffat en 10-åring i ögat. Ansvaret motiverades med att svaranden bort inse risken med leken. Som skäl för jämkning åberopades bl. a., att den skadelidande genom att deltaga i stenkastningen haft någon skuld i olyckan och att handlingen med hänsyn till avståndet måste ha framstått som mindre farlig; dessutom framhölls, att svaranden ej vore försäkrad och hade dålig ekonomi. — Här bör vidare anföras ASD 1953 B 82. Några pojkar hade under lek kastat stänglar av »gylidenris» mot varandra, vilket ostridigt synes ha varit ett farligt vapen. En 8-åring med ansvarsförsäkring, som därvid träffat en 12-åring i ögat, ålades ansvar, vilket jämkades till hälften med motiveringen, att den skadelidande måste antagas ha varit fullt klar över risken med leken, att han frivilligt inlåtit sig på den samt att han vid olyckan ej slutgiltigt dragit sig ur den, varför han vore medvållande. — Se även ASD 1948 B 102 (skjutning med luftbössa och stålpilear).

¹³ Anmärkas bör, att en skiljaktig ledamot i landsretten ansåg den skadelidande helt sakna rätt till ersättning på grund av den grova oaktamhet, som även han visat genom sitt deltagande i leken.

avgörandena av denna typ synas icke domstolarna på detta sätt ha skilt mellan culpa på ena och på andra sidan. Ytterligare kan nämnas, att domskålen formulerats av ØLR. Rättsläget torde därför vara att anse som oklart i det nu berörda avseendet.

Av det sagda framgår, att farlighetsgraden vid lekar av detta slag ofta anses motivera, att deras blotta utövande bedömes som culpöst och följaktligen ett jämkat skadestånd utgår. Möjligen kan fullt skadestånd utdömas, då skadan visserligen inträffat under farlig lek men på ett oväntat och för den skadelidande svårförutsebart sätt.¹⁴

Vid mindre riskabla stridslekar har det däremot förekommit, att skadeståndstalan *ogillats*.

I U 1953.11 H (ASD 1952 B 206) hade två 12-åringar överenskommit, att den ene skulle få skjuta på den andre med gummi-hand och papperskulor men ej sikta mot huvudet. Skadeståndstalan från en av pojkarna, som fått en papperskula i ögat, ogillades med motiveringen, att svaranden finge antagas ha hållit avtalet att ej sikta mot huvudet, och att olyckan endast berott på att den skadelidande — som stått med ryggen mot kamraten — vänt på huvudet, vilket svaranden ej haft särskild anledning räkna med.¹⁵

I U 1955.150 hade några pojkar lekt krig med träpinnar, varmed de fäktade under avtal, att de ej finge sticka mot huvudet och ej bli hetsiga. Då en av pojkarna gick mellan två fäktande kamrater för att hjälpa den ene, kom den andre, en 12-åring, att sticka honom i ögat. VLR ogillade skadeståndstalan mot 12-åringen, varvid bl. a. framhölls, att deltagandet i dylik lek icke i och för sig vore ett oförsvarligt förhållande, samt att det icke styrkts att svaranden siktat mot den skadelidandes huvud eller eljest fäktat på sådant sätt att det kunde ådraga honom ansvar.¹⁶

¹⁴ I ASD 1939 B 134 hade pojkar lekt indianer och polis. Då en 13-åring siktat med en luftbössa, laddad med potatisbitar, på en 10-åring, kastade denne ifrån sig den pilbåge han hade som vapen. Bågen råkade vara spänd, varför pilen vid kastet flög ut och skadade 13-åringens öga. 10-åringen, som hade ansvarsförsäkring, ansågs fullt skadeståndsansvarig.

¹⁵ Se även U 1952.769 H (ASD 1952 B 140), angående liknande lek; också här ogillades skadeståndstalan, varvid domstolen betonade, att leken vore ofarlig, om man ej siktade mot ansiktet.

¹⁶ Jfr här även U 1943.380: En 11-åring, som lekte »rävjakt» med två 7-åringar, sköt mot ett hönshus, där lekkamraterna uppehöll sig, ett skott med en luftbössa, laddad med potatismassa. Massan råkade tränga in genom en springa i hönshuset och skada ögat på en av lekkamraterna, som just såg ut genom springan. Skadeståndstalan ogillades, enär svaranden ej visat oaktsamhet. — Se vidare U 1957.100 H, refererat i not IV: 17.

Domstolarna ha även i dessa fall använt culpamotiveringar. Utövandet av dylika lekar har ansetts försvarligt av barn i den aktuella åldern, om vissa försiktighetsmått iakttagits. Då det ej styrkts, att svaranden eftersatt dessa, har han icke ansetts ansvarig för den uppkomna skadan.

Även vid en eljest ofarlig lek synes emellertid *ansvar* — och t. o. m. *ojämkat* sådant — kunna åläggas en medverkande, om denne på ett riskabelt sätt avvikit från lekens tyst eller uttryckligt vedertagna regler eller av annan anledning faran varit större än normalt.

Som exempel kan anföras U 1941.845. Vid snöbollskrig på en plats med lös snö hade en 13-åring kastat en hård snöklump, som hämtats från annat ställe, och träffat en 12-åring i ögat. VLR ålade skadevållaren ansvar, enär det visserligen i allmänhet vore ofarligt att slåss med snöbollar av lös snö men han använt hårt stampad snö och med hänsyn till sin ålder borde varit klar över risken härmed. Den skadelidande ansågs ej medvållande, enär han med fog kunnat räkna med att blott snöbollar skulle användas. — Att snöbollskrig i princip skulle vara en ofarlig lek, har senare även HøjR ansett.¹⁷ Under speciella förhållanden — såsom vid kast mot kamrater som upphållit sig bakom en glasruta — kunna dock även normala handlingar under dylik lek medföra skadeståndsskyldighet.¹⁸

Bland andra omständigheter, som kunna medföra ojämkad skadeståndsskyldighet vid en i och för sig ofarlig lek, kan särskilt nämnas, att den skadevållande handlingen företagits utan att den skadelidande haft anledning att vara beredd på denna, såsom då han dragit sig ur leken.¹⁹ Att skadan inträffat under sådana för-

¹⁷ Se U 1957.100 H. Under ett snöbollskrig mellan barn hade en 10-åring kastat en snöboll mot dörren till ett skjul, i vilket motståndarna upphöllo sig, och därvid träffat en ruta en meter från dörren, med påföljd att splitter skadat ögat på ett av barnen i skjulet. Den skadades talan ogillades, bl. a. enär svaranden med hänsyn till sin ålder ej haft anledning att taga i betraktande, att han vid den för övrigt ofarliga leken kunde komma att träffa rutan, så att den krossades, och att han därigenom kunde skada barnen i skjulet. Jfr om fallet TROLLE, a.a. s. 272 not 28.

¹⁸ I ASD 1941 B 261 hade en 15-åring under snöbollskrig kastat en boll mot en med glasruta försedd dörr, bakom vilken kamraterna sökt skydd, med påföljd att rutan krossats och en kamrat, som sett ut genom denna, hade skadats. Skadevållaren ålades skadeståndsskyldighet, jämkad till hälften på grund av den skadelidandes medvållande. Det avgörande torde ha varit den uppenbara fara, som kastet mot glasrutan i detta fall inneburit.

¹⁹ I ASD 1937 B 137 hade den skadelidande, en 11-åring, deltagit i en lek, där han och andra pojkar kastade grenar mot varandra som spjut, men sedan

hållanden har för övrigt inverkat också på bedömningen av jämningsfrågan vid mera riskabla stridslekar.²⁰

I dansk praxis framträda alltså ganska tydligt dessa principer: Vid *farlig* lek — t. ex. krig med slangbågar och hårda projektiler, strid med pilbågar, stenkastning och liknande — utgår i regel skadestånd, oavsett om någon överträdelse av lekens uttryckligt avtalade eller underförstådda regler förekommit. Även då vissa försiktighetsmått iakttagits, anses leken synbarligen så riskabel att den överskrider gränsen för det tillåtna. Skadeståndet jämkas emellertid på grund av det medvållande, vartill den skadelidande gjort sig skyldig genom att inlåta sig i leken. En eventuell regelöverträdelse torde härvid kunna inverka på jämningsgraden.²¹ Vid *ofarligare* lekar av denna typ, såsom snöbollskrig, slangbågskrig med papperskulor samt fäktning åtminstone med mindre riskabla vapen, går skadevållaren fri, om hans handlande hållit sig inom den naturliga ramen för leken. Denna synes i viss mån bestämmas av vad deltagarna från början avtalat. Om någon samtyckeskonstruktion är emellertid icke tal. Fullt skadestånd (eller skadestånd jämkat enbart på grund av de särskilda bestämmelserna om ansvar för minderårig) kan i detta läge utdömas vid handlingar som medfört särskilda

dragit sig ur leken och åsett denna på avstånd; en jämnårig kamrat följde emellertid efter och kastade i hans riktning en gren, som skadade hans öga. Kamraten, vilken var ansvarsförsäkrad, ålades fullt ansvar. — I VLT 1954 s. 79 hade några skolpojkar en längre stund kastat gyttja på varandra; då efter lekens slut de skulle lämna platsen, kastade en 15-åring ytterligare gyttja på en kamrat, vars tänder skadades av en sten i gyttjan. Fullt skadestånd utdömdes, varvid VLR anförde, att den skadelidandes medverkan i leken saknade betydelse, enär denna upphört samt han icke varit förberedd på kastet.

²⁰ Se bl. a. ASD 1940 B 37: En 13-åring hade under indianlek kastat ett spjut av en tunn gren mot en 10-åring och träffat denne i ögat. VLR ålade 13-åringen ansvar, varvid bl. a. framhölls, att han ej kunnat utgå från att den skadelidande varit förberedd på angreppet, enär leken just påbörjats utan att vara fullt organiserad. Den skadelidande betraktades som medvållande, då han deltagit i den ej ofarliga leken; medvållandet ansågs i och för sig föranleda jämkning till 2/3, ehuru med hänsyn till föreliggande ansvarsförsäkring i stället 3/4 av skadan utdömdes. Jfr även det ovan i not IV: 12 refererade fallet ASD 1953 B 82

²¹ Se bl. a. U 1954.500 H och även ASD 1940 B 37 (omtalat i not IV: 20).

faror för motståndaren, eventuellt genom att lekens regler överträtts.

2. Frågan blir sedan, om liknande tendenser kunna påträffas i den något mindre omfattande *svenska* rättspraxis som refererats.

Vad till en början angår sådana lekar, som i Danmark ansetts *farliga*, faller i ögonen en HD-dom, vilken till synes avviker från den danska bedömningen i motsvarande läge.

NJA 1941 s. 661. Några pojkar lekte krig, varvid de med slangbågar sköto små stenar mot varandra. Då en av dem, en 13-åring, efter att ha tagit betäckning i hopkrupen ställning rätade på kroppen, träffades han i ögat av en sten från en 14-årig lekkamrats slangbåge. Underdomstolarna ogillade skadeståndstalan, HovR med motiveringen att skadan måste anses ha skett mera av våda än av vållande. HD:s majoritet kom till samma resultat på de av RR anförda skälen, att det med hänsyn till svarandens sinnesart och de särskilda omständigheter under vilka gärningen vid de två gossarnas gemensamma lek hade timat icke kunde anses skäligt, att ersättningsskyldighet ålades svaranden. Det kan anmärkas, att enligt en i referatet berörd utredning denne i stort sett saknade tillgångar. — HD:s minoritet, 2 JR, gillade däremot NRev:s betänkande, enligt vilket med hänsyn till den avsevärda risken för skada av beskjutningen, parternas ålder samt omständigheterna i övrigt svaranden med tillämpning av 6 kap. 6 § strafflagen måste anses pliktig att utge ett till 1/3 jämkat skadestånd.

Här synes alltså HD:s majoritet icke ha ansett skjutning med slangbåge och stenar som en så farlig sysselsättning, att den medförde ansvar mot en skadelidande, som inlåtit sig på leken, och detta trots att skadevållaren varit över 14 år. Emellertid är att beakta, att skadan — såsom antytts i den motivering, vartill HD anslöt sig — inträffat under speciella och oturliga omständigheter.²² Detta förhållande har visserligen icke i och för sig ansetts som tillräckligt skäl för att ogilla skadeståndstalan; HovR:s domskäl ha icke godtagits av HD. Skadan måste ju också till sin typ anses som en ganska närliggande följd av den farliga leken. Men det särregna skadeförloppet kan *i förening med* den minderårige svarandens sinnesart och hans förmögenhetsförhållanden ha

²² Jfr BECKMAN, a.a. s. 23.

föranlett majoriteten att fritaga honom från ansvar. — Det är vidare anmärkningsvärt, att i skiljaktigheten medvållande ej åberopats som jämkningsskäl. Både majoritetens och minoritetens motiveringar tyda på att i varje fall vid denna tidpunkt, då ännu icke några klara linjer utbildats i rättspraxis rörande barns ansvar, man i HD främst inriktat sin uppmärksamhet på den skadevållande handlingen, medan lekens mer eller mindre farliga karaktär fått mindre betydelse.

I andra mål rörande sådana mera riskfyllda lekar möta vi emellertid en annan bedömning: skadestånd har utdömts men jämkning skett.

Här kan till en början nämnas det tidigare berörda rättsfallet NJA 1908 s. 209, rörande skada mellan vuxna vid fäktning på lek. Den jämkning som företagits torde åtminstone delvis ha berott på medvållande.²³

Även i ett senare avgörande angående improviserad farlig lek mellan vuxna har skadevållaren ålagts jämkad ersättningsskyldighet. I NJA 1946 B 657 (FFR 1946 s. 185) hade under lek med luftgevär på en luftbevakningsstation en krigsfrivillig — stationens chef — skjutit med en blandning av sot och vatten mot en 16-årig kamrat. Denna riktade då sitt gevär mot sin chef och gjorde i tro att det var oladdad en avfyring. Därvid träffade en i loppet kvarbliven pil den andre i ögat. HD:s majoritet utdömde skadestånd, vilket på grund av medvållande jämkades till 1/3 av skadans belopp. Ett skiljaktigt JR ville ogilla ersättningstalan med motiveeringen, att parterna vid olyckan varit inbegripna i lek, att den skadelidande — vilken var betydligt äldre än svaranden och förman till denne — tagit initiativet till leken, samt att svaranden saknat anledning antaga annat än att vid tillfället någon pil icke funnits i hans gevär; olyckan måste därför anses ha inträffat under sådana omständigheter, att svaranden skäligen icke kunde göras ansvarig såsom vållande till skadan. — Enligt majoritetens ståndpunkt har leken tydligen betraktats som så riskabel och olämplig i och för sig, att blotta det faktum att parterna inlåtit sig därpå ansetts utgöra culpa på båda sidor. Att jämningsgrunden 1/3 i stället för 1/2 använts torde kunna förklaras med den skadelidandes överordnade ställning och hans initiativ. — Även för det skiljaktiga JR synes en culpabedömning ha varit avgörande; intet tyder på att något tyst samtycke antagits föreligga.²⁴

²³ Avgörandet har refererats ovan i not III: 64. — Jfr om rättsfallet GRÖNFORS, Skadelidandes medverkan s. 61.

²⁴ Skiljaktigheten beröres även nedan vid not IV: 64.

Mera anmärkningsvärt är att HD gått på samma linje i ännu ett avgörande, där skadan inträffat under liknande förhållanden som i NJA 1941 s. 661.

NJA 1949 A 129 (FFR 1949 s. 264) gällde slangbågekrig. Två pojklag hade skjutit småstenar på varandra med slangbågar, varvid de överenskommit att ej sikta högre än i brösthöjd. En 15-åring, som sköt med små kullagerkulor, hade råkat skjuta en 12-åring i det motsatta laget i ögat. HovR anförde i sin dom, vilken fastställdes av HD:s majoritet, bl. a. följande: Särskilt med hänsyn till att svaranden var över 15 år gammal och till att han på sätt som skett skjutit med kullagerkulor mot den skadelidande kunde skadan ej anses ha timat av våda utan låge vållande svaranden till last. Då den skadelidande själv inlåtit sig i leken — vilken, enligt vad han bort förstå, i och för sig inneburit risk för skada och vartill han för övrigt jämte en annan pojke syntes ha tagit initiativet — borde honom tillkommande skadestånd skäligt jämkas till hälften av skadans belopp. JR Beckman, som var skiljaktig i fråga om motiveringen, anförde bl. a., att svaranden — ehuru han sannolikt ej siktat mot ansiktet — gjort sig skyldig till oaktsamhet samt att den omständigheten, att den skadelidande själv inlåtit sig i leken, icke kunde betaga honom rätt till skadestånd i större mån än HovR angivit. (Det må här anmärkas, att enbart svaranden fullföljde talan till HD.) Beckman lär i likhet med majoriteten ha ansett den skadelidandes deltagande i leken utgöra medvållande.²⁵

I detta avgörande har alltså HD, i motsats till i NJA 1941 s. 661, bedömt skador vid slangbågekrig på liknande sätt som i Danmark: ett på grund av medvållande jämkat ansvar ålägges. Domen går såtillvida att förena med det äldre rättsfallet, att mot svaranden även talat hans högre ålder och att han på ett farligt sätt avvikit från lekens förutsättningar. Emellertid är att märka, att HD vid bedömningen av den skadelidandes handlande ansett det culpöst också av en 12-åring att delta i ett slangbågekrig med stenar. Vill man icke antaga, att HD använt ett helt annat culpabegrepp för den skadelidandes del — något som knappast haft stöd i tidigare doktrin och rättspraxis — måste domen uppfattas så, att medverkan vid dylika lekar kunde medföra skadeståndsansvar även för minderåriga, och detta oavsett om reglerna vid leken överträtts. Att jämkningen av skadeståndet skett så långt som till hälften kan förklaras med att de omständigheter, som särskilt lagts svaranden till last, ansetts kompenserade av att den skadelidande tagit initiativet till leken.

I flera avgöranden, där hovrätten har varit sista instans, har vidare ett jämkat skadestånd utdömts vid lekar av mera

²⁵ Jfr BECKMAN, a.a. s. 20, 22 f. Se om rättsfallet även GRÖNFORS, a.a. s. 60.

riskabelt slag. Så har skett i FFR 1947 s. 370 och FFR 1954 s. 349, vilka fall gällt skjutning med hagel från luftbössor respektive luftpistol; åtminstone i det senare målet har jämkning skett på grund av medvållande.²⁶ — Också stridslek med pilbåge torde bedömas på liknande sätt,²⁷ såvida skadan varit en typisk följd av leken.²⁸ — Av intresse är, att enligt ett hovrättsfall rörande pilbågeskada *tidigare* lek mellan parterna väl ej jämföras med att skadan inträffat under själva leken men likväl kan bidra till skadeståndets jämkning.

²⁶ I FFR 1947 s. 370 hade vid en stridslek en 14-åring med höftskott skjutit ett hagel från en luftbössor i riktning mot en luftpistol, som en 12-åring riktat mot 14-åringen genom en öppning i ett eternitplank; haglet hade passerat genom öppningen och skadat 12-åringens öga. RR förklarade, att med hänsyn till risken för skada av beskjutningen, parternas ålder och omständigheterna i övrigt svaranden måste med tillämpning av SL 6: 6 anses pliktig att utge skadestånd, som skäligen kunde bestämmas till 2/3 av skadans belopp. HovR fann ej skäl göra ändring i RR:s utslag. — Den lek pojkar inlätit sig i synes utan vidare kunna betecknas som farlig. Det är anmärkningsvärt, att jämkningen ej skedde längre än till 2/3; intet tecken finns emellertid i domskälen på att medvållande skulle ha ansetts förekomma. Möjligen ansågs skott från luftbössan falla utom ramen för leken. — I FFR 1954 s. 349 hade en 14-åring och en 12-årig kamrat skjutit mot varandra med luftpistoler och hagel på en vind, där de tagit betäckning bakom barrikader; därvid hade 14-åringen skadat sin kamrat med ett hagelskott i ögat. RR fann med hänsyn till svarandens ålder och omständigheterna vid skottet honom vållande till olyckan, och skäl till nedsättning jämlikt SL 6: 6 ansågs icke föreligga; enär den skadelidande själv inlätit sig i leken, vilken enligt vad han bort förstå inneburi risk för skada, jämkades skadeståndet till hälften. HovR fann ej skäl göra ändring i domen. Avgörandet följer som synes mönstret i NJA 1949 A 129.

²⁷ Se FFR 1957 s. 307, refererat nedan i texten. Jfr även NJA 1949 s. 617 (HovR:s dom) och FFR 1949 s. 316: En 12-åring sköt under lek med pilbåge en 10-årig kamrat i ögat med en pil. Den skadelidande gjorde gällande, att han vid tillfället ej deltog i pilbågeleken. RR ålade 12-åringen ett till 2/3 jämkat ansvar, varvid särskilt beaktades, att pojkar brukat under lek skjuta med pilbåge på varandra. Denna omständighet bestred svaranden i HovR. HovR fann, att oavsett hur härmed förhölle sig svaranden genom betydande ovarsamhet vållat skadan men att skadeståndet borde jämkas till 2/3, varvid jämväl beaktades en för svaranden gällande ansvarsförsäkring. Se angående pilbågelek ytterligare NJA 1950 C 861 (FFR 1950 s. 182), refererat nedan i not IV: 125, samt NJA 1956 s. 55 (RR:s dom).

²⁸ Jfr FFR 1950 s. 296. En 9-åring lekte tillsammans med andra pojkar med pilbågar. Då han viftade till med sin båge framför en kamrat, råkade han träffa en annan bakomstående pojke i ögat. Skadeståndstalan ogillades, enär skadan finge anses ha inträffat av våda. — Se även det liknande danska rättsfall som omtalas i not IV: 14.

I FFR 1957 s. 307 hade två 9-åringar lekt med pilbågar; en av dem gick hem för att äta frukost och träffades vid återkomsten av kamratens pil i ögat. RR fann denne på grund av lekens farliga beskaffenhet ha ådragit sig skadeståndsskyldighet. Med hänsyn till att parterna en kort stund tidigare varit inbegripna i pilbågelek och till omständigheter som avsåges i 6 kap. 6 § strafflagen jämkades skadeståndet till hälften. HovR fann ej skäl att göra ändring i domen. Sannolikt har den skadelidande åtminstone av RR ansetts i någon mån medvällande; domskälen säga visserligen icke något direkt härom men antyda å andra sidan, att icke enbart det särskilda lagstadgandet om minderårigs ansvar har föranlett jämkningen.²⁹

Även i Sverige möta vi exempel på skadeståndsskyldighet i den situationen, att skadevållarens farliga beteende *fallit utom ramen för leken*.

I NJA 1945 s. 197 hade under några pojkars lek — till synes närmast rymmare och fasttagare — en 13-åring på omkring 5 meters håll avlossat ett hagelskott med en luftpistol mot en snart 11-årig kamrat, som träffats i ögat. Underdomstolarna ålade 13-åringen full skadeståndsskyldighet. HD fann ej skäl göra annan ändring än att med hänsyn till svarandens ålder och sinnesart samt omständigheterna i övrigt skadeståndsskyldigheten jämkades till hälften. Enligt rubriken gällde rättsfallet fråga om jämkning enligt 6 kap. 6 § strafflagen. Svaranden var såvitt akten utvisar den ende av deltagarna som vid leken använde luftpistol. I detta avgörande har alltså ansvar ålagts svaranden på grund av hans farliga handling under en lek, som icke tycks ha varit särskilt riskabel i och för sig. Den omständigheten, att skadan inträffat under lek, torde emellertid ha föranlett, att hans vållande ej betraktats som särskilt grovt; detta jämte möjligen svarandens ekonomiska förhållanden skulle då, förutom de av domstolen särskilt angivna omständigheterna, ha föranlett jämkningen. Om jämkning på grund av medvällande har icke varit tal.

Vi äro därmed inne på bedömningen av lekar, som i normala fall framstå som mera *ofarliga*. Skadeståndstalan har i ett par sådana fall ogillats.

I NJA 1949 s. 535 hade en 12-åring skadat en något år yngre kamrat i ögat, då de lekt indianer och kastat spjut av buskkvistar mot inbillade fiender. Pojkarna hade under leken lovat varandra att icke sikta mot varandras överkroppar. Enligt 12-åringens berättelse, som ej motbevisades, hade han med spjutet siktat mot den nedhukade kamratens fötter samt denne vid kastet vänt sig om

²⁹ Jfr även FFR 1949 s. 316, refererat i not IV: 27,

mot skadevållaren. Skadeståndstalan ogillades av alla instanser med den av HR formulerade motiveringen, att med hänsyn till omständigheterna — särskilt att leken i och för sig varit av tämligen ofarlig natur samt de upplysningar om svarandens sinnesart som framkommit i målet — denne icke borde göras ansvarig för den timade olyckan. Leken har alltså ansetts ligga åtminstone på gränsen till det försvarliga; det synes för övrigt något oklart, om pojkarna verkligen lekt strid mot varandra.

I sammanhanget kan även anföras hovrättsfallet FFR 1956 s. 395. Två lag pojkar hade under krigslek kastat grenar som spjut mot varandra, varvid de överenskommit att endast kasta mot benen. En 9-åring, som vid tillfället hukat sig ned, träffades i ögat av en gren från en 7 1/2-årig kamrat. Hans skadeståndstalan ogillades av RR, vars dom fastställdes av HovR, med en liknande motivering som i det föregående fallet; därjämte framhölls, att även om den skadelidande dragit sig ur leken vid tillfället, det hade skett endast för något ögonblick och utan att han tydligt markerat detta.

I dessa två fall har skadan inträffat under en såsom tämligen ofarlig bedömd lek, varvid ett oförutsett beteende av den skadelidande medverkat till olyckan. Någon klar avvikelse från de överenskomna reglerna för leken synes ej ha förekommit. Utgången stämmer med dansk rättspraxis angående liknande lekar. Det bör observeras, att i båda målen — liksom även i NJA 1941 s. 661 — svarandens sinnesart åberopats som ett väsentligt skäl för talans ogillande. Om någon samtyckeskonstruktion är icke fråga; man har använt sig av en sedvanlig skälighetsbedömning enligt regeln i 6 kap. 6 § strafflagen.

FFR 1956 s. 395 kan tyda på att ansvar även i Sverige skulle kunna åläggas, om den skadade tydligt dragit sig ur leken vid skadetillfället. I detta läge, liksom då den skadelidande bestrider att han frivilligt deltagit i leken, torde det ligga närmare till hands att fästa särskild vikt vid frågan, om samtycke förelegat. Rättsläget är emellertid oklart. I sammanhanget kan endast anföras ett orefererat hovrättsfall från 1949 rörande fäktning mellan mindre barn; den skadelidande, som tvungits in i fäktningen, ansågs här ha rätt till skadestånd. Domstolen synes dock närmast ha använt en culpa-bedömning.³⁰ — Motsvarande spörsmål blir av större prak-

³⁰ I rättsfallet hade en 8-åring börjat fäkta med en 6-åring med ribbor av 75—100 cm:s längd, varvid 8-åringen träffat kamraten i ögat. RR ogillade

tisk betydelse vid helt improviserade handgripligheter och skall behandlas utförligare under IV C nedan.

3. *Sammanfattning.* Innebörden av den svenska rättspraxis som nu berörts blir lättare att klargöra mot bakgrunden av rättsläget i Danmark. Åtskilligt tyder på att en uppfattning, som huvudsakligen motsvarar den danska inställningen, så småningom kommit att tränga igenom även i Sverige. Vid i och för sig *farliga* lekar utdömes sålunda i regel skadestånd, varvid emellertid en jämkning sker på grund av medvållande hos den skadelidande; härtill kan komma en ytterligare jämkning genom att regeln i 6 kap. 6 § strafflagen tillämpas. Jämkningsen på grund av medvållande kan antagas ske till hälften, såvida parterna äro någorlunda jämnåriga samt skadan inträffat under själva leken och till följd av en normal handling under denna.³¹ Har däremot skadevållaren överträtt lekens regler, kan detta troligen liksom i Danmark medföra, att han måste svara för större del av skadan än eljest.³² — Vid mera *ofarliga* lekar ogillas däremot i regel skadeståndstalan, såvida icke den skadevållande handlingen faller klart

skadeståndstalan mot 8-åringen, enär skadan måste anses ha skett mera av våda än vållande. HovR anförde bl. a., att det väl finge antagas att svaranden blott haft för avsikt att slå på 6-åringens ribba, men att det måste anses att denne — som velat avlägsna sig men motats av svaranden — icke frivilligt inlåtit sig i fäktningen; under åberopande jämväl av åldersskillnaden och den skaderisk som varit förenad med fäktningen ålade HovR svaranden ett till hälften jämkat ansvar. (Svea HovR:s dom 22/2 1949, VI: T 9.) HovR har icke direkt åberopat, att svaranden insett eller bort inse den skadelidandes inställning. Med hänsyn till att svaranden — såsom i domskälen antecknats — motat den skadelidande, torde det ha stått klart att sådan insikt förelegat. Att svaranden likväl fortsatt fäktningen synes jämte övriga av domstolen anförda omständigheter ha beaktats vid culpabedömningen. Med tanke på den skadelidandes ålder är det däremot knappast troligt, att HovR ansett det av avgörande betydelse, om samtycke förekommit. Möjligen skulle man ha resonerat annorlunda, om motsvarande spörsmål uppkommit vid skada mellan äldre barn eller mellan vuxna.

³¹ Så har skett i FFR 1954 s. 349 (refererat i not IV: 26). Se även NJA 1908 s. 209 (ovan vid not IV: 23), NJA 1946 B 657 (FFR 1946 s. 185), omtalat ovan vid not IV: 24, och NJA 1949 A 129 (ovan vid not IV: 25). Jfr vidare KARL-GREN, a.a. s. 222 f och BECKMAN, a.a. s. 22 f.

³² Jfr om dansk rätt ovan vid not IV: 21 samt om svensk rätt vad som anförts om NJA 1949 A 129 ovan vid not IV: 25.

utom ramen för leken (NJA 1945 s. 197); oväntade handlingar av detta slag äro ofta svåra att parera och därför särskilt riskabla. Sannolikt krävs för ansvarsfrihet också, att den skadelidande fullt frivilligt inlåtit sig i leken eller åtminstone att svaranden haft fog att antaga detta.

Såsom farliga torde i detta sammanhang räknas ungefär samma lekar som i Danmark. Hit skulle alltså höra strid med skjutvapen, som laddats med hagel eller liknande projektiler, samt med slangbågar — åtminstone om man skjuter stenar eller andra hårda föremål³³ — och pilbågar. För farligheten torde det sakna betydelse, om deltagarna avtalat att endast skjuta mot kroppen; i allmänhet ha de ju svårt för att sikta rätt. — Man kan också vänta, att liksom i Danmark ömsesidig stenkastning medför skadeståndsansvar.³⁴ Då deltagarna kastat »spjut» mot varandra eller fäktat med »spjut» eller »svärd», torde leken betraktas som i och för sig farlig blott om vapnet varit spetsigt och hårt eller eljest av riskabel beskaffenhet.³⁵ I detta fall kan en överenskommelse om att ej sikta mot ansiktet eller att eljest hantera vapnet på ofarligt sätt förmodas inverka på domstolarnas bedömning av skadeståndsansvaret; inträffar skada trots att sådana avtal följts, lär den ofta vara att betrakta som vådahändelse.³⁶ — Man torde kunna antaga, att snöbollskrig hos oss liksom i Danmark anses som en under normala omständigheter ofarlig lek.³⁷

Det sagda kan visserligen såtillvida tyckas svårförenligt med svensk rättspraxis, som i det nyss diskuterade avgörandet NJA 1941 s. 661 talan ogillats i anledning av skada un-

³³ Däremot knappast vid skjutning med papperstussar eller liknande; jfr ovan vid not IV: 15 om dansk rätt.

³⁴ Jfr NJA 1949 C 608 (FFR 1949 s. 177), som dock ej rört gemensam lek. — Om detsamma gäller även vid kottkastning är ovisst. Jfr från dansk rätt U 1948.879, refererat ovan före not IV: 12.

³⁵ Se NJA 1949 s. 535 och FFR 1956 s. 395 (refererade ovan före not IV: 30) samt å andra sidan NJA 1908 s. 409 (ovan vid not IV: 23); jfr också det HovR-fall som omtalats i not IV: 30. Även det nedan vid not IV: 66 refererade fallet NJA 1960 s. 599 kan åberopas i sammanhanget.

³⁶ Jfr FFR 1956 s. 395 och även NJA 1949 s. 535 (ovan före not IV: 30).

³⁷ Jfr emellertid det nedan vid not IV: 120 berörda fallet NJA 1949 C 866 (FFR 1949 s. 261), där ansvar ålagts vid snöbollskastning nära en glasruta.

der en så pass farlig sysselsättning som slangbågekrig med stenar. Som förut antytts kunna emellertid de särskilda förhållanden som medverkat till skadan ha spelat in vid avgörandet; vidare visar det senare fallet NJA 1949 A 129, att HD även vid lek av denna typ kan utdöma ett jämkat skadestånd. Att icke detta rättsfall ansetts förtjäna referat i NJA, kan ha sammanhängt med den betydelse bevisfrågor fått för utgången.³⁸

Förutsättningen för den ansvarsfrihet som inträder vid mera ofarliga lekar torde ofta vara, att skadan vållats av en minderårig. Det finns knappast anledning att tro, att skadevållarna i NJA 1949 s. 535 och i FFR 1956 s. 395 skulle ha undgått ersättningsskyldighet, om ej 6 kap. 6 § strafflagen ansetts tillämplig. En person över 15 år, som inlåter sig på lek av det här aktuella slaget, torde gå fri från ansvar blott om den därmed förbundna risken varit mycket ringa.³⁹ — Under inga omständigheter synes man i nyare rättspraxis kunna finna något stöd för att en skadelidande, som deltagit i en stridslek med insikt om risken, redan härigenom — enligt reglerna om samtycke eller på annan grund — skulle gå miste om sin rätt till ersättning.

Försäkringsbolagens inställning till ansvaret i dessa situationer framgår icke klart av det genomgångna materialet. Man torde i varje fall icke vara mindre liberal än domstolarna, när det gäller att konstatera skadeståndsskyldighet.⁴⁰

4. *Diskussion.* Såsom tidigare framhållits, förefalla enligt gällande rätt möjligheterna vara begränsade att göra föräldrar ansvariga för bristande tillsyn av barnens lek; åtminstone gäller detta när barnen uppnått skolåldern.⁴¹ Utan att använda sig av culpafiktioner synes det svårt att skärpa denna

³⁸ Jfr JR Regners skiljaktighet. — Rättsfallet har likväl blivit uppmärksammat främst genom att det diskuterats i BECKMANS nämnda uppsats.

³⁹ Jfr BECKMAN, a.a. s. 22 ff och NJA 1949 A 129 (ovan vid not IV: 25).

⁴⁰ Som exempel på bedömningen må nämnas, att halv ersättning betalats, då en 15-åring fåttat med en något mindre kamrat med käppar och skadat denne i ögat i samband med att hans käpp gått av, samt att fullt skadestånd utgivits — till synes av kulans — då vid kottkrig mellan barn, som avtalat att blott kasta under midjan, en deltagare, som plötsligt kommit fram bakom ett träd, blivit träffad i ögat.

⁴¹ Se ovan vid not I: 34 f.

skadeståndsskyldighet i nämnvärd grad. Att kräva en fortgående övervakning av barnens förehavanden vore knappast realistiskt.

Det finns emellertid anledning att underlätta för de skadelidande att erhålla ersättning för de omfattande och relativt vanliga skador, som kunna uppkomma vid stridslekar. Detta kan ske med hjälp av den ansvarsförsäkring, som brukar gälla för minderåriga, varemot skadeståndstalan föres. En utveckling mot ett strängare ansvar för barnen kan därför synas önskvärd. Ett lämpligt sätt att åstadkomma detta skulle kunna vara att utvidga begreppet farlig lek: även lekar, som medföra en relativt ringa risk, skulle anses culpösa.

Å andra sidan uppnår man icke heller på denna väg utan vidare en regel, som tillgodoser reparationsintresset. För att utdöma full ersättning skulle blott finnas begränsat utrymme: är skadan en naturlig följd av en lek, vilken betraktas som culpös, lär man icke kunna undgå att på grund av medvållande jämka skadeståndet åtminstone till hälften (eller ännu längre, om stadgandet i 6 kap. 6 § strafflagen skulle anses påkalla detta).⁴² Genom att farlighetsbegreppet utvidgas skulle man alltså kunna utdöma ersättning i flera fall men å andra sidan få mindre möjligheter att ge den skadelidande full kompensation.

Också vissa rättstekniska synpunkter tala för att man skulle fästa huvudvikten vid frågan, om leken i och för sig varit att betrakta som farlig, och härvid anlägga en ganska sträng bedömning. Det kan vara mycket besvärligt att avgöra, om den skadegörande handlingen är att anse som oakt-sam, icke minst med hänsyn till svårigheterna att med ledning av barnens uppgifter — ofta de enda tillgängliga — komma till klarhet om det närmare skadeförloppet. Både domstolarnas och skadereglerarnas bedömning skulle underlättas, om man främst kunde lägga vikt vid lekens art, medan detaljerna vid skadevållandet skulle spela mindre roll. Ur samma synvinkel torde det vara lämpligt, om man kunde undgå att fästa större avseende vid uppgifter om sådana i

⁴² Märk emellertid att vid jämkning enligt SL 6: 6 ersättning kan utgå med 2 000 kronor extra ur ansvarsförsäkringen; se ovan vid not I: 26.

allmänhet föga klara överenskommelser, som kunna ha träffats mellan de deltagande barnen rörande förhållningssättet vid leken. — En särskild anledning härtill är barnens kända benägenhet att i lekivern glömma bort sådana regler, vilka därför icke nämnvärt torde minska farligheten hos en indian- eller krigslek.

Ur preventionssynpunkt kunde det också tänkas ha någon — om också begränsad — effekt, ifall det fastsloges, att vissa lekar vore att betrakta som farliga oavsett reglerna för leken. Skadeståndsreglernas uppfostrande funktion får antagas vara viktigare, ju enklare gränserna mellan tillåtet och otillåtet handlande utformas.⁴³ Vidare borde föräldrar och lärare ha någon möjlighet att förhindra eller åtminstone försvåra för barnen att ägna sig åt lekar av viss typ; ett generellt förbud i denna riktning saknar måhända icke effekt i somliga fall, och stundom är det möjligt att omhändertaga särskilt farliga vapen, som anträffas hos barnen. Däremot lära de vuxna ha betydligt mindre utsikter att genom förmaningar om försiktighetsmått av olika slag inverka på barnens handlingssätt under själva leken.

Resultatet skulle bli, att man i än större utsträckning än nu sker borde bortse från eventuellt avtalade regler för stridsleken. Det väsentliga skulle vara, vilka skademöjligheter leken i och för sig innebär framför allt med hänsyn till de vapen som därvid användas. Faller den skadevällande handlingen klart utom lekens naturliga ram, bör emellertid den särskilda culpa som sålunda förekommit kunna leda till att skadevällaren får svara för större del av skadan, eller till och med att man skulle bortse från det medvällande, som legat i den skadelidandes deltagande i den farliga sysselsättningen. En följd av denna bedömning bleve, att stridslekar i något högre grad än nu skulle betraktas som farliga. — De lege lata synes dock marginalen för en utveckling i denna riktning begränsad bl. a. av det tidigare omtalade rättsfallet NJA 1949 s. 535, vilket alltjämt torde äga sitt prejudikatsvärde.

⁴³ Se ovan vid not II: 13.

C. HANDGRIPLIGHETER OCH ANDRA AGGRESSIVA HANDLINGAR

1. Åtskilliga skador särskilt mellan barn inträffa vid slagsmål och gräl. Vanligen äro emellertid de skadevällande handlingarna icke allvarligt menade. Från de under B behandlade lekarna skilja sig dessa situationer genom att striden ofta är helt kortvarig och i varje fall rent improviserad. Om icke vapen av något slag förekomma, är leken i regel rätt ofarlig. Vi ha emellertid också att uppmärksamma aggressiva handlingar av annat slag, såsom då skadevällaren utan skadeuppsåt kastat ett föremål mot en lekkamrat.

I sammanhanget finns vidare anledning att beröra de särskilda problem som uppstå, då svaranden på skämt vidtagit handgripligheter mot en person, som ej frivilligt inlåtit sig härpå. Detta kan ha skett då den skadelidande ej alls lekt med svaranden, men även då leken upphört eller den skadebringande handlingen fallit utom ramen för pågående lek. Hur skadeståndsfrågan skall bedömas i sådana fall, har icke närmare diskuterats i Sverige; danska författare ha emellertid framhållit, att man vid dylika helt onyttiga handlingar gärna ålägger ansvar, även om risken för den inträffade skadan framstått som mycket ringa.⁴⁴

2. Också beträffande denna form av lek förekommer en omfattande *dansk* rättspraxis. Till en början kunna anföras ett par landsretsavgöranden rörande brottning och slagsmål på lek.

I ASD 1946 B 61 hade vid brottning mellan vuxna arbetskamrater den ene brutit benet. VLR ogillade hans skadeståndstalan, då den skadelidande med hänsyn till att han frivilligt deltagit själv måste bära risken för skada under brottningen och det ej vore upplyst, att svaranden vid denna burit sig oförsväriskt åt. — Hänvisningen till samtycket antyder sannolikt endast, att om den skadelidande tvungits till brottningen, han kunde ha ägt rätt till skadestånd oavsett culpa under denna; däremot har samtycket synbarligen icke ansetts fria från skador, som inträffa på grund av svarandens vållande vid själva leken.

⁴⁴ Se TROLLE, Risiko og skyld s. 13 f jämte hänvisningar.

Liknande synpunkter ha blivit aktuella i ett avgörande om pojkslagsmål (ASD 1946 B 130).⁴⁵

Handgripligheter i dylika fall torde alltså icke anses culpösa i och för sig, såvida den skadelidande frivilligt inlåtit sig på leken; blott handlingar utanför dess normala ram betraktas som vållande och ådraga ansvar.⁴⁶ — Slagsmål på allvar mellan vuxna bedömes däremot förmodligen som ett så farligt förehavande, att skadeståndsskyldighet ålägges, såvida icke skadevållaren handlat i nödvärn. Jämkning på grund av medvållande torde ofta bli aktuell.⁴⁷

Även vid andra slag av ömsesidiga handgripligheter har emellertid skadeståndstalan ogillats.

U 1949.981 rörde ett gräl mellan ett par rullskridskoåkande flickor. En 9-åring stötte ihop med en 11-årig kamrat, vilken blev ond, för efter 9-åringen och knuffade omkull henne med tandskada som följd. Underrätten ålade culpaansvar. ÖLR ansåg däremot, att under föreliggande omständigheter, då det inträffat en mindre skada i förbindelse med barns sedvanliga lek utan användning av något slags farligt föremål, ej funnes grund för skadeståndsskyldighet. — Fast det ej uttryckligen sagts i domskälen, synes det avgörande även här ha varit, att sådan oaktsamhet ej förekommit som kunde medföra ansvar för en 11-åring. På culpa-bedömningen kan även tänkas ha inverkat den skadelidandes i någon mån provocerande uppträdande.⁴⁸

⁴⁵ Målet rörde ett slagsmål mellan en 12-åring och en ungefär jämnstor 15-åring, varunder den senare brutit armen. VLR ogillade hans skadeståndstalan bl. a. på dessa skäl: Det vore ej utrett, vem som börjat slagsmålet. Den skadelidande finge själv bära risken för skada under sådant slagsmål, och detta oavsett om det kunde anses styrkt att svaranden lagt krokben för honom, då sådant måste anses vanligt förekommande vid pojkslagsmål och så sällan åstadkommer allvarlig skada, att en sådan för svaranden måste ha framstått som en opåräknelig följd. — Avgörande synes alltså även här ha varit, *dels* att det icke styrkts att den skadelidande tvungits in i slagsmålet, *dels* att den skadevållande handlingen följt gängse slagsmålsregler och varit ofarlig.

⁴⁶ Jfr domstolens uttalanden i ASD 1946 B 130.

⁴⁷ Jfr U 1950.1002 H, angående skada vid ett bråk, som synes ha påbörjats av svaranden; ett till 2/3 jämkat skadestånd utdömdes. — Se om slagsmål också VLT 1958 s. 339, där en 12-åring börjat slåss med en jämnårig, som uppträtt retsamt, och i samband med att den senare försökte komma undan råkat slå ut en tand på denne; slagsmålet ansågs ej kunna jämställas med lek, och skadevållaren ålades ersättningsskyldighet.

⁴⁸ TROLLE har anfört rättsfallet som ett exempel på ansvarsfrihet vid lek som påminner om sport (a.a. s. 272), en bedömning som dock är ganska diskutabel;

Äga handgripligheterna rum under mera riskabla förhållanden, torde emellertid denna princip om ansvarsfrihet icke längre gälla.⁴⁹ — Sannolikt kan även här skadeståndet jämkas på grund av medvållande.

När det gäller *ensidiga* handgripligheter, bedömer man också skadestandsfrågan på annat sätt; i regel utdömes då skadestånd.

Bl. a. kan nämnas U 1946.176. En student drog på skämt bakifrån i en 19-årig flickbekant, som satt på huk och lyssnade på radio. Flickan föll bakåt och skadade sig ganska allvarligt. Risken för så olyckliga följder av handlingen var ringa, efter vad som framgick av utredningen. Likväl ålades studenten ansvar, enär handlingen företagits utan den skadelidandes samtycke, i överdåd (kaadhed) och under omständigheter som ej på förhand uteslöt risk för olyckliga följder. — Domen har ansetts utgöra exempel på det nyssnämnda stränga ansvaret vid fullkomligt onyttiga handlingar.⁵⁰ Liknande avgöranden förekomma också angående sådana »practical jokes», som ej sikta till handgripliga ingrepp i den skadelidandes personliga integritet.⁵¹ Även vid ensidiga handgripligheter mellan *barn* har utgången blivit densamma.⁵²

knuffen ingick ju icke i något slags gemensam verksamhet utan var endast avsedd som repressalie. — Att ÖLR framhållit skadans ringa storlek torde ej vara något klart belägg för att en samtyckeskonstruktion skulle ha förekommit. Som vi senare skola finna, är framför allt när det gäller sällskaplig samvaro en i Danmark vanlig uppfattning, att culpabedömningen skall ske med hänsyn till skadans art (jfr nedan vid not V: 5 ff). Den skadelidandes ålder talar också mot att samtyckesresonemang skulle ha förekommit.

⁴⁹ I ASD 1952 B 227 hade ett par 10-åriga flickor på en trottoar gått och knuffat på varandra, varvid den ena knuffats ut i körbanan och påkörts av en cykel. VLR biföll hennes skadeståndstalan, då svaranden, som finge antagas ha vid knuffningen utvecklat betydligt större aktivitet än den skadelidande, borde ha förutsett faran. Tillräckliga hållpunkter funnes ej att fördela skadan. (Ansvarsförsäkring förelåg.)

⁵⁰ A. VINDING KRUSE i Tfr 1951 s. 378; jfr ovan vid not IV: 44. — Se om rättsfallet även GOMARD, Forholdet s. 431 f.

⁵¹ I U 1932.973 hade en ung man på skämt skjutit med hundpistol mot sina föräldrars hembiträde, som chockskadades. Han ålades ansvar, enär skottet saknade förnuftigt syfte och det ej låg utom det påräkneliga att skjutningen kunde få skadlig verkan. Jfr även ASD 1950 B 131.

⁵² I ASD 1947 B 76 hade en 10-åring, som lekt med mindre barn, sedan velat jaga bort dem; därvid hade han vridit en 8-årig kamrats arm och vält omkull denne, med armbrott som följd. 10-åringen — som saknade ansvarsförsäkring — ansågs ansvarig, enär den egentliga leken upphört vid skadetillfället och han måste ha insett risken med handlingen; med hänsyn till dennas art, där-

Såsom även antydes av domskälen i U 1946.176 kan emellertid också en vuxen skadevällare gå fri vid mycket ofarliga skämt, och detta oavsett om någon omständighet förekommit som gett honom anledning antaga, att den skadelidande samtyckt till skämtet. Ett par landsretsavgöranden ge exempel på en sådan bedömning.⁵³

Ätminstone i fråga om barns ansvar synes detsamma kunna gälla, då skadevällaren *provocerats* till den skadegörande åtgärden. I de typiska fallen har skadan orsakats av en plötslig och impulsiv handling, vilken under föreliggande omständigheter tett sig ursäktlig.⁵⁴

under att svaranden ej avsett att skada kamraten, jämkades ansvaret till 1/3. Den föregående leken torde i någon mån ha bidragit till ansvarets jämkning enligt bestämmelserna om minderårigas skadeståndsskyldighet men har icke ansetts göra handlingen försvarlig ens mellan lekkamrater; möjligen kan ålderskillnaden ha spelat in. — Jfr även J. D. 1948.316, som tydligen bygger på liknande resonemang som U 1946.176, samt ASD 1959 B 62. — Då en 7-åring under lek slog omkull en jämnårig på skolgården med allvarlig huvudskada som följd, har dock skadeståndstalan ogillats med hänsyn till svarandens ungdom och till att en så allvarlig skada varit opåräknelig (ASD 1944 B 73). Rättsfallet kan tyda på att dylika handlingar anses i viss mån försvarliga mellan mindre barn; även adekvanssynpunkter torde emellertid ha inverkat. Jfr formuleringen »mera av våda än vållande» i vissa liknande svenska avgöranden, t. ex. NJA 1933 s. 150 (diskuterat nedan vid not IV: 55 ff).

⁵³ I U 1933.168 hade en man på skämt hållit ut sin hand för att fånga sin dotters 7-åriga lekkamrat, som sprang förbi med ett rullband. Barnet böjde ofrivilligt huvudet, slog munnen i bandets handtag och skadade en tand. ÖLR ogillade skadeståndstalan mot mannen, enär handlingen ej kunde anses gå utom det tillåtna och i varje fall olyckan låge utanför vad svaranden kunnat påräkna som följd av handlingen. — En liknande bedömning förekom i VLT 1934 s. 117, där skadevällaren på skämt givit en bekant en lätt knuff bakifrån, med påföljd att denne råkat trampa i en ojämnhet i marken och skadat foten allvarligt.

⁵⁴ Här kan framför allt nämnas U 1956.51 H. En 9-åring cyklade förbi en trädgård, där en 10-åring uppehöll sig med sin mindre syster. 10-åringen kastade en eller flera kastanjer efter den cyklande pojken, som då kastade tillbaka en kastanj mot 10-åringen; härvid råkade han träffa systern i ögat. Då hon yrkade skadestånd, åberopade svaranden som grund för sitt bestridande — förutom att icke culpa förekommit — att skadan inträffat under lek, vari systemen varit passiv deltagare. HøjR:s majoritet ogillade skadeståndstalan, enär svaranden ej genom att under föreliggande omständigheter kasta en kastanj efter 10-åringen ådragit sig ansvar för den skada han kommit att tillfoga systern. En minoritet av 3 domare ville bifalla yrkandet med motiveringen, att svaranden måste ha insett, att handlingssättet ej varit ofarligt, samt att systemen icke själv

3. Gå vi härafter till *svensk* rättspraxis, erinrar denna åtminstone i sina huvuddrag om den danska.

Vad till en början gäller *brottning och andra former av slagsmål på skämt*, är man även hos oss benägen att ogilla skadeståndstalan, om den skadelidande frivilligt inlåtit sig härpå.

I NJA 1933 s. 150 hade några bekanta på lek kastat snö på varandra, varpå två av dem fattat tag i den tredje, som börjat snökastningen, och skjutit honom framför sig mot en snövall för att »tvätta» honom med snö. Då därvid denne tog spjärn med sin fot mot vallen, fastnade foten, och benet bröts. Underdomstolarna biföllo den skadades talan mot de två övriga personerna, enär dessa vore vållande till skadan. HD hade emellertid motsatt mening. En majoritet av 4 JR motiverade sin ståndpunkt med att svarandens förfarande med den skadelidande — vilket skett på lek i sammanhang med snöbollskastning — icke skulle ha medfört skadan, därest icke den skadelidande råkat med foten fastna i en urholkning i den tillfrusna snövallen; med hänsyn till vad som sålunda förekommit finge olyckan anses ha skett mera av våda än av vållande. JR Afzelius var skiljaktig i fråga om motiveringen och anförde, att kroppsskadan inträffat under lek, vari den skadelidande själv inlåtit sig, samt förty och på grund av omständigheterna i övrigt det måste anses, att skadan, i den mån ej den skadelidande därtill medverkat genom eget vållande, timat av våda.

En närliggande tolkning är, att majoriteten genom formuleringen »mera av våda än av vållande» blott velat uttrycka, att någon oaktsamhet ej kunde anses ha förekommit.⁵⁵ Bl. a. med tanke på att man i domskälen betonat det säregna i

kastat kastanjer och ej kunde läggas till last att hon icke avlägsnat sig. — Sannolikt har majoriteten tagit hänsyn till den provokation som förekommit; det tämligen ofarliga handlingssättet har framstått som så pass naturligt hos en 9-åring, att skadeståndsskyldighet skäligen icke borde åläggas denne. Att provokatören varit en annan än den skadelidande, skulle i så fall sakna betydelse. Se om fallet TROLLE, a. a. s. 275. — Jfr också det nyss refererade avgörandet U 1949.981.

⁵⁵ KARLGREN anser avgörandet grundat på frånvaro av subjektiv culpa; enligt hans mening hade det dock varit riktigare att förklara handlingen objektivt sett icke vara rättsstridig, enär den företagits vid lek (Skadeståndsrätt s. 85 med not 34). För hans tolkning kan tala, att avgörandet härrör från tiden före 1937 års ändring av SL 5: 12, varför ordalagen knappast utgöra något stöd för att ett objektivt överskott i straffrättens mening ansetts föreligga; i lageditionen är också fallet anmärkt under 5: 12 *första* stycket.

skadeförloppet synes dock ett resonemang av ungefär detta slag vara mera sannolikt: Svarandenas förfarande hade visserligen medfört större risker än snöbollskastningen och icke föranletts av några direkta handgripligheter från den skadelidandes sida.⁵⁶ Med hänsyn till sammanhanget med leken i dess tidigare form hade uppträdandet likväl varit så pass försvarligt, att man skäligen icke borde ålägga ansvar för en så allvarlig skada, vilken till väsentlig del berott på en olycklig tillfällighet.⁵⁷

JR Afzelius förefaller däremot ha betraktat leken som en helhet och ansett tvättning med snö falla inom ramen för denna lek. Vidare synes enligt hans mening varken förhållandena vid lekens början (den skadelidande har inlåtit sig på leken) eller »omständigheterna i övrigt» — varmed sannolikt framför allt åsyftats det handlingssätt som direkt orsakat skadan — ha inneburit, att svarandena gjort sig skyldiga till culpa. Det samtycke han åberopat utan att särskilt trycka härpå i sin motivering torde på detta sätt ha utgjort endast ett — visserligen viktigt — moment att beakta vid culpabedömningen; om någon självständig grund för ansvarsfrihet är det knappast fråga.⁵⁸

Elt annat uppmärksammat HD-fall rör situationen, då den skadelidande icke frivilligt inlåtit sig på någon form av handgriplig lek.

I NJA 1950 s. 440 hade en 25-årig arbetare på sin arbetsplats börjat brottas på lek med en betydligt äldre kamrat, varvid denne

⁵⁶ I motsats till JR Afzelius framhåller majoriteten ej, att den skadelidande inlåtit sig på leken.

⁵⁷ Jfr ovan vid not I: 44 ff. — En jämförelse med JR Afzelius' formulering tyder också på att majoriteten lagt in en speciell betydelse i uttrycket »mera av våda än av vållande». Det här antydda resonemanget torde stämma väl med vad som förekommit i dansk rättspraxis särskilt rörande ensidiga handgripligheter; dessa avgöranden härröra emellertid från tiden efter 1933.

⁵⁸ Jfr angående denna typ av skada mellan barn FFR 1955 s. 242 (hovrättsfall). Två 5-åriga pojkar blevo osams i den enes bostad, varvid denne — som låst ytterdörren och tagit ur nyckeln för att hindra den andre att gå hem — under bråket råkade träffa kamraten med nyckeln i ögat. Mot den skadelidandes ersättningstalan invändes bl. a., att den oförsiktighet som eventuellt förekommit icke vore större än vad som följde av lekens natur och den skadelidande vore skyldig att tåla. RR ogillade talan, enär ej vore styrkt att svaranden slagit mot den skadelidande med nyckeln som tillhygge och — med hänsyn till att nyckeln för svaranden måste ha framstått som ett ofarligt föremål — denne icke genom att hålla nyckeln i handen åsidosatt den aktsamhet som kan fordras av en 5-årig pojke. HovR fann ej skäl göra ändring i RR:s dom.

— kort efter brottningsens början och i stående ställning — råkat bryta benet. HovR:s majoritet ogillade skadeståndstalan med motiveringen, att olyckan skett mera av våda än av vållande; till stöd härför åberopades bl. a., att brottningen ägt rum på lek och att svaranden ej gjort bruk av större krafter än som kunde anses tillbörliga i dylika sammanhang. HD:s majoritet ansåg däremot 25-åringen ansvarig med motiveringen: Visserligen hade han endast på lek börjat brottas; utredningen tydde vidare närmast på att den skadelidande även uppfattat svarandens handgriplighet såsom åsyftande lek. Omständigheterna kunde däremot icke — särskilt om hänsyn toges till att händelseförloppet utspelats på ytterst kort tid — anses utvisa, att den skadelidande, som vore nära 30 år äldre än svaranden, varit villig att inlåta sig på brottningen eller att svaranden haft fog för att antaga detta; och skadan måste anses stå i sådant samband med brottningen, att svarandens invändning att han icke orsakat skadan ej kunde vinna avseende. — Ett JR ville fastställa HovR:s dom.

Man kan ställa frågan, vad som här kan ha föranlett en annan utgång än i NJA 1933 s. 150. Om någon ändring i praxis finns det knappast anledning att tala. Framför allt framträda två väsentliga skillnader mellan fallen. *Dels* har i NJA 1950 s. 440 brottningen icke stått i samband med någon tidigare lek. Skadevållarens förfarande har — trots att det skett på lek — betraktats som ett så allvarligt ingrepp i den skadelidandes personliga integritet, att han ansetts böra styrka samtycke för att rättfärdiga ingreppet. *Dels* har skadan i detta mål visserligen liksom i målet från 1933 inträffat under oturliga omständigheter men dock icke orsakats av sådana förhållanden, som i det äldre fallet ansågos på ett avgörande sätt ha bidragit till skadan. Det är ovisst, om var och en av dessa olikheter ensam varit nog betydande för att förändra domstolens inställning. Sannolikt torde man emellertid ha fäst den största vikten vid den först angivna skillnaden.

Här får problemet om samtyckets betydelse stort intresse. Såsom tidigare framhållits, är det i denna situation fråga icke om samtycke till en risk utan om samtycke till ett visst betyende av skadevållaren, vilket skulle göra detta rättsenligt.⁵⁹ Av domskälen i NJA 1950 s. 440 framgår vidare, att svaranden skulle ha gått fri redan om han kunnat visa sig ha haft

⁵⁹ Jfr ovan vid not I: 90.

anledning att antaga, att den skadelidande velat inlåta sig på leken, och detta oavsett vilken inställning denne i själva verket haft. HD:s formulering kan innebära, att man funnit frågan om samtycke ha avgörande betydelse men att svaranden ansetts kunna åberopa också vad han med fog kunnat inlägga i motpartens uppträdande. Det skulle då närmast vara avtalsrättsliga synpunkter som blivit aktuella. Emellertid synes det enligt domen möjligt att därjämte beakta även andra omständigheter kring leken, som tytt på att den skadelidande icke skulle ha haft något att invända mot denna — t. ex. sedvanan på platsen eller att parterna tidigare brottats på detta sätt. Man skulle med andra ord icke fästa avseende blott vid den skadelidandes beteende utan göra en mera allsidig prövning av hur situationen tett sig för svaranden.

Om rättsfallet uppfattas på detta sätt, kan utgången även här anses bero på en culpabedömning, om också av speciellt slag; den som på ett mera ingripande sätt kränker annans personliga integritet skulle ha att *exculpera* sig med avseende på frågan, om samtycke förelegat, vid äventyr att han anses vållande till sådana skador som stå i närmare orsakssammanhang med ingreppet. Hur nära detta sammanhang bör vara är ovisst. Det är icke uteslutet, att svaranden skulle ha fått ersätta skadan, även om sådana säregna förhållanden medverkat därtill som i NJA 1933 s. 150.

Utgången i 1950 års fall kan vidare antyda, att också vid handgripligheter mellan relativt nära bekanta det krävs särskilda omständigheter, som tyda på villighet att inlåta sig på leken, för att denna skall betraktas som ursäktlig. Troligen har dock åldersskillnaden mellan parterna ansetts skapa en viss presumtion mot att den skadelidande velat inlåta sig i leken.⁶⁰ På motsvarande sätt kan olikhet i kön tänkas tala mot ett samtycke; ett stöd härför utgör ett senare hovrättsfall, där domstolarna ålagt ansvar efter liknande mönster.

FFR 1957 s. 383. I glädjen över att ha blivit utskrivna från ett konvalescenthem riktade en manlig och en kvinnlig patient på lek sparkar mot varandra, varpå mannen häftigt grep tag i kvinnans vrist, med påföljd att hon tappade balansen och bröt armen. RR utdömde fullt skadestånd med motiveringen, att omständig-

⁶⁰ Jfr HD:s domskäl.

heterna ej kunde anses utvisa att kvinnan varit villig att låta mannen under leken gripa tag i benet eller att mannen på grund av hennes uppträdande haft fog för att antaga detta, samt att hon icke genom egen oförsiktighet medverkat till olycksfallet. HovR fann ej skäl göra ändring i domen.

Detta avgörande företer såtillvida större likheter med NJA 1933 s. 150 än med 1950 års fall, som skadevållaren under pågående lek gått något utanför ramen för denna. Hade motsvarande beteende förekommit mellan två jämnåriga ynglingar, skulle det kanske ha ansetts fullt försvarligt. Emellertid är också att märka, att skadan var en betydligt mera närliggande följd av skadevållarens handlingssätt än i avgörandet från 1933.

Liksom i Danmark kan skadestånd utgå även när minderåriga under liknande förhållanden vållat skada genom handgripligheter. De rättsfall som förekomma ge dock knappast något klart besked om hur långt skadeståndsskyldigheten går.⁶¹ I regel sker en jämkning enligt 6 kap. 6 § strafflagen.

⁶¹ Jfr här NJA 1950 C 676 (FFR 1950 s. 121), refererat i SvJT 1951 s. 189 ff, där en 8-årig flicka, som kört en sparkstöttingsmede i ögat på en ett par år äldre pojke efter kiv med denne men till synes utan att några allvarliga provokationer förekommit från pojkens sida, ålagts ansvar med 1/6 av skadan; endast 2 skiljaktiga ledamöter i HovR (Asplund och Elliot) ha dock utgått från att flickan med avsikt fört sparken mot pojken. — Se även NJA 1932 s. 724 (10-åring, som knuffat en kamrat av en spårvagn utan avsikt att skada, ålades ett till 1/3 jämkat skadestånd; handlingen torde ha varit så farlig, att även vid ömsesidiga handgripligheter skadestånd bör ha utdömts) och NJA 1952 C 235 = FFR 1952 s. 63 (en 8-åring tryckte ut glasrutan på ingångsdörren till en stadsfastighet, så att rutan gick sönder och en innanför dörren stående flicka skadades av en glasskärva i ögat; ett till 1/3 jämkat skadestånd utdömdes, varvid HovR närmast synes ha utgått från den skadelidandes version av händelsen, enligt vilken pojken skulle ha förföljt henne). Jfr också det förut (i not IV: 30) omtalade, orefererade hovrättsfallet rörande de fäktande pojkarna, samt vidare följande orefererade avgöranden: En 10-årig pojke blev förgad på en något yngre lekkamrat och sprang efter denne, som tog sin tillflykt till en vedbod. 10-åringen stack då in en trädgren med ett flertal kvistar genom ett fönster i vedbodens dörr för att träffa kamraten. Efter flera stötar träffade han denne i ögat, vilket skadades. HR ålade 10-åringen skadeståndsskyldighet med motiveringen, att förfarandet för honom måste ha framstått som en farlig lek och finge anses som i hög grad vårdslöst; med hänsyn till skadevållarens ålder, till att skadeavsikt ej förelegat och till de omständigheter varunder skadan uppkommit jämkades emellertid skadeståndet till hälften. Skadevållaren fullföljde talan till hovrätten, som ej fann skäl att göra ändring i HR:s dom.

Här är det svårt att märka någon tendens till en sådan omkastning av bevisbördan som i NJA 1950 s. 440.

De handlingssätt som nu berörts ha varit jämförelsevis harmlösa. Annorlunda torde även i detta sammanhang bedömas mera riskabla tilltag. Även i Sverige utgår förmodligen skadestånd, eventuellt jämkat på grund av medvållande, vid slagsmål på allvar mellan vuxna; några rättsfall som närmare belysa denna fråga ha dock ej anträffats.⁶²

Vid aggressiva handlingar av olika slag blir det liksom i Danmark en väsentlig fråga, i vad mån en *provokation* kan inverka på skadeståndsskyldigheten.

När det gäller *vuxnas* ansvar, förefalla domstolarna icke ha ansett ett dylikt uppträdande från den skadelidandes sida kunna inverka på annat sätt än att denne undantagsvis betraktats som medvållande till skadan.⁶³ Här kan emellertid erinras om skiljak-

Ansvarsförsäkring lär ha förelegat. (Svea HovR:s dom 1/9 1949, IV T 46.) — En snart 10-årig pojke tog i skolan fast en jämnårig flicka, vilken han felaktigt trodde ha skrivit en lapp med för honom kränkande uttalanden, och låste hennes händer på ryggen; då hon försökte slita sig loss, släppte han taget, så att hon föll i stengolvet och skadade en tand. Mot flickans skadeståndstalan invände pojken bl. a., att skadan inträffat i leksituation och mera av våda än vållande. RR yttrade, att då flickan icke skrivit lappen eller på annat sätt ådagalagt vilja att ge sig i lek med pojken, skadan ej inträffat under lek utan fastmera vid tillrättagående med flickan från pojkens sida, varför han ålades ansvar på grund av sina vårdslösa åtgärder, dock med hänsyn till hans ålder jämkat till 2/3. Försäkring förelåg. (RR:s i Malmö dom 24/8 1955, T nr 47/1955.)

⁶² Jfr dock NJA 1929 s. 130 och NJA 1929 s. 487; se även om dansk rätt ovan vid not IV: 47. — För en sådan bedömning talar, att de särskilda omständigheter som göra boxning ursäktlig (underkastelsen under vissa regler, skadehinderande anordningar som boxhandskar etc.) saknas vid slagsmål; jfr ovan vid not III: 66. Det ligger därför nära till hands att anse båda parter, som avtalat att »göra upp» ett mellanhavande med knytnävarna, ha handlat culpöst. Man lär knappast kunna invända, att samtycke skulle ha giltighet vid misshandel, som blott medfört ringa skada; detta gäller ju blott straffansvar för uppsåtlig misshandel, ej skadeståndsansvar, som också kan grundas på culpöst förfarande. Jfr även vad som ovan vid not I: 62 f sagts om straffansvar för oaktsamhetsbrott vid boxning.

⁶³ Se NJA 1929 s. 130 (jämkning av skadestånd till cirka 3/5 vid provocerad misshandel) samt även NJA 1929 s. 487 (nödvärnsexcess; liknande jämkning). — Av intresse i sammanhanget är ett votum i NJA 1950 s. 440 (se ovan efter not IV: 58) av en skiljaktig hovrättsledamot, vilken fann ett visst, ehuru ringa, medvållande ha förekommit från den skadelidandes sida, enär denne genom att

tigheten i det förut berörda rättsfallet NJA 1946 B 657 (FFR 1946 s. 185).⁶⁴ Minoritetens inställning i detta mål erinrar om HD:s bedömning i det nyss refererade avgörandet NJA 1933 s. 150 (leken i snön): med hänsyn till den skadelidandes beteende har avfyringen av geväret framstått som så pass ursäktlig, att svaranden ej rimligen borde åläggas ansvar för den oväntade och omfattande skada som därvid inträffat.

För *minderårigas* del torde invändningen om provokation ha större betydelse. Ett exempel härpå ger NJA 1954 C 510 (FFR 1954 s. 147). En 11-åring hade råkat kasta en träpinne på en 12-årig kamrat; denne kastade då pinnen ifrån sig för att träffa 11-åringen, vilken fick pinnen i ögat. Skadeståndstalan ogillades på grund av vad som utretts angående de närmare omständigheter, varunder skadan inträffat, och då kastet av pinnen för 12-åringen måste ha framstått som skäligen ofarligt; domskälen formulerades av RR.⁶⁵

Med detta avgörande kan jämföras NJA 1960 s. 599, där provokationen varit mindre framträdande och handlingen farligare. Under tre pojkars lek vid en av dem uppförd hydda kastade en av dem, en 12-åring, utan skadesyfte en spetsig träflisa mot en 10-årig kamrat, som förde oväsen på hyddans tak, och skadade kamratens öga. HD fann, att 12-åringen av oaktsamhet vållat skadan. Majoriteten jämkade ansvaret till 2/3 och framhöll som skäl härför, att skadevällaren nått en sådan ålder att han bort inse den risk som varit förbunden med kastet, samt att visserligen skadan inträffat under lek men kastet icke ingått som ett naturligt led i leken. 2 JR ville jämkka skadeståndet till hälften, varvid de bl. a. anförde, att svarandens handlingssätt föranletts av att 10-

upptaga »ordstrid» med svaranden i viss mån föranlett brottningsens igångsättande och genom att stillatigande finna sig i den inledda situationen medverkat till att brottningen fortsatt. Detta obetydliga medvällande ansågs böra medföra en jämkning till ungefär hälften av skadebeloppet bl. a. av de skälen, att svarandens förfarande icke i någon mera avsevärd mån avvikit från det handlingsschema inom vilket normal mänsklig rörelsefrihet bör finna rum, samt att skadan, ehuru befunnen adekvat, dock innefattade ett icke oväsentligt moment av ren olyckshändelse. — En skälighetsbedömning av liknande slag — dock utan någon medvällandekonstruktion — kan tänkas ha bidragit till utgången i NJA 1933 s. 150 (se ovan); att låta den medföra en jämkning på sätt som i skiljaktigheten skett torde emellertid knappast vara helt förenligt med gällande rätt.

⁶⁴ Se ovan vid not IV: 24.

⁶⁵ Det må nämnas, att enligt 12-åringens uppgift — vilken enligt domstolarnas mening icke kunde fränkännas tilltro — kamraten vände sig mot 12-åringen just då denne kastade pinnen, samt att avståndet mellan pojkarna synes ha varit cirka 9 meter.

åringen uppehållit sig på taket och stampat på detta för att irritera kamraterna samt ingått som ett led i deras försök att förmå den skadelidande att begiva sig från taket.⁶⁶

Sannolikt har både i 1954 års fall och enligt minoriteten i NJA 1960 s. 599 provokationen blott tillmätts den betydelsen, att skadevållarens förfarande ansetts mera försvarligt; detta har inverkat vid tillämpningen av 6 kap. 6 § strafflagen. Bedömningen skulle då motsvara den tendens vi funnit i dansk rätt.⁶⁷

NJA 1960 s. 599 har intresse också ur en annan synpunkt. Majoriteten skiljer på handgripligheter, som ingå som ett naturligt led i en pågående lek, och andra liknande handlingar. Resonemanget torde bli aktuellt i flertalet skadefall av denna typ.⁶⁸ Att handlingen oaktat att skadesyfte saknats tett sig särskilt klandervärd, när den fallit utom lekens ram, torde framför allt sammanhånga med att den då kommit oväntat för den skadelidande och härigenom blivit farligare. Därmed är dock icke sagt, att kast av en sådan träflisa som här vållat skada skulle ha gått fritt från ansvar om det ingått t. ex. i en indianlek. Troligen skulle emellertid i sådant fall skadeståndet ha jämkats ytterligare.⁶⁹

4. Vad beträffar *försäkringspraxis* i denna situation, synes de svenska bolagens bedömning åtminstone i sina huvuddrag stämma med rättspraxis.

Skador vid brottning på lek lära i normala fall icke betalas; av kulans ha dock några bolag i vissa fall utgivit kostnaden för läkarbehandling eller annan reducerad ersättning. Bl. a. har detta förekommit, då brottningen skett under förhållanden som gjort den särskilt riskabel, såsom då vid brottning uppe på en snövall en av de brottande fallit ned och skadat benet.

Då den skadelidande varit oförberedd på brottningen, har an-

⁶⁶ Rättsfallet innehåller också intressanta uttalanden om ansvarsförsäkringens verkan i dylika fall; se härom BENGSSON i SvJT 1961 s. 632 f.

⁶⁷ Se ovan vid not IV: 54. — Jfr som exempel på en helt ofarlig provokation NJA 1940 s. 228 (refererat nedan vid not IV: 91).

⁶⁸ Jfr även här dansk rätt (bl. a. ovan vid not IV: 46) samt NJA 1933 s. 150, särskilt JR Afzelius' votum. Se också om stridslekar bl. a. ovan efter not IV: 32.

⁶⁹ Om den skadelidande frivilligt inlätit sig i en lek av så farligt slag, skulle också jämkning på grund av medvållande ha blivit aktuellt.

svar däremot ansetts föreligga, liksom i flera ärenden då en större pojke brottats vårdslöst med en mindre och därvid skadat denne. — När under brottning på lek den försäkrade oförmodat slagit till motståndaren och därvid råkat träffa dennes mun med tandskada som följd, har försäkringsbolaget likaså, om också med tvekan, betalat skadorna med hänsyn till att de tyst vedertagna »reglerna» i detta fall överträtts.

Vid ömsesidiga handgripligheter av annan typ tycks det också vanligt, att intet skadestånd utbetalas. Detta har förekommit bl. a. i dessa fall: En 17-åring, som på skämt bråkade med kamrater i en källarlokal, tog en av dem i armen, med påföljd att denne föll omkull och slog hål på ett byxben. — Under slagsmål skallade en 11-åring till sin motståndare för att komma loss, med tandskada som följd. — En 13-årig flicka hade tillsammans med kamrater kastat snö på några pojkar i en kur; då pojkarna sökte kasta ut flickorna, lade hon sig på rygg och sparkade med påtagna skridskor, så att en av pojkarna skadades.⁷⁰ — En försäkrad 18-åring, som under handgriplig lek kastats omkull av en 17-årig kamrat, jagade kamraten och riktade därvid på skämt en spark mot dennes bakdel; han råkade emellertid i stället träffa kamratens hand, med armbrott som följd. Även här vägrade bolaget betalning.⁷¹

I en del fall ha dock dylika skador betalats. Anledningen härtill är ofta oklar. Ibland är det visserligen tydligt, att skadevållarens handlingssätt överskridit gränserna för tillåten lek. Detta har varit fallet, då en 15-årig flicka, innanför vars blus en jämnårig pojke stoppat en liten sten, kastat stenen mot pojken och slagit ut en tand på denne, kanske även när vid slagsmål i skolan mellan 17-åriga gymnaster den till synes mest aggressiva skadat motståndarens öga (ett på grund av medvällande jämkat skadestånd har här utgivits). Ersättning har också betalats, när en 9-åring, som fäktat med käppar med en kamrat, tagit upp en träbit och kastat mot denne, med tandskada som följd; bolaget ansåg att »lekreglerna» frångåtts och att vållande förelåg. Mera överraskande är, att ersättning utgivits i andra fall, där något vållande varit svårt att urskilja. Så har bl. a. skett då en 10-åring, vilken fått en örfil av en 7-åring och sedan jagat denne, tryckt upp en dörr med sådan kraft att den yngre kamraten, som försökte hålla emot, fallit framstupa och skadats; en annan försäkringsgivare har — under tvekan — betalat skadan, då en 13-årig pojke, som gripits i

⁷⁰ Bolagets motivering har varit, att den skadelidande tagit risken för skadan och att den vore att anse som ren olyckshändelse. — I ett mera speciellt skadefall har också ersättningskravet avböjts: en vuxen person skulle på skämt »taga näsan» på en bekant 13-åring, vilken då spontant reagerade med ett huvudkast åt sidan och därvid råkade slå ut en tand på skämtaren.

⁷¹ Efter stämning betalades dock förlikningsvis ungefär halva det yrkade beloppet.

håret av en flicka på vilken han kastat snö, råkat med knytnäven träffa henne på näsbenet, när han försökt att slå sig fri. Här torde goodwillssynpunkter ha spelat in.

Ikke heller vid *klädskador* under ömsesidig lek äro bolagen alltid villiga att utge full ersättning, trots skadans ofta bagatellartade natur.⁷²

Vid *ensidiga* handgripligheter förefaller däremot skadan i regel bli ersatt. Så har t. ex. skett, då försäkringstagaren på skämt försökt boxa till en 17-årig systerson och denne vid försök att parera slaget skadat lillfingeret; bolaget har dock tvekat med hänsyn till att systersonen eventuellt varit beredd på slaget. Likaså har ersättning betalats, då en 8-åring under kiv med en 9-årig flicka hållit upp ett »flygande tefat» för att skrämma eller slå till henne.

Såvitt materialet utvisar, äro alltså de svenska bolagen i åtskilliga ärenden av detta slag böjda för en strikt juridisk bedömning. Inställningen erinrar om bolagens ståndpunkt till sportskador; vid andra skador i umgängeslivet komma vi däremot att finna en större benägenhet för kulansbetalningar.

5. *Sammanfattning och diskussion.* Redogörelsen för svensk rättspraxis visar, att möjligheterna till skadestånd vid *ömsesidiga* handgripligheter äro ganska ringa. När den skadelidande frivilligt gett sig in i brottnig på skämt, pojkslagsmål eller liknande hårdhänta men vanligt förekommande lekar, torde det liksom i Danmark för ansvar fordras, att skadevållaren uppträtt betydligt våldsammare än vad som är brukligt i dylika sammanhang. Sysselsättningen anses synbarligen så pass ofarlig, att dess utövning i normala former skulle vara försvarlig.

Det kunde verka befogat att i dessa situationer förorda en utveckling mot en strängare bedömning av skadevållarens uppträdande, på samma sätt som skett på tal om mera organiserade »stridslekar».⁷³ Begreppet farlig lek skulle uttänjas, varigenom man åtminstone kunde nå fram till en på grund

⁷² Ersättning har — under tvekan — betalats bl. a., då en försäkrad 12-åring vid lek tagit fast i en flickas jacka och hon ryckt till för att befria sig, med påföljd att jackan brast. Men ett annat bolag har avböjt skadan, då pojkar, som med andra kamrater jagat varandra under lek, gripit tag i och slitit sönder en kamrats jacka, och i ett liknande fall betalat halv ersättning.

⁷³ Se ovan vid not IV: 41 ff.

av medvållande jämkad skadeståndsskyldighet. Att konstatera vållande redan vid blotta deltagandet i ömsesidiga handgripligheter av denna typ torde emellertid i hög grad avvika från den gängse uppfattningen om culpabegreppet i privatlivet i övrigt. Varken preventionsskäl eller hänsyn till allmänhetens rättsuppfattning⁷⁴ synas tala mot att deltagarna i normala fall själva skulle få bära sina skador. Vad den försäkringstekniska sidan av saken angår, bör framhållas, att försäkringsbolagen ansett sig böra bedöma ersättningsfrågan snävt i många skadeärenden av denna typ. Det är därför tveksamt, om man bör förorda ett längre gående skadeståndsansvar än nu gäller.

Vad gäller *ensidiga* handgripligheter, torde däremot skadestånd i regel utgå åtminstone då skadan vållats av vuxna. Undantag utgöra framför allt de fall, där svaranden visar sig ha haft fog för antagandet, att den skadelidande velat inlåta sig i leken. Efter vad tidigare framhållits synes rättsfallet NJA 1950 s. 440 medge, att härvid även andra omständigheter än den skadelidandes beteende beaktas, t. ex. om personer i dennes situation normalt icke ha något att invända mot ingreppet i fråga. Åtskilligt talar också för att problemet bör angripas på detta sätt. Det torde ej heller i detta läge finnas någon anledning att anlägga ensidigt avtalsrättsliga synpunkter på en situation, som är så avlägsen från ett normalt avtalsslut i fråga om både den viljeyttring som förekommit och parternas syften. Ytterligare kan framhållas svårigheterna att utreda den skadelidandes verkliga inställning till svarandens handling vid tidpunkten för denna.⁷⁵

Tidigare har hävdats, att — fränsett fall av uttryckligt samtycke — samtyckeskonstruktionen i största utsträckning bör ersättas av ett vanligt culparesonemang. Man kan därför ifrågasätta, om icke tillämpningen av principen i NJA 1950 s. 440 bör begränsas, förslagsvis till skadefall på grund av sådant våld som i och för sig varit ägnat att medföra straff-

⁷⁴ Av det nyss sagda framgår ju att försäkringsgivarna i detta läge ansett sig kunna intaga en förhållandevis fast hållning mot kraven att försäkringen skall ingripa.

⁷⁵ Jfr med det anförda den straffrättsliga diskussionen om liknande frågor (ovan vid not I: 52 ff).

ansvar för misshandel (eller eventuellt rättsstridigt tvång). Endast i detta läge synes kränkningen av den skadelidandes person vara av så allvarlig karaktär, att frågan om dennes inställning till kränkningen bör få en avgörande inverkan på skadestandsfrågans prövning. Vid mera oskyldiga handgripligheter skulle däremot en vanlig culpabedömning förekomma, varvid jämväl skulle beaktas det intresse av en viss rörelsefrihet, som kan finnas på livsområdet i fråga, samt den större eller mindre farligheten hos skadevållarens handlings sätt i det konkreta fallet. Om en skämtsam men oväntad dunk i ryggen mot förmodan skulle orsaka en skada — t. ex. genom att den slagne råkar halka omkull och vricka foten — finns det sålunda knappast anledning att ålägga skadevållaren att visa samtycke från den skadelidandes sida; det naturliga är att ställa frågan, om ryggdunken med hänsyn till omständigheterna varit *försvarlig*.

Såvitt angår barns ansvar, synes en sådan princip vinna visst stöd av rättstillämpningen.⁷⁶ Även i övrigt framstår det sagda som förenligt med svensk rättspraxis och överensstämmar med den danska rättens standpunkt.⁷⁷

Därmed är emellertid icke sagt, att en särskilt mild culpabedömning skulle vara påkallad i denna situation. Det kan erinras om att rättsfallen rörande mera ingripande integritetskränkningar ge visst stöd för att man skulle kräva påtagliga tecken på att samtycke förelegat för att skadevållaren skulle anses exculperad.⁷⁸ Ett strängt ansvar är lämpligt ur riskfördelnings- och reparationssynpunkt. Det kan också tänkas ha en viss — om också mycket svårbedömbär — uppfostrande betydelse. Visserligen finns det skäl att medge ganska stor rörelsefrihet i fråga om medborgarens uppträdande tillsammans med vänner och bekanta; men ensidiga handgripliga kränkningar av andras personliga integritet te sig ofta så meningslösa, att det synes befogat att inskräpa, att endast i

⁷⁶ Se ovan vid not IV: 61. — Att någon omkastad bevisbörda ej kunnat iakttagas vid barns ansvar kan emellertid tänkas till någon del sammanhånga med att här i regel även den skadelidande varit minderårig, varför ett eventuellt samtycke av denne icke tillmätts avgörande betydelse.

⁷⁷ Se ovan vid not IV: 53.

⁷⁸ Jfr NJA 1950 s. 440 och FFR 1957 s. 383.

speciella fall ett sådant beteende tillåtes av rättsordningen. Detta gäller i synnerhet handgripligheter av vuxna personer.

Då den skadevällande åtgärden endast i ringa mån över-skridit, vad som får anses tillåtligt under den föreliggande situationen, och vidare skadan inträffat på ett svårförutse-bart sätt, torde det vara möjligt att ogilla ersättningstalan på den grund, att skadan skulle ha inträffat mera av våda än vällande.⁷⁹ Med tanke på intresset av att den skadelidande också i detta läge erhåller ersättning, finns det emellertid knappast anledning att resonera på detta vis annat än i re-na undantagssituationer. — Särskilt i gränsfall av denna typ torde det vara svårt för en domstol att bortse från frå-gan, om ansvarsförsäkring föreligger eller ej.⁸⁰

Vad slutligen angår verkan av en *provokation* från den ska-delidandes sida, tyder rättspraxis på att ett sådant uppträ-dande kan tillmätas viss betydelse vid aggressiva handlingar av minderåriga.⁸¹ För vuxnas del torde man däremot — från-sett nödvärnsfall — knappast kunna antaga, att HD skulle betrakta en i och för sig farlig handling som försvarlig blott för att den provocerats. Av liknande skäl som anförts på tal om ensidiga handgripligheter synes också en sådan sträng bedömning vara rimlig.

D. TÄVLINGSLEKAR OCH LIKNANDE

1. Härefter skola i korthet uppmärksammas skadefall un-der någorlunda ordnad lek, som icke går ut på strid mellan deltagarna. Ej sällan är det då fråga om tävlingslekar, vilka följa mer eller mindre tydligt preciserade regler. Därigenom, liksom också genom lekarnas i regel mindre farliga natur, få skadefallen en viss likhet med sportskador.

Vilka skadeståndsregler som gälla i detta läge är ganska oklart. Från rättspraxis kunna främst anföras några *danska* landsretsavgöranden.

⁷⁹ Se ovan vid not IV: 55 ff om NJA 1933 s. 150; jfr ovan vid not IV:53.

⁸⁰ Jfr BENGSSON i SvJT 1961 s. 638.

¹ Jfr ovan vid not IV: 65 ff.

Ett par domar ha rört skada vid »pinnspele» (en lek vari ingår, att en mindre pinne slås till med en käpp). I ASD 1943 B 117 hade en 9 1/2-årig pojke slagit käppen eller pinnen mot ögat på en annan 14-årig deltagare. Dennes skadeståndstalan ogillades av ØLR i brist på styrkt vållande hos svaranden, varvid anmärktes, att leken i dess helhet måste anses ofarlig och att också skadevållaren bort tillse att han ställde sig där han ej kunde bli träffad. — Det sist anförda argumentet behöver icke innebära, att skadan ansetts självförvållad; snarare torde domen ge ett exempel på resonemanget, att med hänsyn till att övriga deltagare haft anledning att själva skydda sig mot med verksamheten förbundna risker, man icke skulle kunna kräva någon större försiktighet av skadevållaren.⁸² — Samma uppfattning om lekens karaktär avgjorde också VLR:s dom i ASD 1948 B 5, där en 13-åring på liknande sätt skadat en lekkamrat; skadeståndstalan lämnades utan bifall, enär ej hade styrkts att svaranden visat särskild oaktsamhet mot den skadelidande, vilken icke varit utsatt för större risk än den som normalt följer av det rätt ofarliga pinnspelet.⁸³ — U 1954.541 rörde en målskjutning med luftbössa, varunder en 14-åring träffade en 15-årig kamrat, som uppehöll sig i skjuttablans närhet, med en pil i ögat. 14-åringen ålades culpaansvar, vilket jämkades till något över halva skadans belopp bl. a. med motiveringen, att ansvarsförsäkring saknades och att skadan vållats under lek med en jämnårig.

Dessa avgöranden röra skador tillfogade lekkamrater, som väntat på sin tur. Om något samtidigt tävlande tycks ej ha varit fråga. En jämförelse är motiverad med sportsskador under liknande förhållanden; såsom i det föregående framhållits, framträder tendensen att lindra ansvaret framför allt vid samtidig konkurrens.⁸⁴ I den mån domstolarna — som i fallet från 1948 och troligen även i ASD 1943 B 117 — kräva »särskild» oaktsamhet för ansvar i detta läge, kan detta tänkas motiverat närmast av de allmänna överväganden, som

⁸² Jfr ovan vid not II: 26.

⁸³ Ytterligare må nämnas ASD 1946 B 144. En 10-åring (med ansvarsförsäkring) hade tävlat med andra kamrater i att kasta en halvmeterlång pinne längst, varvid han träffat en kamrat i ögat. 10-åringen ålades fullt ansvar, enär han med hänsyn till sin ålder måste ha varit klar över att andra kunde skadas genom att träffas av pinnen, och han måste antagas ha vetat om var den skadelidande befunnit sig, varför han gjort sig skyldig till oaktsamhet genom att kasta pinnen så att den träffade kamraten.

⁸⁴ Se bl. a. ovan under III D 3.

tala för en viss rörelsefrihet under fritidens förhållanden och särskilt för minderåriga. Om domstolen resonerat på detta sätt är dock ovisst. — I varje fall vid så farlig lek som målskjutning med gevär torde emellertid, liksom då skytte bedrivs som sport, aktsamhetskravet vara ganska strängt. Likaså är det tänkbart, att större försiktighet fordras av deltagarna vid lekar, där fasta regler saknas och övriga deltagares rörelser därför äro svåra att förutse.⁸⁵

2. Refererade *svenska* domstolsavgöranden, som ge närmare ledning rörande tävlingslekar, ha icke anträffats.⁸⁶ Vad angår svensk försäkringspraxis, synas vissa paralleller föreligga med regleringen av sportskador. Såvitt här kunnat utrönas, anser man ett ganska lindrigt ansvar föreligga i detta läge. Vidare tycks liksom vid sport momentet av samtidighet tillmätas viss betydelse vid den rättsliga bedömningen av skadestandsfrågan. I sådana fall motiverar man icke så sällan avböjandet av ersättningskraven med att samtycke till skaderisken skulle föreligga, medan man eljest tillämpar en culperegeln.

Olika försäkringsgivare ha sålunda under återopande av samtycke avböjt anspråken bl. a. i följande fall: Då några ynglingar på lek kastade en mjölkflaska från man till man i en ring, skadade en 16-åring en kamrats framtand genom ett för högt kast. — En deltagare i en blindbockslek råkade med en handduk slå ut en tand på den partner han skulle träffa. — En 13-åring skadade en kamrats tand vid gemensam lek med sopborstar, vilka användes som bandyklubbor. — En 11-åring, som lekte med en plåtburk

⁸⁵ Jfr ASD 1946 B 144, refererat i not IV: 83.

⁸⁶ Jfr dock FFR 1960 s. 337, angående målskjutning med pistol. En 10-åring, som skjutit en annan deltagare i ögat, har ålagts till hälften jämkat ansvar (av underrätten), medan skadeståndsskyldigheten för en 14-åring, som tillhandahållit den laddade pistolen och ej tillsett, att den avlossades utan risk för annan, av HovR jämkats till 3/4. Om medvällande synes ej ha varit fråga. — Se även NJA 1950 C 808 (FFR 1950 s. 176), där en 9-årig pojke råkat skada en jämnårig genom ett skott i ögat med ett luftgevär, som var laddat med äppelmassa och varmed de tillsammans skjutit till måls. Skadeståndstalan ogillades, enär — bl. a. med hänsyn till att skjutningen för pojkar kan ha framstått som relativt ofarlig — det icke vore styrkt, att skadorna tillfogats kamraten på sådant sätt att svaranden borde göras ansvarig härför.

tillsammans med en kamrat, råkade sparka den mot kamratens mun och skada en tand.⁸⁷

Bl. a. just dessa bolag ha däremot använt sig av culparesonemang, när vid skadetillfället den skadelidande väntat på sin tur; aktsamhetskravet tycks dock icke särskilt strängt. Man har — med motiveringen, att skadan inträffat av olyckshändelse, eller liknande — vägrat utge ersättning, när en 12-åring vid ett slags pinnspel tappat ett slagträ under försök att slå till en pinne, med påföljd att träet skadat ögat på en kamrat; vidare när ett bollträ sluntit ur en 8-åring hand och vållat en liknande skada; när vid pilkastning mot ett träd en 8-åring råkat träffa ögat på en annan deltagare, som i strid mot vad som avtalats sprungit till trädet för att hämta sin pil; samt när en 7-åring, som med en kamrat tävlat i knivkastning mot en på marken uppritad ruta, råkat kasta kniven just när kamraten sträckte sig fram över rutan, med påföljd att denne träffats i ögat.

Däremot har ett av dessa bolag ersatt skadan, då under tävling i stenkastning med vänster hand stenen råkat »halka baklänges» för en 12-åring och slagit ut en tand på en kamrat. Och då en 11-åring vid stenkastningslek råkat kasta fel och träffat en kamrat på munnen, med tandskada som följd, har en annan av försäkringsgivarna — under tvekan, och synbarligen av kulans — betalat behandlingskostnaden. — Något fall, där försäkringsgivaren velat jämka ersättningen på grund av medvållande, har ej anträffats.

3. Skadeståndsregeln i dessa situationer är alltså långtifrån klarlagd. Betydelsefullt i sammanhanget synes vara, att lekarna i fråga ofta äro så ofarliga, att man icke kan anse deras blotta utövande utgöra culpa hos skadevållaren eller medvållande hos den skadelidande parten. Det blir då likasom vid sportskador omöjligt att utdöma ett jämkat skadestånd (utom med tillämpning av 6 kap. 6 § strafflagen). Läget är emellertid såtillvida annorlunda än vid sport, att man sällan kan räkna med någon på ideella hänsyn grundad motvilja att kräva en skadevållande lekkamrat eller bekant på ersättning, när denne är ansvarsförsäkrad. Alltid äro icke heller lekarna allmänt vedertagna och uppmuntrade såsom lämpliga fritidssysselsättningar. Det synes därför knappast befogat att låta ansvarslindringen gå så långt som vid sport.

⁸⁷ Ytterligare ett bolag har avböjt skadan, då under två vuxnas lek med två bollar, som de kastade till varandra, den enes glasögon träffades av en boll och skadades.

Här som eljest torde samtyckesresonemang knappast bidra till att klargöra rättsläget; den avgörande frågan bör — vare sig samtidigt tävlande förekommit eller ej — vara, huruvida skadevållaren genom sin handling kan anses ha visat den aktsamhet som normalt kan krävas av deltagare i leken i fråga. Vid denna prövning synes man kunna göra jämförelser med culpabedömningen vid ofarliga stridslekar, där ju också deltagarna på grund av lekens natur ha anledning att vara beredda på vissa någorlunda bestämda handlingar från motståndaren. Ett sådant avgörande som NJA 1949 s. 535 borde alltså kunna ge någon ledning i frågan, hur långt man kan utsträcka skadeståndsansvaret.

När tävlingslekar äro av mera riskabelt slag, t. ex. målskjutning med gevär eller knivkastning, är en strängare bedömning av skadevållarens handlande motiverad. Vid särskilt farliga och olämpliga lekar kan det möjligen också här finnas skäl att anse den skadelidande som medvållande redan genom sitt deltagande. Det torde dock vara sällsynt, att tävlingslekar ha denna karaktär.^{87a}

E. LEK AV ANNAT SLAG

1. Det återstår att behandla skador mellan deltagare i lekar, som varken innebära aggressiva handlingar mot andra medverkande eller tävling med dessa. I stället kunna parterna — i allmänhet barn — ha ägnat sig åt någon gemensam sysselsättning, ofta av farligt och förbjudet slag, varunder en skada inträffat; eller också ha de blott umgåtts under de former som äro vanliga barn emellan. Om några regler för lekens bedrivande blir här icke fråga.

Vad till en början gäller *dansk* praxis, har i ett par landsrättsdomar rörande lekar med explosiva varor skadeståndstalan bifallits men ersättningen jämkats på grund av medvållande. Det var här fråga om påtagligt farliga sysselsätt-

^{87a} Jfr om vad som krävs för att en stridslek skall anses farlig ovan vid not IV: 33 ff.

ningar.⁸⁸ Så långt erinrar bedömningen om rättspraxis rörande krigs- och indianlekar.

Vad åter beträffar *mindre riskabla* förehavanden får där- emot den vid stridslekar viktiga frågan, om lekens regler ha följts, icke någon betydelse. Vid handlingar, som normalt framstå som oskyldiga och naturliga, ålägges vanligen icke någon skadeståndsskyldighet; medför handlingen större fa- ror, kan ansvar förekomma, men om jämkning på grund av medvållande blir i regel icke tal. Som exempel på situationer, där skadeståndstalan lämnats utan bifall, må nämnas dessa rättsfall:

U 1943.1033. En 11-årig flicka, som under lek jagades av en pojke, kastade enligt överenskommelse med en 8-årig flickkamrat en käpp till henne för att inte pojken skulle få tag i den, varvid käppen träffade 8-åringen i ögat. Som skäl för talans ogillande anförde ØLR, att handlingen varit ett naturligt utslag av pågåen- de lek och att svaranden ej hade gjort sig skyldig till någon till skadestånd förpliktande oaktsamhet.

U 1951.566 H. Några pojkar kastade jordklumpar mot en drake, som de lekte med. En av dem, som var något över 6 år, råkade med en jordklump träffa ögat på en 12-årig kamrat, som sprungit fram till draken. Skadeståndstalan mot den ansvarsförsäkrade 6- åringen ogillades, varvid framhölls *dels* att ej uppsåtlig skada förelegat, *dels* svarandens ålder, *dels* att skadan inträffat under gemensam lek.⁸⁹

⁸⁸ Så har skett i ASD 1955 B 44, där en 13-åring tillsammans med en 11½-åring sprängt en av den förra tillverkad bomb, varvid den yngre kamraten skadats. Mot skadeståndstalan invände 13-åringen bl. a., att skadan inträffat under lek. ØLR utdömde halvt skadestånd, varvid till stöd för jämkningen åberopades att den skadelidande frivilligt inlåtit sig på leken, vars farlighet måste stått klar för honom. — Liknande utgång fick ASD 1957 B 56, där tre 13-åringar avfyrat en »lynkineser» i en tom ölflaska, varvid en kamrat som åsett spräng- ningen kom till skada. Även här invändes från de tre svarandenas sida, att skadan inträffat på grund av gemensam lek. De ålades ett på grund av med- vållande jämkat ansvar; två av svarandena, vilka voro ansvarsförsäkrade, an- sågos bära utge halvt skadestånd, medan den tredje — oförsäkrade — svaran- dens ersättningsskyldighet jämkades till 1/4.

⁸⁹ Ytterligare kunna nämnas dessa fall: I ASD 1936 B 73 hade några pojkar under lek kastat en meterlång käpp till varandra; därvid råkade en 10-åring träffa ögat på en 5-årig flicka, som ställt sig bredvid en av pojkarna och gri- pit efter käppen. Till stöd för talans ogillande åberopades, att skadan inträffat under lek med ett i övrigt ofarligt redskap, samt skadevållarens ålder. — I U 1951.694 H hade några barn lekt med en cykelslang, varvid två 8-åringar

I de aktuella fallen har det varit fråga om lek med ganska ofarliga föremål, och svarandena har varit mindre barn. Att skadan inträffat under (gemensam) lek har i detta läge åberopats som skäl för talans ogillande. Om samtyckesresonemang har emellertid knappast varit fråga; redan de skadelidandes ringa ålder torde ha utgjort ett hinder för att anlita dylika konstruktioner. I stället inverkar leksituationen likasom i så många andra fall på bedömningen av det skadevållande barnets handlande; förfarandet har bl. a. med hänsyn härtill framstått som så naturligt, att skadeståndsskyldigheten bortfallit enligt Myndighedsloven 63 §.

Vid andra mera riskabla handlingssätt i samband med lek, som i sig själv varit av oskyldig art, har däremot i några landsretsdomar full skadeståndsskyldighet ålagts en 10-åring respektive en 7-åring.⁹⁰

kommit att skada en 4-åring i ögat. Dennes skadeståndstalan ogillades på den grund, att det ej vore styrkt, att svarandena vid lek med den i och för sig ofarliga slangen uppträtt så att de med hänsyn till sin ålder bort inse risken. — I U 1954.1006 H hade en 9-åring under lek kastat en sten mot en annan större sten, med påföljd att en lekkamrat skadats av splitter; med hänsyn till sin ålder ansågs 9-åringen ej vållande till skadan. Denna var också ganska svår-företsebar, jfr TROLLE, a.a. s. 273. — I VLT 1956 s. 73 hade några 11-åringar kastat hallonkvistar till varandra, varvid en kvist råkat en av deltagarna i ögat. Dennes skadeståndstalan ogillades med hänsyn till lekens ofarlighet. — Jfr även ASD 1959 B 252.

⁹⁰ I ASD 1938 B 54 hade en 10-åring, som lekt med andra mindre barn i sin fars trädgård, gått bakom ett skjul och försökt kasta en c:a 1,5 meter lång gren genom skjulet och ut genom en lucka i detta. Därvid träffade han i ögat en 8-årig kamrat, som försökte kika in genom luckan. 10-åringen ålades fullt ansvar med motiveringen, att han kastat ut käppen genom luckan fast han visste, att de mindre barnen lekte i trädgården, och utan att förvissa sig om vad de gjorde där. Bedömningen verkar onekligen sträng, särskilt om man beaktar att ansvaret ej jämkats. (Jfr även det härom erinrande fallet ASD 1959 B 218, där ojämkat ansvar ålades en 13-åring med en liknande motivering, samt ASD 1957 B 72.) I ASD 1958 B 218 hade en 7-åring kastat en flaska mot väggen i en port, varvid ett glasstycke träffat ögat på en 8-åring, med vilken han lekt och som efter vad han visste befann sig i närheten. 7-åringen ansågs fullt ansvarig, då faran borde ha stått klar för honom och barnens lek måste anses ha upphört vid skadetillfället. Ansvarsförsäkring förelåg. — I motiveringen fäster man sig vid påpekandet, att leken upphört; skulle en så pass farlig handling verkligen ha ansetts mera försvarlig om den företagits under lek? Sannolikt har det angivna förhållandet blott inverkat på jämningsfrågan.

2. Huvudlinjerna synas mindre klara i *svensk* rättspraxis vid skada av den aktuella typen. Vad först angår *farliga* lekar, kan till en början anföras följande avgörande av HD:

NJA 1940 s. 228. En snart 14-årig pojke höll på att öva sig i mål-skjutning med luftgevär och stålpilar. Två flickbekanta ropade åt honom på skämt, att han kunde få skjuta genom deras hattar, vilka de höllo upp mot pojken. Denne lade an, enligt egen upp-gift endast på skämt, och ett skott kom att gå av, som träffade en av flickorna i ögat. Pojken ansågs ansvarig för skadan, varvid emel-lertid HD:s majoritet utan att ange skäl härför jämkade skadeståndet till hälften. 3 JR ville liksom underdomstolarna jämka ersättningen till 3/4. — Såvitt framgår av akten i målet var pojken oför-säkrad och saknade tillgångar. Det är ovisst, vilken betydelse man tillmätt flickornas uppträdande. Varken svaranden eller domsto-larna ha åberopat något medvållande. Med tanke på svarandens ålder och gärningens farlighet är det emellertid anmärkningsvärt, att jämkningen kunnat ske så långt som till hälften. Det kan näm-nas, att från svarandens sida flickornas uppmaningar framhållits som en omständighet att beakta vid tillämpningen av 6 kap. 6 § strafflagen. Sannolikt har det skadegörande handlingssättet tett sig mera ursäktligt med tanke på denna oskyldiga provokation.⁹¹

Ett senare rättsfall har rört en skada vid farlig lek av an-nan typ; här förefaller man emellertid ha haft en annan syn på jämningsfrågan.

NJA 1961 C 45. Två pojkar — 13 1/2 och 11 år — hade tillver-kat fem bomber att användas som påsksmällor och låtit en 13 1/2-årig kamrat närvara vid sprängningarna, av vilka flera misslycka-des. Då den senare på egen begäran fick hålla i den femte bom-ben vid dess antändning, exploderade den i pojkens hand, vil-ken skadades så svårt att den måste amputeras. RR ålade de två pojkar som tillverkat bomben — båda ansvarsförsäkrade — an-svar med 1/3 respektive 1/4 av skadans belopp: som skäl för jämk-ning åberopades den skadelidandes medvållande och 6 kap. 6 § strafflagen. HovR — en ledamot — förklarade, att detta stadgan-de med hänsyn till svarandenas ålder och insikt om lekens farlig-het icke borde föranleda till jämkning; emellertid hade den ska-delidande varit medvållande till skadan. Vid jämförelse mellan vållandet å ömse sidor komme främst i betraktande å ena sidan svarandenas särskilda aktsamhetsplikt såsom tillverkare och in-nehavare av bomberna, å andra sidan att skadan uppkommit un-der lek och att den skadelidande gärna velat hålla bomben. På grund härav jämkades skadeståndet för båda svarandenas del till

⁹¹ Jfr om rättsfallet BECKMAN, a.a. s. 25 f.

1/3. En ledamot ville på samma skäl jämka till 1/2, medan två ledamöter funno svarandenas skuld så ringa, jämförd med den skadelidandes, att intet skadestånd borde utgå. Svarandena sökte prövningstillstånd, vilken ansökan HD avslag.⁹²

Bedömningen i detta sist anförda mål visar tydligare överensstämmelse med tendensen i dansk rättspraxis vid farliga lekar: jämkningen har grundats på medvållande, och den omständigheten att skadan inträffat under gemensam lek har endast tillmätts betydelse i detta hänseende.⁹³ Med tanke på att stadgandet i 6 kap. 6 § strafflagen ej ansetts tillämpligt, synes det även här vara anmärkningsvärt, att skadeståndet jämkats så långt; det är ju ändå tillverkarna av bomberna som gett upphov till lekens farlighet. Avgörandet kunde rentav tänkas tyda på att man i dylika fall använder en annan och strängare måttstock vid bedömningen av den skadelidandes medvållande: lika stor oaktsamhet på ömse sidor skulle oavsett skadevållarens minderårighet medföra mindre än halvt skadestånd. Hur HD sett på denna fråga är emellertid ovisst, då ju den skadelidande ej överklagat HovR:s dom. — Det bör framhållas, att trots den skadelidandes insikt om risken det i målet ej blivit tal om samtycke till denna.

I övrigt ha icke anträffats refererade avgöranden angående farliga förehavanden av denna typ.⁹⁴

⁹² Målet har refererats i Gjallarhornet 1961 s. 128 ff.

⁹³ Det är emellertid svårt att fatta, att den gemensamma leken skulle ha haft självständig betydelse vid sidan av det klara medvållande som låg i att den skadelidande hållit i bomben med insikt om dess farlighet. I HovR:s dom framstår vidare som överraskande, att ej SL 6: 6 betraktats som tillämplig. Ingen av pojkarna närmade sig 15-årsgränsen; och med tankegången i stadgandet i fråga lär det stämma bäst att åberopa det också i sådana fall, där visserligen det skadevållande barnet haft insikt om det farliga i sitt handlings-sätt men — till följd av en med hänsyn till åldern naturlig obetänksamhet och brist på omdöme — icke låtit denna insikt avhålla sig från handlingen i fråga. Med ungefär lika goda skäl kunde domstolarna t. ex. i det nyssnämnda fallet NJA 1940 s. 228 ha förklarat, att med hänsyn till 14-åringens ålder och insikt om vapnets farlighet SL 6: 6 ej borde tillämpas.

⁹⁴ Jfr dock FFR 1960 s. 325 (ansvar för 17-åring, som under samtal med kamrater låtit en gevärspatron explodera; här synes likväl ej ha varit fråga om gemensam lek). — I ett underrättsavgörande, där för en gångs skull ett *uttryckligt* samtycke till en viss risk förekommit, har medvållandesynpunkten blivit avgörande. Svaranden, en 16-årig aspirant vid sjövärnsskåren, som stod och högg ved, frågade en närstående 20-årig instruktör, om denne vågade läg-

Vid mindre riskabla gemensamma sysselsättningar uppkommer skadan ofta på grund av någon obetänksam åtgärd, som företagits under leken. Ibland är emellertid farlighetsgraden så ringa, att ersättningsyrkandet ogillas.

Så har skett i NJA 1940 s. 226. En snart 9-årig pojke hade på skolgården — under ropet »Här får du, Åke» eller liknande — kastat en pappskiva mot en något yngre kamrat, som befunnit sig på några meters avstånd, tydligen i sällskap med några andra kamrater. Skivan råkade skada kamratens öga. Skadeståndstalan bifölls till hälften av HR men ogillades av HovR:s majoritet, enär skadan måste anses ha timat av våda och icke genom vållande för vilket svaranden vore ansvarig. HD fann ej skäl göra ändring i HovR:ns utslag.

Den skadegörande handlingen hade här visserligen icke utgjort ett led i någon pågående lek men likväl framstått som helt ofarlig och naturlig skolbarn emellan. Om någon aggressiv avsikt var icke fråga. Att handlingen kommit överraskande för den skadelidande, som därför kan ha haft svårt att skydda sig, har icke tillmätts avgörande betydelse.^{95 96} Vid kast av något farligare föremål kommer däremot skade-

ga sin hand på huggkubben medan svaranden högg. Detta gjorde 20-åringen varvid emellertid han vid hugget rörde på handen och denna träffades av yxan. 20-åringen yrkade skadestånd. Stockholms RR fann utrett, att den skadelidande frivilligt lagt handen på huggkubben och medgivit svaranden att hugga, samt anförde vidare: Den av svaranden vidtagna åtgärden att hugga med yxan mot huggkubben medan den skadelidande höll sin hand på denna — något som icke innebure i vedertagen mening tillåten lek, som t. ex. brottnings och boxning, utan som måste anses vara ett i hög grad dumdrigt och uppenbarligen med avsevärd risk förenat tilltag — vore enligt RR:s åsikt av sådan beskaffenhet, att den skadelidandes samtycke till åtgärden saknade rättslig verkan och därför icke kunde fritaga svaranden från ersättningsskyldighet. — Skadeståndet jämkades emellertid till hälften på grund av den skadelidandes medvållande. (Stockholms RR:s, 17 avd., dom 8/5 1951, DT 37/1951.)

⁹⁵ KARLGREN synes anse utgången bl. a. i detta fall i stället ha bort motiveras med att handlingen såsom företagen under lek objektivt sett icke varit rättsstridig (s. 85). Man kan dock ifrågasätta, om ett sådant handlingssätt skulle ha betraktats som försvarligt hos en vuxen, såvida det icke utgjort ett led i en överenskommen lek mellan parterna. Jfr STRAHL i Festskrift til Henry Ussing s. 501 med not 17.

⁹⁶ Här kan även nämnas NJA 1950 C 808 (FFR 1950 s. 176) och FFR 1960 s. 337, båda refererade ovan i not IV: 86, samt FFR 1950 s. 296, refererat ovan i not IV: 28.

ståndsskyldighet i fråga; härpå tyder bland annat det förut refererade fallet NJA 1960 s. 599 (pojken med träflisan).⁹⁷ Medvällande torde sällan bli aktuellt i denna situation.

Man synes i denna rättspraxis kunna urskilja liknande drag som framträtt i Danmark vid skador av denna typ.⁹⁸ Då skadan utgör ett naturligt utslag av en pågående lek,⁹⁹ skulle den avgörande frågan bli, om leken kan anses farlig i och för sig. I så fall utdömes skadestånd, vilket jämkas på grund av medvällande. Vid skador till följd av mera oförutsedda handlingar sker i stället en bedömning av *handlingens* farlighetsgrad, varvid omständigheterna, att handlingen företagits på lek, kan föranleda skadeståndsskyldighetens jämkning eller bortfall jämlikt 6 kap. 6 § strafflagen. Om samtyckeskonstruktioner blir i normala fall icke fråga.

3. *Försäkringspraxis* synes, såvitt undersökningen utvisat, även här i stort sett stämma med domstolarnas inställning. Försäkringsbolagen förefalla sällan benägna att tala om samtycke till risken eller liknande; den eljest ofta förekommande motiveringen för avböjande av kraven, att »den som sig i leken ger får leken tåla», har icke anträffats i dessa ärenden. Visserligen vägras stundom ersättning, men då i regel med motiveringen att ren olyckshändelse förekommit eller att skadevällaren ej varit oaktsam.¹⁰⁰ Detta har bl. a. skett, då en 14-åring efter att ha lekt med andra kamrater främst av dem rusat nedför en brant backe och därvid råkat springa på en gren, som slagit tillbaka och träffat en efterföljande kamrat i ögat, då en 9-åring under lek hastigt öppnat en dörr, med påföljd att en kamrat som stått bakom skadat en tand,

⁹⁷ Se ovan vid not IV: 66. Jfr även NJA 1947 B 3 (FFR 1947 s. 24), refererat nedan efter not IV: 119, samt FFR 1958 s. 366 (ansvar för 7-åring, som med slangbåge råkat skjuta en sten i ögat på en kamrat, har jämkats till 1/3; händelseförloppet har dock varit oklart).

⁹⁸ Detsamma gäller för övrigt svensk och dansk praxis även vid andra typer av lekskador, t. ex. vid stridslekar; jfr ovan under IV B.

⁹⁹ Däremot icke vid sådana skador som i det i not IV: 28 anförda fallet FFR 1950 s. 296.

¹⁰⁰ Ett undantag utgör dock ett skadefall, där en försäkrad 16-åring i samråd med en jämnårig kamrat antänt en tändhatt, sedan denna fyllts med svavel; enär skyddsmassan fallit ur tändhatten, kom denna att explodera och skada båda ynglingarna. Kamratens krav avböjdes; bolaget återopade, att handlingen skett steg för steg i samverkan och att pojkarna måste sägas ha gemensamt tagit risken, varför ingen av dem kunde lastas för det inträffade. Resonemanget synes bygga på att leken i och för sig ej varit att anse som farlig; jfr härom nedan under 4.

och då en 14-åring under lek med kamrater kastat en träpinne från ett träd ned i ett buskage, där utan hans vetskap en av kamraterna uppehållit sig och fått pinnen i ögat. Men i andra fall har skadan ersatts, såsom när en 14-åring kastat småsten på en ballong och en sten råkat träffa en närstående flicka, eller när en 10-åring, som gungat på underdelen av en piskställning, släppt taget, med påföljd att underdelen slagit upp och skadat benet på en jämnårig kamrat, vilken klättrat högre upp på ställningen. Det synes ha blivit fråga om vanlig culpabedömning, med de modifikationerna som föranletts av skadevållarens ålder.

4. *Diskussion.* Den tendens som framträder i rättspraxis erinrar om bedömningen av skador vid strid på lek. Även vid lek av det nu aktuella slaget torde det kunna förordas, att farlighetsbegreppet utsträcker så långt rättspraxis tillåter; angående de skäl som tala för ett sådant bedömande hänvisas till vad som anförts på tal om stridslekar (ovan under IV B 4). — Eftersom några regler för leken i allmänhet icke avtalats, torde det finnas än starkare skäl att vid lekar med farliga föremål ålägga (jämkat) skadeståndsansvar oavsett hur skadan närmare tillgått, under förutsättning att den framstått som en typisk följd av lekens farlighet.

Frågan om jämkning på grund av medvållande blir särskilt aktuell vid lek med bomber, smällare etc. Här torde reparatoriska och kanske även preventiva¹⁰¹ synpunkter tala för att en skadevållare, som skapat den farliga situationen t. ex. genom att köpa eller tillverka den skadebringande bomben, får bära betydligt större del av skadan än den skadelidande som — låt vara obetänksamt — deltagit i leken.¹⁰² Är oaktsamheten lika stor på båda sidor, t. ex. då bomben gemensamt tillverkats eller inköpts, synes det av liknande skäl rimligt att låta medvållandet föranleda jämkning till hälften (vartill sedan kan komma ytterligare jämkning enligt 6 kap. 6 §

¹⁰¹ Här tänkes särskilt på att föräldrar och skolmyndigheter kunna ha vissa — om också begränsade — möjligheter att ingripa mot barnens tillverkning eller anskaffning av farliga föremål, medan det knappast kan väntas ha någon större effekt att förbjuda barnen att taga någon som helst befattnings med objekt av visst slag. Jfr om stridslekar ovan efter not IV: 43.

¹⁰² I det omvända fallet — då en tillverkare av en smällare e. d. skadats genom en lekkamrats culpa vid handhavandet av denna — torde det däremot vara svårt att komma ifrån en synnerligen kraftig jämkning av ersättningen.

strafflagen); en tendens av detta slag ha vi också iakttagit vid krigs- och indianlekar.¹⁰³ Den benägenhet att reducera ersättningen ytterligare, som framskymtat i ett och annat rättsfall — t. ex. NJA 1961 C 45 — torde te sig svårförståelig och orättvis ur allmänhetens synvinkel: den skadelidande och skadevållaren ha ju handlat på samma sätt och borde därför dela risken lika. Den stämmer icke heller särskilt väl med den gängse uppfattningen av medvållandebegreppet inom doktrinen.¹⁰⁴ Bl. a. kan framhållas, att det i de aktuella fallen i allmänhet blir fråga om en jämförelse mellan vårdslösa positiva handlingar på båda sidor. Att man vanligen anser underlåtenhet att förhindra skada mera graverande hos den skadelidande än hos motparten, bör därför sakna betydelse. Hur det vanskliga problemet om förhållandet mellan begreppen culpa och medvållande än skall bedömas i andra situationer, synes det i varje fall här befogat att ställa samma aktsamhetskrav på båda parter och jämka skadeståndet i enlighet härmed.

F. ANSVAR MOT UTOMSTÅENDE

1. Slutligen skall beröras lekandes skadeståndsskyldighet gentemot personer, som icke inlåtit sig i leken. Den ganska ringa rättspraxis som förekommit angående denna skadetyper ger icke något klart besked rörande ansvarsregeln. Till stor del nödgas vi lita till allmänna resonemang om situationens karakteristiska drag.

Skador av detta slag kunna uppkomma, då skadevållaren med avsikt har riktat en handling mot en utomstående; härunder falla ensidiga aggressiva beteenden, vilka redan behandlats i avsnittet om handgripligheter (ovan under IV C). Man kan också tänka sig möjligheten, att en handling, som riktats mot en deltagare eller icke mot någon särskild person, råkar skada någon som står utanför leken. Frågan blir

¹⁰³ Se ovan vid not IV: 31. Jfr dock U 1954. 500 H (ovan vid not IV: 13).

¹⁰⁴ Jfr GRÖNFORS, Skadelidandes medverkan s. 34 ff, särskilt s. 38 ff, och även KARLGREN, Skadeståndsrätt s. 219.

då, om här skulle gälla några speciella regler, vilka avvika från dem som skisserats tidigare i detta kapitel.

Till stöd för att en sådan skillnad skulle föreligga kunde möjligen åberopas domskälen i vissa mål rörande skador mellan deltagare: man har motiverat skadeståndsskyldighetens jämkning eller bortfall med att skadan inträffat under *gemensam lek* eller liknande. Detta ha vi iakttagit icke blott i fråga om ömsesidiga handgripligheter¹⁰⁵ utan även eljest, t. ex. vid organiserade stridslekar¹⁰⁶ eller helt oorganiserad lek.¹⁰⁷ Ibland har man med en sådan formulering motiverat jämkning på grund av medvållande,¹⁰⁸ men i andra situationer kan den icke förklaras på detta vis.¹⁰⁹ Vad särskilt beträffar handgripligheter, har samtycke av den skadelidande visat sig ha väsentlig betydelse för ansvarsfrågan;¹¹⁰ det är tänkbart, att även i andra lägen den gemensamma verksamheten skulle inverka på skadeståndsregeln. Här kan erinras om hur vi funnit ansvaret mot tredje man för sportskador ha en karakteristisk utformning, som i åtskilliga avseenden skiljer det från ansvaret deltagarna emellan.¹¹¹

Å andra sidan kunna framhållas några särdrag för lek-skadorna, som synas få betydelse i sammanhanget. I motsats till vid sport är det ofta ogörligt att draga en klar gräns mellan deltagare i leken och utomstående personer. Särskilt gäller detta vid lek på en skolgård eller liknande; men även i andra lägen, såsom då den skadelidande väl icke vid skadefallet men tidigare deltagit i motsvarande verksamhet, kan man ifrågasätta, om ansvaret skall bedömas som om gemensam lek förelegat vid skadetillfället eller ej.¹¹² Över huvud taget är det vid lek långt svårare att fastställa, vilka som med-

¹⁰⁵ Se t. ex. U 1949.981 (ovan vid not IV: 48) och även NJA 1933 s. 150 (ovan vid not IV: 55).

¹⁰⁶ Se t. ex. NJA 1941 s. 661 (ovan vid not IV: 22).

¹⁰⁷ Se t. ex. U 1951. 556 H (ovan vid not IV: 89).

¹⁰⁸ Se t. ex. NJA 1949 A 129 (ovan vid not IV: 25) och NJA 1961 C 45 (ovan vid not IV: 92).

¹⁰⁹ Detta gäller de i not IV: 106—108 nämnda rättsfallen.

¹¹⁰ Se bl. a. ovan vid not IV: 59.

¹¹¹ Se ovan under III E.

¹¹² Jfr t. ex. FFR 1957 s. 307 (ovan vid not IV: 29).

verkat vid den gemensamma sysselsättningen och när den börjat eller slutat.

Även den olikheten mot sportskador framträder, att beteendet under leken icke på samma sätt följer på förhand bestämda normer.¹¹³ Om en idrottsman avsiktligt företager handlingar, som innebära fara för en utomstående, falla dessa i regel påtagligt utanför verksamhetens syfte. Detsamma kan knappast sägas om improviserade lekhandlingar av denna typ; det är icke säkert, att de te sig förkastliga eller förbjudna ur de lekandes synvinkel.

Det nu anförda tyder på att man här skulle ha mindre skäl än vid sportskador att uppställa några speciella principer rörande skadeståndsansvaret mot tredje man, såvida icke rättspraxis ger tydligt stöd för en skillnad i detta avseende. Situationen går icke att klart hålla isär från de fall där deltagare skadats. En vanlig culpabedömning, som tar fasta på farligheten i det skadevällande beteendet, leder snarare till att skilja mellan handlingar, som de skadehotade kunnat förutse, och andra handlingar; men detta motiverar knappast en gränsdragning mellan skador tillfogade deltagare och skador mot utomstående.

2. Vad som nu sagts torde böra beaktas även när det gäller handlingar, vilka *avsiktligt riktats mot en person som icke deltagit i leken*. Situationen har redan uppmärksamrats på tal om handgripligheter men kan också förekomma i andra sammanhang, såsom då skadevällaren på lek kastat ett föremål till den skadelidande. Många gånger torde handlingen framstå som så ofarlig, att åtminstone minderåriga kunna undgå ansvar. Exempel härpå utgöra en del av de nyss berörda gränssituationerna, där skadevällaren haft viss anledning att antaga, att den skadelidande skulle vara beredd på handlingen, ehuru denne ej inlåtit sig i leken.¹¹⁴ Under alla omständigheter torde det förhållandet, att handlingen skett på lek, kunna medföra en ytterligare jämkning vid tillämp-

¹¹³ Jfr vad som ovan vid not IV: 4 sagts om lekreglernas karaktär.

¹¹⁴ Till stöd härför skulle kunna åberopas NJA 1940 s. 226, där ju den skadade knappast synes ha varit inbegripen i gemensam lek med skadevällaren; se om fallet ovan efter not IV: 94.

ning av 6 kap. 6 § strafflagen.¹¹⁵ När vuxna orsakat en liknande skada, torde ansvarsfrihet blott ifrågakomma vid ofarliga och normala handlingssätt.¹¹⁶

3. Vad åter beträffar handlingar, som *icke riktats mot en utomstående men av en händelse råkat skada denne*, är rättspraxis mera omfattande, om också ej särskilt klargörande. I några *danska* rättsfall har skadeståndstalan ogillats mot barn, som av misstag råkat träffa utomstående genom en aggressiv handling. Här märks en tendens att i fråga om rätten till ersättning likställa den skadelidande med den, var emot handlingen riktat sig.

Ett exempel härpå utgör U 1951.77 H, där en 9-årig skolpojke, som jämte några kamrater lekte krig på en rast, med ett knytnävsslag råkat träffa en jämnårig åskådare i stället för en motståndare, med påföljd att åskådarens tänder skadades.¹¹⁷ — I U 1956.51 H synes en liten flicka ha »identifierats» med sin äldre bror, som uppehöll sig i hennes närhet och uppträtt provocerande mot skadevällaren.¹¹⁸ I båda fallen ha de skadelidande i viss mening tillhört samma krets som deltagarna i leken.¹¹⁹

Hur motsvarande fråga bedömes i *Sverige* är oklart. HD synes ej ha tagit närmare ställning till problemet. Ett par avgöranden av intresse kunna emellertid anföras.

I NJA 1947 B 3 (FFR 1947 s. 24) hade en 13-årig pojke — enligt egen uppgift på lek — kastat en träbit, vilken råkat träffa ögat

¹¹⁵ Jfr det ovan vid not IV: 66 berörda fallet NJA 1960 s. 599, där emellertid den skadelidande deltog i leken.

¹¹⁶ Jfr vad som ovan vid not IV: 73 ff sagts om ensidiga handgripligheter.

¹¹⁷ ØLR ogillade skadeståndstalan bl. a. under framhållande av att skadan inträffat i förbindelse med pojkars vanliga lek och att därför skadevällarens uppträdande icke borde medföra ansvar; därjämte anmärktes, att det måste antagas att den skadelidande kunde ha hållit sig längre bort från de kämpande. HøjR kom till samma resultat, varvid åberopades skadevällarens ålder och i ØLR:s dom beskrivna omständigheter.

¹¹⁸ Rättsfallet har refererats i not IV: 54 ovan.

¹¹⁹ Se också U 1941.1007 (nödvarnsliknande situation). Skadeståndstalan har däremot bifallits i U 1949.439 (refererat i not IV: 135 nedan) samt U 1961. 629: En vuxen person råkade under lek på en strand med en 8-åring snubbla och trampa sin syster, som var i deras sällskap, med påföljd att systemens ben skadades så svårt att det måste amputeras; vållande ansågs föreligga, och fullt skadestånd utdömdes. I dessa fall hade skadan dock ej vållats genom någon aggressiv handling. — Jfr vidare ASD 1936 B 73 (refererat i not IV: 89 ovan).

på en kamrat i hans sällskap, då denne på cirka 10 meters avstånd från honom åsett ett bollspel. 13-åringen ålades ett till 2/3 jämkat ansvar.

I NJA 1949 C 866 (FFR 1949 s. 261) hade en 13-åring på lek kastat snöboll för att träffa handen på en yngling, som uppehöll sig intill dörren till en stationsväntsal; därvid hade han i stället träffat en glastruta i dörren, med påföljd att en vuxen person i väntsalen skadats av en skärva i ögat. 13-åringen ansågs genom vårdslöshet ha vållat skadan och ålades skadeståndsskyldighet, som jämlikt 6 kap. 6 § strafflagen jämkades till hälften.¹²⁰

De skadevällande handlingarna, på vilka de skadelidande synas ha varit oförberedda, ha i dessa fall ansetts så farliga, att culpaansvar kunnat åläggas. Emellertid kan man ifrågasätta, om icke skadestånd skulle ha utdömts även om skadan träffat deltagare i gemensam lek. Vad angår kast av träbiter, ha vi funnit skadeståndsskyldighet kunna åläggas åtminstone om kastet icke ingått som ett naturligt led i leken;¹²¹ och i varje fall i dansk rätt har ju snöbollskastning mot glastrutor ansetts som ett oaktsamt förfarande.¹²²

Ytterligare äro av visst intresse ett par hovrättsfall rörande förehavanden av något ofarligare slag; här har man i domskälen anfört, att skadan ej inträffat under lek, samt utdömt ett jämkat skadestånd.

Ett exempel härpå är FFR 1955 s. 248. En 10-åring hade böjt ned ett cirka 1,5 meter långt, spetsigt rotskott till ett körsbärs-träd och sedan släppt det, med påföljd att en 13-årig flicka i närheten fått rotskottet i ögat. RR yttrade, att omständigheterna icke varit sådana, att skadan kunde anses ha uppkommit under lek, samt att pojken genom sin oförsiktighet vore vållande till flickans skada; med hänsyn till hans ålder och omständigheterna vid skadans uppkomst jämkades skadeståndet till hälften. HovR fann ej skäl göra annan ändring än i fråga om skadans uppskattning. — Domskälen kunna eventuellt antyda, att svaranden skulle ha gått fri, om gemensam lek förelegat.¹²³ Detta behöver emellertid blott innebära, att flickan i så fall kunnat väntas vara bättre beredd på dylika handlingar från svarandens sida, varför hans oförsiktig-

¹²⁰ Enligt svarandens uppgift, varifrån HovR synes ha utgått, drog den andre ynglingen bort handen just som svaranden kastade.

¹²¹ Se NJA 1960 s. 599 (refererat ovan vid not IV: 66).

¹²² Se ovan vid not IV: 18 med det i noten refererade fallet ASD 1941 B 261.

¹²³ Mot att RR genom uttalandet om lek tagit sikte på svarandens sinnesart talar, att någon skadeavsikt ej synes ha satts i fråga.

het skulle ha framstått som mera försvarlig. RR:s resonemang är emellertid icke fullt klart, och det är ovisst i vad mån HovR avslutit sig till domskälen.

I sammanhanget kan också nämnas det förut berörda rättsfallet FFR 1957 s. 270.¹²⁴ En 7-åring hade vid bandylek under helt improviserade former — pojken tycks ha spelat med sig själv — skadat en intillstående kamrat med klubban. 7-åringen ålades att utge ett till 1/4 jämkat skadestånd till denne, när han förfarit ovarsamt genom att slå med klubban utan att se sig för trots att han visste, att kamraten befann sig i närheten. I domskälen antecknades bl. a., att den skadelidande vid tillfället ej lekt med skadevällaren. — Denna anteckning kan emellertid förklaras på liknande sätt som domskälen i 1955 års fall.

De rättsfall, där skadeståndsskyldighet ålagts en lekande mot tredje man,¹²⁵ ge alltså knappast något belägg för en speciell ansvarsregel i dylika situationer; det synes vara fråga om en culpabedömning av liknande slag som vid skador mellan deltagarna, ehuru de speciella omständigheterna vid tredjemansskador stundom kunna motivera ett något strängare aktsamhetskrav.

Icke heller torde man kunna sluta sig till en särregel av det förut påpekade förhållandet, att gemensam lek stundom åberopas till stöd för skadeståndstalans ogillande. Även då kan den synpunkten ha blivit avgörande, att samma försiktighet icke är påkallad mot dem, vilka i likhet med deltagarna i leken äro beredda på risken. I regel är det här fråga om handlingar, varemot andra deltagare kunna skydda sig ganska väl, om de förutsett dem.¹²⁶

Givetvis är det icke uteslutet, att domstolarna kunna anse bristen på samtycke avgörande i en del fall av denna typ, åtminstone då den skadade haft sådan ålder att samtycke

¹²⁴ Se ovan vid not III: 132.

¹²⁵ Här må ytterligare nämnas NJA 1950 C 861 (FFR 1950 s. 182), där en 9-åring under lek med en pilbåge råkat skjuta en tvååring i ögat under ganska oturliga omständigheter; med hänsyn härtill och till svarandens ålder ansågs denne icke skäligen kunna åläggas ersättningsskyldighet.

¹²⁶ När det gäller handlingar, som äro farliga även om övriga deltagare äro förberedda på dem (t. ex. skott från luftpistol och pilbågar samt med hårda projektiler från slangbågar), bruka däremot domstolarna i regel ålägga skadeståndsskyldighet. Jfr ovan vid not IV: 33 f. — Se även VLT 1954 s. 79, om talat ovan i not IV: 19, där den nu berörda synpunkten tydligt framträder.

kunde tänkas ha fått någon relevans.¹²⁷ Men något klart stöd för att anse skadeståndsskyldigheten mot utomstående följa andra principer än ansvaret deltagarna emellan ger icke rättspraxis.

I enlighet med vad som tidigare (under II B) utvecklats, ter det sig då lämpligast att använda en likartad culparegel i dessa båda fall. Härvid skulle man dock beakta, att vissa skadelidande — framför allt åskådare till leken — haft större anledning att förutse risken och bättre möjligheter att skydda sig mot denna än exempelvis sådana helt utomstående personer som trafikanter. Innebär handlingen fara för den senare kategorin, bör den bedömas strängare.¹²⁸ I vissa situationer, då den skadelidande saknat giltig anledning att uppehålla sig i de lekandes närhet och bort inse riskerna med leken, kan man tänka sig en jämkning på grund av medvål-lande.

4. I detta sammanhang kan man ställa frågan, om — i enlighet med vad som förordats för sportskadornas del — ett *solidariskt ansvar* borde åläggas deltagarna i lek på olämplig plats, när leken medfört skada för utomstående. Såsom förut utvecklats, kan en sådan regel te sig önskvärd ur flera synvinklar.¹²⁹ Spörsmålet är aktuellt *dels* i sådana fall där det klarlagts, vem som omedelbart vållat skadan, *dels* då detta är outrett.

Vad beträffar den *förra* situationen, har den redan berörts på tal om sportskador. Det är dock svårt att finna något klart stöd i doktrin eller rättspraxis för att samma regel skulle gälla vid lek.¹³⁰ Här synes den också mindre närliggande. Till en början lär vid många lekar de medverkandes antal sakna betydelse; om ytterligare en deltagare tillkommer, får det

¹²⁷ Detta torde dock knappast gälla de nyss anförda fallen FFR 1955 s. 248 och FFR 1957 s. 270, där de skadade varit mindre barn.

¹²⁸ Jfr ovan under III E 6.

¹²⁹ Framför allt ur reparations- och riskfördelningssynpunkt; se ovan vid not II: 152 f.

¹³⁰ Jfr dock NJA 1947 s. 626 (solidariskt ansvar ålagda bråkmakare vid en dansbana, sedan en av dem angripen person skadat en utomstående med ett varningsskott).

knappast någon verkan på lekens utformning.¹³¹ Något adekvat orsakssammanhang mellan deltagandet och skadan kan då svåriligen påvisas, såvida icke deltagaren aktivt medverkat vid anordnandet av leken eller vid skadans uppkomst. Frånsett mera organiserade lekar torde vidare en deltagare ganska sällan kunna med någon grad av säkerhet förutse övriga lekandes beteende under de skiftande situationer som äro tänkbara. Åtminstone vid mindre riskabla förehavanden kan det därför vara svårt att konstatera culpa hos den som icke direkt vållat skadan. Särskilt minderåriga torde blott undantagsvis kunna läggas till last, att de icke tänkt sig in i de risker som leken inneburit för tredje man. Att de medverkande skulle få svara även för andra deltagares handlingar — t. ex. för åtgärder av en motståndare i en stridslek — kan i många fall stämma illa med deltagarnas uppfattning och allmänhetens rättskänsla.

Flera skäl tala alltså mot att ålägga solidariskt ansvar i större utsträckning. Annorlunda kan emellertid saken ligga till, när andra medverkandes handlingar i viss omfattning kunna förutses, såsom vid tävlingslekar erinrande om sport. Även eljest kan undantagsvis skaderisken för utomstående ha varit så uppenbar, att alla aktiva deltagare böra bli ansvariga: samtliga som med råd eller dåd främjat tillverkningen av en bomb, vilken råkat explodera och vålla brandskada i rummet där den tillverkats, skulle få svara för skadorna, och detta oavsett om en viss deltagares fumlighet framstått som den direkta skadeorsaken.

Situationen är en annan, när det *ej kan fastställas, vilken deltagare som direkt orsakat skadan*. I doktrinen har hävdats, att i dylika lägen, då flera personer företagit handlingar ägnade att framkalla en inträffad skada, man skulle bortse från det eljest gällande kravet på styrkt kausalitet mellan skadevållarens handlingssätt och skadan samt ålägga samtliga handlande ett solidariskt ansvar. Den bristande bevisningen skulle utgöra en särskild ansvarsgrund. Detta skulle gälla även om icke någon medveten samverkan förekommit

¹³¹ Jfr läget t. ex. vid improviserat bollspel, där antalet deltagare kan inverka på uppdelningen i lag, planens storlek etc.

mellan personerna i fråga. Uppfattningen har visserligen kritiserats av STANG¹³² men senare mött sympatier i norsk doktrin;¹³³ och i Danmark har USSING främst av preventionsskäl ansett kravet på bevisning om orsakssammanhanget kunna nedsättas vid särskilt grova fel.¹³⁴ Ett par danska avgöranden — dock intet från högsta instans — tyda också på ett solidariskt ansvar i sådana fall, om deltagarna i en gemensam verksamhet visat mera allvarlig vårdslöshet.¹³⁵

Även i Sverige har den åsikten framförts, att sådant ansvar borde åläggas dem som samverkat till uppkomsten av en skada, då det icke kan fastslås, i vad mån de medverkat; härvid har man emellertid främst tagit sikte på situationer, där det i varje fall är tänkbart att samtliga orsakat var sin del av skadan.¹³⁶ WINROTH har dock förordat samma princip även då den handling som direkt föranlett skadan endast kan ha företagits av en bland deltagarna.¹³⁷ Rättspraxis synes icke ge någon ledning på denna punkt.

Framför allt är det reparationssynpunkter, som tala för en utvidgning av det solidariska ansvarets område vid ovisshet rörande den »egentlige» skadevållarens person. Preventionshänsyn och rättvisemotiveringar leda däremot knappast till en strängare ersättningsskyldighet än i det förut behandlade fall, då skadeförloppet är utrett.¹³⁸ Möjligen kan man inom ramen för gällande rätt gå så långt, att de som aktivt deltagit i leken skulle få svara för sådana skador, som denna ty-

¹³² Se Skade voldt av flere s. 59 ff. — Liknande åsikt EKSTRÖM s. 921.

¹³³ Se HARTMANN i Tfr 1950 s. 232 ff.

¹³⁴ Se Erstatningsret s. 203 f. Jfr även TROLLE, Risiko og skyld s. 157 f.

¹³⁵ Se U 1949.439 (vid två 11-åringars skjutning med slangbågar och metallföremål på en gata har en utomstående flicka skadats; solidariskt ansvar ålades pojkarna, varvid åberopades, att de gjort sig skyldiga till betydande oförsiktighet); jfr däremot J. D. 1950.201 (refererat ovan i not III: 131.) Se även U 1944.358 (solidariskt ansvar ålagt vid jakt, då skadevållaren ej kunde fastställas).

¹³⁶ Jfr KARLGREN, Skadeståndsrätt s. 215 och PERSSON, Skada och värde s. 199 med not 30. Se även NJA 1942 s. 571 (där dock kontraktsrättsliga synpunkter synas ha spelat in).

¹³⁷ Om skadestånd s. 306.

¹³⁸ Att bevisning om skadevållarens person icke kunnat förebringas behöver ju ej bero på kollusion mellan deltagarna utan blott på att skadevållaren skyller ifrån sig och att hans uppgifter ej kunnat vederläggas.

piskt sett kan väntas medföra; bevissvårigheten skulle då medföra en skärpt culpabedömning och en viss uppmjukning av kravet på styrkt adekvat kausalitet. Att helt bortse från kausalitetskravet torde däremot i alltför hög grad avvika från eljest tillämpade principer i den utomobligatoriska skadeståndsrätten.

Om vid pilbågelek utanför en bostadsfastighet en okänd deltagare skjutit en pil i ögat på en person, som kommit ut genom husets ingångsdörr, skulle alltså ett solidariskt ansvar te sig motiverat åtminstone för alla sådana lekande som skjutit pilar åt detta håll. Har däremot någon av de medverkande råkat knuffa omkull och skada ett litet barn i närheten, är det mera tvivelaktigt, om skadestånd kan utdömas av övriga deltagare.

G. ÅTERBLICK

Det återstår nu att sammanfatta några huvuddrag i reglerna om lekskador. Frågan blir först, vilken betydelse domstolarna tillmätta det förhållandet att skadan inträffat under lek. Vi ha funnit dem åberopa denna omständighet icke blott när parterna som ett led i en lek företagit aggressiva handlingar mot varandra utan även då vid helt oorganiserad lek den skadevållande handlingen varken riktat sig mot den skadelidande eller mot andra deltagare.¹³⁹

Vad beträffar mera aggressiva lekar, ha flertalet refererade avgöranden gällt *skador mellan barn*. Att leken stundom anförts av domstolen till stöd för skadeståndstalans ogillande synes då knappast bero på en samtyckeskonstruktion. Samtycke av minderåriga anses ju icke vara giltigt, om ej vederbörande nått en viss mognad.¹⁴⁰ Ytterligare kan framhållas, att ingenstädes i denna rättspraxis rörande minderårigas ansvar man synes ha motiverat skadeståndstalans ogillande med formuleringen, att den skadelidande frivilligt inlåtit

¹³⁹ Något exempel på att svenska domstolar åberopat leken vid organiserad tävlingslek och liknande fall (behandlade ovan under IV D) har däremot ej anträffats.

¹⁴⁰ Jfr ovan vid not I: 55 ff och vid not I: 76 f. Synpunkten har också framhållits av GOMARD, se ovan vid not IV: 10.

sig i leken;¹⁴¹ detta förhållande anföres endast som ett skäl för jämkning på grund av medvållande.¹⁴² Sannolikt har leken i stället åberopats som en omständighet att beakta vid tillämpningen av 6 kap. 6 § strafflagen eller motsvarande danska lagrum. Även rättspraxis rörande ansvar mot utomstående synes väl förenlig med denna uppfattning. Som nyss påpekats, kunna andra deltagare i gemensam verksamhet väntas vara bättre beredda på farliga handlingar; vidare kan leken tyda på att den skadevållande handlingen icke företagits i skadesyfte eller eljest av hänsynslöshet.¹⁴³ Av sådana skäl har handlingssättet framstått som mera ursäktligt, vilket i vissa lägen medfört skadeståndsskyldighetens bortfall och under alla omständigheter bör ha bidragit till en jämkning av skadeståndet.

Än tydligare är att leken har haft denna betydelse, då den någon gång — såsom framför allt skett i dansk rätt¹⁴⁴ — fått motivera skadeståndstalanans ogillande vid helt oorganiserad lek. Samtliga aktuella rättsfall gälla här ansvar för barn.

Culpabedömningen vid skador under barns gemensamma lek av ena eller andra slaget företer vissa karakteristiska drag. Den lek som medfört skada betraktas ofta som så farlig i och för sig, att redan dess bedrivande framstår som vårdslöst. I skadeståndsmålet har domstolen till en början att bedöma, om leken är av detta slag. Är detta fallet, blir konsekvensen, att den skadevållande deltagaren anses i princip ansvarig för uppkommen skada; å andra sidan måste man då i regel jämka skadeståndsskyldigheten, eftersom även den skadelidande gjort sig skyldig till culpa genom att inlåta sig på leken.

¹⁴¹ Jfr från svensk rättspraxis NJA 1941 s. 661 (där emellertid talas om »gemensam lek»), NJA 1949 s. 535 och FFR 1956 s. 395, alla under IV B 2, samt de under IV B 1 anförda danska fall där skadeståndstalan ogillats.

¹⁴² Se t. ex. NJA 1949 A 129 (ovan vid not IV: 25), där svaranden dock var över 15 år, och FFR 1954 s. 349 (ovan vid not IV: 26) samt från dansk rätt U 1954. 500 H (ovan vid not IV: 13).

¹⁴³ Detta torde i varje fall ha varit aktuellt, då domstolen framhållit att handlingen företagits »på lek»; jfr t. ex. NJA 1933 s. 150 (ovan vid not IV: 55).

¹⁴⁴ Se ovan vid not IV: 89. Jfr även NJA 1940 s. 226 och de i not IV: 96 ovan anförda fallen, där domstolarna dock icke direkt anfört leken som grund för ansvarsfrihet.

I andra fall anses leken i och för sig ofarlig. Till denna bedömning kan bidra, att deltagarna avtalat om vissa regler, som äro ägnade att minska riskerna: man överenskommer t. ex. vid snöbollskrig att icke kasta isklumpar. En sådan överenskommelse kan medföra, att leken betraktas som i och för sig godtagbar; särskilt vid organiserad stridslek blir ett dylikt resonemang aktuellt.¹⁴⁵ Om emellertid leken — på grund av avtalade försiktighetsmått eller oavsett om sådana överenskommit — anses tillåten, uppkommer ytterligare frågan, huruvida den handling som direkt vållat skadan fallit inom den naturliga ramen för leken. Har skadevållaren överträtt reglerna, eller har han eljest företagit en från det normala avvikande riskabel handling, kan han bli skadeståndsskyldig. I detta fall saknas emellertid i regel utrymme för att förklara den skadelidande vara medvållande; den verksamhet varpå han inlåtit sig anses ju i och för sig ha varit ofarlig.

På detta sätt kan man tala om en *dubbel culpaprövning* vid lek: oaktsamhet kan konstateras på flera tänkbara grunder. Olikheten är betydelsefull framför allt för medvållande-frågan. I det föregående ha anförts vissa skäl för att man i större utsträckning än nu borde anse lekar för farliga — med bortseende från eventuellt avtalade regler — och på detta sätt i flera situationer kunna utdöma skadestånd, även om detta i allmänhet jämkas på grund av medvållande;¹⁴⁶ vidare skulle man i dylika lägen icke ställa strängare akt-samhetskrav på den skadelidande deltagaren än på skadevållaren.¹⁴⁷

Vad beträffar lek mellan *vuxna* personer, ha relativt få belysande rättsfall anträffats. Några domar angå skadevållare strax över 15-årsåldern, vilka deltagit i en stridslek. Även då torde det förekomma en dubbel culpaprövning av det angivna slaget. Skadeståndsansvaret synes emellertid vara strängare i detta läge, icke blott enär möjlighet saknas till jämkning enligt 6 kap. 6 § strafflagen utan även genom att större krav

¹⁴⁵ Jfr ovan vid not IV: 15 f samt även NJA 1949 s. 535 och FFR 1956 s. 395 (ovan före not IV: 30).

¹⁴⁶ Se framför allt ovan vid not IV: 41 ff.

¹⁴⁷ Se ovan vid not IV: 101 ff.

ställas på deltagarna: riskabla lekar framstå som mindre naturliga bland ungdomar i denna ålder, och man kan av dem kräva en högre grad av insikt och omdöme under leken. Endast ganska ofarliga lekar torde här te sig försvarliga.^{147a}

En sådan mildare bedömning har särskilt framträtt vid handgripliga skämt mellan fullvuxna. Ha dessa frivilligt gett sig in på lek av sådan typ, lär verksamheten vanligen vara godtagbar ur rättsordningens synvinkel.¹⁴⁸ Ibland gör emellertid den skadelidande gällande, att han icke samtyckt till handgripligheterna. Under IV C ovan har framhållits, att culparesonemang torde bli avgörande, även när sådant samtycke saknats. Framför allt ställer man då frågan, huruvida svaranden bort inse den skadelidandes bristande vilja att inlåta sig i leken. I annat fall blir han ansvarig blott vid oförsvarliga handlingar under leken; även i denna situation synes han emellertid vid ringa culpa undantagsvis kunna gå fri från att ersätta skada, som på grund av säregna förhållanden fått en oberäkneligt stor omfattning. — Den dubbla culpaprövningen förekommer alltså även i dessa fall, om också i en mera speciell utformning. Enligt förf:s mening skulle emellertid de nu skisserade principerna blott vara befogade vid mera allvarliga ingrepp i motpartens personliga integritet; i andra fall skulle en vanlig culpabedömning ske.¹⁴⁹

Av det sagda framgår, att även vid lek de tyst eller uttryckligt vedertagna reglerna kunna inverka både på provningen, om leken i och för sig är culpös, och på bedömningen av den enskilda skadevållande handlingen. De kunna upplysa om den sedvanliga aktsamhetsgraden och klargöra, på vilka risker den skadelidande bort vara beredd. Förf. har dock uttalat tvivel på att reglerna böra tillerkännas någon större betydelse i detta sammanhang, i synnerhet när det gäller lek

^{147a} Jfr beträffande det anförda NJA 1946 B 657 (ovan vid not IV: 24), NJA 1949 A 129 (ovan vid not IV: 25), ASD 1941 B 261 (ovan i not IV: 18), VLT 1954 s. 79 (ovan i not IV: 19) samt beträffande andra typer av lekskador de i not IV: 94 refererade fallen och U 1961. 629 (ovan i not IV: 119). Se även ovan vid not I: 20 f med hänvisningar.

¹⁴⁸ Här bortses då från slagsmålsskador, jfr ovan vid not IV: 62.

¹⁴⁹ Se ovan efter not IV: 75.

mellan minderåriga.¹⁵⁰ Man får antaga, att domstolarna vid lek anse sig stå friare i förhållande till reglerna än vid sport; de kunna både ålägga culpaansvar vid en regelenlig handling och förklara ett uttryckligt förbudet beteende icke medföra sådant ansvar.¹⁵¹

De i det föregående anförda rättsfallen ha samtliga rört personskada. Hur läget är vid *sakskada* är mera ovisst. Tidigare har den ståndpunkten intagits, att det avgörande för ansvarsregeln i princip bör vara icke skadans art utan det skadegörande beteendets farlighet.¹⁵² Framstår det som en händelse, att skadan träffat egendom i stället för person — glasögon skadas t. ex. vid en stridslek — torde det vara rimligt, att ansvar ålägges i ungefär samma situationer som tidigare angivits, om också vid tillämpningen av 6 kap. 6 § strafflagen det givetvis kan framstå som mindre betänkligt att utdöma full ersättning för en sådan i allmänhet mindre omfattande skada.

Man kan slutligen — särskilt med tanke på diskussionen i följande kapitel om ansvar vid sällskaplig samvaro av annan typ — ställa frågan, hur pass sträng den culparegel är som enligt det sagda skulle gälla vid lekskador. Spörsmålet är långtifrån klarlagt genom undersökningen av svensk rättspraxis. De få rättsfallen angående ansvar för vuxna vid lek ge knappast stöd för att i normala fall ansvaret vore lindrat vid skador vållade på fritid mellan bekanta.¹⁵³ Dessa avgöranden ha emellertid blott rört vissa slag av lekskador. Möjligtvis kan man gissa, att då leken liknar sport (dvs. främst i sådana fall som omtalats under IV D ovan) en något mildare culpabedömning skulle förekomma, ungefär som vid sportskador av motsvarande typ. Därvid får man dock beakta, att ej heller lekar av detta slag intaga samma privilegierade ställning som idrott; speliver och liknande lär här icke i samma utsträckning kunna ursäktas ett obetänksamt beteende.

¹⁵⁰ Se ovan efter not IV: 42.

¹⁵¹ Jfr t. ex. U 1948.879 (ovan före not IV: 12) samt å andra sidan FFR 1956 s. 395 (ovan före not IV: 30).

¹⁵² Se ovan vid not II: 32 ff.

¹⁵³ Annorlunda dock i sådana speciella situationer som i NJA 1933 s. 150 (ovan vid not IV: 55 ff).

KAPITEL V

SKADOR I SÄLLSKAPSLIVET

A. INLEDANDE ANMÄRKNINGAR

1. Slutligen skola behandlas skador, som inträffa mellan vänner och bekanta under sällskaplig samvaro men utan samband med sport eller lek av rörligt slag. Sysselsättningar av den typ som här avses framstå i regel som tämligen ofarliga. Om allvarigare personskador blir det mera sällan tal utom vid jakt, som i viss mån intar en särställning. Däremot äro egendomsskadorna synnerligen talrika, om också i allmänhet icke av någon mera betydande storlek. Särskilt äro här att märka skador som gäster vålla på värdfolkets egendom samt skador bekanta emellan på kläder och liknande personliga tillhörigheter.

Som förut antytts, synas skadeståndsfrågor i denna situation sällan ha blivit prövade av svenska domstolar. Detta är också naturligt; i än mindre grad än vid sport och lek förekommer något motsatsförhållande mellan parterna, och då ansvarsförsäkring föreligger, torde bolagen ogärna vilja gå till process rörande dessa vanligen måttliga skadebelopp. Även den svenska doktrinen förbigår så gott som helt problemet om skadeståndsreglerna i sällskapslivet.¹ Detsamma gäller i Norge. I Danmark, där vissa domstolsavgöranden anträffats om skador av denna typ, har däremot frågan rönt en viss uppmärksamhet i litteraturen. Det finns anledning att inledningsvis i korthet redogöra för den allmänna ståndpunkt som intagits i denna diskussion.

2. I *dansk* doktrin anträffas flera ganska klara uttalanden i riktning mot ett lindrat ansvar vid sällskaplig samvaro.

MUNCH-PETERSEN gjorde sålunda gällande, att vid skador som vållas i det dagliga livet i hemmet, t. ex. när en gäst välter ett vin-

¹ Jfr dock de allmänna resonemangen om culparegelns innehåll i olika situationer (ovan under I A 2—4).

glas över duken eller får en fläck på sina kläder, ansvaret skulle vara inskränkt till fall av särskilt grov oaktsamhet.²

N. H. BACHE utvecklade mera utförligt denna tanke. Med utgångspunkt från den formuleringen av culparegeln, att ett handlingssätt medför skadeståndsskyldighet när det är i strid med »almindelig Agtpaaagivenhed i det paagældende Livsforhold», framhöll han, att vid handlingar inom hemmet en viss ringare ovarsamhet ej kunde sägas strida mot sedvanlig aktsamhet. Culpaansvar kunde här blott komma i fråga, då förhållandet antingen vore graverande eller upprepats trots flera varningar. Detsamma gällde skador mellan nära släktingar och skador vid bjudningar. Hemmets och gästvänskapens oskrivna lagar skulle skjuta den nedre gränsen för sedvanlig aktsamhet uppåt. Avgörande för ansvaret kunde ej bli, om skadan varit större eller mindre, eller om den drabbat sak eller person.³ — Det bör framhållas, att BACHES ståndpunkt i icke ringa mån torde ha påverkats av hans egenskap av praktiskt verksam försäkringsman.⁴

Viktigare än BACHES ställningstagande torde ha varit, att även USSING varit inne på liknande tankegångar, då han uttalat, att i vanligt sällskapligt umgänge och liknande kontakter ansvaret möjligen kunde förutsätta grov oaktsamhet, såvida det icke rörde sig om personskada.⁵ Skälen för denna begränsning av ansvars lindringens område anges icke.

Även TROLLE nämner blott vissa egendomsskador (skador på världens egendom och på gästers kläder) som exempel på fall, där ansvars lindring i sällskapslivet skulle förekomma. Som skäl för en sådan särregel har han anført, att liksom man enligt allmänna rättsuppfattningen torde anses samtycka till att löpa en viss risk vid sportslig samvaro, något liknande skulle gälla inom sällskapslivet.⁶

GOMARD hävdar däremot, att det knappast är riktigt att helt undantaga personskada från regeln om ansvarsmildring, eftersom det ofta berodde på en tillfällighet, om en handling ledde till skada av ena eller andra slaget.⁷

² Den borgerlige ret i hovedtræk, 10 udg. (1937) s. 325. Liknande uttalande ännu i 15 rev. udg. (1959) av V. EYBEN, TROLLE och A. V. KRUSE, s. 283.

³ U 1934 B s. 108 ff.

⁴ Sålunda hänvisar den nämnda artikeln till det missbruk av ansvarsförsäkringen som skulle förekomma, då ersättningskrav riktas mot ansvarsförsäkrade umgängesvännar, mot vilka man i brist på försäkring ej skulle ha framställt några anspråk.

⁵ Se Erstatningsret s. 72 samt även NJMF 1948, bil. 6, s. 44 och U 1949 B s. 234 f.

⁶ Risiko og skyld s. 219, 223.

⁷ Forholdet s. 273.

Härom erinrande synpunkter ha framförts även av andra danska författare, framför allt försäkringsmän.⁸ — I *Norge* synes däremot problemet ej ha närmare diskuterats.

Från *Sverige* kunna blott återopas enstaka uttalanden i försäkringsdiskussionen, där man ifrågasatt, om icke en regel som den angivna borde gälla åtminstone vid sällskapslivets bagatellskador. Motiveringen för en sådan princip ansluter ofta nära till de av BACHE anförda synpunkterna.⁹

I en del hithörande förhållanden kunde det ligga nära till hands att draga paralleller med benefika avtal. Detta gäller sålunda förhållandet mellan värd och gäst i umgängeslivet: då gästen använder värdens egendom under besöket, liknar situationen ett lån, och när värden bjuder på mat och dryck, kommer ett gåvoavtal i tankarna. Man kunde tänka sig, att med stöd av den princip om ansvars lindring för långivaren och givaren, som hävdats även i svensk doktrin,¹⁰ något motsvarande skulle gälla, om gästen kommer till skada vid bruket av värdens egendom eller blir matförgiftad hos denne. I allmänhet torde man dock icke betrakta dessa sällskapslivets relationer som likställda med ett kontraktsförhållande av något slag.¹¹

3. Motiveringen för ett lindrat ansvar i sällskapslivets förhållanden är alltså framför allt, att en sänkt aktsamhetsnivå

⁸ DREYER har sålunda förutom de av N. H. BACHE utvecklade skälen för en ansvars lindring framhållit, att de skadelidande, som i sällskapliga sammanhang måste vara förberedda på missöden, i regel lättare än skadevållarna kunde inrätta sig för att bära sådana risker: den som äger särskilt dyrbara saker finge själv träffa anstalter för att bevara dessa. I varje fall vid allvarigare personskador skulle däremot ej det mildrade ansvaret gälla. (Fire föredrag s. 8 f.) DREYER uppställer vidare vissa grundkrav, som måste vara uppfyllda för att ansvaret skall lindras: skadorna skola ha skett vid vanligt umgänge i ett hem eller eljest i ett slutet sällskap, och de skola vara typiska utslag av »Gästebudsrisk», dvs. vara av den art som man kan vänta sig bli utsatt för i dylika förhållanden. (A.a. s. 10.) Se även MALTHER i *Assurandören* 1952 s. 305 f, jfr BECH i *Assurandören* 1952 s. 373.

⁹ Se bl. a. STEDT i *Gjallarhornet* 1935 s. 336 och FOLIN i *Gjallarhornet* 1943 s. 267 f. Jfr även HELLBERG i *Gjallarhornet* 1935 s. 370, HÄCKNER i *Gjallarhornet* 1937 s. 142 f och BENNICH i *Gjallarhornet* 1943 s. 363.

¹⁰ Se härnäst BENGTSOON, Om ansvarsförsäkring s. 204 med hänvisningar.

¹¹ Jfr ESCHELSON, Om begreppet gåfva enligt svensk rätt s. 31 f, USSING, *Aftaler* s. 16, ARNHOLM, *Almindelig avtalerett* s. 33.

här vore vanlig; men man har även gjort gällande, att ett (tyst) samtycke till risken skulle ha förekommit. Det senare argumentet torde ha visst samband med den också framförda tanken, att hemmets och gästvänskapens oskrivna lagar skulle påkalla, att man avstode från ersättningskrav för skador inom umgängeslivet. Det kan också konstateras, att äldre handböcker i etikett ibland förklara det stridande mot god ton att kräva ersättning för skada orsakad i sällskapliga sammanhang.¹² Även om detta tidigare varit allmän uppfattning — vilket här får lämnas öppet — torde emellertid stå klart, att åtminstone i Sverige en radikal omsvängning inträtt i gemene mans inställning framför allt till följd av ansvarsförsäkringens ökade utbredning. Särskilt betydelsefullt lär ha varit de svenska bolagens sätt att bedriva sin ackquisition.¹³ Trots varnande röster från olika håll dröjde det ganska länge, innan man bland försäkringsmännen allmänt kom till uppfattningen, att genom försäkringens utformning och ackquisitionens inriktning allmänheten blivit påverkad att framställa ersättningskrav på grund av bagatellskadorna i en omfattning, som kunde medföra menliga följder för försäkringsformens ekonomi. Bland annat för att råda bot på detta förhållande införde man successivt den förut omtalade självrisk i villkoren, som numera uppgår till 50 kronor och gäller för övervägande flertalet svenska privatansvarsförsäkringar.¹⁴

I Danmark blevo sällskapslivets skador icke samma problem som i Sverige, om också skadetypen har gett bolagen vissa bekymmer. Här har ackquisitionen i betydligt mindre grad än i Sverige tagit sikte på bagatellskadorna. Försäkringsgivarna ha i det längsta ansett sig kunna täcka egendomsskadorna fullt ut utan självrisk; den danska doktrin och praxis, som ger stöd för en ansvarsmildring i sällskapsförhållanden, har därvid blivit dem till god hjälp.¹⁵ Ibland har man med

¹² Se t. ex. E. GAD, *Takt och ton* (1920) s. 115 f.

¹³ Jfr ovan vid not II: 44.

¹⁴ Se härom bl. a. i *Gjallarhornet* 1945 s. 6 f, 1951 s. 599 ff, 1952 s. 114 (JACOBSSON) samt 1953 s. 4. — Särskilt i två bolag, vilkas praxis närmare undersökts, synes det emellertid alltjämt förekomma många försäkringar utan självrisk.

¹⁵ Alltid ha dock icke bolagen kunnat konsekvent avvisa krav av detta slag. Jfr diskussionen mellan MALTHER och BECH a.a. samt nedan under V C 6.

hjälp av broschyrer och cirkulär sökt klargöra för försäkringstagarna, att försäkringen endast i begränsad omfattning ersätter dessa slag av skador; några bolag ha uttryckligen undantagit ansvar för »gästabudsskador» i sina allmänna försäkringsvillkor. På senare tid ha dock ett par försäkringsgivare infört en särskild täckning av egendomsskador, vilka oaktsamt vållas av de försäkrade under besök i privata hem, dock med en självrisk av 50 kronor och ett maximibelopp av 500 kr; ett bolag åtager sig att på detta sätt ersätta »gästabudsskador» i allmänhet. — Även i Norge lära skadorna i fråga ha vållat mindre svårigheter. Delvis kan detta bero på den självrisk om 50 kronor, som nu är allmänt vedertagen i norsk försäkring.

B. RÄTTSPRAXIS

1. *Danska domar rörande personskada.* Av det tidigare sagda har framgått, att man i dansk diskussion stundom fäst avsevärd betydelse vid skillnaden mellan person- och egendomsskada, medan parternas relationer i övrigt — t. ex. om gästen tillfogat värden skada eller omvänt — icke tilldragit sig samma uppmärksamhet. I enlighet härmed komma de två typerna av skada att behandlas var för sig i detta avsnitt.

Bland personskadefallen i umgängeslivet ha redan berörts de vanliga skador, som orsakats under lek eller i anledning av ensidiga handgripliga skämt av skadevållaren. I den senare situationen torde ansvar i regel föreligga, medan situationen är mera komplicerad vid ömsesidig lek.¹⁶ De återstående avgörandena äro icke särskilt många. Några av dem röra värdfolks skadeståndsskyldighet mot besökande barn, som kommit till skada i svarandens lägenhet. En äldre højesteretsdom, U 1932.494 H, kunde tänkas tyda på en tämligen mild tillsynsplikt.¹⁷ I ett senare avgörande har däremot ska-

¹⁶ Se ovan under IV, särskilt IV G.

¹⁷ I detta mål hade en 5-åring, som var på besök med sina föräldrar hos svaranden och lämnats att leka utan tillsyn i köket med värdens 8-åring, av denne fått en flaska med litet kalilut, som under storstädning ställts på köksbordet; 5-åringen drack av lutet och ådrog sig allvarliga skador. Hans skadeståndstalan ogillades.

deståndsskyldighet ålagts.¹⁸ Detsamma gäller flera rättsfall rörande ansvar mellan vuxna.

Till stöd för en ansvars lindring kunde eventuellt anföras U 1939. 1067 H, där en student under en segeltur med en 12-åring låtit denne, som var van vid skjutvapen, för en kort stund hålla ett laddat men säkrat gevär, vilket studenten ej förut använt. Till följd av ett dolt konstruktionsfel i geväret gick ett skott av och skadade pojken. Genom att åt pojken lämna vapnet, vars farlighet studenten ej kunnat bedöma, ansågs denne ha gjort sig skyldig till »en saadan Uforsigtighed», att han vore ansvarig för skadan. Hur mycket som kan läsas in i denna formulering är dock tveksamt.¹⁹

Andra avgöranden peka i motsatt riktning. Vid skada under jakt tycks sålunda culpabedomningen i regel vara sträng. Vad särskilt angår skadestånd mot jaktkamrat, kan nämnas att i ASD 1949 B 209 domstolen ej godtog invändningen, att en jakttagare skulle vara beredd på viss risk och att ansvaret därför borde lindras liksom vid sport.²⁰ — När skada vållats under hushållsgöromål, synes icke heller någon ansvars lindring ha antagits föreligga. I U 1940.577 skulle svarandens hembiträde draga upp en trasig kork ur en flaska med saltsyra. Härvid råkade hon trycka ned en del av korken i flaskan, med påföljd att saltsyra stänkte i ögat på en intillstående granne till svaranden, som besökte denne för att hjälpa till med golvrengöring. Svaranden ålades ansvar jämlikt DL 3-19-2 för sitt hembiträdes vållande, varvid avseende ej fästes vid invändningen, att hembiträdet iakttagit sedvanlig akt-samhet under hushållsarbete.²¹ — Och vad slutligen angår skador

¹⁸ U 1952. 898: En husmor tog med sig en 4-årig flicka ut i köket under sina hushållsbestyr och satte henne på köksbordet, där hon fick leka med husmoderns 5-åriga son. Under leken ramlade barnen ned från bordet och drogo med sig en gryta med kokande vatten, som stod i närheten, varvid flickan erhöll brännskador. Hennes skadeståndstalan bifölls på grund av husmoderns bristande tillsyn.

¹⁹ TROLLE, Risiko og skyld s. 161, anser icke domskälen tyda på att någon ansvars lindring i princip skulle ha ansetts föreligga. Onekligen synes också oakt-samheten ha varit obetydlig. — Att märka är, att domskälen formulerats av landsretten.

²⁰ Jfr om ansvaret vid jakt även TROLLE, a.a. s. 157 ff samt U 1961.35 H. — Se angående skada i sällskapslivet orsakad med skjutvapen vidare ASD 1939 B 269, där en värd, som med gäster och husfolk skulle skjuta in nyåret, genom fumlighet vid laddningen av geväret skadat ett hembiträdes fot; värden ålades skadeståndsskyldighet. — Rörande skada vid gemensam utflykt se U 1961.629, refererat ovan i not IV: 119.

²¹ Jfr även ASD 1960 B 308. En person, som hjälpte sin svåger med att lyfta dennes sommarstuga upp på en lastbil, kom därvid att skadas. Svågern, som anvisat ett olämpligt tillvägagångssätt och såsom snickare måste ha haft

vid bjudningar, kan nämnas U 1958.666. Värdens hustru kastade innehållet i en slaskspann i en öppen spis för att få elden att blos-sa upp; därvid exploderade en nagellacksflaska med rester av nagellack, vilken kommit att medfölja avfallet, och en gäst fick ögonskada. Värddinnan ålades ansvar, enär hon eftersatt erforderlig aktsamhet då hon utan att undersöka spannens innehåll kastade det på elden; domstolen framhöll, att hon — trots att ingen varning funnits på flaskan — borde ha varit klar över faran för explosion, om dylika flaskor kastades på elden.

I sammanhanget kan nämnas, att då barn vållat skada under kamratlig samvaro (utan samband med lek av något slag), denna omständighet visserligen ej lett till skadeståndsskyldighetens bortfall men dock ansetts kunna medföra jämkning av ansvaret.²²

Denna rättspraxis ger knappast stöd för uppfattningen, att någon lindring av vuxnas ansvar skulle förekomma vid personskador i sällskapliga sammanhang.²³ Bortsett från ensidiga handgripligheter, synas emellertid de fall där ansvar ålagts ha rört ganska farliga eller i vart fall säregna förehavanden; uteslutet är icke, att domstolarna vid ringa oaktsamhet skulle kunna ogilla skadeståndstalan.

2. *Danska domar rörande egendomsskada.* Helt annorlunda förefaller emellertid rättsläget i Danmark, då ersättningskravet avser sakskada. Visserligen har HøjR synbarligen icke tagit ställning till skadeståndsansvaret i detta läge; men i de lägre instanserna framträder en klar tendens att inskränka skadeståndsansvaret till fall av grovt vållande. Domskälen

särskilda förutsättningar att bedöma detta, ansågs ansvarig trots sin invändning, att här föreläge ett avtal mellan familjemedlemmar, varför svågern ej kunde anses som arbetsledare i sedvanlig bemärkelse.

²² I U 1944.430 H hade en 14-åring, som höll på att smörja en luftpistol laddad med en träpinne, råkat skjuta en 10-årig kamrat i ögat på ett par meters håll. Han ålades ansvar på grund av oaktsamhet, men skadeståndet nedsattes till hälften; som skäl härför åberopade HøjR — förutom att ej försäkring förelåg och att svarandens föräldrar vore obemedlade — att hans culpa ej varit av vidare grovt slag och förekommit under kamratlig samvaro.

²³ Jfr TROLLES kommentar till U 1940.577 (a.a. s. 173) samt till U 1958.666 (a.a. s. 118 f); i det senare fallet har han antagit, att »explosionsmomentet» skulle ha talat för att ålägga ansvar.

anknyta ofta till synpunkten, att innehållet av begreppet sedvanlig aktsamhet är ett annat i sällskapslivet än eljest.

Till en början gävo några i litteraturen uppmärksammade underrättsdomar stöd för en sådan princip. I ett avgörande av 1931 hade svaranden på sin systers bröllop kommit att skada en skål, som systern fått i bröllopspresent. Domstolen ogillade skadeståndstalan, enär det rörde sig om en mellan nära släktingar inträffad ringa skada, som icke vållats genom särskild oaktsamhet.²⁴ — I ett annat rättsfall (J.D. 1941.58) möta vi en något utförligare motive-ring. En son, som på besök hos sin far utan vederlag hjälpte denne att tapetsera, kom att skada en lampa. Sonen ersatte skadan och krävde i sin tur det bolag vari han var ansvarsförsäkrad under påstående, att han infriat sin lagliga skadeståndsskyldighet. Hans talan ogillades; oförsiktigheten kunde ej betecknas som grov, den hade förekommit vid hjälp som han givit fadern som tjänst, och den ganska ringa skadan fölle in under vad som kunde beräknas inträffa tid efter annan i varje hem under arbete av det aktuella slaget. — Här möta vi alltså synpunkten, att den som handlat av tjänstvillighet skulle ha ett mildrat ansvar, samt att ansvars lindringen särskilt gällde skador som kunde anses höra till normala omkostnader i ett hem. Även i ett par andra underrättsdomar har motiveringen gett uttryck för tanken, att den skadelidande måste ha varit beredd på risken.²⁵

Senare synas också landsrätterna ha anslutit sig till en liknande regel. I det för närvarande ledande rättsfallet U 1949.632 hade en gäst hos en konsthandlare råkat välla en stol, då han skulle resa sig från bordet, med påföljd att stolen skadade en lågt hängande målning, värd cirka 1 000 kronor. VLR ogillade konsthandlaren skadeståndstalan, enär svaranden genom sitt handlingssätt, som förekommit under sällskaplig samvaro, icke åsidosatt »almin-delig aktpågivenhed».

²⁴ Dom av Københavns Byrets II afd. 4/11 1931. Målet har refererats bl. a. av N. H. BACHE i U 1934 B s. 109 f. — I ett annat avgörande (av Københavns Amts nordre Birks ret 10/7 1941) hade en gäst velat hjälpa värden att draga ned mörkläggningsgardiner och därvid råkat skada en vas, värd 225 kronor, som stod i fönstret. Även här ogillades talan; i det föreliggande fallet, där vasen hade ställts på ett utsatt ställe och det rörde sig om skada mellan bekanta, hade ej visats sådan särskild oaktsamhet, att ersättningsskyldighet kunde åläggas. (Se DREYER, a.a. s. 11.)

²⁵ I ett mål (Rougso og Nørhold m. fl. Herreders rets dom 9/6 1938, delvis refererad av DREYER, a.a. s. 11) hade en flicka under dans på en restaurant fått sin klänning skadad genom att en annan dansande dam fastnat i den med en ring. Skadeståndstalan fördes mot den senare damens man, under påstående att han vid tillfället dansat med sin hustru under våldsamma armrörelser. Motiveringen för talans ogillande var här — förutom att ringen varit av ordinärt

Eventuellt anses principen om ansvars lindring gälla även för bilpassagerare. I ASD 1957 B 192 hade en person, som satt sig att sova med armbågen mot bildörrens karm under färd i sin farbrors bil, råkat stöta till handtaget, med påföljd att dörren gått upp och skadats. ØLR ogillade farbroderns talan, enär ej vore styrkt sådan oaktsamhet att svaranden kunde göras ansvarig för skadan.²⁶

I de anförda fallen synes åtminstone enligt landsretternas uppfattning den avgörande frågan ha varit, vilken grad av oaktsamhet svaranden visat. U 1949.632 tyder på att ansvars lindringen knappast är begränsad till att gälla bagatellskador. Det är tveksamt, huruvida det spelar någon större roll, om det är den skadelidande eller svaranden som varit den gynnade i parternas mellanhavande; J.D. 1941.58 tyder visserligen på en mildare skadeståndsskyldighet för den som velat vara tjänstaktig, men å andra sidan har ju i de övriga målen ansvaret lindrats för en gäst eller bilpassagerare.

Även i några rättsfall, där skadeståndstalan bifallits, har enligt motiveringen en lindrigare skadeståndsregel i princip varit tillämplig men svaranden i det konkreta fallet gjort sig skyldig till sådan mera graverande oaktsamhet, att han ej kunde undgå ansvar.²⁷

slag och att något våldsamt uppträdande från svarandens sida ej vore styrkt — att det alltid vore förbundet med viss risk att dansa. — I J. D. 1948. 205 hade en gäst förklarat, att ingen kunde »smide ham ud», och antagit en utmaning från värdens 17-åriga son, som förklarade sig vilja göra det. Under deras kamp kommo de ut i tamburen och skadade en spegel. Värden krävde ersättning av gästen för hälften av spegelns värde. Hans yrkande ogillades, enär värden varit närvarande vid samtalet och kampen utan att inskrida samt måste ha varit klar över att hans egendom lätt kunde skadas vid kampen.

²⁶ Enligt ett i landsretten avgivet sakkunnigutlåtande var dörrens stängningsanordning synbarligen icke tillfredsställande.

²⁷ I J. D. 1942.295 hade svaranden vid en föreningsfest råkat kasta eller lägga ifrån sig en avbränd tändsticka, som ej varit helt släckt; härigenom hade han vållat brännskador på sin bordsdams klänning. Domstolen — en underrätt — medgav, att utvecklingen ginge i riktning mot att begränsa ansvaret i sällskapslivet; men detta gällde ej i det aktuella fallet, där svaranden måste anses ha visat en ganska grov oaktsamhet, som i festlig samvaro kunde bli farligare än i många andra förhållanden. Att skadan på grund av den skadelidandes ingripande icke blev mera omfattande medförde ej, att oaktsamheten kunde betecknas som mindre grov. Skadestånd utdömdes alltså. — Jfr även J. D. 1948. 110, där en 11-åring, som med sin far besökt toaletten hos bekanta, låtit locket falla ned över klosettskålen och skadat denna. Skadeståndstalan fördes mot

En besvärlig fråga är, hur långt denna regel om mildrat ansvar är tillämplig: gäller den även i privatpersoners mellanhavanden med företagare under liknande förhållanden som i hemmet, t. ex. såsom gäster på hotell, besökande på kontor etc.? En ansvars lindring — eventuellt genom en jämkning av skadeståndet — har stundom ansetts aktuell även i dylika fall.²⁸ Detta synes också konsekvent, om man tillmäter den tanken avgörande vikt, att specialregeln skall avse de skador som utgöra en oundviklig följd av den nära kontakten med andra människor. Ett avgörande, där en landsret ogillade en tandläkares ersättningskrav mot en patient, som skadat viss egendom på kliniken, kunde möjligen vara ett stöd för en sådan utvidgning.²⁹ I ett senare rättsfall har emellertid tanken på ett mildrat ansvar avvisats för hotellgästers del.

U 1944.1004. En hotellgäst, som lagt ifrån sig sin portfölj på en kaminhylla i hotellvestibulen, råkade skada en intillstående lampa då han drog till sig portföljen. Skadan uppgick till 500 kronor. Svaranden invände mot hotellets skadeståndstalan bl. a., att här vore fråga om »hemmets risk» liksom inom umgängeslivet samt att förlusten, som inginge i hotellets driftsrisk, i vart fall delvis borde bäras av hotellet. Han ålades emellertid skadeståndsskyldighet, när han varit oaktsam, hotellet icke visat oförsiktighet vid lampans placering och för övrigt ingen grund förekomme att fördela förlusten.

Den avvikande bedömningen i detta fall kan tänkas tyda på att den särskilda relationen umgängesvänner emellan

barnet. Domstolen förklarade, att det ej kunde uteslutas att svaranden — som trots anfordran till förmyndaren ej inställt sig — visat så grov oaktsamhet att han med hänsyn till sin ålder måste vara ansvarig för skadan, även om han och hans far varit gäster hos den skadelidande.

²⁸ Jfr TROLLE i U 1933 B s. 143 f och N. H. BACHE i U 1934 s. 110 f.

²⁹ ASD 1939 B 411. En patient hos en tandläkare frågade, om han kunde resa sig upp från stolen, och tandläkaren, som höll på att tvätta händerna, svarade jakande. Patienten råkade vid uppstigningen stöta till instrumentbordet, som svängts framför honom under behandlingen, och skada en del föremål på detta. Tandläkaren väckte skadeståndstalan mot den ansvarsförsäkrade patienten. Talan ogillades, när det varit tandläkarens sak att tillse, att bordet varit svängt åt sidan så att patienten utan risk kunde stiga upp, varför det vore »overvejende betænkeligt» att konstatera oaktsamt förhållande från patientens sida. — Om den milda culpabedömningen berott på de särskilda förhållandena vid tandläkarbehandling eller har en vidare giltighet, är emellertid ovist.

skulle vara en förutsättning för ansvars lindringen. Om man kan draga så vittgående slutsatser av rättsfallet, är dock osäkert.

3. *Norsk rättspraxis.* Ett enstaka norskt rättsfall behandlar skada i en situation, som närmast erinrar om sällskaplig samvaro. Här har ansvars lindring t. o. m. satts i fråga vid en allvarlig personskada.

NRt 1936 s. 337. En besökare hos en patient på ett sjukhus fick deltaga i en julfest på sjukhuset, varvid hon jämte andra i eldfarlig jultomtedräkt gick i procession runt en tänd julgran. Härvid kom hennes dräkt att taga eld, och hon ådrog sig svåra brännskador. HøyR:s majoritet ålade sjukhuset ansvar mot den besökande på grund av bristfälliga arrangemang vid festen. Två skiljaktiga ledamöter ville emellertid ogilla hennes skadeståndstalan. Den ene anförde, att från sjukhusets sida ej förekommit culpa som kunde medföra ansvar mot den skadelidande, vilken såsom vuxen och av sjukhuset helt oavhängig person fått avgöra, om hon önskade vara med på tillställningen och ha på sig tomtedräkten. Den andre dissidenten förklarade sig enig härmed och framhöll ytterligare, att enär varken culpa eller adekvat kausalitet föreläge, sjukhusets personal icke kunde anses ha gjort sig skyldig till »rettsbrott» i förhållande till den skadelidande.

Minoritetens vota — särskilt det först anförda — kunde eventuellt tyda på att samtyckeskonstruktionen spelat en viss roll i sammanhanget. Man kan emellertid också uppfatta tankegången bakom de skiljaktiga meningarna sålunda: Visserligen vore det tänkbart, att patienterna på grund av vårdförhållandet hade rätt att kräva särskilda skyddsåtgärder från sjukhusets sida även vid julfesten. Detta skulle däremot icke gälla den skadelidande, som kunde väntas vara i stånd att taga vara på sig själv. Med hänsyn härtill framstode skadan som väsentligen självförvållad.

4. *Svensk rättspraxis.* De svenska rättsfall som förekommit angående sällskapslivet röra så gott som alla personskada. Tidigare ha berörts skador vid handgripligheter, där tendensen erinrar om läget i dansk rätt.³⁰ I övriga situationer är det vanligen fråga om hovrättsdomar, vilka ge ganska

³⁰ Se ovan under III C 3.

ringa ledning i fråga om ansvarsregeln. Några av dem gälla ansvar mot små barn, vilka skadats på grund av farliga anordningar i en lokal, som vid skadetillfället närmast stått under svarandens tillsyn; de belysa dock icke närmare innebörden av aktsamhetsplikten i detta avseende.³¹ Något större intresse ha ett par avgöranden rörande skador vid jakt.

I FFR 1951 s. 224 (hovrättsfall) hade en 14-åring, som i sällskap med en jämnårig kamrat gått på kråkjakt med ett laddat luftgevär hängande i en rem över axeln, råkat halka, med påföljd att ett hagelskott gått av och träffat kamraten. 14-åringen ansågs skadeståndsskyldig, varvid åberopades, att han vore vållande till olyckan därigenom att han genom skogen burit det laddade geväret, som saknade säkerhetsanordning, medan kamraten gått strax bakom; skadeståndet jämkades till 2/3 på grund av visst medvållande hos den skadelidande samt tydligen även med tillämpning av 6 kap. 6 § strafflagen.

Med tanke på den fara som varit förbunden med jakten är det naturligt, att någon lindring av culpaansvaret icke blivit aktuell. Detta stämmer även med dansk praxis.³² Mot denna bakgrund framstår det som något överraskande, att utgången blivit motsatt i ett annat hovrättsfall rörande en i viss mån likartad jaktskada.

FFR 1954 s. 210. En ej fullt 15-årig hemmansäggarson hade gått på morkulljakt med en vuxen person; då han efter ett skott med sitt dubbelpipiga hagelgevär — vilket var av en typ, som medförde viss risk för oavsiktliga skott — skulle säkra geväret med mynningarna riktade mot marken, gick det andra skottet av och träffade den vuxna kamraten, vilken i samma ögonblick sprungit

³¹ I FFR 1950 s. 210 hade en 6-åring besökt ett torkrum, där en kvinna höll på att hänga tvätt, och under besöket stuckit handen i en fläkt med skada på handen som följd. Barnet yrkade skadestånd av kvinnan. Talan ogillades, enär hon finge anses ha varit berättigad räkna med att fläkten varit försedd med tillförlitligt skydd mot dylika skador. — I FFR 1956 s. 308 hade en 16 månader gammal flicka, som med sin mor inbjudits till svarandens hem, funnit en flaska svavelsyra bakom toalettstolen i badrummet och skadats av syran. Svaranden ålades — förutom straffansvar — skadeståndsskyldighet på grund av vårdslös förvaring av syran. — Jfr också FFR 1948 s. 297 (traktorförare ansvarig, då en medföljande 3-åring hoppat av traktorn och skadats).

³² Se ovan vid not V: 20. — Jfr även NJA 1946 B 622 (FFR 1946 s. 162), där en jägare i annat jaktlag skadats, samt uttalandena i NRt 1959 s. 1244 om det särskilt stränga kravet på aktsamhet hos dem som tar befattning med skjutvapen.

fram för att hämta den skjutna morkullan. HovR ogillade skadeståndstalan med denna motivering: Svaranden finge genom att hålla geväret nedåt anses ha iakttagit den försiktighet som under föreliggande omständigheter rimligen kunnat fordras. Vid sådant förhållande och med hänsyn till den skadelidandes obetänkta åtgärd att plötsligt springa fram medan svaranden, som enligt vad den skadelidande visste var mindre van att hantera geväret, var sysselsatt med att säkra vapnet, fann HovR — även om svaranden till följd av sådan bristande vana gjort sig skyldig till någon mindre felmanöver vid säkringen — skadan ej kunna tillräknas svaranden som vållande.³³

Motiveringen — som är långtifrån klar — kan tyda på att även vid dylik verksamhet den omständigheten, att den skadelidande parten varit beredd på risken, skulle ha ansetts inverka på bedömningen av den andres handlingssätt. Det är också tänkbart, att HovR ansett svarandens uppträdande under alla förhållanden ha varit så ursäktligt i jämförelse med den skadelidandes, att något skadestånd av denna anledning ej borde utgå. I så fall kan HovR ha tagit viss hänsyn också till svarandens ungdom och oerfarenhet.^{33a}

I sammanhanget kan även anföras ett avgörande av HD, vilket visserligen icke rör förutsättningarna för skadeståndsskyldighet men likväl har visst intresse i fråga om förhållandet jaktdeltagare emellan.

NJA 1957 s. 499. En person, som inbjudits att delta i en jakt, kom därvid att skjuta en tax, som tillhörde en person i jaktsällskapet. Taxägaren yrkade ersättning för taxens värde, som uppskattades till 2 500 kronor. Svaranden medgav, att han varit vållande till skadan, men yrkade jämkning av skadeståndet bl. a. på den grund, att ägaren låtit den värdefulla taxen begagnas vid jakten samt underlåtit att upplysa övriga deltagare om hundens värde. HD utdömde fullt skadestånd med motiveringen, att med hänsyn till det grova fel svaranden begått vid skottet ingendera av nu nämnda omständigheter borde föranleda jämkning av skadeståndet. En ledamot var skiljaktig i fråga om motiveringen och åberopade, att taxägaren — vilken ägt utgå från att jägarna skulle

³³ HovR har i domskälen ytterligare framhållit, att minderårigheten ej inverkat på culpabedömningen.

^{33a} Jfr vad som ovan vid not I: 14 ff sagts om betydelsen av skadevållarens individualitet och den skadelidandes kännedom om hans skavanker. — Ytterligare ett exempel på skada genom farlig handling vid kamraters samvaro ger FFR 1960 s. 325 (omtalat ovan i not IV: 94).

iakttaga försiktighet och omdöme — icke bort föranledas antaga sådan särskild risk föreligga, att ägaren bort avhållas från att låta en så värdefull hund begagnas vid jakten eller från att låta det ske utan att upplysa om hundens värde.

Avgörandet tyder på att skadeståndet ibland kan jämkas, om en deltagare i en gemensam fritidssysselsättning använder sig av särskilt dyrbar egendom och denna löper påtaglig risk att skadas under verksamheten. Att döma av motiveeringen skulle då medvållande föreligga; det finns knappast något stöd för att kravet på adekvat kausalitet eller liknande tankegångar tillmätts betydelse.³⁴ Vidare synes HD ha utgått från att en viss upplysningsplikt förelegat för ägaren av den dyrbara hunden. Redan det gemensamma deltagandet skulle tydligen för parterna medföra skyldigheter som sakna motsvarighet i rent utomobligatoriska förhållanden; man kunde här tala om en kvasikontraktslig relation mellan dem. Det är emellertid ovisst, i vad mån domstolarna på liknande sätt kunna anse en positiv förpliktelse åvila jaktdeltagare att varsko varandra för hotande faror eller eljest vidtaga åtgärder för att skydda andra deltagare. Ytterligare kan diskuteras, om rättsfallet ger något stöd för liknande jämkning av skadeståndet vid mindre riskfyllda gemensamma sysselsättningar än jakt. Åtminstone minoritetens motivering talar häremot.

Vad angår skada vid sällskapsliv i egentlig mening, kan endast anföras ett orefererat hovrättsavgörande:

Två damer dansade med varandra vid en festlighet, varvid en av dem av outhärdad anledning föll omkull. Ingendera synes ha varit alkoholpåverkad. Enligt den version, varifrån HovR utgick, grep sedan den omkulldansade damen, som hållit kvar greppet om partners ena hand, i liggande ställning partners andra hand, vilken hölls utsträckt, och försökte resa sig; partnern, som ej varit beredd på åtgärden, kom därvid att ramla med låsta händer mot golvet och skadade höften. Hon yrkade skadestånd av den omkulldansade damen, vilken häremot bl. a. invände, att olyckan timat av våda samt att i vart fall skadeståndsansvar vore uteslutet på den grund att den skadelidande samtyckt till dansen. Såväl HR som HovR ogillade skadeståndstalan, HovR med motiveringen,

³⁴ Jfr om dylika resonemang vid fysisk skada i kontraktsförhållanden BENGTS-SON, Om ansvarsförsäkring s. 253 ff.

att sådana omständigheter icke förelåge att svaranden kunde anses vållande till olyckan.³⁵

Den skada målet rört har visserligen stått i samband med dans men har likväl icke omedelbart föranletts av dansen. Domskålen tyda knappast på att svarandens invändning om samtycke vunnit gensvar hos HovR. Snarare kan man gissa, att den avgörande synpunkten varit att svarandens åtgärd under omständigheterna framstått som naturlig och närliggande; den skadelidandes uppträdande gav anledning att tro, att hon varit beredd att hjälpa upp sin väninna. Något stöd för att ansvars lindring skulle föreligga vid personskador eller vid skador i allmänhet i sällskapslivet utgör knappast rättsfallet.³⁶

De återgivna avgörandena, av vilka flertalet rör ganska speciella situationer, ge alltså knappast klart besked om skadeståndsansvaret. Intet tyder på att domstolarna ansett sig böra frångå den ordinära culparegeln; någon benägenhet att inskränka ansvaret till fall av grov oaktsamhet eller liknande framträder i varje fall icke i domskålen. Utgången såväl i de två sist anförda jaktmålen som i rättsfallet angående de dansande damerna kan emellertid innebära, att den som deltagar åtminstone i mera rörlig sällskaplig samvaro av detta slag skulle ha en viss skyldighet att själv taga vara på sig och sin egendom.³⁷ En sådan tankegång bör här liksom vid andra fritidsskador leda till en mild culpabedomning; en skadevällare skulle ha rätt att räkna med att den skadelidande varit beredd på hans åtgärder och kunnat skydda sig mot därmed förbundna risker. Även vissa av de danska domar, som åberopas till stöd för en ansvars lindring, skulle kunna förklaras med en sådan synpunkt.³⁸ I andra fall kan ett liknan-

³⁵ Göta HovR:s dom 29/9 1960, DT 120.

³⁶ Frågan om ansvar vid dans har prövats av HovR för Västra Sverige i dom 2/4 1962, nr IV: 55, där talan om ersättning för fotskada ogillats på grund av bristande bevisning hur skadan uppkommit.

³⁷ Jfr även vad som ovan under V B 3 sagts om NRt 1936 s. 337.

³⁸ Se t. ex. U 1949.632 (ovan efter not V: 25), där tavlan synes ha hängt på en utsatt plats, samt vidare den i not V: 24 nämnda domen från 1941 och J. D. 1948.205 (ovan i not V: 25). Jfr även ASD 1939 B 411 (ovan i not V: 29). Liknande synpunkter kunna bli aktuella vid lekskador; se t. ex. ASD 1943 B 117 (ovan vid not IV: 82).

de resonemang tänkas motivera jämkning på grund av medvållande (NJA 1957 s. 499). Om någon samtyckeskonstruktion synes ingentädes ha varit fråga.

C. FÖRSÄKRINGSPRAXIS

1. *Allmänna anmärkningar.* Det återstår att närmare granska praxis vid skaderegleringen för att om möjligt hämta någon ledning angående de faktiskt tillämpade skadestandsreglerna i dessa situationer. I fortsättningen skall framför allt svensk ansvarsförsäkring uppmärksammas; avslutningsvis komma några anmärkningar att göras om försäkringen i Danmark och Norge, ehuru lika ingående undersökningar icke utförts för dessa länders del. Framför allt blir det av intresse, i vad mån försäkringsgivarna i de olika länderna ansett sig kunna utgå från en så inskränkt skadeståndsskyldighet i umgängeslivet som hävdas i litteraturen. Såsom i inledningen utvecklats, är det svårt att på grundval av den gjorda undersökningen göra några fullt säkra uttalanden angående bolagens inställning. Detta bör särskilt betonas i fråga om den följande ganska detaljerade redogörelsen för nyanserna vid skaderegleringen.

Vad angår den allmänna inställningen till sällskapslivets skador, förekomma i försäkringslitteraturen vissa äldre uttalanden från 1930- och 1940-talen, varav framgår, att åtskilliga svenska bolag då reglerade dessa skadefall på ett synnerligen liberalt sätt.³⁹ Utgångsläget för skaderegleringen har emellertid förändrats, när självrisk allmänt införts i försäkringsvillkoren. Bl. a. av denna anledning har i den verkställda rundfrågan upptagits spørsmålet, hur pass ofta de tillfrågade ansåge det förekomma, att de såsom ansvarsförsäkringsgivare vägrade betala en av vuxen person orsakad skada i sällskapslivet med motiveringen att skadeståndsskyldighet juridiskt sett ej föreläge.⁴⁰ Resultatet tyder icke på någon ändrad hållning hos bolagen.

³⁹ Se bl. a. i Gjallarhornet 1937 s. 113 ff (STEDT), 1937 s. 142 f (HÄCKNER), 1937 s. 188 f (HALL), 1940 s. 429 (HELLBERG) samt 1945 s. 193 ff (diskussionsreferat).

⁴⁰ I frågan framhölls, att man skulle bortse från skador i trafiken. — Det kan nämnas, att bolagen samtidigt tillfrågades om sin inställning till vissa kon-

Av 17 svenska försäkringsgivare, som besvarat frågan, ha 4 svarat »sällan», 4 »ytterst sällan» (eller »ytterst få skador»),⁴¹ 5 »mycket sällan» eller »mycket ovanligt»,⁴² 1 »praktiskt taget aldrig» — varvid framhållits, att många gånger något juridiskt ansvar ej kunde anses föreligga — och 2 »aldrig». 2 bolag ha lämnat mera allmänt hållna svar, varav framgår att även dessa sällan avböja ersättningskrav vid skador av den aktuella typen.

Frågan blir då, hur sällskapslivets skador regleras i de skilda situationer som kunna uppkomma. Tre olika relationer mellan parterna bli här aktuella, vilka alla kännetecknas av sina särskilda skadetyper. Först skall behandlas värdfolks ansvar mot sina gäster, oftast på grund av farliga eller eljest skadebringande anordningar i lägenheten eller på värdfolkets tomt, någon gång på grund av mera tillfälliga skadevållande åtgärder i samband med bjudning eller liknande. Vidare undersökes den i praktiken synnerligen vanliga, omvända situationen, att gästen tillfogar värdfolket skada, i regel på egendom. Därpå diskuteras andra skador mellan bekanta i umgängeslivet. — För en jämförelse behandlas slutligen i korthet situationen, då privatpersoner i likartade situationer tillfoga kontraktsparter eller obekanta personer skada.

I det genomgångna materialet förekomma personskador främst då gäster snubbla eller halka vid besöket i andras hem, varvid ersättningskraven riktas mot värden; sådan skada kan emellertid också förekomma vid dans samt vid mera riskabla sysselsättningar bekanta emellan. Eftersom det många gånger är en ren slump, om skadan träffar sak, person eller bådadera, har det

kreta skadefall (se nedan i detta avsnitt). Förf. inriktade sig därvid främst på att utröna, om någon ansvars lindring liknande den som doktrinen förordat ansåges förekomma i olika situationer. De inkomna svaren visade emellertid, att frågorna för de svenska bolagens del snarare kunnat inriktas på problemet, om någon culpa alls krävdes för att ersättning skulle utgivas. Såvitt angår Danmark och Norge, framstod uppläggningsen av rundfrågan som mera givande.

⁴¹ Från ett av dessa bolag har framhållits, att juridisk bedömning skedde i varje särskilt fall, men att man såge »snällt» på skadestandsfrågan.

⁴² Ett av dessa bolag har — efter att ha angett fall där skadeståndskraven skulle avböjas — förklarat, att avslag på dylika grunder blott torde röra sig om någon eller några procent av anmälda skador i sällskapslivet.

framstått som lämpligt ur dispositionssynpunkt att icke skilja ut de relativt få personskadorna till självständig behandling. I en avslutande sammanfattning skall dock närmare diskuteras, om några speciella regler anses tillämpliga i fråga om dessa skadefall.

2. *Värdfolks ansvar mot gäster.* När gäster skadas vid förflyttning i värdens hem eller på hans fastighet, erinra skadorna i hög grad om skadefall på grund av bristfälliga anordningar i andra sammanhang.⁴³ Denna likhet tycks ha föranlett vissa bolag till en relativt strikt juridisk bedömning av skadestandsfrågan.

Vad först gäller skador *utomhus*, växlar praxis. Ersättning har visserligen betalats bl. a. då försäkringstagaren tappat en klick konsistensfett på en berghäll vid gångvägen till sin villa, med påföljd att en besökande halkat på fettet och brutit armen, liksom då en besökande dam med klacken fastnat i en tidigare jordfylld spricka mellan två stenar i en trappa till en altan, också med arm-brott som följd. (Viss tvekan förekom från bolagets sida; endast direkta behandlingskostnader ersattes.) Däremot ha kraven avböjts i dessa fall: En besökare snavade över ett trasigt staket på försäkringstagarens tomt och bröt armen. — En försäkringstagare, som sysslade med ombyggnadsarbeten på sin stuga, kastade en masonitskiva vårdslöst på en liten jordhö, med påföljd att en svägerska, vilken under besök på tomten skulle hjälpa försäkrings-tagaren med att hämta en hink, kom att halka på den ostadigt lig-gande skivan och bryta vristen. — Då försäkringstagarens solpara-soll lyftes av en plötslig vindpust, slog stängen till hans dotter, som satt under parasollen, med tandskada som följd; försäkringstaga-ren hävdade här att han bort taga ned parasollen i blåsvädret, men bolaget ansåg ej underlåtenheten utgöra vållande. När emel-lertid försäkringstagaren senare påstod, att han även försummat att skruva till parasollen ordentligt, betalade försäkringsgivaren under tvekan skadan. — Det kan framhållas, att en sådan komplette-ring av den ursprungliga beskrivningen av skadeförloppet är ganska vanlig, när bolaget vägrat att betala. Ofta synas då bol-a-gen acceptera den nya version av händelseförloppet som sålunda framkommit.⁴⁴

Även vid olycksfall genom halkning på mattor o. d. *inom-hus*, har det särskilt vid större personskador förekommit,

⁴³ Se härom BENGSSON, Om ansvarsförsäkring s. 222 ff med hänvisningar.

⁴⁴ Jfr ovan vid not II: 48.

att försäkringsgivarna vägrat att utge ersättning.⁴⁵ I övervägande flertalet fall synas de dock ersätta åtminstone mindre skador utan att ens upptaga frågan om rättsligt ansvar till diskussion med den försäkrade eller den skadelidande.

Kravet har avböjts, när en besökande dam halkat på en liten mjuk matta, som låg löst på ett nybonat golv, varvid bolaget åberopat, att lämpligheten av anordningen kunde diskuteras men att den ej strede mot allmänt bruk samt att i ett privathem man ej kunde ställa samma krav på säkerhetsanordningar som eljest. På samma sätt har ersättningsfrågan bedömts, då en nattgäst hos försäkringstagaren snubblat på en uppvikt golvmatta.⁴⁶ Två bolag ha anfört fall av halkning på golv eller löst liggande mattor som exempel på skador, vilka man stundom vägrar att betala.

Å andra sidan ha olika försäkringsgivare betalat skadan bl. a. i ett par fall, då gäster halkat på en matta, där liknande missöden tidigare inträffat, samt — under viss tvekan — när en besökande äldre dam halkat på en trasmatta, som glidit undan på det enligt försäkringstagaren onormalt hala golvet.

Tendensen att utge ersättning framträder än tydligare, när den skadebringande anordningen blott medfört skada på kläder o. d. Exempel härpå äro följande: Under nyårsfirande på en balkong blåste stearin från marschaller, som uppsatts på balkongräcket, och skadade gästens kapp. — Färgen på trädgårdsstolar, som försäkringstagaren låtit lämna till målning, hade på grund av målarens slarv ännu icke torkat lång tid efter målningen, vilket orsakade fläckar på gästernas kläder. — En gäst satte sig i brist på stolar på en salsmatta för att se television, varvid hennes klänning förstördes av läskedryck, som husets dotter tidigare spillt på mattan. — I trängseln hos värdfolket satte sig en gäst på en gammal kista, där två ljus stodo tända, och brände sönder sin klänning.⁴⁷ — En gäst hjälpte på värdinnans begäran till att bära in en helstekt gris till middagsbordet och fick därvid sin klän-

⁴⁵ Rättsfallet NJA 1934 s. 451, där ersättningstalan mot butiksinnehavare ogillats vid liknande skada, synes här ha inverkat på vissa bolags inställning.

⁴⁶ Ett annat bolag har haft att taga ställning till det fallet, att försäkringstagaren, som delat bostad med den skadelidande, vid städning i den senares rum flyttat på en fåtölj. Då den skadelidande på natten gick upp — i mörkret, för att icke väcka sin moder som sov i samma rum — stötte hon till fåtöljen så olyckligt, att hon kom att bryta benet. Försäkringsgivaren förklarade här, att ansvar icke föreläge, då den skadelidande på kvällen kunnat se stolens förändrade plats och i mörkret gått upp på egen risk; av kulans betalades emellertid den skadelidandes direkta kostnader.

⁴⁷ På liknande sätt har skadan ersatts, när en gäst skadat sina byxor på järnbeslag, som sutto på en värden tillhörig kista.

ning nedfläckt av sås.⁴⁸ — Under sherrydrickning vid en julbjudning tog en gäst ett kort steg tillbaka och fick kläderna antända av ett brinnande julgransljus. — I flera av de anförda fallen synes vållandet diskutabelt. Ett bolag har emellertid gått än längre och ersatt vissa skador utan att någon kausalitet styrkts eller ens gjorts sannolik, såsom då en gäst efter middagen upptäckt en fläck på sin klänningsrygg och utan att veta hur den kommit dit krävt värden på skadestånd. — När den försäkrade värden vid sitt 60-årskalas använt för tillfället hyrda hopfällbara stolar och en gästs klänning fastnat i stolen, har dock gästens ersättningskrav avböjts.

I sammanhanget kan ytterligare anföras ett konkret exempel från rundfrågan (fallet »vinserveringen»). Försäkringstagaren har i egenskap av värd på en middag själv serverat vin, varvid han råkat snubbla och spillt på en kvinnlig gästs ömtåliga klänning. Av 17 bolag ha samtliga uppgivit, att de betala skadan.

Mindre ofta lär situationen bli aktuell, att den förtäring som försäkringstagaren bjudit på visat sig skadlig på ena eller andra sättet. Ett bolag har emellertid vägrat att betala ersättning för en tand, som försäkringstagarens son skadat, då han under besök i föräldrahemmet ätit sin mors hembakta bröd, vilket innehållit något hårt föremål; bolaget har förklarat, att culpa ej förelegat.

Ett annat exempel i rundfrågan — fallet »svampen» — rör skada av detta slag. Försäkringstagaren och hans fru ha fast dåliga svampkännare plockat »champinjoner», vilka i själva verket äro giftiga flugsvampar. De bjuda en vän på svampen men äta själva blott obetydligt därav. Vänner insjuknar svårt och kräver sedermera värdfolket på skadestånd för förlorad arbetsförtjänst m. m. Av 17 bolag ha 13 förklarat sig betala skadan, medan 3 ansett frågan vara tveksam och ett sagt sig icke utge ersättning.

Av denna praxis torde man i vart fall kunna draga slutsatsen, att den benefika karaktären av parternas relationer spelat en obetydlig roll för bolagens bedömning. I de anträffade ärendena har icke ifrågasatts, att värden i likhet med en givare blott skulle ansvara för culpa av mera kvalificerat slag; i stället antager man ofta en skyldighet för värden att vidtaga särskilda åtgärder till gästernas trygghet. Såvitt angår skador vid förflyttning i värdens lokaler är dock detta föga överraskande, då även vid verkliga avtalsförhållanden

⁴⁸ Försäkringsgivaren har i brev sagt sig vilja betala ersättning, om försäkringstagaren ansåge sig vållande. — I ett par hithörande fall har värden ansetts svara för skada orsakad av djur, såsom då värdens kattunge bitit sönder gästens klänning.

den benefika eller onerösa karaktären av avtalet synes ha ringa inverkan på culpabedömningen i detta läge.⁴⁹ — Icke heller förefaller ansvaret ha påverkats i lindrande riktning av att skadan inträffat under sällskaplig samvaro. Vid klädsador och liknande ha många bolag rentav ersatt skador, som närmast framstått som kasuella. Trots att de bristfälliga anordningarna här i regel varit mindre farliga än då personskador förekommit, tycks det ännu mera sällsynt att skadeståndskraven avböjas. Till en del kan detta naturligtvis förklaras av att skadorna vanligen uppgå till måttliga belopp.

3. *Gästers ansvar mot värdfolket.* Bland skador, som gäster tillfoga värdens egendom, äro först att uppmärksamma sådana som uppkommit genom gästernas normala förehavanden under middagsbjudningar och liknande. I Danmark har ansvars lindringen i sällskapslivet framträtt tydligast i fråga om dessa skadefall.⁵⁰

Från rundfrågan kan här anföras fallet »vasen». Två middagsgäster samtala efter middagen i uppmärksam stämning, dock utan att vara berusade. En av dem — försäkringstagaren — gör en livlig gest och råkar slå ned en vas värd cirka 100 kronor. Värden kräver skadestånd. Av 17 bolag ha samtliga sagt sig betala skadan.

Talrika exempel på en liknande bedömning kunna också återfinnas i skadeakterna. Bl. a. kunna nämnas de ytterligt vanliga skador som uppkomma, då en gäst lagt brinnande cigaretter på askfat eller liknande på sådant sätt, att glöd fallit ned och skadat bordsduken eller bordsskivan; ersättning synes konsekvent betalas i dylika fall, även då gästens underlåtenhet att tillse cigaretten i det enskilda fallet framstått som ursäktlig. På samma sätt ha bedömts dessa skadefall: En gäst skrattade eller fnös, så att glöd från hans cigarett blåste ut från askfatet och orsakade brännskada på en duk. — En gäst lade en cigarett på ett fat, som visade sig vara av plast och därför ej lämpat som askfat, med påföljd att det uppvärmda fatet kom att skada bordets polering. — En gäst lyfte ett fat med varmrätt, varvid detta enligt skadeanmälan »lossnade från sin hållare», med påföljd att varmrätten skadade duken, mattan m. m. — En läskedrycksflaska, som den försäkrade gästen öppnade, bornerade så kraftigt, att drycken

⁴⁹ Jfr BENGTTSSON, Om ansvarsförsäkring s. 239 f. Se angående frågan om inverkan av ett vederlag på ansvarsregeln även HELLNER i SvJT 1960 s. 657.

⁵⁰ Jfr ovan vid not V: 2 ff och V: 24 ff.

sprutade upp och fläckade gardiner och tapeter. — Då försäkringstagaren öppnade en vichyvattensflaska, for kapsylen upp i taket och skadade detta.

Hos ett bolag förekommer emellertid vid sidan av åtskilliga exempel på betalning av skador av detta slag några fall, där kraven avböjts. Så har skett bl. a. då den försäkrade bjöd ett par byggnadsarbetare, som arbetade i huset, på kaffe i salongen, varvid en av arbetarna, som hade svårt att hantera den diminutiva koppen, spillde kaffe på en dyrbar matta; ersättning yrkades med 1 500 kronor.⁵¹ I ett annat ärende vägrade bolaget att betala skada på ett sofftyg, vilken uppkommit då en gäst råkat välla en kaffekopp, som honom ovetande en medgäst placerat bredvid honom i soffan. — Det är dock ovisst, om försäkringsgivarens ståndpunkt berott på mindre liberala principer vid skaderegleringen eller på de omtalade fallens speciella karaktär; skadorna torde närmast ha ansetts vållade av den skadelidande själv (mattan) respektive av tredje man (sofftyget).

På liknande sätt ha åtskilliga andra skador på möbler o. d. betalats, även när skadan ej haft direkt samband med förtäring eller rökning. Ersättning har sålunda utgått, då gästers kulspeits- och reservoarpennor gått sönder i bakfickan, med fläckar på sofftyg som följd; då den försäkrade tänt ett tomtebloss på ett ljus över ett bord samt glöd från blosset fallit ned och skadat bordduken, enligt uppgift enär tråden i blosset varit för kort; och då en gäst under uppsluppen stämning stampat i golvet, så att takkronan kommit i gungning och prismor fallit ned från denna.

Mycket vanliga äro de skadefall, där en mer eller mindre antik möbel suddits sönder av gästen. Även dessa skador förefalla i regel betalas oavsett vållande från den försäkrades sida. Det kan synas mindre anmärkningsvärt att så har skett, då gäster enligt skadeanmälan satt sig »onödigt hårt», »litet för hastigt» respektive »oförsiktigt» i stolar värda 200—250 kronor.⁵² Även i åtskilliga andra fall, då oaktsamhet icke framgår av eller ens påstås i skadeanmälan, har skadan emellertid ersatts, såsom t. ex. då försäkringstagaren och hans hustru samtidigt satt sig i en sittsoffa, som därvid gått sönder; då en försäkringstagare lutat sig bakåt i en antik stol »utan att utöva våld», med påföljd att ryggstycket gett vika;⁵³ och då försäkringstagaren satt sig i en gustaviansk karmstol, som gått sönder »genom olyckshändelse». Ganska sällan synes man från försäkringsgivarens sida ha ställt frågan, om an-

⁵¹ Senare träffades förlikning, varvid ett mindre belopp utgavs.

⁵² Det är också förklarligt att ersättning utgår, när gästen placerat sig på egen dom, som ej är avsedd som sittplats; skadan har sålunda betalats bl. a. då den försäkrade — visserligen i likhet med andra gäster tidigare under kvällen — satt sig på en antik kista, som därvid gått sönder.

⁵³ I ett liknande fall har dock samma bolag funnit skadeståndsfrågan tveksam.

ledningen till skadan varit några brister i stolen. Möjligen utgår man från att en viss vårdslöshet föreligger hos skadevållaren, där-
est icke någon annan orsak till skadan uppgivits; detta lär vara
fallet åtminstone i ett bolag. — I några fall ha dock bolagen tve-
kat, om vållande förelegat, och betalat ut en reducerad ersättning.
Och en försäkringsgivare har som exempel på ett av de undan-
tagsfall, där skador i sällskapslivet avböjas, anført att en gäst
sätter sig på en antik stol, som honom ovetande är så skör att den
ej håller att sitta på. Exempel på samma bedömning ha anträff-
ats hos ännu ett bolag.

De typiska »bjudningsskadorna» synas alltså många bo-
lag i regel ersätta, även när icke någon culpa i vanlig mening
framgår av utredningen. Något strängare principer tycks man
tillämpa vid regleringen av skador på *bilar*, som försäkrade
passagerare vållat.

Visserligen har man på en del håll ansett passageraren ansva-
rig, då han stängt en bildörr så slarvigt att den gått upp och
skadats. Men ett bolag har avböjt ersättningskravet, när en liftare,
som av bilägaren tillsagts att trycka på en knapp om han ville
ha värme, tryckt på fel knapp, med påföljd att dörren farit upp
och skadats; och ännu ett par försäkringsgivare ha vägrat betala,
då en passagerare ej stängt bildörren ordentligt samt denna blåst
upp och skadat billackeringen m. m., liksom också då en passa-
gerare, som ombetts stänga av motorn, vridit nyckeln åt fel håll
med motorskada som följd. I de senare fallen har återopats, att
ansvaret borde falla på föraren och ej på passageraren.⁵⁴ När en
ruta skadats i en bildörr, som passageraren slagit igen för hårt,
har bolaget tvekat om betalningen. — Flera andra bolag kräva
i princip ett klart vållande hos passageraren för att skadan skall
ersättas av ansvarsförsäkringen.

Ett skäl för att göra denna skillnad mot gästers ansvar kan
vara, att bilföraren har större möjlighet än värden att överblicka
och dirigera skadevållarens förehavanden. Vidare lär till bedöm-
ningen ha bidragit den stränga tillsynsplikt som anses åvila för-
raren, då andra trafikanter skadats genom en passagerares åt-
göranden.⁵⁵

På liknande sätt som de bjudningsskador som nyss berör-
des förefalla bolagen bedöma sådana därom erinrande ska-

⁵⁴ Med samma motivering har bolaget avböjt kravet, då en försäkrad passagerare vid urlastning av bagaget på en tältplats placerat ett campingbord mot bilens ena bakskärm; när bilägaren ovetande härom från förarsätet sänkte karossen, orsakade bordet vissa skador på bilen.

⁵⁵ Se bl. a. NJA 1956 s. 735.

dor på värdfolkets egendom, som inträffat vid gästens *förflyttning*.

Framför allt kunna nämnas ett stort antal fall, där gäster snubbilat och halkat på mattor o. d. samt därvid skadat inventarier i rummet. Ersättning har utbetalats, då gäster snavat på mattor eller andra föremål och slagit sönder speglar, vaser etc. eller stänkt buljong eller pilsner på tapeten, då den försäkrade halkat på ett nybonat golv och slagit ned en bricka, då en matta glidit på det enligt skadeanmälan hala golvet, varvid försäkringstagaren fallit och skadat ett glasbord, och i en mängd andra liknande situationer.

Bolagens inställning vid halkningsskador av detta slag kan jämföras med praxis i de förut berörda situationer, då det är *gästen* som skadats vid ett fall under liknande förhållanden och han kräver ersättning ur värdens ansvarsförsäkring; vi ha funnit, att flera bolag normalt synas betala åtminstone smärre skador i detta senare läge. Vem som anses vållande, tycks på detta sätt i viss mån bero på vem det är som tillfogas skada vid missödet; tendensen är i båda fallen att lägga risken på ansvarsförsäkringen.

Det kan nämnas, att en liknande bedömning är vanlig, då besökande i en *båt* halkar eller snubblar med skador på båten eller annan båtägarens egendom som följd. Ersättning har bl. a. utgetts, när den försäkrade halkat på den fuktiga durken och fallit mot båtägaren, som då kom att styra mot en boj och skada båtens propeller, och när båtpassagerare, som höllo på att falla, gripit tag i en ostagad mast respektive i en vindruta och skadat egendomen i fråga.⁵⁶

Även skador av annan typ i samband med gästens förflyttning synas i regel betalas. Exempel härpå äro följande: Då försäkringstagaren på besök hos en bekant gick in genom en källare, där det lyste, kom han vid öppnandet av en dörr att slå ned en toalettstol, som husägaren ställt bakom dörren. — Den försäkrade, som på julaftonskvällen skulle gå till sitt föräldrahem med en julklappssäck på ryggen, råkade på väg genom källaringången med säcken draga ur sladden till motorvärmaren i en fadern tillhörig lastbil, med omfattande frysskador på bilen som följd. — I ett mörkt rum satte sig den försäkrade i en fåtölj för att se television och kom då att krossa en fiol, som honom ovetande låg i fåtöljen. — Medan den försäkrade jämte andra ungdomar såg på television, tog en framförvarande yngling ett oväntat steg bakåt,

⁵⁶ Ett bolag med något mindre liberal praxis har däremot avböjt skadan, då den försäkrade halkat omkull i en finnjolle och skadat däckets.

med påföljd att den försäkrade föll omkull och skadade ett bord. — En bilpassagerare kom i framsätet att sitta sönder ett par glasögon, som föraren lagt bredvid sig.

I samband härmed böra nämnas de icke ovanliga fall, där den försäkrade med sina klackar eller klackjärn orsakar märken i värdens golv eller mattor. Flera bolag synas konsekvent ersätta skador av detta slag, och detta t. o. m. då försäkringstagaren i skadeanmälan förklarat, att skomakaren gjort ett dåligt arbete, eller då skorna varit nyköpta. I varje fall en försäkringsgivare, som även i övrigt tycks vinnlägga sig om att bedöma skadefallen strikt juridiskt, förefaller emellertid ovillig att ersätta dylika skador, när skorna varit nya eller nyklackade, medan det lagts den försäkrade till last som culpa att han gått med olagade klackar. Ett annat bolag har visserligen betalat en del smärre skador av denna typ men avböjt ersättningskraven, när en dam på väg till en bjudning råkat tappa yttersta delen av en hög klack och icke lagt märke till detta, förrän en utskjutande spik i klacken medfört skador på över 1 000 kronor på värdens parkettgolv. — Ett tredje bolag har avböjt kraven, då den försäkrade trampat i en oljefläck, som varit gömd av snö, och sedan fläckt ned klädsel och mattor i en bil, vari han medföljt såsom passagerare.

Den allmänna tendensen vid skador under förflyttning tycks alltså vara, att ersättning utges även då ett vållande är svårt att urskilja. En motsatt bedömning synes dock förekomma hos några försäkringsgivare i vissa situationer, då missödet närmast framstått som vållat av den skadelidande eller av tredje man.

Ett bolag har som exempel på ej betalade skador särskilt nämnt situationen, att en gäst råkat slå sönder ett föremål, som varit uppenbarligen olämpligt placerat. Enligt en annan försäkringsgivare skulle skador avvisas bl. a. då en gäst stöter ned värdens väl lågt hängande lampa; i detta fall kunde i stället gästen vid egen skada bli berättigad till skadestånd av värdens. — Ett bolag har också avböjt ersättningskraven, när den försäkrade, som skulle stiga upp från ett bord, råkat trampa på värdens gitarr, som en medgäst placerat på golvet; bolaget har åberopat, att ej den försäkrade utan medgästen varit vållande.

Liknande synpunkter torde ibland anläggas i sådana här- om erinrande fall, då den försäkrade såsom gäst lämnats en viss frihet att ordna för sin komfort och på grund av sin *okunnighet om särskilda förhållanden* i sin umgängesväns hem (eller bil) vidtager åtgärder, som kommit att medföra egendomsskada.

Icke så sällan är det blott med tvekan som bolagen vilja ersätta dylika skador. Så har varit fallet bl. a. i dessa ärenden: När den försäkrade under besök hos sina svärföräldrar skulle bädda en soffa åt sig, lade hon några lösa plymåer på en ryamatta, som henne ovetande var fuktig av snö, med skada på en plymå som följd. — Då den försäkrade skulle taga av sina bottiner hos en bekant, stödde hon sig på sin kapp, som hon hängt upp på kapphyllan; därvid sviktade hyllan, med påföljd att en därpå uppställd reseskrivmaskin föll ned och skadades.⁵⁷

I andra fall ha ersättningskraven avböjts: Då försäkringstagaren, som var på semesterbesök hemma hos en bekant, första gången skulle bädda för sig i en soffa, rispades håll i soffklädseln; försäkringstagaren hade ej varskotts om att ryggstödet måste lyftas vid soffans hopfällning. Bolaget avböjde kraven, enär ej culpa föreläge. — Då den försäkrade gungade i en gungstol, spändes en golvlampesladd, som kommit att ligga sträckt under bakmeden, med påföljd att lampan vält. — Försäkringstagaren, som fått lägga en cykelram på golvet i baksätet till en bekants bil, kom då han lyfte ut ramen att skada en dåligt fästad gummislang till ett vattenelement, med påföljd att motorn blev överhettad.

Dessa och andra fall som anträffats kunna tyda på, att försäkringsgivarna icke anse ett fullt så strängt ansvar gälla i dessa situationer, trots att skadorna ej inträffat vid sådana festliga tillfällen, där det framstår som särskilt naturligt att minska kraven på försiktighet och anspänning. Om detta är någon genomgående inställning hos försäkringsbolagen, är dock oviss.

Ännu en typ av ärenden behandlas på skiftande sätt i de olika bolagen och ibland t. o. m. hos skilda skadereglerare i samma bolag. Det gäller de ofta förekommande skadefall, som orsakats av den försäkrade på grund av *sjukdom* eller liknande, utan att han synes ha haft möjlighet att förhindra dem; framför allt äro här att märka skador genom uppkastningar, som icke berott på alkoholförtäring, och blödningar av olika slag. Icke sällan ha dylika skador vållats i sömnen.

Två bolag betala konsekvent skador av denna typ, oavsett hur de inträffa. Detsamma synes gälla ännu ett bolag, som ersatt skador på grund av uppkastningar bl. a. under den försäkrades sömn på en ottoman, då den försäkrade i samband med hastigt insjuknande fick blodkräkningar samt då en invalid icke i tid hann ut ur en festvåning vid plötsligt påkommande illamående. På samma sätt har bedömts fallet att en försäkringstagare, som nyss opererats av en tandläkare, somnat på en soffa och vaknat vid blödning ur

⁵⁷ Skadan ersattes först efter inspektion på platsen.

munnen, som orsakat fläckar på sofftyget. — I ytterligare tre bolag lär ersättning utgivas åtminstone i övervägande flertalet dylika ärenden. Då försäkringstagaren svimmat och lagts på en dyschatell, där han fått uppkastningar på klädsel och stoppning, har skadan ersatts, liksom i flera ärenden, då försäkringstagarens barn fått övernatta med föräldrarna hos bekanta samt kränkts vid uppvaknandet så hastigt att föräldrarna ej kunnat hindra det. I några andra liknande fall ha försäkringsgivarna väl förklarat ansvar ej föreligga i brist på culpa men betalat skadan helt eller delvis av kulans. Ett av dessa bolag har ytterligare utgett ersättning, då försäkringstagaren — enligt uppgift genom en rörelse i sömnen — skadat en vas på ett bord i närheten, samt då han svimmat och därvid tagit fast i ett vattenledningsrör, vilket skadats. — Två bolag synas däremot intaga en mera negativ hållning och i princip kräva vållande, om också kulansbetalning förekommer även hos dem.⁵⁸

Att dylika krav betalats i sådan omfattning, framstår onekligen som överraskande med tanke på att culpa ofta icke kunnat konstateras hos skadevällaren eller — då småbarn orsakat skadan — hos föräldrarna. Snarare kan ibland det skadelidande värdfolket tänkas ha vållat skadan genom att ha serverat olämplig mat eller på liknande sätt. Emellertid har den försäkrade ofta en stark känsla av att han eller hans barn »burit sig illa åt» och att han därför är moraliskt skyldig att svara för skadan. Ofta torde skadereglerarna ogärna vilja genera den försäkrade genom närmare undersökningar, hur missödet tillgått och i vad mån någon oaktsamhet kan konstateras.

I alla de nu berörda situationerna har gästen framstått som den gynnade parten i sina relationer med den skadelidande. Man kunde tänka sig, att ett mildare ansvar skulle anses föreligga, när den försäkrade handlat av ren *tjänstvillighet* och *hjälpksamhet* mot värdfolket. Någon sådan tendens har dock varit svår att urskilja i försäkringspraxis.⁵⁹

Ett av exemplen i rundfrågan — fallet »skålen» — avser denna situation. Försäkringstagaren är gäst hos en familj och hjälper av

⁵⁸ Skadeståndskrav på grund av uppkastningar ha avböjts bl. a. då en 7-åring blivit hastigt sjuk i sängen, liksom då ett barn blivit bilsjukt vid färd tillsammans med föräldrarna som passagerare i en familjebekants bil.

⁵⁹ Från ett bolag har uppgivits, att den nu aktuella synpunkten icke tillmätas betydelse vid skaderegleringen.

tjänstvillighet frun i huset med disken. Han råkar därvid doppa ned en ömtålig kristallskål i kokhett vatten, med påföljd att skålen spricker. Ägaren kräver ersättning för skålens värde, som överstiger självrisken. Av 17 försäkringsgivare ha samtliga förklarat sig betala skadan, en av dem dock under någon tvekan.

Undersökningen av skadeakterna kan tyda på en liknande inställning, och detta t. o. m. när skadan vållats genom den försäkrades okunnighet om speciella förhållanden beträffande den skadelidandes egendom. Skadan har ersatts bl. a. i dessa fall: Den försäkrade hjälpte till med att duka av ett bord och ville sedan flytta detta, varvid dess glasskiva gled av och skadades. — Den försäkrade skulle av hjälpsamhet taga ned en plafondbelysning och råkade därvid gripa i en sarg, som låg lös ovanpå glasskivan, med påföljd att belysningen föll ned. — Försäkringstagaren, vilken besökte en vän för att såsom sakkunnig ge råd om vinberedning, skakade en damejeanne, varvid denna plötsligt sprack och utrinande vin skadade en matta.⁶⁰ — Däremot har ett bolag avböjt kravet, då försäkringstagaren — en f. d. elektriker — skulle hjälpa en vän att hänga upp dennes takarmatur och därvid monterat tunga glasskivor på pendeln; när pendeln ej varit fastskruvad, föll sedan lampan ned och orsakade vissa egendomsskador. Försäkringsgivaren anförde, att även om försäkringstagaren var yrkesman han ej haft anledning kontrollera fastskruvningen. — Det förhållandevis ringa materialet berättigar dock icke till några mera bestämda uttalanden om den sedvanliga skaderegleringen i detta läge.

4. *Ansvar för skador mellan bekanta.* Mycket vanliga äro också skador, som tillfogas umgängesvännar till person och egendom utan att situationen karakteriseras av att någon av dem visat den andre gästfrihet. Till en början förekomma även här typiska bjudningsskador, som kunna betraktas som normala följder av umgänget bekanta emellan.

Exemplet »bordsdamen» i rundfrågan rör en sådan skada. Försäkringstagaren är gäst på en tillställning och råkar under livligt samtal slå ut vin på sin bordsdams klänning. Av 17 bolag ha samtliga sagt sig betala skadan — något som med hänsyn till bolagens inställning till liknande skadefall i andra sällskapslivets förhållanden icke ter sig överraskande.

Även i försäkringsgivarnas praxis ha påträffats åtskilliga ärenden, där egendomsskador i dylika situationer betalats, trots att nå-

⁶⁰ Skadan har också ersatts bl. a. då försäkringstagaren, som skulle hjälpa till att flytta möbler, råkat välla en moraklocka, och då den försäkrade vid avdukning av värdfolkets kaffeservis fastnat med en klack i mattan och tappat koppar (viss tvekan av bolaget).

got vållande förefaller svårt att konstatera eller åtminstone varit mycket obetydligt. Exempel härpå är då den försäkrade, som var allergisk för getingar, under ett kafferep råkat få en geting på handen och i rädslan vålt ut den kaffekopp hon höll över en medgästs klänning; då under en bal en 17-årig flicka blåst upp en ballong som därvid — i motsats till andra ballonger på balen — lossnat från munstycket samt slagit till en kaffekopp och likörglas, vilka vålt över medgästers kläder; då försäkringstagaren, som suttit med ett grogglas på en stols armstöd, till följd av att en annan person rest sig från stolen har ryckt till och spillt på en medgästs klänning; samt då försäkringstagaren fått kaffe i vrångstrupen och under den följande hostattacken stänkt ned en medgästs kläder. — När den försäkrades cigarrstump av en förbipasserande person på en restaurang stötts ned i knäet på hans bordsdam och skadat hennes klänning, har däremot skadan avbjöts.

På liknande sätt som vid skador på värdfolkets egendom har det vidare förekommit, att bolagen ersatt skador på bekantas kläder till följd av uppkastningar, plötslig näsblödning o. d. under bilfärder och i andra sällskapliga sammanhang; i flera av dessa ärenden har emellertid betalningen skett av påtaglig kulans.

Bedömningen av dessa skador tycks erinra om praxis vid skador på värdfolks egendom: vanligen lämnas ersättning utan någon närmare prövning, om den försäkrade gjort sig skyldig till culpa i vanlig mening. Möjligen göres undantag för vissa skador, som närmast kunna anses vållade av den skadelidande själv eller av en utomstående.

Vid *personskador* i festliga sammanhang varierar bedömningen.

Skadan har ersatts, när vid en valborgsfest på en restaurang den försäkrade tänt en cigarrett nära en ballong, som antändes och skadade en medgästs ansikte och kläder, samt när försäkringstagaren med armbågen råkat skada två tänder på en bekant, som stått bakom honom för att hjälpa honom av med rocken. Efter en viss tvekan har också skadan betalats, då den försäkrade under skämtsamt samtal med en bakomstående kamrat hastigt rest sig upp från sittande ställning och råkat stöta till kamratens tänder. — När en 17-årig yngling låtsats kasta ett fyllt vichyvattensglas på en jämnårig flicka, som då hon höjt sin hand till skydd kommit att slå sönder glaset och skada handen, ha två bolag, som båda ansvarsförsäkrat skadevällaren, haft skilda meningar: ett av dem fann ynglingen ha varit oaktsam, det andra ansåg skadan ha inträffat mera av våda än vållande.⁶¹ —

⁶¹ Ersättningskravet uppgick här till 7 000 kronor.

Och då försäkringstagaren, som deltog i hissning av en person, därvid råkat kollidera med en annan deltagare — enligt egen uppgift genom ett oskickligt kast bakåt med huvudet — och slå ut fem av dennes tänder, har bolaget avböjt ersättningskravet under hänvisning till att culpa ej förekommit och att vid hissning en deltagare finge räkna med att en olycka lätt kunde hända.

Som för sällskapslivet typiska skador kunna vidare nämnas sådana som vid *dans* tillfogas partnern eller andra dansande. Både person- och egendomsskador kunna här bli aktuella. Genom att båda parterna här inlåtit sig på samma mera speciella och ibland något riskfyllda verksamhet, kunde det med hänsyn till doktrinens inställning ligga nära till hands att liksom vid sport tala om ett tyst samtycke till med dansen naturligt förbundna risker; ett sådant resonemang skymtar också i försäkringsbolagens argumentering. Bedömningen av dessa skador tycks emellertid ganska skiftande i de olika bolagen.

I rundfrågan (exemplet »dansen») ha bolagen tillfrågats, hur de i praxis bedöma följande situation: Vid dans på en tillställning svänger försäkringstagaren — på uppsluppethumör men inte berusad — så våldsamt runt med sin dam att hon halkar, råkar falla nedför en trappa och skadar sig. Den skadade, som själv uppträtt normalt vid dansen (ej medvållande), kräver ersättning. Av 17 bolag ha 16 förklarat sig betala skadan, medan ett varit tveksamt.

I detta fall har uppgiften, att försäkringstagaren dansat våldsam, kunnat påverka bedömningen i riktning mot att culpa skulle föreligga. Av liknande skäl ha andra personsskador ersatts, såsom då försäkringstagaren snubblat på en matta och dragit med sin dam i fallet, med påföljd att hon skadat tänder, då den försäkrade under en enligt skadeanmälan »något för yster» dans råkat vrida till sin dams handled och skada denna, samt då försäkringstagaren försökt att under dansen kasta sin dam upp på ryggen men tappat henne och härigenom tillfogat henne nyckelbensbrott (viss tvekan dock hos bolaget). — Vidare har i åtskilliga fall av egendomsskada ersättning lämnats, och detta även då det vållande som skulle kunna förekomma närmast bestått i att den försäkrade icke kunnat behärska sina rörelser vid dansen. Exempel härpå är, när vid kvastdans försäkringstagaren snubblat mot sin dam, så att hon förlorat balansen och skadat klänningen, när försäkringstagaren dansat omkull med sin dam och en utstående spik i hans skor därvid skadat hennes kläder, och när under folkdans försäkringstagaren av misstag råkat rycka av sin partners armbandsur. — Andra bolag ha, till synes när-

mast av kulans, utgivit ersättning bl. a. då försäkringstagaren plötsligt börjat dansa rock-and-roll med påföljd att parterns klänning spräckts, och då försäkringstagaren (enligt uppgift »av ren oskicklighet») fastnat i damens klänning av spetstyg och gjort en reva i denna. — En försäkringsgivare lär i princip ersätta skador av denna typ.

En något avvikande hållning synas ett par bolag intaga. En 13-åring dansade rock-and-roll med en vuxen dam och försökte plötsligt lyfta henne, med påföljd att båda föllo omkull och damen höftskadades. Bolaget avböjde skadeståndskraven i princip, under åberopande att pojken hela tiden hållit sig inom ramen för dansen och att skadan vore ren olyckshändelse.⁶² Och en annan försäkringsgivare har trots upprepade påstötningar avböjt ersättningskrav från en dam, som under dans i en hyrd restaurang-lokal fallit omkull och skadat foten, då hennes försäkrade kavaljer fört henne baklänges mot en uppvikt matta, vilken ingen av dem iakttagit. Sannolikt har skadans omfattning i dessa fall föranlett bolagen att bedöma ersättningsfrågan strikt juridiskt. — Det kan ytterligare nämnas, att ett tredje bolag som exempel på fall, där anspråk på grund av skador i sällskapslivet avböjas, särskilt nämnt då mannen vid dans trampat sönder sin kvinnliga partners klänning, som hon inte hållit upp tillräckligt över golvet.

Vad angår skador, som under dansen tillfogas *annan dansande än partnern*, ha två försäkringsgivare betalat sådana då en ring, ett guldarmband respektive en klack fastnat i andra dansandes klänningar; ett tredje bolag har däremot avböjt att utge ersättning i ett ärende, där försäkringstagaren under schottisdans råkat sätta foten på en meddansandes klänning, varvid åberopats att risken vore normal vid dylika danser. Ännu ett bolag har vägrat att betala skador av denna typ i flera fall, när en dam skadat andra dansandes kläder, under framhållande att skulden legat hos damens kavaljer.

Även en del andra skadefall mellan bekanta ha inträffat vid förflyttning inom ett hem, en festsal eller andra dylika lokaler. Av någon anledning tyckas bolagen även här visa mindre benägenhet att utge ersättning än vid skador på värdfolkets egendom; möjligen kan detta sammanhånga med att medgästers rörelser ofta äro svårare att taga med i beräkningen än uppställningen av värdfolkets möbler, prydnadsaker och liknande. Många gånger torde också skadan närmast ha framstått som självförvållad.

Skadan har visserligen betalats, då en försäkrad dam, som

⁶² Senare betalades dock förlikningsvis den skadades direkta utlägg.

under en fest hämtat ett whiskyglas, med sin klack fastnat i en mattfrans och till följd härav spillt på en klänning, och då försäkringstagaren öppnat en dörr, vilken därvid slog mot en annan omedelbart dessförinnan öppnad dörr, med påföljd att den som öppnat den senare dörren träffades av denna och skadade en tand. Under viss tvekan har en försäkringsgivare också lämnat ersättning bl. a. då försäkringstagaren vid besök i en fäbodstuga av artighet ville föra in värden först genom dörren, varvid denne »till följd av försäkringstagarens åtgärd och det trånga utrymmet» snubblade på en foderkrubba vid ingången och ådrog sig vissa ansiktsskador. — Av kulans ha två bolag ersatt av försäkringstagaren söndertrampade glasögon, som ägaren under en utflykt lagt från sig på marken respektive under natten lagt på golvet bredvid sängen. — När försäkringstagaren öppnat en hissdörr och denna träffat en annan person, vars glasögon — vid tillfället placerade i kavajens innerficka — skadades, har kravet däremot avböjts; bolaget har gjort gällande, att den som uppehåller sig inom svängraden för en dörr bör iaktta viss försiktighet. — Ett par bolag har vidare vägrat att betala glasögon, som lagts i en fåtölj, från vilken den försäkrade en kort stund stigit upp, och som han sedan suttit sönder. — När försäkringstagaren under kortspel stigit upp från bordet och därvid råkat trampa sönder en dyrbar safirring, som en medspelare tagit av sig och som av okänd anledning fallit i golvet, har försäkringsgivaren haft samma inställning, under åberopande av att ej culpa förekommit. — Då en 8-åring på besök med sin föräldrar hos en annan familj sprungit runt och lekt samt därvid råkat rubba en matta ur dess läge, med påföljd att värden, som samtidigt kom från annat håll, tappade balansen och i fallet slog ut en tand, har kravet också avböjts men bolaget sedan av kulans betalat en reducerad ersättning.⁶³

Även i en del andra situationer, där skadan inträffat på grund av *särskilda förhållanden, varom skadevållaren saknat vetskap* vid den skadegörande handlingen, ha åtminstone en del bolag avvisat skadeståndskravet.

Då försäkringsgivaren vid städning i ett rum, som han delat med en bekant, stoppat in en del tidningar från ett bord in i en kamin och även råkat få med sig den skadelidandes armbandsur, som legat bland tidningarna, har bolaget ersatt skadan, dock under viss tvekan.⁶⁴ Men när en försäkrad skogshuggare i en barack flyttat på en arbetskamrats ryggsäck, där honom ovetande funnits

⁶³ Från försäkringstagarens sida påstods jämväl bristande tillsyn från föräldrarnas sida.

⁶⁴ Närmast synes bolaget ha ifrågasatt medvållande.

ett bilbatteri, till en översäng, vars sängkläder fördärvats av utrynnande syra, har en annan försäkringsgivare avböjt att utge ersättning, under framhållande att bolaget ej kunde taga hänsyn till det moraliska ansvar som eventuellt föreläge. Så har också ett tredje bolag bedömt en skada på glasögon, som legat under en tidningspacke och som den försäkrade rivit ned under försök att taga fram en av tidningarna. — På växlande sätt ha även behandlats de icke ovanliga skadefall, där någon på en bekants begäran flyttat dennes klädesplagg och råkat tappa saker ur fickorna eller liknande. Ett bolag har ersatt en dylik skada bl. a. när en klocka ramlat ur fickan på byxor, som burits i land från en båt; men andra bolag med en något mindre liberal skadereglering ha avböjt flera liknande skador, då försäkringstagaren flyttat en badkappa åt ägaren och därvid något föremål (klockor, glasögon) fallit i vattnet; i ett av dessa fall hade rentav försäkringstagaren av badkappans ägare särskilt tillsagts att ej vända den upp och ned, så att något kunde falla ut.

Den omständigheten, att försäkringstagaren orsakat skadan då han handlat av *tjänstaktighet* och i *den skadelidandes intresse*, kunde tänkas ha medverkat till bedömningen i de sist berörda ärendena. Vanligen synas dock bolagen icke heller vid skador mellan bekanta taga större hänsyn till sådana förhållanden.

Dylika skador ha ersatts bl. a. i dessa fall: En försäkringstagare, som skulle hjälpa en vän att transportera en skrivmaskin, halkade och föll, med betydande skada på maskinen som följd (varvid försäkringstagaren i skadeanmälan sade sig ej vara vållande till skadan). — Försäkringstagaren halkade på däck till en motorbåt och tappade i sjön en kartong med kläder, som han burit åt ägaren. — Den försäkrade, som skulle öppna en garagedörr åt en vän, tryckte alltför snart på stängningsknappen, med påföljd att lackeringen på vännens bil skadades av dörren.

Å andra sidan har ett bolag avböjt skadeståndskraven bl. a. när försäkringstagaren hjälpt en illamående svärfar ut på toaletten och sedan spolat, med påföljd att svärfaderns tandprotes kommit att följa med, liksom också då försäkringstagaren, som hjälpt en bekant att staga masten på dennes segeljolle, icke förmått ensam hålla masten då vännen ett ögonblick avlägsnat sig, varför masten svajade till och fallit mot bryggan. I båda fallen har bolaget åberopat, att ej culpa förekommit.⁶⁵

⁶⁵ Det kan nämnas, att i ett annat ärende, där den skadelidande varit den tjänstaktige av parterna, en försäkringsgivare också avböjt ersättningskraven: försäkringstagaren, som fått hjälp av en svåger med att bära möbler, hade lyft upp en tung fåtölj på svågerns skuldror men ej kunnat hålla den uppe, med påföljd att fåtöljen fallit ned och bl. a. skadat svågerns nacke.

Slutligen bör nämnas, att bolagen — i viss överensstämmelse med rättspraxis — lära antaga ett ganska strängt culpaansvar vid skador vållade under *jakt*. Att man sällan synes avböja sådana skador torde icke i första hand kunna förklaras med kulanssynpunkter.⁶⁶

5. *Ansvar i vissa kontraktsförhållanden och mot obekanta*. För bedömningen av bolagens praxis vid skador i sällskapslivet har det visst intresse, hur skaderegleringen brukar ske då likartade skador träffa andra än umgängesväner, t. ex. försäkringstagarens hyresvärd, företagare varmed han står i kontraktsförhållande — hotellägare, butiksinnehavare etc. — eller helt obekanta skadelidande. Ehuru någon mera fullständig redogörelse för praxis i dessa situationer icke hör hemma i denna undersökning, kunna framhållas några allmänna drag i det genomgångna materialet.

Mycket vanliga äro *skador på hyresfastigheten*. Ansvaret härför täckes i viss omfattning av försäkringen också när skadan träffat försäkringstagarens bostadslägenhet.⁶⁷ I åtskilliga ärenden av denna senare typ synas bolagen praktiskt taget alltid betala ersättning, t. ex. när det gäller tvättställ, badkar, w. c. och liknande anordningar i bad- och toalettrum, ofta också glasrutor i lägenheten.⁶⁸ Ibland lära försäkringsgivarna anse bevisbördan för vållande i dessa fall åvila försäkringstagaren i egenskap av hyresgäst — en för övrigt diskutabel uppfattning⁶⁹ — varför möjlig-

⁶⁶ Skadan har ersatts bl. a. då en jägare snubblat på en sten, varvid hans bössa gått av och träffat en jaktkamrat i benet, samt då ett skott gått av från ett gevär — enligt uppgift säkrat — som den försäkrade burit på sin axel, med påföljd att en annan deltagare skadats; bolaget har dock tvekat, om culpa vore utredd. Från flera andra bolag har uppgivits, att en sträng culpabedömning brukar förekomma i detta läge. — Däremot har ersättningskravet avböjts, då enligt skadeanmälan den försäkrades hagel vid harjakt studsat tillbaka och träffat en kamrats öra.

⁶⁷ Enligt 1955 års villkor — obetydligt ändrade år 1960 — täcker hemförsäkringen beträffande bostadslägenhet skador på byggnaden genom eld, explosion och utströmning av vätska i vissa fall, vidare skador på vatten-, avlopps- eller värmeledningssystem med därtill anslutna anordningar, samt skada på glas i fönster och dörrar eller på spisar, kylskåp, värmeskap och maskinella anordningar i tvättstugor och dylika lokaler.

⁶⁸ I detta fall brukar dock skadan vanligen falla under självrisken, om sådan avtalats.

⁶⁹ Se härom BENGTSOHN, Om ansvarsförsäkring s. 187 med hänvisningar samt HovR för Skåne och Blekinge, dom 10/5 1949, nr III: 85 (ersättningstalan för skada på badkar under hyrestiden har bifallits, enär sannolikheten för att

heterna att avböja kraven skulle vara särskilt ringa. Vidare kan ur försäkringstagarens synpunkt det här ligga nära till hands att uppfatta försäkringsskyddet som en sorts sakförsäkring på nyttjad egendom, vilken inställning bolagen torde taga viss hänsyn till.

I en del andra liknande fall förekommer det emellertid, att försäkringsgivarna avböja ersättningskraven. Särskilt påfallande är skillnaden i fråga om ett bolag, som synes ha en till ytterlighet liberal inställning vid skador i umgängeslivet men här har vägrat att utge ersättning bl. a. i dessa ärenden: Försäkringstagarens son tog i för hårt vid öppnandet av en port, vars dörrstängare brukade vara trög men vid tillfället var bortmonterad, med påföljd att porten for upp och en glasruta i denna slogs sönder. — Locket flög av en skidvalleburk, som försäkringstagaren skulle öppna, med påföljd att vällan stänkte på väggar och tak i utrymmet. — Försäkringstagarens hustru lade ej märke till att målare underlåtit att lägga på fönsterhakarna i ett fönster, med påföljd att detta 5 dagar efter målningen blåste sönder. — Även hos andra bolag märker man en tendens till en mera strikt juridisk bedömning i dessa situationer. I och för sig kan det väl vara välmotiverat ur juridisk synvinkel att vägra ersätta många av dessa skador; men de erinra onekligen om sådana skadefall i sällskapslivet, där försäkringsgivarna bruka betala utan några protester. Olikheten i praxis ter sig speciellt överraskande med tanke på att hyresgästen ofta har all anledning att försöka hålla sig väl med sin värd. Möjligen ger det genomgångna materialet en något missvisande bild av bolagens inställning till dessa skador.

Också när skadan vållats i *andra kontraktsförhållanden* finner man en viss obenägenhet att lika villigt infria framställda ersättningskrav. Exempel härpå är när den försäkrade skadat egendom i hotell- eller restauranglokaler eller i en butik, där han handlat.

Ett bolag, som ofta betalat uppkomna skador då den försäkrade snubblat eller halkat i bekantas hem, har förklarat sig avböja skadeståndskrav från ett hotell, där försäkringstagaren halkat utför en trappa och skadat en fönsterruta.⁷⁰ På samma sätt har

skadan vållats av någon, för vars handlande inom lägenheten hyresgästen svarade, vore så stor att han ej kunde undgå ansvar; domskälen formulerades av RR). — I många av de här berörda skadefallen torde det ligga nära till hands att på liknande sätt anse de yttre omständigheter, varunder skadan orsakats, som tillräckligt bevis för vållande på hyresgästens sida, och resultatet blir då i praktiken ungefär detsamma som om hyresgästen ålades skyldighet att exculpera sig.

⁷⁰ Skadan betalades dock senare av kulans.

bolaget icke varit berett att ersätta skador på en televisionsapparat, som försäkringstagaren kopplat på i en kafélokal i ovetenskap om att den varit inställd på felaktig strömstyrka, ehuru man brukat betala dylika skador på televisions- och radioapparater, som försäkrade personer vållat hemma hos bekanta. — En annan försäkringsgivare, som synbarligen har än liberalare inställning vid sällskapslivets skador, har vägrat betala ersättning för en spegel i ett hotellrum, vilken fallit ned då försäkringstagaren alltför hårt stängt en dörr; härvid har åberopats, att spegeln hängt löst.⁷¹ — Ett tredje bolag har avböjt att betala skador på tapeten i ett pensionatsrum, som försäkringstagaren fläckt med hårvatten i sömnen; och samma försäkringsgivare, vilken i andra fall betalat skador orsakade av gästers nyklackade skor, har avböjt ersättningskravet, då en gäst vid en 50-årsmiddag på en restaurang på detta sätt skadat restaurangens linoleummatta.⁷² — Likaså har ett fjärde bolag vägrat att ersätta skada på en snabbköpsaffärs kassaapparat, vilken försäkringstagaren enligt skadeanmälan råkat riva ned med shoppingkorgen på en vagn.⁷³ Skadeståndskravet har också avböjts, då en tivolibesökare stigit upp på fundamentet till en nöjesfältet tillhörig staty för att fotograferas av en bekant och därvid fattat tag om statyn, med påföljd att denna fallit till marken och skadats. — Från en försäkringsgivare har emellertid uppgiften erhållits, att praxis i dessa situationer är i stort sett lika liberal som vid skador mellan umgängesvännar; och hos ännu ett bolag är det svårt att märka någon skillnad.

Åtskilliga ärenden ha påträffats, där bolagen avböjt ersättningsanspråk från *helt obekanta personer*. I sammanhanget kunna bl. a. dessa nämnas: Vid dans råkade försäkringstagaren med armen fastna i bandet på en gitarr, som dess ägare bar förbi de dansande, och skada gitarren.⁷⁴ — Försäkringstagaren placerade en resväska intill en soffa i en hotellvestibul, varefter en annan person, som hade dålig syn, snubblade på väskan och bröt armen. — Då den skadelidande, en 80-årig dam, passerade försäkringstagarens ytterdörr och därvid stödde sig i handtaget, öppnade den försäkrade dörren i tro att någon besökande anlönt; härvid stötte dörren till 80-åringen, som föll och bröt armen. — Försäkringstagaren »lade handen på» en gravsten, vilken då föll

⁷¹ Samma bolag har dock betalat ersättning för skada på hotellinventarier bl. a. då försäkringstagaren snubblat i en hotelltrappa och slagit ut en dörrruta samt då den försäkrade i ett yrselanfall under hög feber skadat ett fönster i hotellrummet.

⁷² Tvisten förliktes senare.

⁷³ Efter ytterligare utredning, som i viss mån korrigerade uppgifterna i anmälan, ersattes dock skadan.

⁷⁴ En del bolag ha betalat liknande skador, som tillfogats tredje man under dans, dock ofta under tvekan.

omkull och skadade andra stenar. — Försäkringstagaren tog ned sin rock från en rockhängare på ett konditori, varvid en kamera, som efter rocken hängts på samma hängare, föll ned och skadades. — Försäkringstagarens hustru råkade vid ett besök på ett kommunalkontor fastna med kjolen i en skrivmaskin och draga ned denna. — Den försäkrade, som åhörde en föreläsning i en skollokal, ombads sätta i stickkontakten till en filmapparat men satte i stället i kontakten till en skolan tillhörig högtalare, med påföljd att denna skadades.⁷⁵

Förutom materialets förhållandevis ringa omfattning förminska även andra omständigheter värdet av dessa iakttagelser. I flera av de omtalade fallen ha skadorna varit omfattande och redan därför motiverat en mera noggrann juridisk prövning av kraven; ibland har viss ersättning slutligen betalats förlikningsvis. Vidare förekomma också exempel på motsatt bedömning hos de bolag, vilkas skadeakter granskats. Genomgången tyder emellertid på att åtminstone en del bolags allmänna inställning i de nu berörda situationerna i viss mån avviker från deras hållning vid skador inom sällskapslivet — något som också bekräftats vid samtal med flera skadereglerare. I det förra fallet torde man i högre grad än i det senare se som försäkringsformens främsta uppgift att skydda den försäkrade mot skadeståndsanspråk. Ofta kan denna ståndpunkt möta förståelse bland de försäkrade, som i de aktuella ärendena, där den skadelidande icke är en umgängesvän, icke ha samma intresse av att utge självrisker eller i övrigt söka gynna den skadelidande exempelvis genom att argumentera för dennes sak. Dessutom torde de försäkrade ofta anse en fastighetsägare eller företagare ha sådana resurser, att han utan svårighet själv kan bära risken för skador av det slag som här diskuterats.

6. *Dansk och norsk försäkringspraxis.* Av det föregående har framgått, att i *Danmark* försäkringsgivarna kunna få

⁷⁵ På samma sätt är det tänkbart, att situationen bedömes, när skadevällaren och den skadelidande varit blott flyktigt bekanta. I ett sådant ärende hade den försäkrade på gatan ombetts av en konditor att hjälpa till att lyfta en glassmaskin upp på ett lastflak; därvid orkade han icke hålla fast sitt tag utan tappade glassmaskinen, med skador på denna som följde. Konditorns ersättningskrav avböjdes.

stöd både i doktrin och i praxis för att avböja skadeståndskrav åtminstone vid ringa culpa i sällskapslivet.⁷⁶ Även här torde emellertid affärsmässiga synpunkter medföra, att dylika skador betalas i större omfattning än vad bolagen själva anse förenligt med gällande rätt.⁷⁷

Flertalet danska bolag sakna en särskild bestämmelse i villkoren om täckning av skador av detta slag.⁷⁸ 12 av dessa försäkringsgivare ha lämnat upplysningar om sin praxis. Alla synas avböja ersättningskrav i större utsträckning än svenska bolag i motsvarande situation, om också nyanserna i skaderegleringen växla.

På frågan, hur pass ofta krav avböjas mot vuxna skadevållare i umgängeslivet, har ett bolag svarat »sällan», ett »det händer» och ett tredje »icke så sällan»; ännu en försäkringsgivare har uppgivit, att av 50—100 anmälda sällskapsskador av detta slag årligen mindre än hälften avvisas på den grund att ej skadeståndsskyldighet föreläge, och att det förekommer en allmän tendens att betala dylika skador i större omfattning. Av bolagens uppgifter om praxis i konkreta situationer framgår emellertid, att de äro ganska restriktiva i sin skadereglering. Övriga bolag intaga en ännu mera negativ hållning. Av dem som lämnat närmare uppgifter om frekvensen av avböjda krav har ett sagt sig vägra ersättning i alla anmälda fall, ett annat i kanske cirka 90 % av fallen, ett tredje kanske 1—2 gånger om dagen, ett fjärde cirka 50—100 gånger om året, ett femte cirka 50 gånger om året, och ett sjätte i ett stort antal fall. Ett bolag har sagt sig avvisa en del egendomsskador under hänvisning till domstolarnas praxis, medan en del betalades av kulans; personskador i sällskapslivet anmäldes sällan. Och en försäkringsgivare slutligen har förklarat sig i princip blott ersätta skador av detta slag vid grovt vållande.

4 danska bolag lära för närvarande använda den förut omtalade klausulen om täckning av egendomsskador orsakade vid besök i privata hem respektive »gästebudsskader» i allmänhet. Ett av dessa bolag avgränsar området för ersättningsskyldighet ungefär som i svensk försäkring; bl. a. synes praxis mindre liberal i kontraktsförhållanden än i umgängeslivet. Ett annat ersätter i regel skador, som ej framstå som självförvållade. I någon omfattning tillämpa dessa försäkringsgivare klausulen också vid andra fall av skador i umgängeslivet än dess ordalag omfattar, dock ej vid gemensamma utflykter och liknande; här torde man emellertid å andra sidan icke anse ansvaret enligt skadeståndsregler inskränkt

⁷⁶ Se vid not V: 2 ff, V: 16 ff och V: 24 ff.

⁷⁷ Jfr bl. a. MALTHER i *Assurandøren* 1952 s. 305 f och BECH i *Assurandøren* 1952 s. 373.

⁷⁸ Se ovan efter not V: 15.

till fall av grovt vållande.⁷⁹ Vid personskador lära kulansbetalningar förekomma i rätt stor omfattning.⁸⁰ — Ett tredje bolag med villkor av denna typ avböjer enligt egen uppgift icke längre skador orsakade av vuxna i sällskapslivet. Något liknande synes gälla i den fjärde försäkringsgivarens praxis, såvitt angår skador under bjudningar.⁸¹

Vad angår nyanserna i praxis, är tendensen hos de förstnämnda 12 bolagen att avböja ersättningskraven i de olika i rundfrågan angivna fall, där egendomsskador orsakats genom lindrig culpa. Särskilt framträder detta i fallen »vinserveringen»⁸² (10 »nej», 2 »tveksamt») och »skålen»⁸³ (11 »nej», 1 »tveksamt»). I fallet »bordsdamen»⁸⁴ ha 9 bolag velat vägra ersättning; 1 bolag var villigt att betala och 2 voro tveksamma. Största osäkerheten förekom beträffande fallet »vasen»⁸⁵ (6 »nej», 1 »ja», 5 »tveksamt»). Om vållandet här ansetts mera allvarligt, är emellertid ovisst.⁸⁶

Exemplen på personskada synas ha berett bolagen stora svårigheter. 13 försäkringsgivare ha tagit ställning till fallet »svampen».⁸⁷ Av dessa ha 4 velat ersätta skadan, 8 varit tveksamma (2 av dem dock med hänsyn till de få upplysningar som givits) samt 1, under tvekan, velat avböja kravet. Och i fallet »dansen»⁸⁸ ha av 15 försäkringsgivare 7 velat betala (2 med viss tvekan), 4 varit osäkra och 4 varit böjda för att vägra ersättning, flera av dessa dock med synbar tvekan. — Möjligen återspeglas i denna osäkerhet den bristande enigheten i doktrinen om ansvaret för personskada vid sällskaplig samvaro.⁸⁹

⁷⁹ Ett av dessa bolag anser särregeln om sällskapslivets skador ej gälla skada som värden orsakar en gäst; i fallet »vinserveringen» (ovan efter not V: 48) skulle skadan betalas fullt ut, utan att den särskilda klausulen vore tillämplig.

⁸⁰ Ett av dessa bolag har förklarat sig betala personskador i sällskapslivet i liknande fall som vid sport, m. a. o. om skadevållaren utvisat »nogen kådhed eller vildskab»; i regel anmäldes dock blott allvarliga personskador, där mera betydande oaktsamhet förelegat.

⁸¹ Bolaget i fråga — som enligt villkoren generellt täcker »gästebudsskador» — har däremot ansett tveksamt, om ersättning skulle lämnas i fallet »skålen» (jfr nedan).

⁸² Se ovan efter not V: 48.

⁸³ Se ovan efter not V: 59.

⁸⁴ Se ovan efter not V: 60.

⁸⁵ Se ovan efter not V: 50.

⁸⁶ Ett bolag, som sagt sig i princip blott betala skador i sällskapslivet vid grovt vållande, har svarat »tveksamt» på samtliga fyra frågor om egendomsskada.

⁸⁷ Se ovan före not V: 49.

⁸⁸ Se ovan efter not V: 61.

⁸⁹ Se ovan vid not V: 3 ff.

Allmänna intrycket av dansk praxis blir, att försäkringsbolagen numera ha vissa svårigheter att tillämpa den i doktrinen förordade, lindrade ansvarsregeln. Utvecklingen tycks gå mot ett utvidgat försäkringsskydd; erfarenheterna med den speciella klausulen om skador vid bjudningar lära ha varit goda. Läget avviker emellertid forfarande påtagligt från förhållandena i Sverige.

Vad härafter angår skaderegleringen i *Norge*, ge försäkringsgivarnas upplysningar ett intryck av osäkerhet inför de aktuella problemen. Här saknar man också helt ledning från inhemsk doktrin och rättspraxis. Tydligen ha frågorna icke samma praktiska betydelse som i Sverige och Danmark; på många håll förefalla bolagen icke ha tagit definitiv ställning till hur skadefallen i sällskapslivet i princip skola behandlas.

Av de 8 norska bolag som besvarat rundfrågan ha 2 förklarat sig mycket sällan avböja dylika krav — hos det ena bolaget uppskattningsvis vid något under 1/2 % av anmälda skador av denna typ. Ett tredje bolag vägrar »ikke ofte» att betala; de mindre skadorna ersätter man helt eller delvis, i regel utan att erkänna, att skadeståndsskyldighet föreligger. Ett fjärde bolag har svarat, att man icke gett sällskapslivets skador någon särbehandling med motiveringen att där skulle råda större rörelsefrihet, att i stället en vanlig culparegel tillämpades samt att det även en del gånger om året inträffat att man betalat dessa skador på grund av försäkringstagarens önskan att täcka sitt »moraliska» ansvar, varvid man dock gjort klart, att man ej ansett juridiskt ansvar föreligga. Ett femte bolag har på 5 år blott haft 3 krav av detta slag, vilka alla ersatts. — Å andra sidan ha åtminstone 2 bolag en avvikande inställning; det ena säger sig avvisa de flesta krav av denna typ, enär ej juridiskt ansvar föreligger, och enligt det andra skulle dylika skador sällan anmälas och än mer sällan betalas.⁹⁰

Rörande de konkreta skadefall som upptagits i rundfrågan har ett bolag förklarat sig bruka ersätta samtliga omfrågade egendoms-skador helt eller delvis, dock i regel utan att medge, att skadeståndsskyldighet föreligger. Övriga sju bolag ha bedömt exemplen på följande sätt: Fallet »vinserveringen»: 6 »ja», 1 »tveksamt». — Fallet »skålen»: 1 »ja», 3 »tveksamt», 3 »nej». Fallet »vasen»: 5 »ja», 2 »nej» (varav dock ett bolag ibland betalar av kulans). Fallet »bordsdamen»: 5 »ja», 1 »nej», 1 »tveksamt». — Angående

⁹⁰ Ett åttonde bolag har sagt sig ej kunna uppge, hur ofta det vägrar betala skador av denna typ. Att döma av bolagets inställning till de konkreta skadefallen betalar man i varje fall icke konsekvent sällskapslivets skador.

personskadefallen ha även i Norge påfallande många bolag varit osäkra; dylika skador lära sällan anmälas. I fallet »svampen» ha 3 försäkringsgivare velat betala, 4 varit osäkra och 1 velat avböja kraven. Och i fallet »dansen» ha 3 försäkringsgivare svarat »ja» (en dock av kulanshänsyn), 4 »tveksamt»⁹¹ och 1 »nej».

7. *Sammanfattning.* Såvitt framgår av det redovisade materialet, synas vissa omständigheter vara generellt ägnade att medföra en liberal skadereglering, som medger ersättnings-skyldighet också när någon culpa hos den försäkrade är svår att upptäcka.

Att anspråket mot bolaget rört ett *obetydligt belopp* verkar självfallet i denna riktning.⁹² Av större intresse är emellertid, att försäkringsgivarna förefalla särskilt benägna att medge ersättningsskyldighet, då skadan åtminstone för ett oreflekterat betraktelsesätt framstår som *orsakad enbart av den försäkrade*. I åtskilliga fall ha vi kunnat iakttaga, hur bolagen ansett sig kunna avböja ett skadeståndskrav, när den skadelidande eller någon utomstående medverkat till händelseförloppet; flera försäkringsgivare ha särskilt anfört situationer av detta slag som exempel på fall där ersättning vägras. Däremot synes man finna det betydligt svårare att vägra ersättning, då endast den försäkrades handlande — det må ha varit aldrig så ursäktligt — haft betydelse för skadans inträde; om skadan berott på säregna, för honom okända förhållanden, har man dock på vissa håll ansett sig kunna avböja den. Möjligen kan tendensen formuleras så, att *direkta* och *typiska* följder av den försäkrades handlingar i regel betalas, oavsett om culpa i sedvanlig mening föreligger eller ej.⁹³ — Det sagda gäller emellertid främst sådana skador som orsakats genom positiv yttre handling; har skadan uppkom-

⁹¹ Ett bolag har ansett avgörande, om den försäkrade manövrerat sin dam »utover normale danserytmer».

⁹² Jfr härom ovan vid not II: 45.

⁹³ Tendensen återkommer vid praktiskt taget alla typer av skada som berörts under V C 3 och 4; särskilt kan nämnas behandlingen av »bjudnings-skadorna» samt av å ena sidan skador orsakade genom okunnighet om bristfällighet hos den skadelidandes egendom, å andra sidan skador genom uppkastningar o. d.

mit till följd av ett felaktigt råd eller liknande, är det möjligt att man är mindre liberal.⁹⁴

Sannolikt kan denna inställning delvis förklaras med en hänvisning till *allmänhetens rättsuppfattning*. Att döma av försäkringstagarnas argumentation i skadeärendena är man mycket ofta benägen att anse den, vars handling framstår som orsak till skadan, vara ersättningsskyldig för denna. Åtskilliga formuleringar i skadeanmälan samt i den följande korrespondensen med bolagen erinra om denna mera primitiva uppfattning från tiden före culparegelns genombrott.⁹⁵ Det är troligt att många medborgare alltså ha en sådan inställning; i vårt fall lär man ofta anse sig moraliskt ansvarig mot den skadelidande i detta läge.⁹⁶ Ännu ett skäl för den försäkrade att göra gemensam sak med den skadelidande är, att fortsatt umgänge med denne ofta kan störas av att ersättningsfrågan kvarstår ouppgjord. Sannolikt taga bolagen i sin skadereglering särskild hänsyn till synpunkter av detta slag; det kan erinras om att deras praxis på många håll förefaller mindre liberal, när såsom skadelidande stått ett företag, där den försäkrade varit (tillfällig) kund, eller en för den försäkrade helt obekant person.⁹⁷

Även andra förklaringar finnas till den ståndpunkt hos allmänheten som antydes av skadeakterna. Försäkringstagarens hållning kan stundom ha berott på ett rent missförstånd

⁹⁴ När den försäkrade om vintern övertalat en kvinnlig bekant att taga en genväg och hon på vägen — vilken visade sig mera svårframkomlig än väntat — skadat foten genom att trampa genom skaren, har bolaget varit ovilligt att utge ersättning; på samma sätt har en annan försäkringsgivare bedömt bl. a. det fallet, att en försäkrad dam anmodat en väninna att skynda sig till henne med sitt barn, med påföljd att barnet i brådskan slagit sönder en spegel. Att ansvar i varje fall ej förelegat i den senare situationen är uppenbart; men med tanke på samma försäkringsbolags mycket liberala praxis vid andra skadetyper förtjänar det att noteras, att det här icke gett efter för försäkringstagarens protester.

⁹⁵ Se härom t. ex. STRAHL i Minnesskrift ägnad 1734 års lag II s. 879 ff. Jfr även USSING, Erstatningsret s. 143.

⁹⁶ Åtskilliga skadereglerare både i Sverige och i grannländerna ha sagt sig dela denna uppfattning om allmänhetens inställning. Jfr även HELLNER, Bör vi söka övervinna ansvarsförsäkringen s. 21, och PERSSON, Skada och värde s. 146 f.

⁹⁷ Se ovan vid not V: 70 ff.

om innebörden av en ansvarsförsäkring; att döma av åtskilliga skadeanmälningar betraktas den som en sorts olycksfallsförsäkring av person och egendom, som täcker sällskapslivets skador oavsett vad skadestandsreglerna innehålla. Visserligen lär denna tidigare mycket utbredda missuppfattning numera ha skingrats på många håll genom försäkringsbolagens upplysningsverksamhet; men den omständigheten, att ansvarsmomentet nu kombinerats med åtskilliga typer av sakförsäkring inom hemförsäkringens ram, kan förvilliga begreppen för kunderna. Alltjämt är det vanligt att den försäkrade framhåller, att skadan varit en »ren olyckshändelse» samt att den icke varit hans fel, men likväl anser att ersättning skall utbetalas. Vid mindre skador synas många försäkringsgivare icke försöka taga den försäkrade och den skadelidande ur sådana villfarelser.

Åtskilliga *praktiska skäl av annat slag* torde ha medverkat till bolagens inställning. Särskilt här framstå kostnaderna för skadereglering och övrig administration som oproportionerligt stora i förhållande till skadeståndsbetalningarna — en omständighet, som från försäkringshåll tidigare brukat framhållas såsom ett skäl mot försäkringskydd.⁹⁸ Olägenheten kvarstår i viss mån även efter införande av självrisk i svensk försäkring. Man kan anse det orimligt att belasta premien med kostnaden för reglering av skador på 25—50 kronor över självrisken. Är det nu med hänsyn till kundernas inställning icke möjligt att — som i så många danska bolag — vägra att taga befattning med dessa skador, ter det sig sannolikt som det näst bästa att behandla dem så summariskt som möjligt. En culpabedömning i vanlig mening blir då väl komplicerad. Ur skaderegleringens synvinkel torde det vara betydligt enklare att i första hand anknyta till vem som direkt orsakat skadan enligt den allmänna bild av händelseförloppet som försäkringsgivaren erhållit samt, om det är den försäkrade, utge ersättning utan att fråga sig, huruvida denne brustit i aktsamhet. En bedömning av detta okomplicerade slag kan ofta ske redan på grundval av skadeanmälan,

⁹⁸ Se bl. a. uttalanden i Gjallarhornet 1935 s. 270 (HELLBERG), 1945 s. 6 f, 1952 s. 4 samt 1952 s. 114 (JACOBSSON).

eventuellt kompletterad med några få upplysningar, som i regel lätt kunna erhållas t. ex. genom telefonsamtal med någon av de inblandade personerna. En sådan praxis framstår som en avgjord fördel i jämförelse med vad som tillämpas i flertalet danska och norska bolag; rundfrågan bland dessa försäkringsgivare synes klart visa svårigheten att snabbt och på grundval av en begränsad utredning avgöra, om skadeståndsgrundande culpa föreligger.

I många situationer kan en mera omsorgsfull utredning också väntas väcka speciell irritation hos de inblandade personerna. Ett exempel härpå utgöra skador genom uppkastningar och liknande.⁹⁹ Det bör också erinras om att försäkringsgivarna vid skador i samband med middagsbjudningar o. d. förefalla speciellt liberala;¹⁰⁰ en medverkande orsak härtil kan vara, att värdfolk och gäster ogärna vilja besväras med närgångna frågor rörande sina förehavanden under en angenäm fest.

Man får alltså icke utgå från att tendensen i försäkringspraxis främst berott på en anknytning till allmänhetens rättsuppfattning. Även försäkringstekniska skäl av skilda slag torde ha spelat en viktig roll. Å andra sidan ger materialet så påtagliga belägg för att man på många håll anser ett ganska strängt ansvar föreligga i sällskapslivet, att i vart fall en sådan åsikt, som att man här blott skulle svara för grövre culpa, kan antagas helt sakna genklang hos allmänheten.

Vidare uppkommer frågan, om den *skillnad* i ansvarsreglerna, som åtminstone i Danmark anses föreligga *mellan person- och saksador*,¹⁰¹ har någon motsvarighet i svensk försäkringspraxis. En ytlig granskning kunde tyda på att bolagen rentav skulle anse en mildare ansvarsregel gälla vid personskada; i det föregående ha anförts åtskilliga fall, där krav i anledning härav avböjts, och sådana ärenden synas procentuellt långt flera än vid egendomsskador. Bl. a. är att framhålla bedömningen av gästers skador vid förflyttning

⁹⁹ Se ovan vid not V: 58.

¹⁰⁰ Detta gäller i alla de tre situationer där skador under bjudningar bli aktuella; se ovan under V C 2—4.

¹⁰¹ Jfr ovan vid not V: 5 f och V: 16 ff.

hos försäkringstagaren,¹⁰² den tvekan om skadeståndsansvaret som stundom förekommer vid matförgiftning och liknande¹⁰³ samt regleringen av personskador mellan bekanta.¹⁰⁴ Emellertid måste denna inställning ses mot bakgrunden av att personskadorna i regel äro — eller kunna befaras bli — betydligt större än de ofta bagatellartade sakskadorna och därför motivera en mera strikt juridisk bedömning; allmänheten lär också ha lättare att förstå försäkringsgivarens vägran att utge mera betydande ersättningsbelopp. En jämförelse mellan person- och sakskador *av samma storleksgrad* torde knappast resultera i att bolagen skulle visa sig mera benägna att betala de senare. — Materialet tillåter inga slutsatser, huruvida man omvänt skulle kunna konstatera en strängare bedömning av skadevållarens handlingssätt vid personskada; det är i varje fall tänkbart, att bolagen — på grund av medkänsla för den skadelidande och önskan att bevara sin goodwill — då äro särskilt benägna att förlikningsvis utbetala ett reducerat belopp.

Man kan vidare fråga, hur den vid egendomsskador förekommande *självriskan* inverkat på försäkringsgivarens inställning. Om bolaget på den försäkrades vägnar medger ersättningsskyldighet, nödgas ju denne på den skadelidandes begäran utge självriskbeloppet. Då den försäkrade — såsom ofta vid sällskapslivets skador — känner sig ha ett moraliskt ansvar eller åtminstone är nära vän till den skadelidande, torde dock denna konsekvens ej spela någon större roll för honom; här lär för övrigt den skadelidande ofta avstå från kravet. Annorlunda kan det förhålla sig med ansvaret mot restauranger, butiksägare etc. samt med ansvaret mot helt obekanta personer. Denna omständighet har antagligen medverkat till bolagens förut påpekade benägenhet att anlägga strikt juridiska synpunkter på denna situation.¹⁰⁵

Av intresse är också, huruvida relationen mellan parterna tillmätas någon vikt i sammanhanget: har det någon bety-

¹⁰² Se ovan vid not V: 43 ff.

¹⁰³ Se ovan efter not V: 48.

¹⁰⁴ Se ovan vid not V: 61.

¹⁰⁵ Se ovan vid not V: 67 ff.

delse, om en av dem i samband med skadans uppkomst visat den andre *gästfrihet* eller velat göra honom en *tjänst*?

När det gäller värdfolks skadeståndsskyldighet mot sina gäster, har någon ansvars lindring svårigen kunnat urskiljas i bolagens skadep Praxis; vid personsador tillämpas en vanlig culparegel, vid saksador ofta t. o. m. ett betydligt strängare ansvar.¹⁰⁶ Gå vi till fall där gäster skadat värdfolkets egendom och till skador mellan bekanta, synas i stort sett likartade principer råda. Det är naturligt, om bolagen äro mera benägna att utan vidare ersätta de bagatellsador, som gäster bruka vålla, än de stora personsador, för vilka den försäkrade värden kan krävas på ersättning; då en gäst skadats under förflyttning i värdens lokaler, ligger det dessutom ibland särskilt nära till hands att anse skadan bero på den skadelidandes egen oförsiktighet. Man får taga hänsyn till att skadesituationens art på detta sätt kan påkalla en speciell bedömning. Det finns emellertid intet stöd för att gästfrihets synpunkten skulle ha betydelse vid skadefall av samma typ: om värden håller vin på gästens klänning, lär ersättningsfrågan bedömas på samma vis som om gästen på enahanda sätt skadar värdens bordduk eller en medgästs kläder. — Icke heller kan man i materialet finna något mera påtagligt stöd för att i sällskapslivet en skadevållare eljest skulle anses bära ett mildare ansvar, då han handlat i den skadelidandes intresse.

Delvis kan denna Praxis stå i samband med uppfattningen, att ansvaret umgängesvännen emellan skulle ha en enhetlig karaktär oavsett de närmare omständigheter, under vilka skadan vållats; liknande åsikter ha ju framförts i Danmark som stöd för en generell ansvars lindring i detta läge.¹⁰⁷ Minst lika viktig torde dock även här ha varit bolagens hänsyn till den försäkrades inställning: har denne vållat skada, när han velat vara gästfri eller hjälpsam, kan han anse det upprörande, om bolaget just av denna anledning skulle vägra att taga befattning med det moraliska ansvar han känner.

Vad härefter angår de *juridiska motiveringarna* för att er-

¹⁰⁶ Se ovan vid not V: 49.

¹⁰⁷ Se ovan vid not V: 2 ff.

sättningskraven i vissa fall avböjts, har i regel åberopats att culpa ej förekommit, icke sällan med tillägget, att skadan framstode som självförvållad eller vållad av tredje man. Invändningar om att samtycke förelegat ha däremot varit sällsynta i det genomgångna materialet. Tanken, att värdfolket finge anses ha accepterat en viss risk för sina inventarier, respektive — vid skada mellan bekanta — att man i sällskapslivet finge räkna med att erhålla mindre skador t. ex. på sina kläder och därför saknade rätt att kräva skadestånd härför, har synbarligen icke ansetts kunna vinna gehör hos kundkretsen i denna situation. Även här föreligger en påtaglig skillnad mot vad vi iakttagit beträffande försäkringspraxis vid sport- och lekskador.

I det föregående har icke berörts frågan om *skadeståndets storlek*. Värderingen av inträffade skador är ofta den juridiska verksamhet som tar största tiden i anspråk vid skaderegleringen. Såsom inledningsvis framhållits, falla emellertid dessa spørsmål utanför undersökningsområdet. Här bör blott nämnas, att man för att komma fram till en förlikning stundom förklarar sig vilja ersätta endast vissa skadeposter: t. ex. direkta reparationskostnader men ej värdeminskning vid skador på dyrbara möbler, eller behandlingskostnader men ej sveda och värk vid personskada. Icke sällan synes man använda sig av denna utväg, då frågan om juridiskt ansvar är tveksam eller när det moraliska ansvar, som den försäkrade brukar känna i dylika situationer, går påtagligt längre än det juridiska. — Ibland begagnar man sig i stället av medvållandekonstruktionen för att nå ett sådant resultat.

D. DISKUSSION

1. Domstolarna ha uppenbarligen ett stort spelrum vid bedömningen av skadestandsfrågor i sällskapslivet. De svenska rättsfallen äro få och röra huvudsakligen mera speciella förhållanden; svenska doktrinuttalanden saknas; den danska rätten, som klarare tagit ställning till problemen i fråga, tycks icke utöva något märkbart inflytande på uppfattningen i domstols- och försäkringspraxis. I fortsättningen är det

givetvis ogörligt att i detalj taga ställning till den lämpliga skadestandsregeln i alla de skilda skadesituationer, som kunna uppkomma vid sällskaplig samvaro. Vissa allmänna synpunkter skola emellertid framföras.

Till en början är det tydligt, att — trots tendensen hos försäkringsbolagen att tillämpa ett skärpt ansvar — ersättningsskyldigheten beror av styrkt culpa vid skador av denna typ. Doktrin eller rättspraxis ger intet stöd för en annan uppfattning. Några skäl, varför ansvaret skulle vara strängare än enligt den sedvanliga culparegeln, är det också svårt att finna.¹⁰⁸

Den väsentliga frågan blir då culparegelns innehåll i dessa situationer. I dansk diskussion har visserligen tanken framförts, att samtycke till risken skulle ha förelegat och medföra en avvikelse från sedvanliga ansvarsregler;¹⁰⁹ men den saknar stöd för den svenska rättens del. Med hänsyn till de sällskapliga förhållandenas natur synas här än mindre skäl föreligga till samtyckeskonstruktioner än vid övriga förut behandlade skadetyper. I motsats till vid sport och många lekar kan man knappast (utom möjligen vid dansskador) tala om någon viss ram för den gemensamma verksamheten: den marginal som god ton — eller sedvanan i umgängeskretsen i fråga — ger för handlandet är mycket vid. Synpunkten, att en skada varit en så naturlig följd av sysselsättningen, att den skadelidande måste ha räknat därmed på förhand, kan därför framstå som berättigad blott i enstaka fall, såsom vid skador på värdfolkets porslin vid måltider; icke heller här finns emellertid tillräcklig anledning att anse risken accepterad.

2. *Ansvarslindring eller ej?* Vi ha funnit, att man i dansk rätt varit benägen att vid sällskaplig samvaro endast ålägga

¹⁰⁸ Däremot är det tänkbart, att då skadevållaren skadat en sak som han omhändertagit under sällskaplig samvaro — utan att därför låne- eller depositionsavtal föreligger — man vid bevisvärderingen kan anse utrett, att skadan uppkommit genom hans vållande, därest intet framkommit som tyder på motsatsen (jfr ovan not V: 69). Ett exempel på ett dylikt skadefall utgör »skålen», nämnt efter not V: 59 (skada på föremål som den försäkrade diskat).

¹⁰⁹ Se ovan vid not V: 6 och V: 25.

ansvar, då skadevållaren gjort sig skyldig till grov culpa. Detta gäller i varje fall egendomsskador och möjligen även personskador. För Sveriges del kan det vara förenligt med HD:s inställning, om aktsamhetskravet i någon grad lindras vid dylika sysselsättningar i privatlivet.¹¹⁰ Intet belägg finns dock för en så långt gående inskränkning av ansvaret som förekommit i Danmark. De enstaka rättsfall, som angå ansvar vid sällskaplig samvaro och härom erinrande förhållanden — huvudsakligen hovrättsfall — tyda närmast på att en vanlig culparegel skulle ha tillämpats.¹¹¹ Och vid skaderegleringen förefaller man ju snarare tillämpa en skärpt ansvarsregel än motsatsen.

Mot att en culparegel av sedvanligt innehåll skulle gälla i denna situation kan man visserligen invända, att den brukliga aktsamhetsgraden ofta antages vara särskilt låg just i umgängeslivet,¹¹² och att de här aktuella förhållandena äro mycket avlägsna från dem där man brukar tala om »culpafiktion»;¹¹³ kunde det verkligen finnas något stöd i svensk rätt för att skärpa kravet på omsorg utöver vad som brukar visas vid sällskaplig samvaro? Å andra sidan kan framhållas, att det är en sak att — såsom i regel då culpafiktion ansetts föreligga — man formellt kräver en aktsamhet av medborgarna, vilken går utöver vad de någonsin iakttaga i vilka situationer det vara må, en annan sak att fordra en standard, som de handlande iakttaga i *andra* livsförhållanden men icke i just de aktuella. Tala vägande ändamålssynpunkter för att använda ett aktsamhetsbegrepp, som avviker från gemene mans uppträdande, bör knappast hänsyn till sedvanan stå hindrande i vägen ens vid skador umgängesvännen emellan.

Enligt vad som tidigare utvecklats få reparations- och riskfördelningssynpunkter tillmätas stor betydelse i de hithörande situationerna.¹¹⁴ Vad egendomsskadorna angå, äro visser-

¹¹⁰ Se ovan vid not I: 36 ff.

¹¹¹ Jfr ovan vid not V: 37.

¹¹² Detta har i synnerhet framhållits i dansk doktrin; jfr ovan vid not V: 3. Se även hänvisningarna i not V: 9.

¹¹³ Jfr ovan vid not I: 4 f.

¹¹⁴ Jfr ovan vid not II: 8 ff.

ligen de skadade föremålen ofta lyx- och prydnadsföremål, som den skadelidande ganska väl kan reda sig utan; å andra sidan kunna skadorna icke så ofta täckas av sakförsäkring.¹¹⁵ Man kan ej heller räkna med att olycksfallsförsäkring normalt skulle ge tillräcklig kompensation för uppkommande personskador. Ytterligare har undersökningen av försäkringspraxis klart givit vid handen, att redan vid en oförändrad premie ansvarsförsäkringen kan ersätta skador i sällskapslivet t. o. m. i åtskilliga fall, där knappast någon culpa i vanlig mening förekommit.

Också hänsyn till skadestandsreglernas uppfostrande verkan synes tala mot en ansvars lindring. Om medborgarna vid dessa ytterst vanliga skadefall få uppfattningen, att även handlingar som medföra en påtaglig skaderisk anses godtagbara ur rättsordningens synvinkel, kunde detta tänkas innebära en viss försvagning av culparegelns moralbildande effekt. — Vidare ger undersökningen av försäkringspraxis stöd för antagandet, att ett milt ansvar här i mindre grad än exempelvis vid sport och de flesta arter av lek skulle stämma med allmänhetens rättsuppfattning.

Slutligen kunna rättstekniska skäl anföras till stöd för en culparegel av sedvanlig typ. Även om vissa skadefall i umgängeslivet klart skilja sig från skador i övriga förhållanden — framför allt då skador i slutna sällskap — är det mycket svårt att draga en tydlig gräns omkring de situationer, där det lindrade ansvaret skulle gälla. När skador inträffa mellan flyktigt bekanta på en dansbana, mellan deltagare i en gemensam utflykt eller en sällskapsresa, mellan pensionatsgäster, mellan tågpassagerare som kommit i samspråk etc. är det tveksamt, om ett annat ansvar bör gälla än mot utomstående, helst som det ofta framstår som en ren händelse att ej skadan drabbat en okänd. Det verkar därför långt enklare att använda samma culparegel i sällskapslivet som i övriga fall.

Av det anförda synes framgå, att någon ansvars lindring liknande den danska rättens regel icke kan förordas. Dock torde man så långt böra beakta den brukliga aktsamhets-

¹¹⁵ Jfr ovan före not II: 2.

standarden, att icke orealistiska krav uppställas på försik-
tighet och anspänning i sällskapligt umgänge.

3. *Särregler för vissa skador?* Vid den närmare utform-
ningen av denna culparegel uppkommer frågan, om — i en-
lighet med bl. a. USSINGS ståndpunkt¹¹⁶ — ansvaret bör be-
dömas som strängare vid *personskada* än vid *sakskada*. Kon-
sekvensen bleve t. ex., att om en gäst genom ringa oförsiktig-
het vållar brandskada på världens oförsäkrade egendom, han
skulle gå fri från ansvarighet, medan ersättning skulle utgå
om värden i sammanhanget ådrager sig ett brännsår.

Det finns emellertid knappast något stöd i svensk rätt för
att man på detta sätt skulle låta effekten av den skadegö-
rande handlingen inverka på culpabedömningen. Såsom fram-
hållits på tal om samtyckeskonstruktionen kan väl en prin-
cip av detta slag i vissa, icke alltför talrika fall vara lämplig
ur riskfördelningssynpunkt; ur andra aspekter ter den sig
däremot knappast påkallad.¹¹⁷ Det torde stämma bättre med
synpunkten om skadeståndsreglernas moralbildande funk-
tion — liksom sannolikt även med allmänhetens rättsuppfatt-
ning — att på vanligt sätt låta det vid culpaprövningen vä-
sentliga bli den med handlingen förenade skaderisken, satt i
relation till handlingens nytta (eller värdet av rörelsefrihet
i situationen i fråga).¹¹⁸ Ätminstone de lege lata synes det
riktigast att stanna för en regel med detta innehåll.

Ett särskilt spörsmål är, huruvida några speciella principer
böra gälla i fråga om egendomsskador som *understiga den
sedvanliga självrisk* vid privat ansvarsförsäkring, med and-
ra ord skador under 50 kronor. Såsom förut antytts, tillse
försäkringsgivarna vanligen vid andra egendomsskador, att
självriskbeloppet erlägges i samband med utbetalningen av
försäkringsersättningen. Vid skador inom självrisken torde
däremot ytterligt sällan några ersättningskrav framställas
mot umgängesvänner. Man kan då fråga, om ej i anslutning
till denna sedvana en regel kunde uppställas, att dylika ska-

¹¹⁶ Se ovan vid not V: 5 f.

¹¹⁷ Se ovan vid not II: 32 ff.

¹¹⁸ Jfr GOMARD, Forholdet s. 273 och det danska fallet J. D. 1942.295 (ovan i
not V: 27).

dor finge bäras av den skadelidande själv åtminstone vid ringa vårdslöshet hos skadevällaren. De argument, som före ansvarsförsäkringens genombrott talat för ett milt ansvar bl. a. i sällskapslivet, skulle i denna situation allttjämt vara giltiga.¹¹⁹

Emellertid torde det knappast föreligga tillräckliga skäl att göra undantag från den eljest tillämpade culparegeln i detta läge. Rörande synpunkten om rådande sedvänja kan framhållas, att före införandet av självrisk — vilket på många håll skedde först i 1950-talets början — dylika skador allmänt ersattes av ansvarsförsäkringen och att så allttjämt sker i vissa bolag, där försäkringar från tidigare år på försäkringstagarens begäran fått fortsätta att gälla utan självrisk. En viktigare invändning mot en särregel är emellertid även här, att man bör sträva mot en enhetlig ansvarsprincip: lika litet som en annan culparegel bör tillämpas vid personskada än vid sakskada, bör den omständigheten, att en skada av en händelse råkat få en något större eller mindre omfattning, inverka på förutsättningarna för skadeståndsskyldighet. Att en handling typiskt sett medför risk blott för egendom av ringa värde — t. ex. vardagsporslin eller dylikt — torde däremot kunna motivera, att en oförsiktighet bedömes mildare än eljest; ur denna synpunkt kan man ifrågasätta, hur pass ofta t. ex. tappade grogglas, sönderdiskade assietter etc. äro ersättningsgilla enligt gällande skadeståndsrätt. — Ytterligt sällan torde emellertid skadestandsfrågor av detta slag komma under domstols bedömning.

4. *Några frågor om culpabedömningen i olika situationer.* Med utgångspunkt i den culparegel som nyss skisserats skola slutligen diskuteras några av de skiftande skadetyper, som kunna förekomma vid sällskaplig samvaro.

Här torde man ha skäl att anknyta till den i försäkringspraxis framträdande synpunkten, att en skada, som utgör en typisk och direkt följd av den försäkrades handling, i regel betalas; däremot förefaller man mera benägen att avböja krav på grund av skador till följd av speciella förhållanden,

¹¹⁹ Se ovan under II A 1.

varom skadevållaren varit ovetande, eller oförutsedda handlingar av den skadelidande.¹²⁰ Resonemang av detta slag stämma med den tendens vi tyckt oss finna i rättspraxis, att en deltagare i mera rörliga sysselsättningar i umgängeslivet skulle ha viss rätt att räkna med att omgivningen toge vara på sig själv och sin egendom.¹²¹ De kunna ibland ge ledning för bedömningen också av andra dylika skadestandsfrågor vid sällskaplig samvaro.

En gäst skulle sålunda ha rätt att uppträda hos värdfolket på sådant sätt som brukar vara riskfritt i hem av den aktuella typen. Han skulle icke behöva räkna med onormala detaljer i möbleringen, som medföra att han snubblar och skadar ömtåliga föremål; han borde också få utgå från att stolarna i ett vardagsrum hålla att sitta på för personer med normal kroppskonstitution, såvida de icke äro påtagligt bräckliga. På samma sätt bör en deltagare vid en festtillställning eller en utflykt av andra i sällskapet kunna vänta sig, att de ägna viss omsorg åt sin egendom och t. ex. icke utan varning anförtra sina vänner ytterkläder med dyrbara tillhörigheter i fickan. En sådan bedömning ter sig motiverad redan med hänsyn till det ofta betonade värdet av en viss rörelsefrihet och möjlighet till avkoppling på fritiden. I en del dylika fall torde skadan framstå som självförvållad eller åtminstone jämkning av skadeståndet på grund av medvållande bli aktuell;¹²² men det kan finnas anledning att fritaga skadevållaren från ansvar även då den skadelidandes uppträdande under rådande omständigheter tett sig fullt försvarligt eller det farliga läget uppkommit till följd av någon åtgärd av tredje man. Man skulle alltså icke begära, att deltagarna i sällskapslivet kalkylerade med dolda skademöjligheter.¹²³

Ett liknande betraktelsesätt kan bli aktuellt i fråga om värdens ansvar mot sina gäster på grund av skador i hans hem eller på hans tomt. Någon minutiös omsorg beträf-

¹²⁰ Se ovan vid not V: 93.

¹²¹ Se ovan vid not V: 37 f.

¹²² Om ett särskilt fall av medvållande se nedan under V D 5.

¹²³ Ett visst stöd för en sådan princip utgör det vid not I: 36 refererade fallet NJA 1958 s. 247, där dock skadan ej inträffat i sällskapslivet.

fande lokalernas skick synes ej böra krävas. Visserligen får värden tillse, att de utrymmen där gästerna äro direkt inbjudna att vistas icke medföra påtagliga risker vid normal förflyttning, och att de möbler som ställas till gästernas förfogande ej äro farliga för deras person eller kläder vid sedvanlig användning; men ett omdömeslöst uppträdande eller mera säregna handlingar av gästen, t. ex. besök i garderober eller försök att sitta på kistor, bord och diskbänkar, kan han icke anses skyldig att förutse. Viss hänsyn får dock tagas till gästernas person. Värdfolket måste räkna med möjligheten, att företagsamma barn kunna ägna sig åt helt oväntade sysselsättningar i lokalen, även om deras föräldrar samtidigt äro på besök;¹²⁴ i vissa fall kunna också särskilda anstalter för ålderstigna gästers säkerhet vara påkallade. — Ytterligare får man vid culpabedömningen beakta, huruvida den skadelidande gästen infunnit sig mera improviserat eller i anledning av en förberedd bjudning.¹²⁵

Det synes vidare svårigen kunna förenas med culparegeln utom kontraktsförhållanden i dess sedvanliga utformning att ålägga ansvar också då svaranden till sin ursäkt kan anföra sjukdom som han icke kunnat förutse, t. ex. matförgiftning. Skador orsakade av oförmodade uppkastningar (utom till följd av alkoholförtäring), näsblödningar o. d. torde därför böra stanna på den skadelidande. Här synes försäkringsbolagens skadereglering ofta påtagligt avvika från gällande rätt.¹²⁶

I överensstämmelse med den ståndpunkt som framträder i försäkringspraxis — liksom även i dansk rätt¹²⁷ — torde det vid mellanhavanden i umgängeslivet knappast finnas anledning att fästa avseende vid vilkendera av parterna, som är den gästfrie eller hjälpsamme, och gynna denne vid skade-

¹²⁴ Jfr ovan vid not V: 31 med det i noten anförda rättsfallet FFR 1956 s. 308, samt även NJA 1935 s. 636 (ansvar för gårdskarl mot barn för farlig anordning på gårdsplats).

¹²⁵ Även när det gäller värdens ansvar kan jämkning på grund av medvållande vara påkallad; bl. a. torde många skador genom snubbling och halkning till stor del bero på bristande uppmärksamhet från den skadelidandes sida.

¹²⁶ Se om försäkringspraxis ovan vid not V: 58.

¹²⁷ Jfr ovan vid not V: 2 ff och efter not V: 26.

ståndsansvarets utformning.^{127a} Den sedvanliga graden av aktsamhet lär vara ungefär densamma i båda fallen. Bl. a. med tanke på tillgången till ansvarsförsäkring är det vidare orealistiskt att föreställa sig, att ansvarsregeln i dessa situationer skulle ha någon inverkan på medborgarnas benägenhet för bjudningar och tjänster. Man kan ju inte heller utgå från att dessa äro helt altruistiska; de gäldas ofta med återbjudningar och gentjänster, eller tankar på andra ekonomiska eller personliga fördelar ligga bakom. Att vid ett skadefall utreda, om samvaron eller den skadevällande handlingen verkligen kan anses ha tjänat endast den ena partens intresse, skulle vara alltför komplicerat.

Det sagda får betydelse bl. a. för värdfolkets ansvar, då den förtäring de bjudit på visar sig skadlig. Särskilt vid större bjudningar är det tänkbart, att ersättningskrav av detta slag kunna uppgå till betydande belopp. Trots det gåvoliknande förhållandet torde man knappast kunna inskränka ansvaret till fall av dolus eller grov culpa. Å andra sidan synes det icke rimligt att uppställa någon sträng undersökningsplikt i fråga om butiksköpta matvaror; ha dessa skadliga egenskaper, bör det för övrigt ofta vara möjligt för de skadelidande att erhålla skadestånd av leverantören eller tillverkaren.¹²⁸ — I ett sådant fall som i exemplet »svampen»¹²⁹ torde däremot skadeståndsskyldighet föreligga; det var ju här fråga om en påtaglig vårdslöshet från värdfolkets sida.

Speciellt i detta läge kunde det synas närliggande att anlägga liknande skälighetssynpunkter, som framskymta i några rättsfall angående sport och lek: man skulle vid ringa culpa ogilla ersättningsanspråk för mycket omfattande skador.¹³⁰ Såsom tidigare framhållits är det emellertid ovisst,

^{127a} Jfr beträffande ansvar mot tjänstvillig person NJA 1949 s. 161 samt — angående det allmänna problemet om skadeståndsskyldighet vid räddningsåtgärder av den skadelidande — GRÖNFORS, Skadelidandes medverkan s. 42 ff med hänvisningar.

¹²⁸ Jfr härom BENGTSOHN, Om ansvarsförsäkring s. 204 ff med hänvisningar.

¹²⁹ Se ovan före not V: 49.

¹³⁰ Se framför allt om NJA 1951 s. 79 ovan vid not III: 30 ff och om NJA 1933 s. 150 ovan vid not IV: 56 f.

i vad mån detta är förenligt med gällande rätt.¹³¹ I regel lära också krav i anledning av dylika skador endast framställas mot ansvarsförsäkrade personer.

En viss särställning torde skadeståndsskyldigheten vid *dans* intaga. Då partnern eller andra dansande skadas, kunna delvis anläggas liknande synpunkter som vid sport- eller lek-skador. Någon samtyckeskonstruktion synes visserligen icke heller i detta läge vara berättigad. Men man får taga hänsyn till vilka steg och andra handlingar som falla inom ramen för den ifrågavarande dansen. Sådana oväntade beteenden, som med hänsyn till partnerns person och förhållandena vid dansen i övrigt kunna väntas medföra särskild fara — t. ex. hastiga svängar med skröpliga äldre damer — måste betraktas som culpösa. Vanligen kan man också anse den, som trots påtaglig oskicklighet bjudit upp till dans av hastig och mera invecklad typ och genom sin klumpighet råkar skada damens person eller kläder, vara vållande till de inträffade skadorna. I övriga lägen torde det vara anledning att se milt på skador som inträffa under dansen, t. ex. genom missförstånd av partnerns intentioner eller dylikt. Ett visst stöd för en sådan bedömning kan hämtas i det förut refererade hovrättsfallet angående skada mellan två damer i samband med dans.¹³²

Vid *farliga sysselsättningar*, såsom t. ex. jakt, torde en särskilt sträng culpabedömning böra gälla; detta stämmer också med rättspraxis — särskilt i Danmark — och försäkringspraxis.¹³³ Det förut berörda rättsfallet NJA 1958 s. 247 (de blyförgiftade korna) kan däremot tyda på att man av privatpersoner icke bör kräva mera ingående kunskaper om skadliga egenskaper hos skenbart ofarlig egendom, som de handha i ordinära sammanhang.¹³⁴ Danska domstolar förefalla dock se saken på annat sätt,¹³⁵ och man kan ifrågasätta om icke ur både preventiv och reparativ synvinkel en mild bedömning i detta läge är mindre lämplig. Problemet bör ha

¹³¹ Jfr ovan vid not I: 46 ff.

¹³² Se ovan vid not V: 35.

¹³³ Se ovan vid V: 19 ff och V: 31 ff om rättspraxis samt vid not V: 66 om försäkringspraxis.

¹³⁴ Se ovan vid not I: 36 f.

¹³⁵ Se U 1958.666 och även U 1940.577, refererade ovan vid not V: 21.

ganska stor betydelse med hänsyn till alla de fabriksalster som numera användas av privatpersoner utan närmare kännedom om produkternas sammansättning. Man bör åtminstone kunna fordra, att den som anskaffar egendom av denna typ för användning i hushållet eller umgängeslivet tar del av etiketter och bruksanvisningar för att utröna dess egenskaper.

Speciella frågor uppkomma, då skador vållas i *berusat tillstånd*. Enligt hemförsäkringsvillkoren täcker ansvarsförsäkringen icke skadevållarens ansvar i sådana fall,¹³⁶ varför berusning sällan torde åberopas vid ersättningskrav på grund av sällskapslivets skador. Det är naturligt, att skadevållaren här får svara för alla handlingar, som skulle ha ansetts oaktsamma hos en nykter person. Då gäster på en tillställning berusats på grund av värdens frikostighet med starka drycker, torde det finnas möjlighet att på grund av medvållande jämka ansvaret för skada på värdens egendom. Däremot bör gästen icke kunna göra gällande, att den skadelidande handlingen vore att betrakta som försvarlig med hänsyn till den sänkta aktsamhetsstandard, som i allmänhet råder vid en fest av den aktuella typen, eller att den skadelidande accepterat risken genom att organisera eller deltaga i festen. Det torde stämma bäst med den svenska rättens allmänna inställning till den rättsliga betydelsen av alkohelpåverkan att lämna invändningar om berusningens ursäktlighet helt utan avseende,¹³⁷ på liknande sätt som lek av en viss farlighetsgrad ansetts culpös, oavsett att den skadelidande frivilligt inlätit sig i denna.

5. Vid egendomsskador i sällskapslivet kan den särskilda frågan uppkomma, i vad mån ersättningsskyldighet föreligger för *onormalt dyrbara föremål* — t. ex. konstverk, prydnadssaker eller porslin — som en gäst råkar skada på en bjudning. I anslutning till det förut refererade avgörandet NJA 1957 s. 499¹³⁸ kunde man göra gällande, att en värd, som utsatt sådana föremål för fara att skadas, borde vidkännas viss jämkning i honom tillkommande skadestånd. Rättsfallet ger visst stöd för en dylik princip åtminstone då det förelägit en särskild risk för det skadade. Visserligen kan

¹³⁶ Enligt de före 1960 använda villkoren undantogs blott skador vållade i uppenbart berusat tillstånd.

¹³⁷ Jfr Förslag till brottsbalk (SOU 1953: 14) s. 380 ff och även STRAHL, Kompendium s. 66.

¹³⁸ Se ovan före not V: 34.

det skäligen ej åligga värden att ställa undan dylik egendom vid en bjudning; man kan knappast heller lägga värden till last som medvållande, att han icke varnat sina gäster för att skada föremålen med hänsyn till deras höga värde, något som HD synbarligen ansett kunna fordras av jakthundens ägare i NJA 1957 s. 499. Bl. a. lär ett sådant beteende strida mot många människors uppfattning om god ton i umgängeslivet. — Däremot torde värden kunna anses skyldig att vidtaga åtgärder mot att sakerna skadas genom sådan fumlighet eller ouppmärksamhet, som brukar förekomma vid festliga tillfällen. Framför allt bör han placera sin värdefulla och ömtåliga egendom på så litet utsatta ställen som möjligt eller i annat fall på något sätt göra sina gäster uppmärksamma på risken för föremålen. Underlåter han dylika försiktighetsmått, skulle han få riskera en reduktion av skadeståndet, om skadevållarens handlingssätt alls kan anses culpöst.¹³⁹ Det stämmer därvid bäst med medvållandekonstruktionen att jämka ersättningen icke till det beräkneliga värdet utan till viss bråkdel av det skadades verkliga värde.

Liknande principer torde vara tillämpliga i umgängeslivet i övrigt. Vid gemensamma utflykter synes man emellertid i överensstämmelse med HD:s dom om jakthunden ytterligare böra kräva, att ägaren av speciellt dyrbar egendom varnar andra deltagare för att skada denna, om faran härför är påtaglig.

Det kunde verka tilltalande att gå längre än nu sagts och tillämpa en allmän grundsats, att endast den *beräkneliga* skadan vore ersättningsgill vid egendomsskador i sällskapslivet. Det synes emellertid svårt att finna stöd för en sådan regel i svensk rättspraxis; 1957 års fall lär icke kunna uppfattas på detta sätt.¹⁴⁰ Behovet av en princip av detta slag har

¹³⁹ Har skadevållaren haft anledning antaga, att endast egendom av mindre värde varit i farozonen, lär hans handlingssätt bedömas mildare än om han insett, att han varit omgiven av dyrbarheter.

¹⁴⁰ Se diskussionen av fallet ovan vid not V: 34. Jfr om dessa frågor även WINROTH, Om skadestånd s. 321 f, EKSTRÖM s. 925, STANG, Skade voldt av flere s. 239 ff, PERSSON, Skada och värde s. 63 f och KARLGREN, Skadeståndsrätt s. 220, noten. — Icke heller torde en hänvisning till de kontraktsliknande relationerna mellan parterna utgöra något bärkraftigt argument; jfr ovan not III: 59.

också blivit mindre i och med privatansvarsförsäkringens ökade utbredning. Det torde spela ringa roll ur premiesynpunkt, om de sällan förekommande större skadorna ersätts fullt ut eller endast delvis.

AVSLUTNING

1. *Några resultat av undersökningen.* Ett gemensamt drag för skadeståndsreglerna vid fritidsskador är den *ansvarslindring* som förekommer: ett uppträdande, som exempelvis på förvärvslivets eller trafikens område skulle ha betraktats som oaktsamt, anses här ofta försvarligt och medför ej ersättningsskyldighet. Detta är särskilt tydligt på sportskadornas område; i det föregående ha också åtskilliga argument anförts för en sådan ståndpunkt. Vid mera ofarlig lek mellan barn finnas talrika belägg i rättspraxis för ett mildrat skadeståndsansvar av denna typ, och sannolikt gäller en dylik regel även vid lek mellan vuxna. För lekskadornas del har emellertid förf. ställt sig mera kritisk till tendensen och rekommenderat en strängare bedömning av frågan, vilka samsättningar som kunna anses godtagbara ur rättsordningens synvinkel. Vad slutligen gäller sällskapslivets skador — där inställningen i svensk rättstillämpning är oklar — har förf. icke velat ansluta sig till den långtgående ansvarslindring som framträder i dansk rätt; bl. a. med hänsyn till den normala aktsamhetsstandarden i dessa förhållanden har emellertid förordats en relativt mild bedömning av skadevållarens handlingssätt.

Den mildare ansvarsregeln vid fritidsskador har ofta motiverats med att ett tyst samtycke till risken konstruerats. Att döma av undersökningen av försäkringspraxis synas icke minst skadereglerarna vara benägna för dylika resonemang. I det föregående har emellertid hävdats, att sådana äro icke blott orealistiska utan även i åtskilliga fall olämpliga att använda. Bl. a. framstå de överväganden om den lämpliga riskfördelningen, vilka synas ligga bakom konstruktionen, i många fall som föråldrade i och med ansvarsförsäkringens ökade utbredning. Enligt den här utvecklade ståndpunkten kan man däremot vid praktiskt taget alla typer av fritidsskador komma fram till ändamålsenliga lösningar genom att tillämpa en vanlig culparegel. Det har också framgått, att ett

sådant sätt att angripa problemen är väl förenligt med de svenska domstolarnas avgöranden liksom även med dansk rättspraxis. T. o. m. vid ensidiga handgripligheter ha avgörandena befunnits bygga på en sorts culpabedömning, om också av speciellt slag: frågan har blivit, om skadevållaren med fog kunnat utgå från att motparten samtyckt till hans åtgärd. De skäl för talans ogillande, som domstolarna anfört i andra sammanhang, ha också visat sig lika väl kunna tyda på att en culparegel tillämpats. En viktig faktor vid vållandebedömningen förefaller därvid ha varit, om de skadehotade personerna kunnat väntas vara beredda på faran. När skadevållaren haft anledning räkna med detta, ha hans handlingar inom ramen för verksamheten ofta bedömts som försvarliga. Ibland har detta berott på att en viss handlingsfrihet ansetts värdefull i denna situation, ibland har beteendet under sådana omständigheter framstått som mindre riskabelt.

Tillvägagångssättet vid culpabedömningen skiftar med arten av den gemensamma verksamheten. Läget blir ett annat vid sport, där skadan vållas inom ramen för en av samhället uppmuntrad eller åtminstone godtagen sysselsättning och de skadegörande handlingarna därför bedömas mildt, än vid lek. I det senare fallet ha vi iakttagit en dubbel culpaprövning, varigenom man bedömer dels sysselsättningens, dels den enskilda handlingens försvarlighet. Och vid sällskapslivets skador framträder ytterligare en annan typ av prövning, där ramen för verksamheten har ringa intresse och uppmärksamheten därför koncentreras till det skadegörande beteendet. Sedvanan på området, preventions- och riskfördelningssynpunkter samt i vissa fall hänsyn till inställningen hos dem som utöva verksamheten eller hos allmänheten över huvud taget motivera ytterligare variationer i culpabedömningen.

Den ansvars lindring som iakttagits har ej enbart bestått i att den skadevållande handlingen bedömes mildt. I doktrinen och rättspraxis märks en tendens att låta *skadans omfattning* inverka på skadeståndsskyldigheten. Stundom har man därvid velat mildra ansvaret för *smärre* skador, främst på egendom. Detta torde vara ett av skälen för samtyckeskonstruktionen; även culparegeln i sällskapslivets förhållanden skulle enligt vissa doktrinuttalanden utformas efter denna linje.

Från sådana tankegångar har emellertid förf. tagit avstånd. — Å andra sidan skymtar framför allt i vissa rättsfall uppfattningen, att ansvar skäligen icke bör åläggas för de *mycket omfattande* skadorna, då skadevållarens culpa är ringa; skadan skulle då kunna anses ha inträffat mera av våda än av vållande. Denna princip synes dock på sin höjd kunna tillämpas i vissa speciella fall och har därför icke tillmätts större betydelse i den föregående diskussionen. Värdet av en sådan grundsats torde också minska i och med ansvarsförsäkringens utbredning och försäkringsbeloppens höjning i fråga om ansvaret för personskada.

Även om det icke är motiverat att låta samtyckeskonstruktionen motivera en anknytning till avtalsrättsliga principer vid fritidsskador, kunna relationerna mellan deltagarna ibland intaga en ställning mellan kontraktsförhållanden och rent utomobligatoriska förhållanden. Endast undantagsvis torde det visserligen förekomma, att deltagarna åläggas särskilda förpliktelser mot varandra;¹ och i regel synes det ansvar för underlåtenhet, som stundom föreligger — t. ex. när värden svarar mot sina gäster för bristfälligheter i sin lägenhet — icke vila på en kontraktsrättslig grund.² Den avtalsliknande karaktären av parternas relationer yttrar sig i stället i att vid sport eller lek vissa positiva handlingar betraktas som otillåtna på grund av de regler, som anses vedertagna vid gemensam verksamhet av detta slag. I det föregående har emellertid förf. blott velat tillmäta dessa regler en begränsad betydelse i skadeståndsrättsligt hänseende. Den culpaprincip som här förordats är därför väsentligen av utomobligatorisk typ.

2. *Praxis inom ansvarsförsäkringen.* Av undersökningen har framgått en del allmänna drag i försäkringsgivarnas skadereglering på det begränsade område som arbetet berört. Främst bör betonas, att den bland lekmän vanliga uppfattningen om försäkringsbolagens krångel och bristande generositet vid skaderegleringen icke vunnit något stöd av det

¹ Jfr NJA 1957 s. 499, refererat ovan före not V: 34.

² Se om karaktären av detta ansvar BENGTTSSON, Om ansvarsförsäkring s. 239,

genomgångna materialet. Ytterligt sällan har något fall anträffats, där bolagens bedömning framstått som oförmånligare för den skadelidande än en domstolsprövning kunde väntas bli;³ tvärtom framträder en motsatt tendens i många situationer. Det bör emellertid erinras om att genomgången av skadeärendena endast tagit sikte på förutsättningarna för skadeståndsansvar; här måste lämnas öppet, om försäkringsgivarnas liberalitet är lika framträdande, när det gäller skadevärderingen.

Vad angår de olika skadetyperna, ha bolagen vid sportskador visat sig vara ganska återhållsamma med utbetalningar också när ersättningskraven avsett mindre belopp. För denna ståndpunkt ha de kunnat åberopa visst stöd i doktrin och rättspraxis. I fråga om lekskadorna synes skaderegleringen väl ansluta sig till de betydligt talrikare domstolsavgöranden som här förekomma. En rad kulansbetalningar ha emellertid påträffats också i dessa två typer av skadeärenden. Och vid skador i sällskapslivet ha vi i skadeakterna mött en genomgående benägenhet att utge ersättning även då laglig skadeståndsskyldighet icke föreligger. Bolagen äro icke blott villiga att träffa förlikning vid meningsskiljaktighet med den skadelidande; de betala t. o. m. det begärda beloppet utan någon antydning om att ersättningsfrågan är diskutabel. Främst gäller detta vid smärre skador på egendom, men även vid personskador har man ofta bedömt ansvarets förutsättningar på liberalt sätt. I varje fall hos en del försäkringsgivare har kunnat märkas en påtaglig motsättning till den mera restriktiva ståndpunkt som intages vid krav från andra än umgängesvänner, t. ex. medkontrahenter eller helt obekanta personer.

Det ligger nära till hands att ställa frågan, i vad mån tillvägagångssättet vid undersökningen av försäkringspraxis kan ha inverkat på dessa resultat. Redan i inledningen framhöllos vissa brister i detta hänseende. Med hänsyn härtill har förf. icke ansett sig kunna göra några säkra uttalanden om nyanserna i de tillämpade skadestandsreglerna, ehuru även

³ Det ärende, som omtalats ovan i not IV: 100, torde vara ett sådant undantagsfall som här avses; jfr också det vid not IV: 71 nämnda ärendet.

detaljer i skaderegleringen redovisats ganska utförligt i det föregående. De generella tendenser vid olika skadetyper som nyss omtalades synas emellertid framträda så klart i materialet, att tvivel på denna punkt knappast förefaller befogat. Bl. a. kan framhållas, att vad som framkommit vid genomgången av de slumpvis utvalda skadeakterna överensstämmer såväl med intrycken från särskilt granskade ärenden, där försäkringsgivarna synas ha tagit principiell ställning till olika frågor på området,^{3a} som med uppgifterna från bolagen i rundfrågan och eljest.

Tidigare har utvecklats, att benägenheten att gå längre än skadestandsreglerna framför allt kan förklaras av affärsmässiga hänsyn. När den försäkrade har direkt intresse av att skadan betalats och detta skulle innebära en relativt ringa ekonomisk nackdel för försäkringsgivaren — icke minst med tanke på de utredningskostnader som därmed sparas — har man ansett sig kunna avvika från en strikt juridisk bedömning. I synnerhet gäller detta, när såsom vid sällskapslivets skador ett dylikt avsteg tycks ha stöd i den populära uppfattningen om skadestandsansvarets innebörd och ej står i klar motsättning till några domstolsavgöranden på området.

Denna liberala hållning är särskilt påfallande, om man jämför den med bolagens inställning till den närliggande frågan, hur undantagsbestämmelserna i privatansvarsförsäkringens villkor böra tolkas. I detta avseende har man varit ganska sträng, bl. a. vid tillämpningen av vissa praktiskt betydelsefulla undantag angående skada på omhändertagen egendom och skada genom handling betingad av den försäkrades yrkesutövning.⁴ I många fall, då sådana klausuler åberopats mot den försäkrade, har det varit fråga om ansvar mot dennes vänner och bekanta för måttliga belopp. Möjligen kan försäkringsgivarnas ståndpunkt i dessa ärenden bero på att de här ansett sig ha ett fastare stöd i bestämmelsens ordalag än de i skadestandsfrågan äga i allmänna skadestandsprinciper. Bolagen ha vidare till ledning för sin praxis vid

^{3a} Jfr Inledning, not 7.

⁴ Se om tolkningen av det förra undantaget BENGTSOON, Om ansvarsförsäkring s. 440 ff, HELLNER, Försäkringsrätt s. 385 ff, samt om tolkningen av det senare undantaget HELLNER, a.a. s. 371 ff.

villkorstolkningen haft utlåtanden av Skadeförsäkringens villkor snämnd, vilken bedömer dessa frågor strängt juridiskt.⁴ Om vad som nu sagts ger en tillräcklig förklaring till den påtagliga skillnaden, är emellertid tveksamt.

3. Av undersökningen synes alltså framgå, att på ganska betydelsefulla områden av privatlivet *de skadeståndsregler, vilka i realiteten tillämpas, äro avsevärt förmånligare för den skadelidande än de som juristerna anse tillämpliga*. Detta kan tyckas säreget icke minst med tanke på att talrika juridiska motiveringar hade kunnat åberopas till stöd för ett mildrat ansvar i sällskapslivet: den låga aktsamhetsnivån i dylika förhållanden, sysselsättningarnas påtagliga ofarlighet, den gemensamma verksamheten, vilken kan leda tanken till de eljest så ofta framförda synpunkterna om samtycke till risken.

I och för sig är det väl ej så anmärkningsvärt, att i det praktiska rättslivet en annan regel råder än vad som framgår av doktrin och rättstillämpning. Icke heller kan det motivera någon kritik mot försäkringspraxis, att den är liberalare än en strikt juridisk bedömning, helst som bolagens inställning åstadkommer en riskfördelning, vilken onekligen innebär en viss fördel ur samhällsekonomisk synvinkel. Att graden av liberalitet varierar bland de olika bolagen är väl icke helt tillfredsställande men torde knappast kunna undvikas, eftersom skadereglerarna blott äga begränsad kännedom om praxis hos andra bolag. Däremot är det givetvis av ondo, om försäkringsgivarna visa större tillmötesgående mot vissa kategorier av försäkrade eller skadelidande — t. ex. inflytelsrika kunder eller kverulanter — än mot andra. Det genomgångna materialet ger dock icke tillräckligt stöd för några uttalanden, i vilken utsträckning detta sker, och det synes därför riktigast att icke närmare ingå på denna fråga i sammanhanget.⁵

⁴ Även om alla försäkringsbolag väl icke strikt rätta sig efter nämndens praxis ens om de äro representerade i nämnden, torde det dock höra till undantaget att en väsentligt liberalare tolkning tillämpas. I det material som förf. genomgått ha bl. a. de nämnda klausulerna tolkats med ganska stor stränghet.

⁵ Jfr om frågan bl. a. JACOBSSON i SOK 1956 s. 114 f samt DEICHMANN, Haftpflichtschäden s. 28. Den senare tillråder särskild försiktighet i mellan-

Vad som ger försäkringsbolagens skadereglering en särställning är emellertid, att den sker *under åberopande av gällande skadeståndsregler*: försäkringsgivarna redovisa icke öppet innebörden av sin praxis. På denna punkt te sig vissa invändningar befogade. Såsom förut anmärkts, torde skaderegleringen icke sakna betydelse för allmänhetens uppfattning om skadeståndsreglernas innebörd.⁶ Bl. a. med hänsyn till den uppfostrande roll man brukar tilldela culparegeln bör det därför ha stort intresse, att bolagen icke motivera sin ståndpunkt på ett missvisande sätt. Många försäkringsgivarers hållning är emellertid ägnad att ge allmänheten en felaktig uppfattning om gällande rätt: även vid påtaglig kulansbetalning avstår man från att ange de verkliga skälen för utbetalningen. Det är förklarligt, att man valt detta enkla och lättvindiga sätt att reglera skadan, men det kan icke anses lämpligt.⁷ Ett riktigare förfaringssätt torde vara det som en del bolag tillämpa åtminstone i vissa tvivelaktiga fall: de påpeka uttryckligen för den skadelidande (och eventuellt även för den försäkrade), att ersättningsfrågan är tveksam men att på grund av beloppets ringhet man bortser från kravet på styrkt vårdslöshet.

När skadeståndskraven avböjas, förefalla däremot skadereglerarna ofta ganska utförligt och på ett — såvitt här kan bedömas — pedagogiskt lämpligt sätt förklara sin bedömning av rättsfrågan.

4. *Framtidsperspektiv.* Förf:s rekommendationer ha i det föregående gjorts på kort sikt. Utgångspunkten för diskussionen har hela tiden varit förekommande rättspraxis och nuvarande försäkringsförhållanden. Några resonemang de

havanden med stora kunder, då en vägrad betalning kan leda till uppsägning även av andra försäkringar. En sådan inställning må vara naturlig ur affärsmässig synvinkel men kan lätt komma i konflikt med de inom försäkringsrätten väsentliga principerna om riskgemenskap och rättvis premiesättning.

⁶ Jfr ovan vid not II: 12.

⁷ Ur samma synvinkel förefaller det mindre lämpligt att — såsom undantagsvis sker — motivera betalning av halva den yrkade ersättningen vid skador under fotboll och liknande lagspel med att den skadelidande varit medvållande genom sitt deltagande i spelet,

lege ferenda ha sällan förekommit.⁸ Att närmare ingå på dessa frågor, vilka vid fritidsskador svårigen kunna betraktas isolerade från skadestandsreglerna i andra situationer, skulle falla utom syftet med undersökningen. Några anmärkningar skola emellertid göras om den tänkbara framtida utvecklingen på rättsområdet.

Till en början bör betonas, att fritidsskador knappast höra till ett område, där behovet av nylagstiftning framstår som trängande. Som socialt problem kunna de icke jämföras med skador orsakade inom förvärvslivet och i trafiken. Endast lekskador vållade av barn torde ha en sådan frekvens och storleksordning, att en revision av reglerna kan synas angelägen. Frågan härom utgör en del av det större problemkomplexet rörande barns skadeståndsskyldighet, vilket lär bli reglerat som ett led i pågående lagstiftningsarbete på skadeståndsrättens område. Därvid torde det bli svårt att till fullo likställa barns ansvar med vuxnas; en skälighetsbedömning bör knappast kunna avvaras, varvid förmodligen existensen av en ansvarsförsäkring får större betydelse än nu är fallet. De speciella problem vid lekskadorna, som sammanhånga med culpa- och medvållandebedömningen, lära emellertid svårigen kunna lösas genom en nylagstiftning.

Man kan antaga, att skadeståndet på fritidsskadornas område liksom eljest inom privatlivet alltjämt kommer att bero av culpa. Detta är också väl motiverat. Fritidens skador torde böra komma i åtanke bland de allra sista skadetyperna, när frågan uppstår, om den utomobligatoriska skadestandsregeln skall skärpas till ett rent strikt ansvar. Behovet av reparation och riskfördelning är större på de flesta andra håll; och på sätt tidigare utvecklats tala även preventionsskäl för att tillämpa en culparegel vid dessa alldagliga skadefall.

Även inom culparegelns ram är emellertid en viss ansvarsskärpning möjlig. Ett förhållande, som vore ägnat att påverka ansvarsregeln, skulle vara, om domstolarna också i mål mot vuxna skadevållare toge hänsyn till förekomsten av ansvarsförsäkring. Utan tvivel förekommer en viss tendens här-

⁸ Anmärkningarna under II A taga åtminstone i första hand sikte på bedömningen av frågor, vilkas lösning är tveksam enligt gällande rätt.

till i rättspraxis,⁹ men huvudprincipen är alltså, att försäkringen icke får beaktas. Huruvida en ändring i detta hänseende är önskvärd eller ej — en fråga av allmän betydelse inom skadeståndsrätten — skall icke här diskuteras: det är emellertid tänkbart, att en ytterligare utveckling i denna riktning kommer att ske i rättstillämpningen. En annan omständighet, som kunde verka åt samma håll, skulle vara, att ansvarsförsäkringen vunnit en sådan utbredning att endast undantagsvis privatpersoner äro oförsäkrade. Om situationen förändras på något av dessa sätt, skulle man kunna fastslå en regel om skadeståndsansvaret vid fritidsskador utan att behöva taga samma hänsyn som nu till regelns verkningar för oförsäkrade skadevållare. Man kunde då tänka sig en skärpt culpabedömning på alla de områden av privatlivet som här ha behandlats.

På senare år har ibland den tanken upptagits till diskussion, att ansvarsförsäkringen borde ge ett längre gående skydd än skadeståndsreglerna; även skador, vilka den försäkrade orsakat utan eget vållande, skulle på detta sätt kunna ersättas.¹⁰ Såsom förut nämnts, gäller detta redan nu i viss omfattning för skador orsakade av barn.¹¹ Vi ha därjämte funnit en påtaglig tendens i denna riktning i försäkringspraxis, framför allt vid sällskapslivets skador. Särskilt värdefull skulle givetvis en sådan utvidgning av försäkringen vara för personskadornas del. Den synes ur teknisk synvinkel genomförbar framför allt när den skadelidande förhållit sig passiv i samband med skadan eller i vart fall saknat möjlighet att undvika denna; exempel härpå utgöra personskador till följd av nedfallande byggnadsdelar o. d.¹² Såvitt angår ansvar i privatlivet, skulle bl. a. skador tillfogade åskådare på idrottsplatser genom felslagna puckar och liknande kunna nämnas i sammanhanget; lämpligare torde dock vara att lägga denna risk på arrangörens försäkring.¹³ — I de typer av

⁹ Se härom BENGTESSON i SVJT 1961 s. 627 ff.

¹⁰ Se härom senast HELLNER, Bör vi söka övervinna ansvarsförsäkringen s. 20 ff.

¹¹ Se ovan vid not I: 25 ff.

¹² Jfr BENGTESSON, Om ansvarsförsäkring s. 165, 228.

¹³ Jfr ovan vid not III: 140.

fritidsskador som oftast förekomma präglas däremot situationen av båda parternas rörlighet och aktivitet vid den gemensamma verksamheten. Det torde då vara svårt att anknyta till kausalitetsresonemang.¹⁴ Ansvar för skador vid en saramanstötning på en fotbollsplan eller en löparbana eller vid brottning på lek kan svårigen bedömas på detta vis. Ännu besvärligare bleve det att fastslå försäkringens gränser, då gäster eller andra skadas genom att halka eller snubbla i den försäkrades hem. — Vad sällskapslivets skador i övrigt angår, synas visserligen försäkringsgivarna stundom ha använt ett orsakskriterium vid regleringen av skador, som gäster tillfogat värdfolks egendom; i andra situationer har det emellertid visat sig svårt att på detta sätt bestämma gränsen för försäkringsskyddet.¹⁵

Lösningen av ersättningsfrågan vid personskador av våda kan i stället ligga i att lita till en utvidgad olycksfallsförsäkring, som ger mera fullständig kompensation åtminstone för uppkommen ekonomisk förlust. Särskilt gäller detta för sportskadornas del, där man tycks vara på god väg mot ett försäkringsskydd av denna typ.

Vad egendomsskadorna beträffar, är reparationsbehovet mindre. Som förut framhållits, träffa de på fritidens område sällan några föremål av vital betydelse för ägarens livsföring. I den mån mera omfattande skador av denna typ förekomma, torde de icke sällan falla inom området för sakförsäkring, framför allt brandförsäkring. Några allvarligare olägenheter lär det därför knappast innebära, att ansvarsförsäkringen ej omfattar kasuella fritidsskador på egendom.

¹⁴ Liknande mening HELLNER, a.a. s. 23, som dock synes alltför kategoriskt avvisa orsakskriteriet.

¹⁵ Jfr ovan efter not V: 92,

CITERAD LITTERATUR

1. Rättsfallssamlingar, tidskrifter m. m.

Assurandøren. Khvn.

Assurandør-Societetets samling af domme, kendelser og responsa vedrørende forsikringsforhold. Udg. af Assurandør-Societetet i Khvn. Khvn. (Cit. ASD.)

Domsregister over 500 erstatningssaker. Samlet av Ansvarsforsikrings-selskapene og utarbeidet av overrettssakfører R. CHRISTOPHERSEN. Oslo 1957. (Cit. DE.)

Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts. Lausanne. (Cit. BGE.)

Förhandlingar vid nordiska juristmöten. (Cit. NJMF.)

Försäkringsjuridiska föreningens rättsfallssamling. Sthlm. (Cit. FFR.)

Försäkringstidningen. Sthlm.

Gjallarhornet. Nordisk försäkringstidning. Gbg, Sthlm.

Juristen. Khvn.

Neue Juristische Wochenschrift. Münch. und Berl. (Cit. NJW.)

The Law Quarterly Review. Lond. (Cit. LQR.)

Nordiska kongresser för skade- och olycksfallsförsäkring. Sth m, Khvn, Oslo, Hfors. (Cit. SOK.)

Nordisk försäkringstidskrift. Sthlm. (Cit. NFT.)

Norsk retstidende. Oslo. (Cit. NRt.)

Nytt juridiskt arkiv. Avd. I, II. Sthlm. (Cit. NJA resp. NJA II)

Recueil général des lois et des arrêts, fondé par J.-B. Sirey. Paris. (Cit. S.)

Recueil Dalloz de doctrine, de jurisprudence et de législation. Hebdomadaire. Paris. (Cit. D.)

Rettens gang. Oslo.

Riksdagens protokoll . . . Bihang. Sthlm.

Svensk juristtidning. Sthlm. (Cit. SvJT.)

Tidskrift, utg. av Juridiska föreningen i Finland. Hfors. (Cit. FJFT.)

Tidsskrift for rettsvitenskap. Oslo. (Cit. Tfr.)

Ugeskrift for Retsvæsen. Khvn. (Cit. U.)

Versicherungsrecht. Juristische Rundschau für die Individualversicherung. Karlsruhe. (Cit. VersR.)

Vestre Landsrets Tidende. Fredrikshavn. (Cit. VLT.)

2. Kommittébetänkanden

(Lagkommittén.) Förslag till allmän criminallag. Sthlm 1832.

SOU 1950:16. Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. Av I. STRAHL.

SOU 1953: 14. Förslag till brottsbalk. Avg. av straffrättskommittén.
 SOU 1961: 46. Boxningssportens skadeverkningar. Utredning av särskilt
 tillkallad utredningsman.

3. Övrig litteratur

Rättsfallsöversikter och diskussionsreferat samt smärre notiser, recensioner och diskussionsinlägg ha icke medtagits, ej heller okommenterade försäkringsvillkor, broschyrer från försäkringsbolag, material avsett blott för internt bruk inom försäkringsbolagen, bolagens skadeakter och tävlingsbestämmelser för olika idrotter.

Uppsatser citeras med författarnamn och hänvisning till samlingsverk eller tidskrift. Övrig litteratur citeras vanligen med förkortad titel eller med författarnamnet enbart.

AGGE, I., Brottsbegreppets uppbyggnad. Straffrihetsgrunderna. Straffrättens allmänna del III. Kompendium. Sthlm 1960. (Stencil.) (Cit. AGGE, Kompendium.)

—, Straffrättens allmänna del. Föreläsningar. Andra häftet. Sthlm 1961. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning. XXX.)

—, Den svenska straffrättens allmänna del i huvuddrag. H. 2. Sthlm 1948. (Cit. AGGE, Huvuddrag.)

ANDENÆS, J., Almindelig strafferett. Oslo 1956.

ANDERSEN, KR., Erstatningsrett. Oslo 1959.

ARNHOLM, C. J., Almindelig avtalerett. Oslo 1949.

AUGDAHL, P., Forelesninger over retskilder. Oslo 1949.

AZÉMA, J., La responsabilité en matière des sports. Thèse. Lyon 1934.

BACHE, N. H., Den almindelige Erstatningsregel. (U 1934 B, s. 108 ff.)

BECKMAN, N., Barns skadeståndsskyldighet. Sthlm 1950. (Försäkringsjuridiska föreningens publikation. Nr 7. — Även i Tfr 1950, s. 273 ff.)

BENGTTSSON, B., Om ansvarsförsäkring i kontraktförhållanden. I. Den skadeståndsrättsliga bakgrunden. II. Försäkringsskyddet. Sthlm 1960. (Försäkringsjuridiska föreningens publikation. Nr 17: 1, 2.)

—, Ansvarsförsäkringens betydelse i skadeståndsmål. (SvJT 1961, s. 627 ff.)

—, Om tolkning av ansvarsförsäkringsvillkor. Sthlm 1960. (Försäkringsjuridiska föreningens publikation. Nr 16.)

BERGENDAL, R., Till frågan om samtyckets legislativa behandling i straffrätten. (SvJT 1931, s. 273 ff.)

BJÖRCK, G., Handbollens skadefrekvens. Ett bidrag till frågan om idrottens olycksfallsrisk. (NFT 1942, s. 176 ff.)

BOMAN, R., Åberopsbördan i bilmål. (SvJT 1960, s. 387 ff.)

BORUM, O. A., Nogle erstatningsretlige Spørgsmaal, særlig om Børns og Sindssyges Ansvar. (SvJT 1945, s. 434 ff.)

CARLSON, B. C., Om minderårigas skadeståndsansvar. (FJFT 1956, s. 8 ff.)

CHARLESWORTH, J., The law of negligence. 3rd ed. Lond., Toronto. . . 1956.

DAHL, D., Sportskader — og ansvaret for dem. (NFT 1961, s. 116 ff.)

DEICHMANN, R., Haftpflichtschäden. Köln 1958.

- Ek, C. H., Bidrag till läran om utomobligatoriskt skadeståndsansvar vid rättsenlig farlig verksamhet. Akad. avh. Hfors 1943.
- EKSTRÖM, F. W., Privaträttens allmänna läror. Utg. av E. CAVONIUS. Hfors 1921—25.
- ESCHELSSON, E., Om begreppet gåfva enligt svensk rätt. Akad. afh. Ups. 1897.
- ESMEIN, se PLANIOL-RIPERT.
- Fire Foredrag om Spørgsmaal af Betydning for Ansvarsforsikringen. Khvn 1944.
- FRIES, K. A., Idrotten ur försäkrings-medicinsk synpunkt. (NFT 1921, s. 260 ff.)
- GAD, E., Takt och ton. Sthlm 1920.
- GOMARD, B., Børns erstatningsansvar (Juristen 1954, s. 395 ff.)
- , Forholdet mellem Erstatningsregler i og uden for Kontraktsforhold. Akad. afh. Khvn 1958.
- , Egen skyld. (U 1958 B, s. 149 ff.)
- GORDON, D. M., Wrong turns in the *volens* cases. (LQR 61, s. 140 ff.)
- GRÖNFORS, K., Skadelidandes medverkan. Sthlm 1954. (Försäkringsjuridiska föreningens publikationer. Nr 11.)
- , Om trafikskadeansvar utanför kontraktsförhållanden. Akad. avh. Sthlm 1952.
- HARTMANN, H., Bevismangel som ansvarsgrunn. (TfR 1950, s. 232 ff.)
- HELLNER, J., Bør vi søke övervinna ansvarsforsikringen? Oslo 1961. (Norsk Forsikringsjuridisk Forenings publikasjoner. Nr 41.)
- , Försäkringsgivarens regressrätt. Upps. 1953. (Uppsala universitets årsskrift 1953: 3.)
- , Försäkringsrätt. Sthlm 1959. (Försäkringsjuridiska föreningens publikation. Nr 15.)
- , Offentlig och privat skadeståndsrätt. (SvJT 1960, s. 641 ff.)
- , Några synpunkter på culpabegreppet inom skadeståndsrätten. (SvJT 1953, s. 609 ff.)
- HULT, PH., Civilrättsliga spørsmål. Sthlm 1939.
- JACOBSSON, E., Några synpunkter på skadereglering, särskilt med hänsyn till förhållandet skadereglerare — ombud — allmänhet. (NFT 1949, s. 350 ff.)
- JØRGENSEN, S., Erstatning for personskade og tab af forsørger. Akad. afh. Aarhus 1957.
- , Skærpet erstatningsansvar. (U 1961 B, s. 81 ff.)
- , Kausalitetsspørgsmål i erstatningsretten. (U 1953 B, s. 33 ff.)
- KARLGREN, HJ., Kuty og rettsregel. En civilrättslig undersökning. Sthlm 1960. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning. XXIII.)
- , Skadeståndsrätt. 2 uppl. Sthlm 1958. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning. I.)
- KRUSE, A. VINDING, Adækvansproblemet i erstatningsretten. (TfR 1951, s. 321 ff.)
- LASSEN, J., Haandbog i Obligationsretten. Almindelig Del. 3 Udg. Khvn 1917—20.

- LEIBEE, H. C., Liability for accidents in physical education, athletics, recreation. Ann Arbor 1952.
- LJUNGMAN, S., Om skada och olägenhet från grannfastighet. Akad. avh. Sthlm 1943.
- MAZEAUD, H., MAZEAUD, L., et TUNC, A., Traité théorique et pratique de la responsabilité civile délictuelle et contractuelle. T. I. 5e éd. Paris 1957.
- MUNCH-FETERSEN, H., Den borgerlige Ret i Hovedtræk. 10 Udg. Khvn 1937.
- , Den borgerlige ret i hovedtræk. 15 rev. udg. ved W. E. v. EYBEN, J. TROLLE, A. VINDING KRUSE. Khvn 1959.
- MUSSET, M.-R., La responsabilité sportive et le règlement de jeu. Thèse. Lyon 1938.
- NIAL, H., Om handelsbolag och enkla bolag. Sthlm 1955. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning. VII.)
- NYBERGH, G., Jämkning av skadestånd de lege lata. (FJFT 1950, s. 343 ff.)
- , Om kriminellt otillräkneligas skadeståndsansvar. (FJFT 1954, s. 304 ff.)
- OTTOSSON, E., Om olycksfalls- och sjukförsäkring. Sthlm 1943. (Svenska Försäkringsföreningens studiehandböcker. V.)
- PERSSON, U., Skada och värde. Akad. avh. Lund 1953. (Skrifter utg. av Juridiska fakulteten i Lund. XVI.)
- PETERSEN, J. GÜNTHER, Ansvarsfriskrivelse. Akad. afh. Khvn 1957.
- PLANIOL, M., et RIPERT, G., Traité pratique de droit civil français. VI. Obligations. 1re partie. 2e éd. par P. ESMEIN. Paris 1952. (Cit. ESMEIN.)
- Restatement of the law of tort as adopted and promulgated by the American law institute ... Vol. 1. St. Paul 1934. (Cit. Restatement, Torts.)
- RODHE, K., Obligationsrätt. Sthlm 1956. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning. XI.)
- ROSS, A., Om ret og retferdighed. Khvn 1953.
- SAVATIER, R., Traité de la responsabilité civile en droit français. II. 2e éd. Paris 1951.
- SCHMIDT, F., Faran och försäkringsfallet. Lund 1943. (Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten i Lund. 4.)
- SELMER, K., Barns og foreldres erstatningsansvar. (NFT 1962, s. 1 ff.)
- STANG, F., Erstatningsansvar. Kristiania 1918.
- , Handelskoutumer. (TfR 1908, s. 249 ff.)
- , Skade voldt av flere. Kristiania 1918. (Fra spredte retsfelter 2.)
- STOLL, H., Das Handeln auf eigene Gefahr. Eine rechtsvergleichende Untersuchung. Berl. und Tüb. 1961. (Beiträge zum ausländischen und internationalen Privatrecht. 29.)
- STRAHL, I., Till frågan om skadeståndsskyldighet för barn. (Festskrift till Henry Ussing. Khvn 1951. S. 495 ff.)
- , Kompendium i straffrättens allmänna del. Uppsala 1961. (Stencil.)
- , Utredning, se SOU 1950:16 (ovan under 2).
- , Utvecklingen av den svenska skadeståndsrätten på det utomoblaga-

- toriska området. (Minnesskrift ägnad 1734 års lag. II. Sthlm 1934. S. 374 ff.)
- THORNSTEDT, H., Om företagaransvar. Studier i specialstraffrätt. Akad. avh. Sthlm 1948.
- , Översikt över straffrättens allmänna del. Sthlm 1960. (Stencil.)
- THYRÉN, J., Kommentar till strafflagen kap. 14. 2 uppl. Lund 1918.
- TROLLE, J., »Accept af risikoen» eller »overtagelse af risikoen» og andre spørgsmål i moderne erstatningsret. (U 1961, s. 11 ff.)
- , Nogle Erstatningsspørgsmaal, navnlig om Personalets Erstatningspligt overfor Arbejdsgiveren. (U 1933 B, s. 129 ff.)
- , Risiko og skyld i erstatningspraxis. Khvn 1960.
- USSING, H., Aftaler paa Formuerettens Omraade. 2 Udg. Khvn 1945.
- , Erstatningsret. Nyt Optr. Khvn 1947.
- , Erstatningsrettens Udvikling i Nutiden, særlig Spørgsmaalet, om Ansaret bør indskrænkes. (SvJT 1937, s. 115 ff.)
- , Retstridighed. Streiflys over nordisk retslære. Khvn 1949. (Festskrift udg. af Københavns universitet . . . 1949.)
- VAHLÉN, L., Om avtal och tolkning. Sthlm 1960. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning. XXV.)
- WILLIAMS, GLANVILLE L., Joint torts and contributory negligence. Lond. 1951.
- WINROTH, A. O., Strödda uppsatser IV. Om skadestånd. 2 uppl. Ups. 1907.
- ØVERGAARD, J., Norsk erstatningsret. 2 utg. Oslo 1951.

CITERADE NORDISKA RÄTTSFALL

(Kursiverade siffror ange mera utförlig diskussion av rättsfallet.)

Nytt juridiskt arkiv, avd. I

1889 s. 207	31
1904 s. 100	31 32
1908 s. 209	107 110 148 153 154
1918 s. 372	122
1925 s. 195	46
1929 s. 130	167
s. 487	167
1932 s. 724	166
1933 s. 150	31 46 67 107 161 162 164 165 166 168 169 174 187 196 199 254
1934 s. 451	218
1935 s. 636	29 253
1936 s. 357	122 126 129 131
1938 s. 84	31
s. 196	31
1939 s. 501	28
1940 s. 226	24 29 183 188 196
s. 228	169 181
1941 s. 661	147 149 152 154 187 196
s. 664	27
1942 s. 571	194
1944 B 265	27
1945 s. 197	151 154
s. 301	29
s. 471	20 121 122 131 135
s. 473	121 131
s. 638	45
B 962	28
1946 A 33	113
B 622	211
B 657	148 153 168 198
B 740	27
1947 s. 626	192
B 3	184 189
1948 s. 96	27
s. 489	22

1949 s. 161	254
s. 171	24
s. 535	151 154 155 157 178 196 197
s. 617	28 150
A 129	24 149 150 153 155 187 196 198
C 508	154
C 129	29
C 866	154 190
1950 s. 440	23 38 46 47 66 67 107 163 164 165 167 172 173
s. 550	122
C 676	166
C 808	176 183
C 861	150 191
1951 s. 79	22 31 46 89 97 98 101 105 106 114 116 254
s. 783	44 45 47
A 23	29
1952 s. 152	29
C 235	166
1954 s. 95	123 131
s. 450	28
s. 573	40
C 510	24 168
1955 s. 39	72
1956 s. 55	28 150
s. 735	222
C 679	24 128 134
1957 s. 337	35 43
s. 499	212 215 256 261
C 676	36 93 98 99 100 101
1958 s. 247	20 28 252 255
s. 406	21
C 1145	29
1959 s. 280	45 121 131
1960 s. 599	154 168 169 184 189 190
1961 C 45	181 186 187

Svensk juristtidning

1935 rf. s. 22	28
1939 rf. s. 88	126
1951 s. 496	28

Försäkringsjuridiska föreningens rättsfallssamling

(Här upptagas ej fall som återfinnas i referatavdelningen av NJA.)

1944 s. 118 = NJA 1944 B 265
1945 s. 200 = NJA 1945 B 962
1946 s. 162 = NJA 1946 B 622

1946 s. 185 = NJA 1946 B 657	
s. 194 = NJA 1946 B 740	
1947 s. 24 = NJA 1947 B 3	
s. 370	150
1949 s. 32 = NJA 1949 C 129	
s. 177 = NJA 1949 C 608	
s. 261 = NJA 1949 C 866	
s. 264 = NJA 1949 A 129	
s. 316	150 151
1950 s. 121 = NJA 1950 C 676	
s. 176 = NJA 1950 C 808	
s. 182 = NJA 1950 C 861	
s. 210	211
s. 265	28
s. 291 = SvJT 1951 s. 496	
s. 296	150 183 184
1951 s. 61 = NJA 1951 A 23	
s. 224	28 211
1952 s. 63 = NJA 1952 C 235	
s. 233	28
s. 249	29
s. 261	28
1953 s. 217	28
1954 s. 147 = NJA 1954 C 510	
s. 210	22 62 211
s. 349	28 150 153 196
1955 s. 242	24 163
s. 248	190 192
s. 273	28
1956 s. 241 = NJA 1956 C 679	
s. 308	211 253
s. 395	152 154 155 196 197 199
1957 s. 270	128 134 191 192
s. 307	150 151 187
s. 383	165 173
1958 s. 366	28 184
1960 s. 325	182 212
s. 337	176 183

Övriga svenska domar

Svea HovR 22/2 1949, VI: T 9	152 154 166
HovR för Skåne och Blekinge 10/5 1949, III: 85	233
Svea HovR 1/9 1949, IV: T 46	166
Stockholms RR, 17 avd., 8/5 1951, DT 37/1951	182
RR i Malmö 24/8 1955, T 47/1955	167
Göta HovR 29/9 1960, DT 120	213

Kinnefjärdings, Kinne och Kållands HR 27/9 1961,	
DB 285/1961	37
Skellefteå tingslags HR 31/3 1962, DB 58/1962	37
HovR för Västra Sverige 2/4 1962, IV: 55	214

Ugeskrift for Retsvæsen

1928 494 H	122
1932 494 H	204
973	160
1933 168	161
1934 438	122
1936 580	143
1939 1067 H	205
1940 577	205 206 255
1941 845	145
1007	189
1942 1002	112 114 115 116
1943 380	144
1033	179
1944 358	194
430 H	206
1004	209
1946 176	160 161
1948 181 H	83 88 98
879	142 154 199
1949 439	189 194
632	207 208 214
981	159 162 187
1950 243	120
1002 H	159
1951 77 H	189
566 H	179 187
694 H	179
1952 769 H	144
898	205
1953 11 H	144
1954 500 H	143 146 186 196
541	175
1006 H	180
1955 150	144
1956 51 H	161 189
1957 100 H	144 145
1958 557 H	118 125 130 136
666	206 255
1961 35 H	205
444	127
629	189 198 205

Assurandør-Societetets domssamling

(Här mectagas ej fall som utförligt refererats i Ugeskrift for Retsvæsen.)

1933	8	114
1934	221	127 134
1934	438	122
1936	B 73	179 189
1937	B 137	145
1938	B 54	180
1939	B 134	144
	B 269	205
	B 411	209 214
1940	B 37	146
1941	B 261	145 190 198
1943	B 117	175 214
1944	B 73	161
1946	B 61	158
	B 130	159
	B 144	175 176
1947	B 76	160
1948	B 5	175
	B 102	143
1949	B 209	205
	B 216	143
1950	B 131	160
	B 176	127
1952	B 140 = U 1952 769 H	
	B 206 = U 1953 11 H	
	B 227	107 160
1953	B 82	143 146
1954	B 40	127
1955	B 44	179
	B 250	122
1957	B 56	179
	B 72	180
	B 132	208
1958	B 218	180
1959	B 62	161
	B 218	180
	B 252	180
1960	B 308	23 205

Juristens domssamling

1941	58	207 208
1942	295	208 250
1948	110	208

1948 205	208 214
316	161
1950 201	125 127 194

Vestre Landsrets Tidende

1934 s 117	161
1954 s. 79	146 191 198
1956 s. 73	180
1958 s. 339	159

Övriga danska domar

København's Byret II afd. 4/11 1931	207
Rougsø og Nørhold m. fl. herreders ret 9/6 1938	207
København's Nordre Birks ret 10/7 1941	207 214
Horsen Købstads ret 6/11 1956	125

Norsk retstidende

1936 s 337	210 214
1941 s 672	125
1948 s 370	39
1959 s 1244	122 211

Rettens gang

1951 s 776	122 126
1958 s 300	122
1960 s. 387	113

Övriga norska domar

Eidsivating LagR 5/11 1951 (DE nr 187)	113
--	-----

SAKREGISTER

accept av risken, se samtycke till risken
ackvisition, i ansvarsförsäkring 73 76 203
adekvansläran 26
ansvarsfriskrivning 39
ansvarsförsäkring
 betydels: för allmänhetens inställning 53 78 203 241
 betydels: för riskfördelning 52
 kollektiv ansvarsförsäkring 85 112
arrangör, skadeståndsansvar vid sport 45 121 124 130
badminton 112 115 118
badrum, skada i 208 233
bagatellskador
 försäkringspraxis 74 97 203 242 244
 skadeståndsansvar 200 207 250
bandy, skadeståndsansvar
 domstolspraxis 89 128
 försäkringspraxis 95 96 128
 rekommendationer 106 131 132
 vid improviserade förhållanden 89 106 134
bandy, straffansvar 37
basketboll 96
barn, ansvar för
 allmänt 23
 vid lek, se kap. IV
 vid sport 106 127 128
barn, ansvarsförsäkring för 25
benefika avtal 202 219
berusning 256
bevisbrist som ansvarsgrund 193
bilpassagerare 208 222 224 225
bjudningsskador
 doktrin 200
 domstolspraxis 206 207
 försäkringspraxis 203 204 218 220 227 230 237 243
 rekommendationer 252 253 256
blindbock 176
blödning, (genom)sskada genom 225 253
bordtennis 125
boxning

- skadeståndsansvar 97
- straffansvar 35 38
- brottning som idrott
 - skadeståndsansvar 107
 - straffansvar 35
- brottning på lek, skadeståndsansvar
 - domstolspraxis 158 162 163
 - försäkringspraxis 169
 - rekommendationer 171
- butik, skada i 234
- båtpassagerare 223
- casus, se våda
- cigarrett 220
- culpabegreppet i privatlivet
 - skadevållarens individualitet 22
 - sedvanans betydelse 19 62 99 248
 - culpafiktio 19 248
 - handlingsfrihet 20 101 198 252
- cykelåkrning
 - ansvar mot andra deltagare 115 117 120
 - ansvar mot utomstående 125 133
- dans, skadeståndsansvar
 - domstolspraxis 207 213 214
 - försäkringspraxis 229 235 238 240
 - rekommendationer 255
- disk 226 251
- diskuskastning 119
- dyrbarheter, skada på 212 256
- eld, skada genom 208 221 250
 - se även cigarrett, ljus
- ensidiga handgripligheter 160 162 165 171 172 188
- explosion
 - skada vid lek 178 181 182 184 185
 - skada i övrigt 206
 - se även fyrverkeri
- flaskor, bornerande 220
 - se även glas
- fotboll, skadeståndsansvar för arrangör 121 130
- fotboll, skadeståndsansvar för deltagare
 - mot andra deltagare, domstolspraxis 86 87 88
 - mot andra deltagare, försäkringspraxis 95
 - mot andra deltagare, rekommendationer 106
 - mot utomstående, domstolspraxis 123 127 128
 - mot utomstående, försäkringspraxis 129
 - mot utomstående, rekommendationer 131 132
 - vid improviserade förhållanden 106 127 134 135
- fotboll, skadeståndsansvar för planägare 121 130

- funktionärer, skadeståndsansvar mot 122 125 130
- fyrverkeri 29
- fäktning såsom idrott 97
- fäktning på lek 144 146 148 152 154 155
- förgiftning, skada genom 28 204 211 219 254
- föräldrars ansvar, se vårdnadshavares ansvar
- glas, skada genom 145 180 190 228
- golf, skadeståndsansvar för deltagare
 - mot andra deltagare 115 116
 - mot utomstående 123 128
- gäst, skadeståndsansvar mot värdfolket
 - doktrin 200
 - domstolspraxis 207
 - försäkringspraxis 220 237 239
 - rekommendationer 252
- gästbudsskador, se bjudningsskador
- halkning, snubbling
 - skada på den halkande 217 253
 - skada på inventarier 223 234 252
 - se även dans
- handboll 95 127 129 132
- handlande på egen risk 64
 - se även samtycke
- hemförsäkring 52 102 233 242
- hjälpssamhet, skada vid 207 226 232 245 253
- hotell, skada i 50 209 234
- hushållsgöromål, skada vid 205 226
- hyreslägenhet, skada på 233
- hästkapplöpning 113
- idrottsplatsägare, ansvar 121 130
- ishockey, skadeståndsansvar för arrangör 45 121 124 130
- ishockey, skadeståndsansvar för deltagare
 - mot andra deltagare, försäkringspraxis 95 96
 - mot andra deltagare, rekommendationer 106
 - mot utomstående, domstolspraxis 124
 - mot utomstående, försäkringspraxis 128
 - mot utomstående, rekommendationer 131 132
 - vid improviserade förhållanden 106
- ishockey, straffansvar 36 37
- jakt 194 205 211 233 255
- jämkning av skadestånd
 - vid samtycke 70 142
 - i skaderegleringen 265
 - se vidare medvållande
- klack, skada genom 224
- knivkastning 177 178
- knuff 159 160 161 166 170

komensationssynpunkten 52
korgboll 97
kottkrig 142 154 155
kulans 74 262
kutym 73
kägelspel 114
käpp, se spjut, träbit
lek mellan vuxna 197
lekregler 140 154 157 198
ljus, eldskada genom 210 218 219
luftgevär, se skjutvapen
luftpistol, se skjutvapen
löpning 118 120
matta, skada på 221 224 225
 se vidare halkning
medvållande
 och samtycke 70
 vid lek 141 185 196
 vid sport 107 120
minderårig, se barn
moraliskt ansvar 78 226 241
motorsport, skadeståndsansvar
 för arrangörer 122
 för deltagare 112 126
målfärg, skada genom 218
målskjutning (lek) 175 176 178
oerfarenhet, inverkan på culpabedomningen 22
olycksfallsförsäkring för idrottsmän 81 85 109 112
orientering 134
papperstussar, skjutning med 144
pappskiva, kast med 183
pilbågelek 143 146 150 154 191 195
pilkastning 177
pinne, se träbit
pinnspele 175 177
pistol, se skjutvapen
practical jokes, se skämt
prevention 49 54
provokation 161 167 174
påsksmäll, se explosion
restaurang, skada i 234
ridning, se hästkapplöpning
rugby 86
rättsstridighet 20
samtycke
 och ansvarsfriskrivning 40
 giltighet, i skadeståndsrätten 41 67

- giltighet, i straffrätten 34
- hypotetiskt 35 43 61
- till misshandel, i straffrätten 34
- till risken, allmänt 37 41 43 57
- av underårig, i skadeståndsrätten 42 69
- av underårig, i straffrätten 35
- återkallelse av 42
- självrisk
 - betydelse vid skaderegleringen 215 242 244
 - skador under självrisken 250
- skadereglering, allmänt 72 74 240 261
- skidåkning 116 118 120 124 129 134
- skjutvapen, skada genom
 - vid lek 143 144 148 150 151 154 175 176 181
 - vid sällskaplig samvaro 205 206
 - se även jakt, skytte
- skola, skadeståndsansvar för 27
- skolbarn, skada vid lektion 29
- skridskoåkning 116 118 120
- skytte 116 119 122
- skämt, handgripliga 160 162 165 170 172
- slagsmål 159 160 167 170 189
- slalomtävling 129
- slangbågeskjutning 143 144 146 147 149 154 194
- släggkastning 119
- snubbling, se halkning
- snöbollskastning 145 146 154 190
- solidarisering med faran 33 42 43
- solidariskt skadeståndsansvar
 - för deltagare i sport 135
 - för deltagare i lek 192
- spelregler, se tävlingsregler
- spjut, lek med 145 146 151 152 154
- sprängämnen, se explosion
- stenkastning 143 146 154 170 177 180 185
- stol, skada på 221
- städning 231
- svamp, se förgiftning
- sömn, skada vållad under 225
- tandläkarklinik, skada i 209
- tennis 115 118 123 133
- terränglöpning 134
- tjänstaktighet, se hjälpsamhet
- travsport 113 115
- träbit, kast med 168 170 175 179 180 184 189 190
- tävlingslek 174
- tävlingsregler, inverkan på culpabedömningen 99 109 110 125

tävlingsregler, lek, se lekregler
tävlingsregler, sport
 boxning, brottning 108
 lagspel 84 121
 sport av annat slag 111 120
uppkastning, skada genom 225 243 253
våda
 ansvarsförsäkring mot vådaskada 267
 mera av våda än av vållande 30
vådaskott, se skjutvapen
vårdnadshavare, skadeståndsansvar 27 155
yrkeskunskap, betydelse vid culpabedömningen 23 205
åskådare, ansvar mot
 för arrangör och idrottsplatsägare 45 121 124 130
 för sportdeltagare 124 125 131
 vid lek 189

Bertil Bengtsson

Skadestånd vid sport, lek och sällskapsliv

Behandlar frågor av stor praktisk betydelse för såväl enskilda som organisationer. Dessa problem har tidigare blivit mycket litet berörda i svensk juridisk litteratur. Vilka särskilda regler gäller om vår skyldighet att ersätta skador — personskador och sakskador — som uppkommer under sport, lek eller sällskaplig samvaro av olika slag? Förf. grundar sitt arbete på en omfattande undersökning. Bl.a. har han gjort rundfrågor till försäkringsbolagen om deras praxis vid ansvarsförsäkring och gått igenom tusentals akter i skadefall. Han har sökt få fram och fastställa riktlinjerna för bolagens avgöranden. Därvid har han trots sig finna vissa skillnader mellan dessa och de resultat vartill domstolarna kommit — eller kan antas komma — i liknande fall.

Boken är upplagd så att den skall vara till nytta i det praktiska rättslivet. Rättsfallsregister och sakregister underlättar användningen.

Pris kr. 45:— [620 19] Norstedts